

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

Јована З. Миловановић

**Рецептивне академске језичке вештине
на основним академским студијама
на страном језику**

Докторска дисертација

Београд, 2026.

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF PHILOLOGY

Jovana Z. Milovanović

**Receptive academic language skills
for bachelor studies in a foreign language**

Doctoral Dissertation

Belgrade, 2026

УНИВЕРСИТЕТ В БЕЛГРАДЕ
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Йована З. Милованович

**Рецептивные академические языковые навыки в
бакалавриате на иностранном языке**

Докторская диссертация

Белград, 2026

МЕНТОР

Др Оливера Дурбаба, редовни професор
Универзитет у Београду — Филолошки факултет

Чланови комисије:

Датум одбране:

„Нека је хвала Богу што сам ја у она времена од свог учитеља стекао вољу да учим и способност да следим прави пут, што се не губи ни кад је стаза кривудава”.

Умберто Еко, *Име Руже*

Највећу захвалност дугујем Јулијани Вучо и Оливери Дурбаби, двома професоркама чије су искуство, знање, савети и критике умногоме обогатиле не само моје научно истраживање, већ и мој животни пут. Професорка Вучо ми је отворила нове стазе сазнања, а њена ме је љубав према питањима језика у настави подстакла да спознам лепоту примењене лингвистике и одаберем је за поље свог интересовања. Моја менторка, професорка Дурбаба, била ми је стална подршка на неретко кривудавој стази која је водила до моје докторске дисертације и захваљујући њеној стручности, темељности и научној прецизности, моје су замисли добиле научни облик.

Захвална сам деканима и продеканима са девет факултета Универзитета у Београду који су ми отворили врата својих установа. Посебну захвалност дугујем колегама предавачима који су са мном поделили искуства у раду са страним студентима и угостили ме на својим предавањима и вежбама. У питању су: Ана Зорић, Бојана Зековић, Вељко Илић, Весна Даниловић, Дејан Шоштарић, Драгутин Јовковић, Емил Вег, Ивона Јовановић, Илинка Пећинар, Нела Пушкаш, Саша Мишић и Светозар Танасковић.

Захвална сам и страним студентима, стипендистима десете генерације пројекта *Свет у Србији*, чија су ми искуства са прве године основних академских студија пружила увид у наставни процес с друге стране катедре.

Хвала колегама Небојши Маринковићу, Весни Крајишник, Биљани Николић Мастоде и Никици Стрижак који су ме раширених руку дочекали у Центру за српски као страни језик и омогућили ми да се након студија усредређених на француски језик, отиснем у воде српског као страног језика, у којима и данас пливам. Захвалност дугујем и Војкану Стојичићу, с ким сам у коауторству откривала и обрађивала различите теме из сфере примењене лингвистике. Такође, захвална сам Тари Пешић, с којом сам потешкоће у академском раду претварала у успехе чији су исходи пројекти и радионице намењене докторандима и наша *Докторандска зона*.

Поред професионалне подршке, велику захвалност желим да изразим пријатељима. Најпре, хвала Јелени Китановић, пријатељу још од школских дана, са којом сам делила и радосне и тескобне тренутке на путу који је водио ка нашим докторским дисертацијама. Хвала и Николи Јанковићу на подршци и подстицају за редовни рад на тези и Анђели Ђукић на лектури и стилским сугестијама. Желим се захвалити и Бранку Вуксану, сараднику и пријатељу, који ме је подржавао на мом необичном академском путу пуном неочекиваних обрта и подсећао на вредност бављења науком и у оним тренуцима када је ја нисам видела.

Најзад, осећам бескрајну захвалност према својој породици (родитељима, баки и деки и сестри), која је од малих ногу препознала моју љубав према језику и несебично ме подржавала у свим (не)обичним подухватима. Такође, хвала Ивану што је радошћу обасјао нашу свакодневицу, а самим тим и последњу етапу писања моје дисертације.

РЕЦЕПТИВНЕ АКАДЕМСКЕ ЈЕЗИЧКЕ ВЕШТИНЕ НА ОСНОВНИМ АКАДЕМСКИМ СТУДИЈАМА НА СТРАНОМ ЈЕЗИКУ

Сажетак

Предмет овог рада су рецептивне академске језичке вештине, како писане, тако и усмене, у контексту српског као страног језика. Полазећи од релевантне франкофоне, англофоне и германофоне литературе, те скромних извора на српском језику, у раду се сагледавају кључни појмови који се односе на академски језик, дискурс и вокабулар, као и академске језичке вештине. Ова дисертација приказује типове наставе који се, према литератури, могу организовати за стране студенте, те приказује курсеве Центра за српски као страни језик намењене страним студентима. У практичном делу дисертације, представљени су резултати студије случаја спроведене на девет факултета Универзитета у Београду, са 12 предавача и 39 страних студената прве године основних студија. Резултати добијени посматрањем наставе указују на то да усмена и писана рецепција на предавањима и вежбама изискују специфичне језичке вештине којима студенти морају овладати. Поред тога, вођење бележака представља веома важну језичку вештину која обједињује рецепцију и базичну продукцију. Квалитативна анализа интервјуа са предавачима показала је да они имају мање прилике за комуникацију са студентима на предавањима него на вежбама, али да на консултацијама настоје да страним студентима пруже помоћ, не само на српском, већ и на енглеском и другим језицима којима се служе. Теоријска и практична настава подразумевају различит приступ, а у настави се користе мултимодални материјали. Анализа интервјуа са студентима указује на то да се они на првој години студија сусрећу с бројним потешкоћама како у разумевању наставе, тако и у комуникацији са предавачима и колегама, али и вођењу бележака. Недовољан језички ниво и недовољно владање писаном ћирилицом показали су се као изнимно велики изазов, а поред знања језика, психолошки фактори играју улогу у (не)разумевању. Најзад, у раду се разматрају и могућности дидактизације аутентичних универзитетских материјала у циљу унапређења наставе намењене будућим студентима који нису изворни говорници српског језика.

Кључне речи: академски језик, академске вештине, страни језик за академске сврхе, вођење бележака, српски као страни језик, интернационализација високог образовања

Научна област: примењена лингвистика (методика наставе страних језика)

Ужа научна област: страни језик за академске сврхе

RECEPTIVE ACADEMIC LANGUAGE SKILLS FOR BACHELOR STUDIES IN A FOREIGN LANGUAGE

Abstract

The topic of the present dissertation are receptive academic language skills, both written and oral, in the context of Serbian as a foreign language. Based on relevant French, English and German-language literature, as well as modest sources in Serbian, I examine key concepts related to academic language, discourse and vocabulary, as well as academic language skills. Additionally, I present different types of language teaching that, according to the literature, can be organized for foreign students, and show the courses offered by the Center for Serbian as a Foreign Language proposed to foreign students. In the practical part of the dissertation, I present the results of a case study conducted at nine faculties of the University of Belgrade, with 12 lecturers and 39 foreign students in their first year of undergraduate studies. The results obtained from the observation of university classes indicate that oral and written reception in lectures and seminars require specific language skills that students should master. In addition, note-taking represents a very important language skill that combines reception and basic production. Qualitative analysis of interviews with lecturers show that they have fewer opportunities to communicate with students in lectures than in seminars, but that during office hours they try to provide assistance to foreign students, not only in Serbian, but also in English and other languages they speak. Theoretical and practical classes require a different approach, and multimodal materials are used in teaching. Analysis of interviews with students indicates that in their first year of study, they encounter numerous difficulties in understanding classes, in communicating with lecturers and their peers, and in taking notes. Insufficient language level and lack of command of the written Cyrillic alphabet have proven to be an exceptionally great challenge, and in besides language knowledge, psychological factors play a role in (mis)understanding. Additionally, in this paper I also consider the possibilities of didacticization of authentic university materials in order to improve courses for future students who are not native speakers of Serbian language.

Keywords: academic language, academic skills, foreign language for academic purposes, note-taking, Serbian as a foreign language, internationalization of higher education

Scientific field: applied linguistics (methodology of teaching foreign languages)

Narrow scientific field: foreign language for academic purposes

РЕЦЕПТИВНЫЕ АКАДЕМИЧЕСКИЕ ЯЗЫКОВЫЕ НАВЫКИ В БАКАЛАВРИАТЕ НА ИНОСТРАННОМ ЯЗЫКЕ

Аннотация

Предметом настоящего исследования являются рецептивные академические языковые навыки – как письменные, так и устные – в контексте сербского языка как иностранного. В работе, опирающейся на релевантную франкоязычную, англоязычную и германоязычную научную литературу, а также на ограниченный круг источников на сербском языке, рассматриваются ключевые понятия, связанные с академическим языком, академическим дискурсом и академической лексикой, а также с формированием академических языковых навыков. В диссертации представлены типы организации учебного процесса, которые, согласно научной литературе, могут быть использованы при обучении иностранных студентов, а также описаны курсы Центра сербского языка как иностранного, предназначенные для иностранных обучающихся. Практическая часть диссертации включает результаты кейс-стади, проведённого на девяти факультетах Университета в Белграде, в котором приняли участие 12 преподавателей и 30 иностранных студентов первого курса бакалавриата. Результаты наблюдения за учебным процессом показывают, что устная и письменная рецепция на лекциях и практических занятиях требует владения специфическими языковыми навыками, которыми студенты должны овладеть. Кроме того, ведение конспектов рассматривается как важный языковой навык, объединяющий процессы рецепции и базовой языковой продукции. Качественный анализ интервью с преподавателями показал, что возможности общения со студентами на лекциях ограничены по сравнению с практическими занятиями. Вместе с тем во время консультаций преподаватели стремятся оказывать иностранным студентам помощь не только на сербском, но и на английском и на других языках, которыми они владеют. Теоретические и практические занятия предполагают различные методические подходы, при этом в образовательном процессе используются мультимодальные материалы. Анализ интервью со студентами свидетельствует о том, что на первом году обучения они сталкиваются с многочисленными трудностями – как в понимании учебного процесса, так и в коммуникации с преподавателями и однокурсниками, а также в ведении конспектов. Недостаточный уровень владения языком и недостаточно сформированные навыки письма на кириллице оказались одними из наиболее серьёзных проблем. Наряду с языковой компетенцией значительную роль в процессе (не)понимания играют и психологические факторы. В заключительной части работы рассматриваются возможности дидактической адаптации аутентичных университетских материалов с целью совершенствования преподавания, ориентированного на будущих студентов, для которых сербский язык не является родным.

Ключевые слова: академический язык, академические навыки, иностранный язык для академических целей, ведение конспектов, сербский язык как иностранный, интернационализация высшего образования.

Научная сфера: прикладная лингвистика (методика преподавания иностранных языков)

Узкая научная специальность: иностранный язык для академических целей

САДРЖАЈ

1. Увод	1
1.1. Основна полазишта, предмет и циљеви рада	1
1.2. Истраживачке хипотезе и очекивани резултати	3
1.3. Пилот-истраживање	4
1.3.1. Испитаници у пилот-истраживању	4
1.3.2. Анкета	5
1.3.3. Резултати	7
1.4. Методе и узорак истраживања	9
1.5. Структура рада	15
2. Академски језик и академске вештине	17
2.1. Појам академског језика, дискурса и језичких вештина	17
2.2. Појам академског вокабулара	19
2.3. Појам општих и специфичних академских језичких вештина	23
3. Академске језичке вештине и Заједнички европски оквир за живе језике	25
3.1. Рецептивне вештине у академском контексту	25
3.2. Између рецепције и продукције: вођење бележака	30
3.3. Рецептивне вештине према Заједничком европском оквиру за живе језике	37
4. Облици универзитетске наставе и приступи настави за академске сврхе	43
4.1. Структура и одлике предавања и вежби као облика универзитетске наставе	43
4.2. Приступи настави страног језика за академске сврхе	48
4.2.1. Наставни процес пре уписа на студије ван земље студирања	50
4.2.2. Наставни процес пре уписа на студије у земљи студирања	51
4.2.3. Наставни процес током студија у земљи студирања	54
4.2.4. Самостално континуирано учење	56
5. Академске језичке вештине и потребе страних студената у Републици Србији	61
5.1. Структура студената и избор студијских програма на страном језику на Универзитету у Београду	61
5.2. Језичка припрема у Републици Србији за студије на српском као страном језику	67
6. Анализа структуре наставе на универзитету	71
6.1. Универзитетска настава у контексту: емпиријско истраживање	71

6.1.1. Машински факултет, Инжењерска графика	71
6.1.2. Пољопривредни факултет, Систематика цветница	72
6.1.3. Рударско-геолошки факултет, Техничка физика	73
6.1.4. Факултет организационих наука, Производни системи	74
6.1.5. Стоматолошки факултет, Хистологија	74
6.1.6. Архитектонски факултет, Архитектонске конструкције и Архитектонско пројектовање	75
6.1.7. Медицински факултет, Хистологија	76
6.1.8. Економски факултет, Основи економије	77
6.1.9. Факултет политичких наука, Савремене политичке теорије	78
6.1.10. Универзитетска настава у контексту: дискусија	79
6.2. Писана рецепција и усмена рецепција: анализа интервјуа са предавачима	80
6.2.1. Предавања и вежбе: између дијалога и монолога	81
6.2.2. Припрема за предавања и вежбе	84
6.2.3. Приступ настави са странцима и динамика групе	86
6.2.4. Комуникација са студентима	88
6.2.5. Студентске обавезе	92
6.2.6. Анализа интервјуа с предавачима: дискусија	94
6.3. Језички изазови током студија на страном језику: анализа интервјуа са студентима	95
6.3.1. Разумевање предавања и вежби	97
6.3.2. Питања предавача на часу	107
6.3.3. Претходна студентска искуства	110
6.3.4. Вођење бележака	114
6.3.4.1. Сопствене белешке	115
6.3.4.2. Белешке колега	118
6.3.5. Припрема за наставу	122
6.3.6. Материјали	126
6.3.7. Комуникација с предавачима	138
6.3.8. Језик као изазов	144
6.3.9. Искуства студената: дискусија	150
6.5. Запажања и дискусија	152
7. Настава српског језика за академске сврхе: перспективе за развој дидактичког материјала	155
8. Закључак	158

9. Литература	164
10. Прилози	174
САДРЖАЈ	297

1. Увод

1.1. Основна полазишта, предмет и циљеви рада

Српски језик на универзитетима у Србији има статус вехикуларног језика, а на појединим факултетима и статус наставног предмета (Ковачевић 2014: 71). Међутим, иако је изузетно важно да факултетски образовани људи имају добар ниво познавања језика (Ковачевић 2014: 77), неки аутори попут Ковачевића (2021: 106) указују на недовољан ниво функционалне писмености, чак и међу факултетски образованим изворним говорницима. Последишно, студенти који студирају у Србији и којима је српски језик Ј2, суочавају се са још већим изазовима током студија, који су умногоме повезани са оним што се може назвати академским српским језиком.

Академски језик представља сплет знања и вештина које су у садејству употребљене у наставном процесу и не могу се посматрати изоловано (Вучо 2018а: 72). У литератури се неретко уз термин академски језик помињу термини компетенције и вештине, те је неопходно прецизирати у ком ће својству ови термини бити употребљени у овој дисертацији. Термин језичка компетенција означава способност коришћења лингвистичких ресурса (језичких правила), поседовање језичких вештина, владање прагматичком компетенцијом (функционалном употребом језичких ресурса) и социолингвистичком компетенцијом (социокултурних услова и конвенција) (Дурбаба 2011: 157). Академска компетенција односила би се на претходно наведене аспекте познавања и употребе лингвистичких ресурса, вештина и конвенција у академском контексту. Језичка компетенција представља, дакле, шири појам од језичке вештине. Термин језичке вештине односи се на поседовање вештине употребе језика и обухвата рецептивне вештине (аудирање, читање), продуктивне вештине (говор, писање) као и вештину медијације (преношење општег садржаја исказа из једног језичког кода у други) (*ibid.*: 174). У овој дисертацији употребљаваће се термин језичке вештине, али ће бити речи и о академским језичким вештинама које код различитих аутора обухватају различит сплет вештина и подвештина у оквиру четири опште језичке вештине, у зависности од научне области о којој је реч (Јерковић 2016: 27).

Академске језичке вештине неопходне су студентима како би разумели предавања, одговорили на захтеве предавача, изразили се усменим или писаним путем, обавили административне обавезе на факултету, итд. (Манжант и Парпет 2011: 6), а обухватају и вештине попут умећа разликовања примарних информација од секундарних, синтетизовања и парафразирања, те коришћења различитих електронских алатки (Вучо 2018б: 44). Реч је, дакле, о драгоценим вештинама које могу имати значајног утицаја на ток студија и стога је изучавање овог језичког слоја изузетно значајно. Потреба за истраживањем академског језика утолико је већа што услед интернационализације академије, усвајања Болоњске декларације и развоја међународних програма размене, глобализације тржишта рада и знања, све већи број студената одлази на мобилност, где се срећу са посебним језичким захтевима, као и потребе за савладавањем језика земље у којој студирају као средства за успешни студијски боравак (Вучо 2018а: 70, Манжант и Парпет 2011: 37).

Универзитет у Београду усвојио је 2014. године *Стратегију интернационализације и Акциони план интернационализације Универзитета у Београду* (в. поглавље 5.1) који су усредсређени, између осталог, и на повећање броја страних студената и истраживача код нас, али и на подстицање међународне мобилности код домаћих студената. Према подацима

доступним на званичном сајту Универзитета у Београду¹, у периоду од усвајања ових докумената до данас, приметан је повећан број програма међународне сарадње, намењених како онима који долазе на један или два семестра у оквиру међународних програма размене, тако и онима који добијају стипендије владе Републике Србије за неки од три нивоа академских студија. Занимљиво је, међутим, да се број научних истраживања посвећених академском српском језику није знатно увећао, те да се језик за академске сврхе у контексту студија на српском језику тек спорадично појављује као тема у домаћој научној зајединци. Област језика за академске сврхе се, примера ради, у Енглеској развија од седамдесетих година двадесетог века, а у Немачкој и Француској се научници овом темом интензивније баве од деведесетих година прошлог века и почетка двадесет првог века (Јаворска 2015: 5, Парпет 2019: 3, Хајленд и Хемп-Лајонс 2002: 1). Наравно, и енглески и немачки и француски као страни језици имају далеко већи број говорника широм света него што је то случај са српским језиком, а њихови универзитетски центри уживају велику популарност на међународном нивоу. Стога, не чуди што се интересовање за академски језик у поменутиим срединама јавило знатно раније него у нашој земљи. Ипак, неопходно је и код нас започети темељна истраживања која би се односила управо на српски језик за академске сврхе, како бисмо страним студентима могли понудити што адекватније програме и оспособити их за студије на српском језику. Имајући у виду да се од оснивања Центра за српски као страни језик на Филолошком факултету Универзитета у Београду интензивно ради на изучавању и изради наставних материјала намењених онима који уче српски језик, сматрам² да би рад на испитивању језика за академске сврхе и академских језичких вештина примењивих и на српски као страни језик могао допринети овим важним научним напорима.

Франкофона литература, тј. научни чланци из области француског језика за академске сврхе (*français sur objectif universitaire*), а посебно монографија *Le français sur objectif universitaire* (Манжант и Парпет 2011), представљају примарни теоријски ослонац ове дисертације, уз релевантне публикације и радове који се односе на енглески за академске сврхе (*English for Academic Purposes*) и немачки за студирање (*Deutsch für Studium*), те скромнији број радова о овој теми објављених на српском језику. Будући да језик за академске сврхе обухвата изузетно широк спектар језичких вештина које надилазе оквири једне докторске дисертације, ова се дисертација односи на рецептивне језичке вештине које припадају корпусу академских језичких вештина. Стога су предмет овог рада првенствено писане и усмене рецептивне вештине које су студентима прве године основних академских студија потребне на предавањима, вежбама и током самосталног учења и вођење бележака (в. поглавље 3) као прелазна академска језичка вештина која се позиционира између рецепције и продукције (Манжант и Парпет 2011: 91).

Како истичу Манжант и Парпет (2011: 42), приступ изради програма језика за академске сврхе подразумева анализу језичких вештина, теренски рад, обраду података и најзад, израду педагошког материјала. У складу са наведеним, и ово ће се истраживање водити управо тим принципима. Циљ рада је да се у теоријском смислу опишу оквири из сфере примењене лингвистике који се односе на језик за академске сврхе, академске језичке вештине и предавања и вежбе као посебне облике универзитетске наставе. Поред тога, у раду ће се приказати стипендирање страних студената којима Република Србија додељује стипендије, као и њихов избор факултета (в. поглавље 5.1). Потом, у практичном делу

¹ <https://www.bg.ac.rs/>

² У складу са научном облашћу и типом истраживања, у овом сам се раду определила за употребу првог лица јединине уместо првог лица множине.

истраживања биће представљени опсервација и критичко разматрање структуре предавања и вежби, с посебним усмерењем ка рецептивним језичким вештинама неопходним страним студентима за успешно студирање (в. поглавље 6.1). Уз опсервацију, један од важних циљева овог рада је и интервјуисање актера образовног процеса на универзитетском нивоу, како предавача (в. поглавље 6.2), тако и студената (в. поглавље 6.3). Најзад, у последњем делу дисертације добијени подаци биће квалитативно анализирани (в. поглавље 6.4), уз закључке о перспективама развоја академских језичких вештина у настави језика за студенте који се припремају за студирање на страном језику (в. поглавље 7).

1.2. Истраживачке хипотезе и очекивани резултати

Језик за академске сврхе у Србији област је која још увек није довољно истражена. Стога, неопходно је посветити јој пажњу будући да се странци превасходно одлучују да уче српски језик зато што планирају да студирају у Србији, а српски користе најчешће у комуникацији са професорима и пријатељима који су такође студенти (Николић 2016: 189). Студије попут оне коју су спровели Терашке и Вахид (2011: 181) указују на то да су страни студенти који су похађали наставу језика за академске сврхе показали веће самопоуздање на студијама јер су овладали одређеним језичким вештинама и стратегијама (попут глобалног читања, вештине сумирања, брзог бележења и владања основних принципа структуре есеја) у односу на студенте који нису пратили овај вид наставе, а сличне увиде наводи и Џордан (2002: 77). Рецептивне вештине се чине изузетно важним, а у овом контексту је занимљиво истаћи да су, према једној студији спроведеној у Немачкој (Висињевски и др. 2023: 5), вештине читања и слушања заслужне за око двадесет одсто разлике у академским постигнућима међу студентима, што сведочи о њиховом значају. Чак и након студија, способност читања комплексних текстова и докумената и друге академске вештине које надилазе класичне језичке вештине (слушање, читање, говорење, писање) имају изузетно велику улогу у различитим универзитетским пословима и даљем развоју каријере (Хименез и Морган 2014: 17). Наведени резултати упућују на значај изучавања језика за академске сврхе и потоње примене резултата оваквих научних истраживања. Поред поменутих теоријских утемељења за изучавање језика за академске сврхе и на нашем подручју, мотивацију за израду ове дисертације пронашла сам у сопственим студентским, а потом и професионалним искуствима. Наиме, свест о значају језика за образовање и приступ бројним могућностима усавршавања најпре сам стекла на основним академским студијама захваљујући двосеместралном боравку на Универзитету Жан Жорес у Француској у оквиру програма Еразмус+. Сусрет са другачијом академском културом ми је тада представљао велики изазов, али и извор драгоцених спознаја, како интелектуалних, тако и језичких. Потом, у раду са страним студентима у Центру за српски као страни језик на Филолошком факултету, али и у организовању ваннаставних активности под окриљем алумни организација Филолошког факултета, а потом и Универзитета у Београду, увидела сам специфичности академске средине, разноликост ситуација у којима се студенти налазе, као и језичких захтева на које том приликом морају одговорити. Како сам уједно сведочила бројним потешкоћама код страних студената, посебно оних који су добили стипендију да заврше читав један образовни циклус на српским универзитетима, настојала сам да се у свом научном раду усредсредим управо на њихова искуства и изазове у жељи да допринесем бољем разумевању њихове језичке реалности и напослетку унапредим приступ настави језика за ову специфичну популацију. Овај задатак учинио ми се утом важнијим стога што сам имала приступ страним

студентима и могућност да теоријска сазнања повежем са дидактичким искуствима, што верујем да је драгоцену истраживачку позицију.

У емпиријском делу дисертације, испитаће се следеће хипотезе и очекивања:

1. У високом образовању, студенти који студирају на страном језику сусрећу се са облицима наставе (предавања, вежбе) који изискују специфичне језичке вештине које је могуће идентификовати, описати и дидактизовати;
2. Недовољно развијене језичке вештине и језички ниво могу представљати препреку у студирању, те утицати на општи успех студента, будући да се развијањем академских језичких вештина поспешују разумевање предавања и вежби, али и разумевање задатака, што има утицај и на језичку продукцију при оцењивању;
3. На основу опсервације предавања и вежби и анализе добијених података, могуће је издвојити и описати низ рецептивних језичких вештина неопходних за студирање на страном језику;
4. Вођење бележака представља изнимно значајну језичку вештину у високом образовању која обједињује рецепцију и базичну продукцију.

Наведене хипотезе даље упућују на практичну примену резултата ове дисертације у учионици, стога верујем да је на основу анализе наставног процеса на високошколском нивоу могућа израда дидактичког материјала за академске језичке вештине, који је значајан за интернационализацију универзитета и подизање квалитета наставе.

1.3. Пилот-истраживање

Веровање да у универзитетском контексту управо рецептивне академске језичке вештине заслужују опсежнија научна истраживања утемељила сам не само у прегледу литературе, у којој се између осталог указује на потребу за изучавањем наведених вештина (Дурбаба и Вучо 2016; Вучо 2018а; Ковачевић 2021), већ и у пилот-истраживању које сам спровела пре почетка опсежнијих истраживања за потребе ове дисертације. Наиме, у децембру 2021. године, спровела сам онлајн истраживање са стипендистима пројекта *Свет у Србији* који су у том тренутку били студенти прве године основних академских студија на Универзитету у Београду. Пројекат *Свет у Србији*, који ће детаљније бити приказан у одељку 5.2, представља програм Владе Републике Србије за доделу стипендија студентима из земаља Неврстаних за основне, мастер или академске студије на високошколским установама чији је оснивач Република Србија. Истраживање је спроведено онлајн уз помоћ *Гугл упитника*, а испитаници су имали задатак да процене своје способности разумевања у различитим ситуацијама на факултету.

1.3.1. Испитаници у пилот-истраживању

У испитивању је учествовало 60 испитаника који су добровољно прихватили да попуне анкету, а сви испитаници су у тренутку спровођења истраживања били студенти прве године основних академских студија на Универзитету у Београду. Анкета је спроведена на крају зимског семестра школске 2021/2022. године, пре првог испитног рока. Највећи број испитаника студира Медицински факултет (23), Факултет организационих наука (9),

Факултет политичких наука (8) и Машински факултет (6), док мањи број студира Економски факултет (3), Грађевински факултет (3), Стоматолошки факултет (2), те Филозофски факултет (1), Математички факултет (1), Архитектонски факултет (1), Рударско-геолошки факултет (1), Електротехнички факултет (1) и Факултет безбедности (1). Сви испитаници су по добијању стипендије у оквиру програма *Свет у Србији* имали часове српског језика, најпре током интензивног курса који је подразумевао наставу шест дана недељно са по три двочаса дневно у трајању од два месеца, а потом и онлајн наставу у трајању од шест недеља са по једним двочасом дневно четири дана недељно. У тренутку спровођења анкете, 78,3% испитаника је ишло на часове српског језика четири месеца, а 21,7% шест месеци. Поред организоване наставе језика, четворо испитаника, односно 6,7%, ишло је на приватне часове језика.

1.3.2. Анкета

Испитаници су на основу самосталне процене у анкети одређивали колика је њихова стопа разумевања у различитим ситуацијама на факултету. Самопроцену су вршили одабиром вредности у распону од 1 до 7 на Ликертовој скали, где 1 означава „уопште се не слажем” са датом тврдњом, а 7 означава „потпуно се слажем”. Тврдње су језички формулисане према ономе што они могу да разумеју, у складу са *Заједничким европским оквиром за језике* (у даљем тексту: ЗЕОЈ). Определила сам се за формулације са *могу да...* јер је један од основних принципа ЗЕОЈ-а позитивни приступ у оцењивању који се остварује, између осталог, помоћу објашњења шта ученик може да разуме, напише, изговори и сл. на различитим нивоима. За разлику од приступа који подразумева нумеричке оцене, тврдње са *могу да* дозвољавају суптилније оцењивање језичког напретка и усмеравају пажњу на компетенције уместо на језичке грешке (Савет Европе 2018: 25–26). Анкета је садржала 12 питања, понуђених упоредо на српском и енглеском језику.

Табела 1. Пилот-истраживање, упитник.

1.	Могу да разумем професоре док говоре.	I can understand professors while they speak at lectures.
2.	Могу да разумем када ми професор постави питање на предавањима.	I can understand when professor asks me a question during lectures.
3.	Могу да разумем додатни материјал (хендауте) који добијем од професора на предавањима.	I can understand additional material (handouts) which I get from professors during lectures.
4.	Могу да разумем текст на презентацијама које професори користе.	I can understand the text in presentations that my professors use.
5.	Могу да разумем уџбенике и скрипта која чине основну литературу за предавања.	I can understand textbooks and copies which are the core references for lectures.
6.	Могу да разумем асистенте и сараднике када држе вежбе (практичан рад).	I can understand assistants and teachers when they teach practical lessons (vežbe).
7.	Могу да разумем асистенте и сараднике када ми на вежбама дају инструкције / задају задатак.	I can understand assistants and teachers when they give me instructions / exercises during practical lessons (vežbe).
8.	Могу да разумем материјал који добијем на вежбама (текстове, задатке, итд.).	I can understand materials I get at practical lessons (vežbe) (texts, exercises, etc).
9.	Могу да разумем колеге са којима радим у пару / у групи на вежбама.	I can understand fellow students when we work in pairs/ groups during practical lessons (vežbe).
10.	На колоквијуму могу да разумем текст упуства / текст задатка.	On midterms (kolokvijum) I can understand the instructions / the text of the exercise.
11.	Када одем на консултације, могу да разумем шта ми професор говори.	When I go to office hours (konsultacije), I can understand what my professor is saying.
12.	Када комуницирам с професорима и асистентима писаним путем, могу да разумем њихове имејлове.	When I communicate with professors and assistants in written form, I can understand their emails.

1.3.3. Резултати

Резултати анкете указују на то да студенти имају великих потешкоћа у разумевању, како усменом, тако и писаном, што се може видети у Табели 2.

Табела 2. Резултати пилот-истраживања.

	Питање	1 (нимало се не слажем)	2 (претежно се не слажем)	3 (делимично се не слажем)	4 (немам мишљење)	5 (делимично се слажем)	6 (претежно се слажем)	7 (у потпуности се слажем)
1.	Могу да разумем професоре док говоре.	35 %	23,3 %	20 %	15 %	3,3 %	1,7 %	1,7 %
2.	Могу да разумем када ми професор постави питање на предавањима.	31,7 %	25 %	25 %	5 %	6,7 %	5 %	1,7 %
3.	Могу да разумем додатни материјал (хендауте) који добијем од професора на предавањима.	36,7 %	26,7 %	15 %	10 %	6,7 %	5 %	0 %
4.	Могу да разумем текст на презентацијама које професори користе.	28,3 %	28,3 %	26,7 %	3,3 %	10 %	3,3 %	0 %
5.	Могу да разумем уџбенике и скрипта која чине основну литературу за предавања.	28,3 %	21,7 %	26,7 %	15 %	3,3 %	3,3 %	1,7 %
6.	Могу да разумем асистенте и сараднике када држе вежбе (практичан рад).	28,3 %	20 %	28,3 %	11,7 %	3,3 %	6,7 %	1,7 %
7.	Могу да разумем асистенте и сараднике када ми на вежбама дају инструкције / задају задатак.	28,3 %	23,3 %	23,3 %	15 %	1,7 %	6,7 %	1,7 %
8.	Могу да разумем материјал који добијем на вежбама (текстове, задатке, итд.).	23,3 %	23,3 %	25 %	16,7 %	6,7 %	3,3 %	1,7 %

	Питање	1 (нимало се не слажем)	2 (претежно се не слажем)	3 (делимичн о се не слажем)	4 (немам мишљење)	5 (делимичн о се слажем)	6 (претежно се слажем)	7 (у потпуност н се слажем)
9.	Могу да разумем колеге са којима радим у пару / у групи на вежбама.	21,7 %	15 %	23,3 %	18,3 %	15 %	3,3 %	3,3 %
10.	На колоквијуму могу да разумем текст упуства / текст задатка.	36,7 %	26,7 %	18,3 %	5 %	10 %	3,3 %	0 %
11.	Када одем на консултације, могу да разумем шта ми професор говори.	28,3 %	21,7 %	18,3 %	11,7 %	15 %	3,3 %	1,7 %
12.	Када комуницирам с професорима и асистентима писаним путем, могу да разумем њихове имејлове.	21,7 %	15 %	18,3 %	13,3 %	10 %	15 %	6,7 %

Већина испитаника изјаснила се да уопште не може да разуме професоре док држе предавања (35%) или док им постављају питања (31,7%). И на првом и на другом питању, већина одговора је испод средње вредности на скали, те је само 6,7% испитаника одабрало вредност изнад 4 на скали за прво питање, односно 13,4% за друго питање. Ситуација је слична и када је реч о комуникацији са асистентима и млађим сарадницима. Чак 28,3% испитаника изјаснило се да уопште не може да их разуме када држе вежбе. Вредност на скали изнад 4 одабрало је 11,7% испитаника, што указује на то да ипак у незнатно већем броју случајева успевају добро да разумеју млађе предаваче него старије професоре. У ситуацијама у којима им асистенти и сарадници на вежбама дају инструкције и задатке, једнак је постотак испитаника који нису у стању уопште да их разумеју (28,3%). Разумевање представља проблем и у комуникацији с професорима ван оквира наставе. Наиме, 28,3% студената се изјаснило да уопште не разумеју шта им професор говори када оду на консултације, а две трећине испитаника је на скали означило вредност мању од 4 (67,6%). Комуникација са вршњацима незнатно је успешнија. Наиме, иако 21,7% испитаника уопште не може да разуме колеге, ипак је чак 23,3% за ову тврдњу одабрало вредност 3, а 18,3% је одабрало средњу вредност 4. Чак 21,6% испитаника изабрало је вредност изнад 4, што је знатно више него у случајевима где су процењивали у којој мери могу разумети професоре током предавања или када им постављају питања. Ово не чуди имајући у виду да је комуникација са другим студентима ипак неретко неформална, а да се од говорника страних језика не очекује да могу да разумеју предавања и дуже усмене исказе пре нивоа Б2.

Комуникација писаним путем чини се успешнијом од усмене. У комуникацији са професорима и асистентима мејлом, 21,7% испитаника не може са разуме шта је написано, али с друге стране, чак се 31,7% испитаника определило за вредност изнад 4 на скали. Овакви резултати нису изненађујући пошто се ради о асинхроној комуникацији која ипак

омогућује да се исказ више пута прочита, а сама ситуација је мање стресна јер не захтева одговор истог тренутка.

Када је реч о разумевању писаних материјала, испитаници су имали задатак да процене у којој мери могу разумети додатни материјал (хендауте) на предавањима, текст исписан на презентацијама, уџбенике и скрипта (основну литературу), текстове и задатке које добијају на вежбама, као и упутства и задатке на колоквијумима. У упитник нису укључене тврдње које би се односиле на испите јер је испитивање спроведено у зимском семестру прве године основних студија, а испитаници се у том тренутку још увек нису сусрели ни са једним испитом. Резултати процене тврдњи које се односе на читање нису бољи од резултата који се односе на слушање. Наиме, за сваку врсту материјала мање од 15% испитаника одабрало је вредност изнад 4. Највећи број њих се изјаснио да може разумети презентације (13,3%), а најмањи број је одабрао вредност изнад просечне при оцењивању разумевања уџбеника и скрипата 8,3%. Када је реч о најнижим вредностима, чак 36,7% испитаника уопште не разуме хендауте, исти постотак уопште не разуме упутства и задатке на колоквијумима, док је нешто мањи проценат испитаника рекао да уопште не разуме презентације (28,3%), основну литературу (28,3%), те текстове и задатке које раде на вежбама (23,3%). Иако би разумевање писаног текста требало да буде лакше од разумевања говора јер студент сам располаже временом, може се враћати тексту више пута и аутономан је у потпуности (Стојичић 2016: 146), у овом истраживању је очито да испитаници не могу успешно разумети ниједну од понуђених језичких форми на универзитету. Ово се може објаснити њиховим ниским општим језичким нивоом јер се ниво А, било А1 или А2, ни у ком случају не може сматрати довољним нивоом за студирање на датом језику, што је уочљиво у дескрипторима у ЗЕОЈ-у. Управо из овог разлога сматрам да је изузетно важно бавити се српским језиком за академске сврхе и што раније уводити елементе академског језика у курсеве намењене будућим страним студентима. Из ове иницијалне анкете јасно се види потреба за унапређењем како вештина слушања, тако и читања. Моја докторска дисертација управо се бави наведеним питањем, те ћу у даљем тексту изложити истраживање посвећено рецептивним језичким вештинама у контексту српског као страног језика за студенте прве године основних академских студија.

1.4. Методе и узорак истраживања

У овој дисертацији примењене су превасходно квалитативне методе истраживања, а овај се рад може окарактерисати као квалитативна студија случаја. Определила сам се за студију случаја јер, како Даф (2008: 43) наводи, студије случаја пружају могућност за дубоку и темељну анализу неког феномена. Такође, Карас и Куршину (2014: 4) истичу да би истраживања која се односе на универзитетска предавања требало да буду укорењена у теренском раду (на самом универзитету или другој високошколској установи) и да се заснивају на етнографском приступу који омогућује прикупљање и анализу различитих података и рад са различитим испитаницима који су део универзитетске наставе. Методе попут наведене етнографске методе, посматрања актера и анализе конверзације из социолошке (и социолингвистичке) перспективе, узимају у обзир контекст у креирању знања и инсистирају на његовом значају (Хајленд 2009: 32), што је принцип примењен и у овом истраживању. Такође, треба истаћи да студије случаја дају увид у ограничен случај за који је важан контекст, те је потребно имати више извора информација или перспектива, при чему анализа не настоји да иде у ширину, већ у дубину (Даф 2008: 22). У квалитативним истраживањима обично се истиче значај испитивања и интерпретације неке појаве у

контексту, што у примењеној лингвистици може подразумевати присуствовање часу, тестирању или интервјуисању, на пример (Даф 2008: 30, Хајленд 2009: 36).

У овом истраживању, студија случаја бави се рецептивним вештинама на предавањима и вежбама као облицима универзитетске наставе, што подразумева присуствовање наведеним видовима наставе с једне стране и интервјуисање актера, дакле предавача и студената, с друге стране. Студије случаја често су лонгитудиналне по природи (Дернаи 2007: 152) и мада ово истраживање није лонгитудинално у правом смислу те речи, пилот-истраживање и главно истраживање унеколико се надовезују, тако да пружају неку врсту лонгитудиналног погледа на феномен којим се бавим.

Постоје три врсте студије случаја у примењеној лингвистици: експлоративна, дескриптивна и експланаторна (Даф 2008: 31). Ово истраживање се може окарактерисати као први наведени тип пошто оно отвара нова питања и теме за будућа истраживања, што је управо одлика експлоративне студије случаја (*ibid*: 44). Ипак, може се рећи и да је донекле дескриптивна јер настоји да пружи опис универзитетских предавања и вежби као посебних наставних облика.

Истраживачи се у студијама случаја обично ослањају на више извора података, на пример на интервјуе, посматрање и документе (Дернаи 2007: 152). У овом истраживању користила сам методе интервјуа и посматрања. Метода интервјуа једна је од најчешћих метода у квалитативним истраживањима, а предност ове методе је то што је интервју опште познат вид комуникације (Дернаи 2007: 134), чиме се смањују дистанца или отпор који испитаници могу имати према истраживању. Један од потенцијалних проблема који треба размотрити пре спровођења интервјуа јесте варијабилност фактора попут поверења, које може варирати код различитих испитаника, њихових афективних стања и комуникативних стратегија, друштвене дистанце и контроле испитивача над ситуацијом (Ватлс 2019: 208). Приликом интервјуисања, потребно је створити пријатну атмосферу у којој се испитаници осећају слободно и вољни су да отворено комуницирају (*ibid*: 206).

У истраживању сам користила кратак полуструктурисан интервју. Реч је о формату у ком истраживач прати унапред припремљена питања, што касније омогућује лакше поређење одговора различитих испитаника и отвара простор за контрастивну анализу (Дернаи 2007: 135). Овим се приступом путем интервјуа прикупљају подаци о увидима и перспективама испитаника, без осврта на сам језик и лингвистичке одлике исказа, при чему је фокус на садржају, а не на самом језику (Даф 2008: 133).

Интервјуисала сам две групе испитаника: предаваче (12) и студенте (39), а за сваку групу припремила сам посебан сет питања која настоје да пруже различита сагледавања усмене и писане рецепције на универзитету, као и проблема у комуникацији (уп. Табела 3 и Табела 4).

Табела 3. Питања коришћена за интервју са предавачима.

1.	На који начин приступате предавањима/вежбама (монологски, интерактивно, ...)?
2.	Да ли од студената очекујете да се унапред припреме за предавања/вежбе?
3.	Да ли мењате приступ уколико су присутни страни студенти? Да ли присуство страних студената мења динамику групе?
4.	Да ли у комуникацији са страним студентима искључиво користите српски језик?
5.	Да ли сте имали неких потешкоћа у комуникацији са страним студентима?
6.	На који начин функционишу предиспитне обавезе и испит на овом предмету и који материјал студенти користе за то?

Интервју ове врсте обично садржи питања за загревање, садржинска (централна) питања и једно завршно питање, а понекад обухвата и питања која продубљују тему (Дернаи 2007: 138). Мој се интервју са предавачима првенствено бави садржинским питањима, а спроведен је у целости на српском пошто су сви интервјуисани предавачи изворни говорници српског језика. Проценила сам да нема потребе за загревањем јер су се разговори вршили истог дана као и посматрање наставе, те сам имала прилике да се упознам са испитаницима и да са њима неформално разговарам пре интервјуа.

Табела 4. Питања коришћена за интервју са студентима.

1.	У којој мери можете да разумете предавања, а у којој вежбе? (Уколико постоји разлика: Како објашњавате то што један облик предавања разумете боље?)
2.	Да ли сте могли да разумете питања предавача током наставе?
3.	Да ли сте пре студија у Београду студирали на неком другом факултету? (Уколико је одговор потврдан: Да ли вам је то искуство некако помогло сада на првој години студија?)
4.	Да ли сте водили белешке? Да ли сте позајмљивали белешке од колега?
5.	Како сте се припремали за наставу?
6.	Које материјале сте добијали од предавача? На ком језику? Да ли сте користили додатну литературу и материјал? Који сте материјал користили да се припремите за колоквијуме и испите?
7.	На ком језику сте комуницирали с предавачима? Да ли сте имали проблема у комуникацији?
8.	Који вам је био највећи изазов на првој години студија?

У интервјуима са студентима (Табела 4) користила сам све типове питања. Најпре сам их за загревање замолила да се представе, да ми кажу колико су ЕСПБ бодова остварили до тренутка интервјуисања и да ли су имали додатне часове након летњег курса који су сви похађали. Потом смо у делу са садржинским питањима дискутовали о писаној и усменој рецепцији, вођењу бележака и материјалама које су користили, те потенцијалним проблемима у комуникацији с предавачима. Последње питање о највећем изазову с којим су се сусрели на првој години студија служи да закључи разговор, али уједно и да продуби тему. Интервјуи са студентима спроведени су махом на енглеском и српском језику, али сам са неколико испитаника комуницирала на француском, а са по једним и на персијском и

шпанском језику, пошто ти испитаници нису могли да се изразе ни на српском ни на енглеском језику.

Иако није могуће генерализовати резултате квалитативних истраживања на исти начин као што се то може урадити у квантитативним истраживањима, Даф (2008: 176) ипак истиче да је, уз пажљив одабир узорка, могуће и чак пожељно генерализовати одређена открића из квалитативних истраживања и размотрити њихову применљивост на ширу популацију. Један од начина да се ово постигне јесте избор места или узорка који је типски или репрезентативан, али и одабир више места или више испитаника (*ibid*: 176). Водећи се овим принципима, одабрала сам узорак који је репрезентативан због броја и обухвата популације, али и хомоген јер сви учесници припадају истој подгрупи која дели искуство релевантно за тему истраживања (Дернаи 2007: 127). На сваком факултету обухваћеном истраживањем сам поред интервјуа посматрала по једно предавање и једне вежбе и током посматрања водила дневник. Овај део истраживања спроведен је у летњем семестру школске 2021/2022. године и у зимском сместру школске 2022/2023. године.

Студија случаја спроведена у оквиру ове дисертације може се окарактерисати и као делимично акционо истраживање. Један од разлога што сам се определила за овај вид истраживања јесте и то што одабир испитаника и добијање сагласности за приступ поменутом аутентичном контексту, у овом случају факултетима, може бити изазован. Акционо истраживање подразумева да истраживач испитује контекст у ком је сам активан учесник, на пример наставник тако може испитивати сопствено одељење (Даф 2008: 148). У мом случају, ја сам са студентима из узорка била у контакту раније, као предавач током летњег курса српског језика који су похађали сви стипендисти пројекта *Свет у Србији* (в. поглавље 5.2). Предност овог приступа је што су испитаници лакше доступни и што истраживач ближе познаје контекст (*ibid*: 148). Како Ватлс (2019: 204) истиче, приликом изучавања друштва и друштвених феномена, треба вредновати становиште актера догађаја који се испитују, а које неретко добро може објаснити и изучити истраживач који је и сам део тог друштвеног оквира. С друге стране, у овом су случају могући етички проблеми, посебно ако је истраживач у позицији моћи спрам испитаника (Даф 2008: 148). Важно је нагласити да нисам била у позицији моћи у тренутку испитивања пошто им у периоду када сам вршила истраживање нисам предавала, нити сак могла икако утицати на њихове оцене. У процесу преговарања ради добијања сагласности, од велике је помоћи ако је истраживач упознат са местом и испитаницима, односно ако има статус „инсајдера” (*ibid*: 126), а мој пређашњи контакт са студентима и професионални контакт са колегама са универзитета био је драгоцен и омогућио ми је управо тај инсајдерски поглед.

Интервјуи се обично комбинују са посматрањем како би се обезбедило присуство перспективе учесника, или са документима која истраживач касније анализира (*ibid*: 141). Тријангулација података важан је принцип у квалитативним истраживањима јер се инсистира на томе да се укључе и инсајдерска и аутсајдерска перспектива спрам датог феномена (*ibid*: 143). Посматрање, односно пасивно хоспитовање, фундаментално се разликује од интервјуисања јер пружа директне информације у односу на самоизвештавање које је својствено интервјуу (Дернаи 2007: 178). У складу са наведеним, определила сам се за то да други сегмент мог истраживања чини посматрање предавања и вежби на девет факултета које похађају студенти које сам интервјуисала. Посматрање сам спровела без учешћа у наставном процесу; водила сам неструктурисане белешке с терена у којима се посматрањем долази до онога што је значајно за истраживање без попуњавања матрица као код структурисаног, а одабрани је приступ типичан за посматрање наставе у учионици (*ibid*: 179). Предност методе посматрања је то што истраживач има директан приступ контексту који истражује и не мора

се ослањати само на оно што испитаници имају да кажу, што обезбеђује већу објективност од извештаја „из друге руке” (*ibid*: 185). Недостаци ове методе су надам се то што се она може применити само на оне феномене који се могу посматрати (нпр. неки ментални процеси не могу), али и то што посматрање не може нужно открити каузалитет (*ibid*). Треба напоменути и да неки истраживачи истичу да је неопходно узети у обзир утицај присуства истраживача на контекст јер самим присуством истраживач постаје (незванични) учесник ситуације, што може имати извесни утицај на понашање испитаника (Даф 2008: 138). Међутим, сматрам да у овом истраживању нисам утицала на контекст својим присуством пошто се ни на који начин нисам мешала у наставни процес током посматрања предавања и вежби.

Истраживање спроведено за потребе ове дисертације обухвата две групе испитаника, једну коју чине припадници студентске популације, другу универзитетски предавачи. Централни и најобимнији део истраживања које сам спровела односи се на искуства страних студената који нису српске националности, а који су у Србију дошли како би студирали на Универзитету у Београду.

Истраживање је спроведено са стипендистима пројекта *Свет у Србији*, који припадају десетој генерацији овог програма (в. поглавље 5.1). У оквиру истраживања, интервјуисала сам 39 студената из 29 различитих земаља након завршетка наставе у летњем семестру и након четири испитна рока академске 2021/2022. године, дакле на крају њихове прве године студија. Реч је о истим студентима који су учествовали у претходно приказаном пилот-истраживању, када је учествовало 60 студената са 13 факултета Универзитета у Београду. Верујем да је узрок смањења броја испитаника из узорка превасходно одустајање од студија, будући да сам у неформалним контактима са неким студентима из ове генерације сазнала да су се многи студенти исписали са факултета и напустили Србију. Услед пандемије, ова генерација стипендиста веома је касно могла доћи у Србију и последично је имала изузетно мало времена за учење српског језика. Наиме, према документацији Центра за српски као страни језик Филолошког факултета Универзитета у Београду, ова је генерација имала само 11 недеља наставе српског језика пре уписа на факултет, са фондом часова од шест дана недељно са по четири двочаса дневно. У складу са ограниченим временом које је Центар имао за организовање овог курса, студенти су на завршном испиту полагали А1 ниво, а они који нису први пут положили, имали су додатне две недеље часова. Такође, важно је истаћи да су због различитих проблема са документима и уведених мера услед пандемије неки студенти стигли тек у последњим недељама курса, што је додатно скратило период учења. Услед отежаних услова, Министарство просвете је у сарадњи са Центром за ову генерацију организовало додатни курс језика путем интернета, па су студенти који су могли и желели у новембру и децембру исте године имали још 19 радних дана са фондом часова од једног двочаса дневно. Међутим, настава је неретко коинцидирала са факултетским обавезама студената. Како неки студенти наводе, улагали су *много времена на факултету и нису имали још времена да би поново научили српски* (уп. Прилог Б, И3), а часови су *коинцидирали са наставом на кампусу и морали [су] да уче* (уп. Прилог Б, И6). Поред проблема с распоредом, услови су били отежани и због тога што су студенти имали различите онлајн часове у исто време кад и њихови цимери, делећи приступ интернету у релативно ограниченом простору у студентском дому. Понекад би чак започели час, али би их неко узнемиравао и морали би да га прекину (уп. Прилог Б, И38). Такође, многи од њих нису поседовали рачунар, што је отежавало услове за рад. Из наведених разлога, тек је један део студената ове генерације похађао додатне часове српског језика. О овоме ће бити речи у резултатима истраживања који су приказани у шестом поглављу (в. поглавље 6.3).

Разговори су се одвијали онлајн, на различитим језицима, у складу са могућностима и одабиром испитаника. Већина интервјуа је спроведена путем *Зума*, али је услед техничких проблема код одређених испитаника, неколицина интервјуа обављена путем синхроног дописивања. Такође, у неким су случајевима због проблема са конекцијом студенти добили питања, а потом снимили одговоре у виду гласовне поруке. Ове су специфичности назначене код одговарајућих испитаника у *Прилогу*. Пошто није вршена језичка анализа изреченог, већ анализа искуства испитаника, било им је омогућено да одаберу неки од језика који обе стране разумеју (српски, енглески, француски, шпански, персијски), а у неким случајевима су у одређеним одговорима испитаници користили мешавину српског језика и неког другог језика од понуђених. У случајевима када су интервјуи спроведени на српском језику, у дисертацији ћу цитирати релевантне сегменте интервјуа без измена, док ћу у случајевима када је употребљен неки други језик, у тексту навести превод на српски док је оригинални текст приложен у *Прилогу*.

У оквиру истраживања спроведеног за потребе ове дисертације, интервјуисала сам и 12 предавача на факултетима на којима сам посматрала наставу (в. поглавље 6.2). Интервјуи су спроведени календарске 2022. године, у летњем семестру школске 2021/2022. године и зимском семестру школске 2022/2023. године. Са њима је обављен полуструктурисан интервју, а сви интервјуи су обављени уживо у просторијама факултета на којима испитаници држе наставу. Интервјуи су снимљени диктафоном и потом транскрибовани. Транскрипти не садрже паравербалне елементе као што су паузе, поштапалице и сл.

Најзад, за потребе ове дисертације спроведено је емпиријско истраживање које подразумева посматрање предавања и вежби на првој години основних академских студија. Одабир факултета на којима сам посматрала наставу проистекао је из узорка испитаника из студентске популације. На основу овог узорка, одабрала сам факултете на којима је спроведено посматрање наставе, реч је, дакле, о факултетима које похађају интервјуисани студенти. У питању је девет факултета Универзитета у Београду: Архитектонски факултет, Економски факултет, Машински факултет, Медицински факултет, Пољопривредни факултет, Рударско-геолошки факултет, Стоматолошки факултет, Факултет организационих наука (ФОН) и Факултет политичких наука (ФПН). На сваком од наведених факултета посматрала сам по једно предавање и једне вежбе и током посматрања водила дневник. Овај део истраживања спроведен је у летњем семестру школске 2021/2022. године и у зимском семестру школске 2022/2023. године. Одабир предмета у оквиру којих сам реализовала истраживање био је насумичан, једини услов био је да се предмет држи на изабраним факултетима на првој години основних академских студија на српском језику. Важно је напоменути да су у тренутку посматрања на снази биле мере за сузбијање пандемије вируса Ковид 19, па се у неким случајевима део наставе (теоријска настава, односно предавања) одвијао путем интернета. Такође, напомињем да сам на већини факултета посматрала вежбе на истом предмету, али на Архитектонском факултету то није случај јер су студијске вежбе организоване у оквиру предмета *Архитектонско пројектовање* комплементарне са предметом *Архитектонске конструкције* иако се у курикулуму ради о два одвојена предмета, што не утиче на истраживање. У *Табели 5* приказани су факултети и предмети из узорка.

Табела 5. Посматрање предавања и вежби, узорак (факултет, предмети).

	Факултет	Предавања	Вежбе
1.	Машински факултет	Инжењерска графика	Инжењерска графика
2.	Пољопривредни факултет	Систематика цветница	Систематика цветница
3.	Рударско-геолошки факултет	Техничка физика	Техничка физика
4.	Факултет организационих наука	Производни системи	Производни системи
5.	Стоматолошки факултет	Хистологија	Хистологија
6.	Архитектонски факултет	Архитектонске конструкције	Архитектонско пројектовање
7.	Медицински факултет	Хистологија	Хистологија
8.	Економски факултет	Основи Економије	Основи Економије
9.	Факултет политичких наука	Савремене политичке теорије	Савремене политичке теорије

1.5. Структура рада

У раду ћу најпре представити различита сагледавања појмова академског језика, академског дискурса, академског вокабулара и академских језичких вештина како бих ситуирала ово истраживање у постојеће теоријске оквири, те успоставила паралеле између истраживања и наставе језика за академске сврхе у франкофоном, англофоном и донекле у германофоном свету с једне стране, и у Србији, где је ова сфера тек у повоју, с друге стране (в. поглавље 2). Потом ћу размотрити језичке вештине аудирања, читања и вођења бележака у академском контексту и њихов однос са вештинама и нивоима приказаним у *Заједничком европском оквиру за живе језике* и пратећим документима. Такође, сагледаћу улогу рецептивних вештина у припреми студената за сложене задатке који подразумевају и језичку продукцију (в. поглавље 3). У наредном поглављу дисертације, бавићу се структуром и одликама предавања и вежби као облика универзитетске наставе, као и различитим могућим приступима настави страног језика за академске сврхе (в. поглавље 4). Том ћу приликом критички анализирати и контрастирати ситуацију у франкофоним, германофоним и англофоним срединама са ситуацијом у србофоној академској средини.

Централни део дисертације чине поглавља посвећена анализи универзитетске наставе коју похађају страни студенти, анализи њихових потреба и разматрању могућности дидактизације материјала у контексту језика за академске сврхе. У поглављу 5. *Академске језичке вештине и потребе страних студената у Републици Србији*, приказаћу емпиријско истраживање засновано на документацији о студентима-стипендистима који студирају у Републици Србији, изборима студијских програма и могућностима језичке припреме који су им на располагању. У одељку 6.1. *Универзитетска настава у контексту: емпиријско истраживање*, представићу запажања из дневника посматрања предавања и вежби спроведеног на девет факултета Универзитета у Београду. Потом ћу у одељку 6.2. *Писана рецепција и усмена рецепција: анализа интервјуа са предавачима* представити квалитативну анализу искустава предавача које сам интервјуисала, а која приказују специфичности рада са страним студентима и потешкоће са којима су се сусрели. У одељку 6.3. *Језички изазови*

током студија на страном језику представићу квалитативну анализу интервјуа спроведених са страним студентима, који предочавају стратегије и изазове у рецепцији с којима су се суочили на првој години основних академских студија. Најзад, у поглављу *Настава српског језика за академске сврхе: перспективе за развој дидактичког материјала*, размотрићу могућности развоја дидактичког материјала за српски као страни језик за академске сврхе. Напоследку, настојаћу и да поставим питања за даљи рад у области примењене лингвистике која се односе на српски као страни језик за академске сврхе.

2. Академски језик и академске вештине

2.1. Појам академског језика, дискурса и језичких вештина

Академски језик представља језички варијетет који се користи у образовању, али сам по себи нема граматичке структуре које су искључиво њему својствене и не појављују се другде (Картер и Меккарти 2006: 267, према Де Шазал 2014: 85). Истраживачи као што је Вила (2021: 52–53) сагледавају језик у академском контексту као континуум који обухвата академску *lingua franca* (што одговара положају енглеског језика данас), потом академски језик односно *lingua academica* и неакадемски језик односно *lingua non-academica*. Вила наводи да се већина језика на свету користи за неакадемске сврхе и процењује да се тај постотак чак односи на 98-99% језика. Међутим, оно што је карактеристично за академски језик јесте да се у овом варијетету неки облици знатно чешће појављују него у другим језичким варијететима, што је случај с пасивом у многим европским језицима. Примера ради, у писаном енглеском академском језику пасив представља чак 20% глаголских облика у корпусу који је анализирао Бајбер (2006: 65). Дакле, бављење академским језиком подразумева испитивање појавних специфичности већ познатих облика, а не нужно откривање облика који су својствени искључиво овом језичком варијетету.

У литератури која се бави изучавањем српског језика, говори се о научном стилу, који се одликује употребом научних термина, непреводивих на свакодневни језик (Симић и Јовановић 2002: 93). Према Симић и Јовановић (*ibid*) научни термини имају најзначајнију улогу у вербализацији научних чињеница захваљујући тачности и постојаности значења, као и јасно одређеним појмовним садржајем и опсегом. Ови аутори даље наводе да се поред вербализације, у научном стилу значење исказује нелингвистичким поступком симболизације, односно употребом научних/математичких симбола и формула (*ibid*: 116). Најзад, научни стил коришћен у научним текстовима поред вербалних средстава и симбола служи се и нејезичким знаковним структурама (схемама, скицама, табелама, матрицама, цртежима, фотографијама, итд.) (*ibid*: 132). Језичка комуникација у науци се, дакле реализује у два правца: оспособљавањем језика за прецизан и јасан исказ уз оптималну употребу стилистичких потенцијала и специјализацијом језика за обављање посебних функција.

Академски језик одликује се концизним изражавањем, густо распоређеним речима које преносе битне информације и граматичким облицима који сложене идеје исказују у сажетом облику (Сноу 2010: 450, Сноу и Јусели 2009: 119). Такође, за академски језик карактеристични су апстрактне, ускостручне идеје и феномени који се обично не јављају у свакодневним разговорима (Неги и др. 2012: 92). Иако се то можда не би очекивало, занимљиво је истаћи и да је академски језик богат метафорама (Литлмор 2001). Из сплета поменутих специфичности проистиче и потреба за изучавањем академског језика као засебног језичког варијетета, што даље може наћи примену и у науци и у настави. Концепт академског језика врло је близак појму академске писмености (Бауман и Грејвс 2010: 5) јер је познавање одлика академског језика предуслов за развијање ове врсте писмености, која представља нешто шири концепт и повезује језичке вештине (читање, писање, говорење) са учењем градива из одређене области (Атанасес и Микелсен 2013: 127). Академска писменост обухвата шири појам од језичке писмености и укључује знања која се односе на област студија, истраживачке вештине, али и неопходне социјалне вештине (Брејн 2002: 60), а неретко су претходно разнородно искуство студената и различити начини интеракције знања и међусобне интеракције студената извор потешкоћа (Хајленд 2009: 43).

За изучавање академског језика пресудан је контекст у ком се он употребљава. Тај се контекст може односити на низ ситуација. Он се најшире гледано односи на студентски живот, потом на универзитетски живот у ужем контексту, те још уже на структуру и организацију институције на којој се студира и, најуже, на академски дискурс и академске вештине (Парпет 2019: 6).

Академски дискурс односи се на начине размишљања и употребе језика својствене академском контексту у коме се управо језичким путем шире постојећа знања и идеје, образују студенти и рађају нова знања (Хајленд 2009: 1). Он спада у когнитивно захтевне дискурсе са комплексним информацијама и ограниченим контекстом условљеним апстрактним темама (Нејшн 2001: 189, Хибер и Лублинер 2008: 4) које је неопходно не само темељно обрадити, већ им и приступити из више различитих перспектива, и то са критичким освртом (Де Шазал 2014: 13). Академски дискурс надилази пуко приказивање научних резултата, већ настоји да тим резултатима да нови облик, при чему је заједница централни појам будући да се знање ствара у оквиру заједнице и у њој се даље одржава (Хајленд 2009: 12). Служећи се академским дискурсом, стварамо знања на предавањима, презентацијама, састанцима, научним скуповима, градиво односе са другима и сопствени идентитет, дајемо вредност идејама, али развијамо и сопствену вредност у заједници (*ibid*: 21). Он је у тесној вези са друштвеним активностима, когнитивним стиловима и епистемиолошким уверењима сваке научне дисциплине понаособ (*ibid*: 13). Док се у свакодневном језику говорник може ослонити на бројне нелингвистичке аспекте комуникације (као што је гестикација на пример), сматра се да је академски контекст у том смислу редукован (Вучо 2018б: 45), што може отежати разумевање. Најзад, треба напоменути да је бављење академским дискурсом и пратећим друштвеним активностима значајна алатка за разумевање искустава свих актера у високом образовању (Хајленд 2009: 10).

Жанрови у којима се академски дискурс среће бројни су и разноврсни. Писани академски жанрови обухватају студије случаја, семинарске радове, есеје, вежбања, извештаје, књижевне критике, пријаве тема дисертација и предлоге истраживања, апстракте, приказе, рецензије, итд. (Киришнамурти и Косем 2007: 365, Де Шазал 2014: 14, Хајленд 2009: 27). Усмени академски жанрови су предавања, конференције, дискусије, излагања, лабораторијске вежбе, састанци, консултације, одбране радова, турске лекције, интервјуи, туре на кампусу, сервисне информације, итд. (Киришнамурти и Косем 2007: 365, Хајленд 2009: 27). Из наведеног је јасно да је, сходно разноврсности жанрова, могуће истраживати академски језик и дискурс из различитих перспектива. Важно је нагласити да једно истраживање, ма колико обимно било, не може узети у обзир све наведене жанрове, стога је потребно направити релевантан избор за дато истраживање. Будући да се ова дисертација бави рецептивним академским језичким вештинама, то подразумева усмену и писану рецепцију неких од поменутих жанрова. У овој ћу се дисертацији бавити првенствено универзитетским предавањима и вежбама, те пратећим материјалом који се користи у овој врсти наставе, о чему ће касније бити речи.

Академски дискурс може имати донекле различите карактеристике у зависности од ситуације у којој се употребљава и циљне групе којој се аутор обраћа. У контексту академског дискурса и језика Ланг и Беје (2023: 6) разликују микрониво и макрониво, где макрониво означава трансверзалну димензију, док се микрониво односи на ускостручне аспекте језика и употребе језика. Такође, у академском дискурсу дуго је важило правило да аутор инсистира на непристрасности и неутралности, те да користи искључиво заменицу *ми*. Међутим, у неким дисциплинама попут социоллингвистике, све је чешћа употреба заменице *ја* (Миловановић 2023а: 63), за шта сам се и сама определила приликом писања ове дисертације.

Занимљиво је додати и да постоје варијације условљене статусом говорника, а корпусна анализа спроведена на корпусу енглеског језика од 1,3 милиона појавница показала је да научници којима енглески није први језик мање користе заменице, те се више дистанцирају као аутори него изворни говорници (Хајленд 2002: 1091–1112, према Де Шазал 2014: 113). Положај изворних говорника спрам оних којима је језик студија J2 једно је од важних питања у проучавању академског језика и дискурса. Имајући у виду специфичности академског језика у односу на језик свакодневне комуникације, изворни говорници неког језика не морају нужно бити успешни у коришћењу језика у академском контексту (Вучо 2018б: 44). Наиме, како Каминс наводи, треба разликовати основне интерперсоналне комуникативне способности (*basic interpersonal communicative skills, BICS*) од когнитивне академске језичке компетенције (*cognitive academic language proficiency, CALP*) јер се први термин односи на опште језичке вештине, а други на сплет знања и вештина потребних у академском контексту (Каминс 2001: 58). С обзиром на наведене одлике академског језика, не чуди што ова врста језика може бити изазовна за све студенте, укључујући и изворне говорнике, али је ипак посебно захтевна за студенте којима то није први језик и који паралелно с процесом студирања морају савладати и страни језик за академске сврхе. С друге стране, могуће је премостити разлике јер, како Жао (2017: 55) истиче, познавање академског дискурса тј. академског жанра, знање и искуство у области академског писања важнији су од тога да ли је неко изворни говорник или не. Ипак, једно истраживање спроведено у Француској указује на то да се изворни говорници суочавају са потешкоћама које се односе на умећа која су им позната, али недовољно добро усвојена, док се странци муче да усвоје дискурзивне технике које су им и формално и културолошки мало познате (Мејер и Ланг 2017: 263), што их ставља у неповољнији положај. Међутим, исти аутори наводе да су, према њиховом истраживању, раније домаћи студенти показивали већу стопу успеха на студијама од странаца, али да је тренутно стање такво да је у Француској већи постотак страних него домаћих студената успешно положио испите (*ibid*). Питање изворних говорника и говорника J2 појављује се и у неким термилошким разматрањима. Наиме, неки аутори преиспитују и саму терминологију која се односи на појам академског језика и постављају питање да ли треба користити термин академски француски (или у нашем случају српски) језик или пак језик за академске сврхе, па закључују да језик за академске сврхе ипак представља шири појам, те да се односи не само на неизворне говорнике датог језика, већ и на оне студенте којима је то J1 (Мурлон-Далиес 2011: 137). Било да се ради о истраживањима усмереним ка академском језику у контексту J1 или J2, несумњиво је да је важно изучити област академског језика и резултате применити у настави, а за потребе ове дисертације која се првенствено односи на страни језик, користитићу термин *језик за академске сврхе*.

2.2. Појам академског вокабулара

Један од основних проблема у разумевању академског текста јесте слабо познавање академског вокабулара, који је неопходан за успешно развијање академских језичких вештина (Вучо 2018б: 46). Вокабулар је од општег значаја за рецептивне језичке вештине пошто је према неким истраживањима потребно разумети макар 95% речи (а идеално 98%) како би се неки материјал заиста разумео и како би се значење могло закључити из контекста у случајевима где је нека реч непозната (Нејшн 2001: 188). Студентима који планирају да студирају на страном језику неопходно је знање не само опште лексике коју могу усвојити на курсевима језика за ширу популацију, него и академске лексике са којом ће се сретати током студија, посебно пошто је познавање академског вокабулара значајан фактор у развоју

способности академског читања, а можда и кључни фактор у успеху који студенти постижу на испитима (Гарднер и Дејвис 2014: 305).

Термин академски вокабулар односи се на речи које су честе у академским текстовима, а ретке у другим врстама текста (Нејшн 2001: 303), а које притом нису уско везане за област или тему самог текста (Коксхед 2000: 214). Ове речи су ту да „подрже” дискурс, и представљају око 10% свих употребљених речи у академском тексту, те су веома важне за неког ко студира или ради у академском контексту (Шмит 2000: 78). Постоји неколико погледа на вокабулар који се јавља у академском контексту. Неки истраживачи попут Шмита (2011: 369) разликују три поља лексике: основни вокабулар студената, заједничку терминологију и специјализовану терминологију. У оваквој подели, у контексту у коме се употребљава у овој дисертацији, појам академског вокабулара подудар се са заједничком терминологијом, оном која се може употребљавати у различитим академским областима. Чанг и Нејшн (2003: 105) разрадили су скалу од четири ступња која се односи на академски вокабулар. Први ступањ обухвата речи које немају посебну повезаност са неком области, други ступањ су речи које су минимално повезане са облашћу, трећи ступањ су речи које су тешње повезане са облашћу, док је четврти ступањ намењен речима које су уско повезане са облашћу којом се неко бави. Ово је занимљиво сагледавање академског вокабулара јер истиче разлике у употреби неких речи. Дакле, у академском контексту употребљавају се речи које се користе и у другим регистрима, али и речи које су уско везане за одређену научну област. У складу с тим, студенти могу имати мање или више потешкоћа у усвајању ових речи. Тако су наведени аутори у својој студији увидели да постоје и разлике у изазовима с којима се студенти различитих области суочавају, па су, на пример, студенти који уче анатомију имали веће потешкоће с вокабуларом него студенти који се баве примењеном лингвистиком. Једно од могућих објашњења за наведену разлику може бити и то што се у неким областима терминологија преводи и адаптира одређеном језику, док је посебно у области медицинских наука приметна честа употреба речи на латинском, што студентима који говоре романске језике или су учили латински језик може бити олакшавајући фактор, али многим студентима може бити и отежавајућа околност.

Други поглед на академски вокабулар нуде Бауман и Грејвс (2010: 12), који наводе да се академски вокабулар може раслојити у следећих пет категорија: стручни академски вокабулар, општи академски вокабулар, књижевни вокабулар, метајезик и симболи. Стручни академски вокабулар обухвата нефреквентне речи које се појављују у уџбеницима и другом писаном материјалу у некој области. То су речи попут *константа*, *фактор*, *коэффициент*, итд. Општи академски вокабулар према њима обухвата речи скромне фреквентности које се јављају у више академских области у стручним текстовима, али које нису фреквентне у књижевним текстовима, на пример речи *контекст*, *интегрисати*, *предвидети*, итд. Понекад ове речи попримају различито значење у различитим областима. Књижевни вокабулар обухвата речи које писци користе како би описали ликове, ситуације у којима се они налазе и њихово делање и проблеме, а то су речи попут *насумично*, *неспретно* или *пренаглашено*. Метајезик се односи на речи и изразе који се користе за језички опис, дискусију и анализу, као што су речи *слово* или *насус*. Ове су речи својствене изучавању језика. Најзад, симболи представљају објекте, процесе и вербалне изразе, а типичан пример су математички симболи. Истраживање које су Меккарти и Одел (2008: 6) спровели указује на то да су чешћи проблеми у разумевању речи које припадају академском вокабулару него стручних термина. Очекује се да се академски вокабулар може усвојити тек током вишегодишњег учења језика. Ипак, обим овог вокабулара није најјасније зацртан и одређен (Коксхед 2013: 116). Нејшн и Кјонго (1995: 40) наводе да је општи вокабулар од око 2000 речи довољан, те да се након тога може прећи

на учење специјализованог вокабулара. Према истраживањима спроведеним на англофоном подручју, Каминс процењује да је ученицима који имигрирају у неку земљу потребно релативно мало времена да течно говоре циљни језик, али да им је обично потребно најмање пет година да на J2 досегну академске вештине које одговарају њиховом узрасту (Каминс 2001:76). У контексту академског вокабулара, процењује се да им је потребно око две године да усвоје општи вокабулар од око 2000 речи (*general service words*), а затим још три до пет година да усвоје академски вокабулар, мање фреквентне речи и терминологију (Нејшн 2001: 190). Занимљиво је и да обим вокабулара на J1 корелира са обимом вокабулара на страном језику школовања на школском и универзитетском нивоу (Шмит 2000: 25). Такође, интересантно је и да постоји јака позитивна корелација између општег и академског вокабулара на матерњем језику када је реч о обиму вокабулара и несигурности у његовом коришћењу (Дурбаба и Вучо 2016: 964; Бранић Латиновић 2016: 178).

У истраживањима академског вокабулара често се примењује корпусна анализа која као резултат има ексцерпирани листе речи које се могу окарактерисати као академске. Можда најпознатија листа академског вокабулара састављена је за енглески језик под називом *Academic Word List*. У питању је листа коју је Коксхед развила тако што је најпре за потребе истраживања саставила корпус (*Academic corpus*) од 3,5 милиона токена који обухвата текстове из зборника, чланке, универзитетске уџбенике и лабораторијска упутства из четири области (уметност, трговина, права и наука) (Коксхед 2000: 219). Листа је сачињена тако да не садржи 2000 најчешћих речи енглеског језика (Коксхед 2000: 218). Академске листе речи могу бити корисна алатка за унапређење вокабулара код студената (Гарднер и Дејвис 2014: 324), а поред поменуте *Academic Word List*, познате су и *Academic Vocabulary List* (Гарднер и Дејвис 2014), *Academic Formulas List* (Елис и Симсон-Влек 2008), *Core Academic Word List* (Хибер и Лублинер 2008). Занимљиво је да преко 80% академског вокабулара издвојеног у *Academic Word List* има грчко и латинско порекло (Коксхед 2000: 228). Ово је унеколико очекивано с обзиром на то да су латинизми чешћи у формалним језичким стилевима, што академски језик свакако јесте (Неги и др. 2012: 93), те да су класични језици били коришћени као научни *lingua franca* у многим европским земљама. Може се претпоставити да и академски вокабулар на српском језику такође у великој мери обухвата грецизме и латинизме, а употреба латинизама и грецизама посебно је приметна у природним и медицинским наукама. У техничким наукама се може очекивати велики број германизама, а у новијој терминологији, посебно оној која се односи на дигиталне технологије, и англицизама. Ипак, то никако не значи да академски вокабулар не укључује и речи које се често користе у свакодневном језику, али које у академском контексту добијају специјализовано значење (Коксхед 2013: 116). Један од изазова у усвајању академског вокабулара уочен је управо код речи које се користе у оба контекста, али с различитим значењем. Наиме, потешкоће се могу јавити управо зато што студентима може бити тешко да усвоје ново значење и концепт речи коју већ имају у свом лексикону, али употребљену на другачији начин него у академском језику (Коксхед 2013: 127).

Академске листе речи извор су различитих дискусија у научној заједници. Један од првих проблема који се поставља јесте питање да ли академски вокабулар као засебна целина уопште постоји. Аутори поменутих листа речи и приручника и речника насталих на основу тих листа заступају став да је могуће, а и корисно, ексцерпирати листе речи. С друге стране, неки истакнути истраживачи као што су Хајленд и Це (2007) супротстављају се ставу да је могуће ексцерпирати академски вокабулар који се појављује у различитим дисциплинама. Међутим други сматрају да нема довољно доказа за такве тврдње (Брус 2011, према Де Шазал 2014: 36). Будући да не постоје упоредиве листе академског вокабулара за српски

језик, нећу продубљивати ову дискусију, али верујем да је важно осврнути се на могуће проблеме у употреби таквих листа у настави језика за академске сврхе. Наиме, иако су листе академског вокабулара дуго биле у центру пажње истраживача у области језика за академске сврхе, академски вокабулар у форми листе изолованих речи није нужно користан студентима који намеравају да студирају на страном језику. Листе академског вокабулара могу бити драгоцене, али само уколико им се приступи с посебном пажњом (Де Шазал 2014: 107). Из потребе за другачијим приступом у изучавању академског вокабулара, као једно од решења издвојио се приступ у коме се ради на листама колокација, а не изолованих речи, што предлажу Елис и Симсон-Влек (2008). Аргумент за ово становиште лежи и у чињеници да се изоловане речи не усвајају тако успешно као колокације (Хајленд и Це 2007: 14). Тако и Илжер (2009б: 59) предлаже активности засноване на лексичким односима и колокацијама, у контексту одређеног дискурса који је најсличнији дискурсу области коју ће студент изучавати. И полисемија коју сам раније поменула код речи које припадају академском вокабулару упућује на неопходност да се академски вокабулар усваја у контексту, а не изоловано (Неги и др. 2012: 97). Друга истраживања указују на то да је груписање речи према темама сврсисходније, мада је кључно реч учити у контексту будући да значење може варирати сходно контексту, (Де Шазал 2014: 103) те да речи присутне у *Academic Word List* нису једнако заступљене у свим областима и самим тим имају ограничен опсег (Хајленд и Це 2007: 9). Још једно од негативних својстава листа попут *Academic Word List* јесте и то што су често засноване искључиво на писаном материјалу, као и то што нема довољне варијације жанрова у самом корпусу (Неси 2002: 353). Један од начина да се превазиђу проблеми са листама речи јесте и употреба дигиталних алата попут *Weblingua* који омогућују студентима да се најпре упознају са текстом из ког касније добијају циљане вежбе које се односе на колокације (Кавала 2007: 9). У овом случају, листе речи или академски корпуси служе као иницијални материјал на основу ког се развија дигитална алатка која олакшава усвајање лексике. Учење језика без контекста никако није пожељно, али су листе речи драгоцен извор информација и основа за даље промишљање наставе језика за академске сврхе.

Академском вокабулару у настави језика може се приступити с више страна. Једно виђење овог проблема предлаже да се најпре утврди опште знање вокабулара који је заједнички свим ученицима неког језика, те да се након тога пређе на учење академског вокабулара (Коксхед 2013: 116). Други приступ поима читав процес у оквирима академских потреба, што би значило да специјализација може отпочети у раној фази учења (Бастуркмен 2006, према Коксхед 2013: 116). Дакле, разлика је у периоду учења у ком се уводи академски вокабулар. Настава језика за специфичне сврхе, укључујући академске сврхе, може се реализовати од почетног нивоа (Манжант и Парпет 2004: 139), али у литератури у контексту академског језика обично наводе нивои од Б1 надаље, што ћу елаборирати у поглављу 3. Одабир приступа може зависити и од потреба саме групе, те предавачи који раде са студентима чије су академске аспирације разнородне имају различите изазове од хомогених група студената који намеравају да похађају исти студијски програм (Коксхед 2013: 117). Шмит (2011: 369) тако истиче значај *корисне лексике*, која је потребна сваком будућем студенту, а не *фреквентне лексике* у научном контексту. Тиме се заправо наглашава важност реалних потреба студената које се не подударају нужно са најфреквентнијим речима у академском дискурсу. Он даље (*ibid*: 369) предлаже да се на часу (на вежбама) посвећеним академском језику ради на следећим целинама: лексиси која је потребна у универзитетском животу (речима као што су *катедра*, *семестар*, *диплома*, итд.); лексикализованим синтагмама и изразима типичним за академски дискурс; разликовању нијанси у значењу помоћних речи које се сматрају синонимима; концептуалним варијацијама које зависе од контекста и области изучавања. На терминолошкој радионици, Шмит (*ibid*: 370) предвиђа да се ради на

системској претрази хиперонима, на дефинисању појмова различитим поступцима (описно, узрочно-последично, итд.), на афиксима, мотивацији речи и осмишљавању нових могућих термина, морфологији и граматичким облицима, а можда и превођењу. У самосталном раду, студент може израдити глосар термина на основу садржаја школских уџбеника за завршну годину средње школе и универзитетских уџбеника, са могућношћу превода на Ј1. О примени резултата истраживања језика за академске сврхе додатно ће бити речи у поглављу 7. *Настава језика за академске сврхе: перспективе за развој дидактичког материјала.*

Имајући у виду наведене погледе на академски вокабулар и његову примену у настави, верујем да је важно да студенти буду упознати са контекстом и академским дискурсом, а у оквиру њега и вокабуларом, те да имају адекватне језичке вештине јер без тога просто учење речи које се могу сматрати делом академског вокабулара нема позитиван исход и не може надокнадити језичке вештине које недостају (Нејшн 2001: 315). Вокабулар је значајан аспект у настави пошто се показало да може представљати изазов како изворним говорницима неког језика (уп. Миловановић 2021а, Миловановић 2023б), тако и говорницима којима је тај језик Ј2, код којих је управо вокабулар кључан фактор у успеху разумевања, чак и када је реч о напредним ученицима (Бонк 2000: 27). Дакле, неходно је бавити се истраживањима академског вокабулара у обе популације, посебно јер су резултати истраживања с изворним говорницима употребљиви и за Ј2, нарочито у конципирању и спровођењу курса за академске сврхе (Дурбаба и Вучо 2016: 964–965).

2.3. Појам општих и специфичних академских језичких вештина

Академски језик и последично академске језичке вештине посебно су значајне у припреми за мобилност и боравак у страниој земљи, а потреба за коришћењем језика домаћина подстиче ширење и дидактички развој мањих језика (Вучо 2018а: 77) попут српског. Сходно томе, настава језика за академске сврхе усредсређује се на оне језичке елементе и језичке вештине који су потребни за разумевање предавања, административних докумената и кореспонденције и других ситуација које се односе на типичан студентски живот (Манжант и Парпет 2011: 6). Док општа настава језика неретко има широк фокус и дугорочне циљеве, настава језика за академске сврхе настоји да развије језичке вештине студената у складу са њиховим потребама и да истовремено развије академску писменост (Де Шазал 2014: 11). Изузетно је изазовно израдити оквир који се односи на академски језик јер би такав оквир морао представити ситуације у којима се језик употребљава, посебно из аспекта различитих дисциплина (Ланг и Беје 2023: 4). Ту се јављају методолошки и епистемолошки проблеми, што се заправо односи с једне стране на хетерогеност публике и ситуација на универзитету и с друге стране на артикулисање трансверзалне и ускостручне димензије језика (*ibid*: 5).

Развој критичког мишљења истиче се као једна од значајних академских вештина (Де Шазал 2014: 12) иако није у ужем смислу реч о језичкој вештини. Занимљиво је да сам појам академских језичких вештина, бар како наводе Јусели и др. (2015: 330) и даље нема довољно прецизну дефиницију. Они даље истичу (*ibid*: 342) да академске вештине (у ширем контексту, дакле и школском) обухватају морфолошко и синтаксичко разумевање сложених структура, логичко повезивање идеја, праћење тематских целина у тексту, познавање организације текста, препознавање академског регистра. Академске вештине према Каминсу (2000: 542) односе се не само на разумевање концепата и вокабулара о коме је било речи, већ и на критичко мишљење које студентима омогућује да повежу текстуално значење и оно што уче

са сопственим искуствима и претходним знањима, те да критички анализирају информације и касније користе резултате тог процеса у некој новој активности. Како би се овај процес успешно спровео, потребно је да студент буде изложен улазном материјалу на циљном језику (путем писане рецепције, на пример), али и да има прилику да се касније сам изрази било писаним, било усменим путем (*ibid*: 543).

Као што сам већ навела, неки истраживачи разликују опште академске сврхе и специфичне академске сврхе (Де Шазал 2014: 35), али у контексту српског као страног језика за академске сврхе сматрам да не постоји довољно истраживања која би послужила као поуздана основа за овакву дистинкцију, те ћу се у дисертацији служити поменутиим термином језика за академске сврхе у општем значењу. Ова одлука има утемељење и у ставовима попут оног који се може наћи код Александера и др. (2008), који се залажу за наставу језика за академске сврхе која је намењена студентима различитих студијских профила и који тврде да је на студентима одговорност да се упуте у специфичности своје дисциплине (Де Шазал 2014: 35), док часови језика пружају општу базу. Уколико је група хомогена и сви студенти студирају на истом факултету, настава језика може се осмислити циљано за одређену дисциплину; међутим, када је група хетерогена, компетенције које треба развијати тицаће се ширих тема, пријемчивих свима (Парпет 2019: 7). Ова два приступа називају се и дисциплинарном (ускостручном) стратегијом и трансверзалном (академском) стратегијом (*ibid*), а о томе ће бити речи у одељку 4.2. Још један аргумент у прилог томе да се настава језика за академске сврхе усмери ка оним аспектима језика који су заједнички различитим областима лежи у интердисциплинарности којој све више универзитета тежи. Иако се чини да су области јасно подељене, савремено образовање тежи променама и брисању таквих граница и некој врсти флуидности (Хајленд 2009: 59–60). У иностранству су студенти неретко у позицији да сами бирају предмете и комбинују наставу са различитих катедара (Де Шазал 2014: 37), па би језичка настава усмерена искључиво на једну дисциплину била неадекватна у оваквим случајевима или би је било тешко реализовати. У Србији је могуће бирати предмете са различитих катедара, међутим, настава се одвија у факултетским оквирима и ретки су случајеви у којима студент са једног факултета слуша предмете на другом. Ипак, имајући у виду да се и српски универзитети све више окрећу интердисциплинарности, верујем да је наведени аргумент у корист опште наставе језика за академске сврхе валидан и у српском високошколском систему.

3. Академске језичке вештине и Заједнички европски оквир за живе језике

3.1. Рецептивне вештине у академском контексту

Језичке вештине слушања и читања усмерене су на рецепцију и накнадну прераду добијене информације, те се стога сматрају рецептивним језичким вештинама (Стојичић 2016: 116). Академске рецептивне вештине односе се на рецепцију различитих врста текстова, како линеарних (нарације, дескрипције, излагања, аргументације, докумената итд.) тако и нелинеарних (табела, графикана, схема, дијаграма, сертификата, итд.) (Вучо 2018б: 44). У то даље, између осталог, спадају и материјали као што су документација за стипендије, кореспонденција с колегама, презентације, итд. (Хајленд и Хемп-Лајонс 2002: 7). Дакле, из наведених примера произилази закључак да је реч о материјалима који су веома хетерогени, бројни извори материјала су електронски, а како приступ технологији итекако има везе са пореклом и социоекономским статусом студента, приликом истраживања академског језика важно је узети у обзир и могући јаз који то проузрокује (*ibid*: 8). Важно је поменути и то да и сами студенти увиђају значај ових вештина. Наиме, у студији чији су аутори Даглас и др. (2022: 36) испитаници наводе да се на курсу енглеског за академске сврхе инсистира на продуктивним вештинама, док је њима важно да науче да комуницирају с колегама и у неформалном окружењу, као и да су им неопходне рецептивне вештине, како писане тако и усмене.

Важан фактор у сагледавању рецептивних вештина читања и слушања у академском контексту односи се на вештину разумевања академског вокабулара, о коме је било речи у претходном поглављу. Сматра се да се рецептивним језичким вештинама које се тичу вокабулара обично овладава пре него продуктивним, те да је рецептивни лексикон појединца обично већи од продуктивног (Шмит 2000: 21). Међутим, усвајање речи постепено је процес, па неки истраживачи верују да је реч о континууму, и да познавање вокабулара полако прелази из рецептивног у продуктивно како се више знања о некој лексеми акумулира (Мелка 1997, према Шмит 2000: 81). Познавање академског вокабулара значајно утиче на језичку вештину читања у академском контексту, а можда је чак и кључни фактор на улазним тестовима који онемогућује кандидате који њиме не владају да се успешно упишу на жељене студијске програме (Коксхед 2014: 305). Дакле, вокабулар се може сматрати својеврсним предусловом за развој рецептивних академских језичких вештина.

Академско читање неопходно је за бројне задатаке с којима се студенти суочавају, и када стичу знање о дискурсу циљне заједнице, али и када користе друге језичке вештине, попут писања (Хирвела 2013: 77). Шаин (2008: 274) истиче да се вештини читања није придавала посебна пажња јер се веровало да су друге вештине значајније у усвајању језика, али да је управо ова вештина студентима изузетно важна како би могли пратити литературу из области коју изучавају. Читање је можда и најзначајнија језичка вештина у академском контексту, што потврђују и учесници истраживања које су Атанасес и Микелсен (2013: 136) спровели, иако је студенти не оцењују као изазовну (Висињевски и др. 2023: 8; Дурбаба и др. 2024: 480).

Разликујемо четири типа читања: интензивно, екстензивно, глобално (*skimming*) и селективно (*scanning*) (Де Шазал 2014: 157). Разлика између интензивног и екстензивног читања у учењу језика лежи у томе што током интензивног читања пажњу треба посветити лексици, граматички и дискурсу, док се приликом екстензивног читања пажња придаје глобалном разумевању текста. Глобално читање омогућује читаоцу да издвоји основне теме и идеје текста, а селективно читање служи за проналажење одређених информација (Стојичић

2016: 149). Читање такође може ићи у два смера: одозго надоле (*top-down*) и одоздо нагоре (*bottom-up*). Како Дурбаба (2011: 178) наводи, прва врста читања, која се класификује и као *concept-driven*, односи се на увежбаније читаче и подразумева да читалац полази од свог знања, те да опажа читаве групе елемената који носе информације, прејудицира оно што следи у наставку и тек се касније бави проверавањем претпоставки на конкретним језичким елементима. С друге стране, читање одоздо, односно *data-driven* читање, односи се на неувежбане читаче који значење црпе из података које опажају и покушавају да на основу појединачних графема или скупова графема активирају знања (*ibid*: 179). Према начину рецепције и садржају текста, читање може бити аналитичко (хеуристичко), у коме се проучавају информације које нуди текст, интерпретативно, када се текст тумачи, критичко, у ком се сучељавају ставови из текста и мишљење читача, упоредно, које подразумева тражење разлика у текстовима, естетско, у ком се ужива у уметничким дометима текста, дидактичко, које се односи на учење информација из текста и најзад евазивно, у ком читалац тражи уточиште у стварности (*ibid*: 181). Чини се да су за академски контекст најрелевантнији аналитичко, интерпретативно, упоредно и дидактичко читање.

Једна од главних одлика академског читања јесте чињеница да је оно увек по природи ситуирано у специфичном контексту унутар специфичног дискурса (Хирвела 2013: 91). Стога, како би студенти били успешни у академском читању, они се морају упознати са типовима текстова с којима ће се сусрести, али морају имати и знања из области којом се неки текст бави (Брус 2015: 143). Поред тога, читалац мора имати метајезичка знања о жанровима који се користе у тој области, те треба да буде упућен у контекст и функцију датог текста у контексту и да поседује одговарајуће знање вокабулара и концепата из дате области (*ibid*: 144). Из овога се даље може закључити да је читање у контексту академског језика предуслов за академско писање, дакле да је реч о изузетно важној језичкој вештини. Бавећи се темом академског писања, Логар (2021: 99) истиче да је за успешно овладавање овом круцијалном вештином потребна синергија фактора: добро познавање језика пре почетка студија, посебан предмет који се бави академским писањем на самим студијама (за све профиле и факултете), екстензивно читање и писање академских текстова током студија и садржајан и позитиван коментар језичке продукције у есејима, радовима, извештајима и сл. који би студенти добијали од свих професора.

Према Де Шазалу (2014: 150), читање се у академском контексту одвија у више фаза. Прва фаза је упознавање са дисциплином коју студент изучава, тако што мора прочитати препоручену литературу. Следећа фаза је решавање новог задатка, што подразумева разумевање текста задатка и пратећих докумената, уколико их има. Трећа фаза је претрага информација и релевантних извора, што подразумева читање наслова, садржаја, увода или апстракта како би се утврдило да ли је дат материјал користан за детаљније читање или не. Наредна фаза је оцена релевантности потенцијалних текстова, тј. селективно читање одломака, закључних разматрања чланака или чланака у целини. Пета фаза подразумева разумевање, бележење и обраду релевантног материјала, дакле, читање и вођење бележака уз одређивање главних и секундарних аргумената које износи аутор. Најзад, последња фаза је коришћење материјала за решавање самог задатка који је студент добио. Као што се може видети, реч је о сложеном процесу који изискује сплет језичких вештина, али и других повезаних вештина попут критичког размишљања, одабира информација и сл. Такође, важно је истаћи да није реч о линеарном процесу, већ о процесу који се понавља у циклусима (*ibid*). Што студент успешније развије рецептивну вештину читања, то ће се процес одвијати уз више аутоматизма (*ibid*: 151), што је важно јер се онда убрзава и сам процес учења, који на универзитетском нивоу подразумева широк опсег литературе коју треба прочитати у релативно кратком року.

Бројни су изазови с којима се студент може срести приликом писане рецепције, а Де Шазал истиче неке од најзначајнијих (*ibid*: 152). Најпре, очигледан је језички изазов, посебно када је потребно разумети стручну терминологију, граматички комплексне конструкције или сложене изразе. Потом, и лингвистички елементи могу бити изазовни, па су тако графикони, табеле, илустрације и статистички подаци неретко извор проблема у рецепцији. Наредни тип изазова који ваља поменути су когнитивни изазови. Наиме, студирање подразумева да се студент сусреће са комплексним информацијама, идејама и концептима који су густо збијени у текстове које треба разумети, а то понекад може бити изазовно чак и када нема језичких препрека. Томе треба додати и изазове које носи сам академски контекст, а који постављају другачије циљеве при читању него када се ради о општем контексту. Такође, присутни су и изазови социјалне, културне и психолошке природе, посебно када треба разумети аналогije или метафоре својствене новој средини. Примера ради, у Немачкој је приметно да велики број страних студената напушта студије у првом семестру основних (41%) и мастер студија (28%) због проблема са језиком, потешкоћа са интеграцијом и финансијских изазова (Висињевски и др. 2023: 2). Напоследку, ту су и изазови који се тичу знања, а у контексту рецепције односе се на предзнање потребно да би се разумело значење неке речи у датом контексту. Дакле, изазови са којима се студенти суочавају су разнолики, а један је од задатака наставе језика за академске сврхе да студенту помогне да се са овим изазовима што успешније суочи и превазиђе их.

Из свега наведеног произилази закључак да је читање језичка вештина која умногоме зависи од знања страног језика које читалац поседује (Стојичић 2016: 148). Са студентима, стога, треба радити на флексибилној употреби стратегија читања и метакогнитивних стратегија које се могу применити у различитим дисциплинама (Хирвела 2013: 77). Једна од вештина која доприноси вештини читања, а последично и самом учењу, јесте и вођење бележака, уз поменуте вештине глобалног и селективног читања (Брус 2015: 146). Такође, не треба занемарити дискурзивна својства, тј. разумевање кохерентности текста, организације текста, везнике, кохезију, структуру, итд. (*ibid*). Најзад, треба истаћи да читањем и анализирањем, студенти стичу знања и вештине које ће касније довести до тога да они специфичне академске писане облике и сами (ре)продукују (Хирвела 2013: 87).

Поред писане рецепције, рецептивне језичке вештине обухватају и усмену рецепцију, односно аудирање. Аудирање се као рецептивни облик говорне делатности састоји од истовремене рецепције језичке форме и разумевања садржаја говорног исказа (Стојичић 2016: 125). Развијање језичке вештине слушања у академском контексту понекад се чини остављеним по страни јер се курикулуми доминантно заснивају на академском писању и читању (Де Шазал 2014: 218). С друге стране, развијање језичке вештине слушања од изузетног је значаја за студенте и стога што говорни текст у односу на писани на бољи начин осликава реалне комуникационе ситуације, пошто се све дешава у *реалном тренутку*, па за обликовање говорног текста не остаје много времена на располагању (Стојичић 2016: 134). Слушање је, дакле, круцијална језичка вештина којој треба посветити посебну пажњу, а како су студенти свакодневно у ситуацији где је потребно да разумеју усмени говор (на предавањима, на вежбама, семинарима, итд.) (Де Шазал 2014: 2018), важно је адекватно их припремити за наведене контексте.

У процесу слушања, треба препознати звуке и конструисати значење на основу онога што се чује, а за то је неопходно знање о језику (фонологија, синтакса, вокабулар), о језичкој употреби (дискурс и прагматика) и о контексту, чињенцама и искуству (предзнање, структура) (Брус 2015: 157, Гох 2005: 66–71). Када је реч о врстама слушања, Линч (2011: 79, према Де Шазал 2014: 224) разликује једносмерно слушање, какво је најчешће присутно на

предавањима, и двосмерно, које се одвија на семинарима. Слично томе, Брус (2015: 160) истиче да се на универзитетским предавањима среће дуга монолошка форма, док се у већини других ситуација ради о дијалогу, који је фрагментиран и лакше се обрађује управо због мањих целина и могућности постављања питања и тражења појашњења. Будући да на предавањима скоро уопште нема могућности интеракције, квантитет и густина изговореног текста знатно су већи него у дијалошким формама комуникације, па студент мора обрадити много више информација (*ibid*: 162). Академско слушање поред језичких вештина укључује и низ вештина потребних за препознавање стила предавања и структуре излагања, вођење бележака, препознавање неформалног академског језика, итд. (Вучо 2018б: 44). Док је раније академско слушање подразумевало надасве разумевање говора предавача, данас је то мултимодално искуство које обухвата разумевање различитих врста материјала попут презентација, видео и аудио материјала, те комплементарног писаног или дигиталног материјала (Де Шазал 2014: 219). Када је реч о презентацијама, неки предавачи користе слајдове са много текста које потом објашњавају, други дају једну врсту информација на слајду, а другу у говору, док се трећи пак опредељују за читање слајдова наглас (*ibid*), или пак комбинују наведене приступе у складу са садржајем предавања, циљевима наставе и ситуацијом. За све три ситуације карактеристично је да се од студента очекује да упоредо разуме писани материјал и усмени говор, а често и да води белешке на основу онога што је разумео. Јасно је да је когнитивно оптерећење у том случају незанемарљиво. Стога је важно такође истаћи да, иако се слушање традиционално квалификује као рецептивна језичка вештина, у академском контексту оно никако није пасивно, већ студент мора да уз рецепцију оствари и извесну интеракцију с оним што је разумео (*ibid*: 220).

Један од већих изазова за студенте који студирају на страном језику јесте унапређење опште вештине слушања. Неки студенти успевају да положе стандардизоване тестове и упишу се на факултет, међутим, упркос томе и даље не обрађују информације на основном нивоу довољно брзо како би могли да обраде информације на вишем нивоу и разумеју их (Гох 2013: 65). Додатни фактор је и неједнака развијеност различитих језичких вештина. Наиме, у истраживању које се односи на немачки језик, Висињевски и др. (2023: 4) наводе да, иако студенти имају сертификат за висок ниво језика (Б2 или Ц1), понекад њихово реално знање не одговара нивоу назначеном на сертификату или пак њихов ниво није конзистентан у свим вештинама које се оцењују на сертификационом испиту. Циљ развијања вештине слушања на Ј2 јесте формирање активног слушаоца који је у стању да интерпретира оно што чује и препозна специфичне информације, што важи и за општу наставу језика, али потом и за језик за академске сврхе (Гох 2013: 57). Активан слушалац треба да поседује сплет знања о самом језику, да буде у стању да се ослони на различите контексте током слушања како би интерпретирао значење и адекватно одговорио, да има развијена метакогнитивна знања о себи као слушаоцу, да буде мотивисан и има самопоуздање, те да користи когнитивне, метакогнитивне, социјалне и афективне стратегије слушања и регулисања емоција сходно комуникацијској ситуацији (Гох 2005: 77).

Према Де Шазал (2014: 225), изазови могу бити језичке природе, посебно када студент има потешкоће у разумевању говорничког акцента и конструисању значења на основу онога што је чуо. Потом, постоје и практични изазови као што су брзина говора и мултимодалност. Страни студенти у Немачкој истакли су да потешкоће у усменом разумевању неретко проистичу из тога што се на предавањима генерално брзо говори (Висињевски и др. 2023: 7), што отежава разумевање. Код брзине говора, олакшавајућа околност може бити снимак предавања који студент може паузирати или поново преслушати како би успео да разуме. Уколико уз слушање студент мора разумети и визуелни материјал, што је случај на

предавањима на којима предавач има и презентацију, може доћи до визуелних изазова у разумевању слајдова и илустрација. Такође, сам садржај онога што се слуша може представљати значајан изазов, баш као и комплексност информација, што се може окарактерисати као когнитивни изазов. Најзад, неки су изазови проистекли из контекста и предзнања студената јер и сама материја може представљати проблем будући да се студент први пут упознаје са новом облашћу или мора да продуби знања из недовољно познате области (Де Шазал 2014: 225). Важан фактор представља и врста докумената с којима се студент суочава. Наиме, звучни документи који се користе у настави језика су најчешће у већој мери линеарни и монофонични у односу на предавања као специфичан облик усменог изражавања (Бушар и Парпет 2003: 9), па је потребно увести и материјале који реалније одсликавају оно с чим ће се студенти на предавањима заправо сусрести. И у читању, као и у слушању, важно је посветити пажњу синтаксичким елементима којима се у тексту остварују макрокохезија и микрокохезија (Причард и Наср 2004: 430). Тако ће студенти моћи да уоче да је академски дискурс хијерархизован, а не линеаран, те да има специфичну структуру.

Прегледом релевантних истраживања из области академског језика, Гох (2013: 64) је издвојила неколико потешкоћа у разумевању предавања и интерактивном слушању које је својствено том контексту. Реч је о следећим проблемима:

- недовољно добар општи језички ниво на Ј2 што утиче на разумевање и памћење информација током предавања;
- непознавање невербалних маркера (гестикулације и израза лица);
- непознавање синтаксичких, фонолошких и невербалних знакова који обележавају крај целина унутар излагања;
- неприпремљеност за различите нивое и типове интеракције која се очекује у зависности од величине групе, области и типа групе (основне студије, мастер, итд.);
- неприпремљеност за разлике у стилевима предавања, читања, дискутовања и реторике који зависе од предавача;
- неспремност да се одговори на питање на предавању док се у исто време слуша и екстрахује информације из предавања;
- проблеми с унапређењем вештине бележења;
- проблеми с истовременим интегрисањем слушања онога што се предаје, вођења бележака и визуелне обраде пратећих информација на предавању;
- неразумевanje метафоричног изражавања предавача;
- анксиозност када се од студената захтева активност на часу.

Из наведеног се може закључити да је за успех у академском слушању потребно најпре развити низ вештина које помажу при самој језичкој рецепцији, али да је неопходно потом радити и на нелингвистичким аспектима слушања, који укључују и психолошке и социјалне компетенције. Предавач језика за академске сврхе налази се несумњиво пред захтевним задатком.

Изазови у рецепцији дају се ублажити уз помоћ визуалних помагала и гестикулације. Наиме, како Круз (2004: 15) истиче, ученици (а верујем последично и студенти) лакше памте концепте уколико их могу повезати са сликом, графиконом или табелом, или уколико се изразом лица и гестовима олакша контекстуализација апстрактних концепата. Такође, једна од могућих стратегија коју студенти примењују када се суоче с потешкоћама у разумевању

може бити превођење. У једној студији спроведеној са арапским студентима у Алжиру који студирају на француском, уочено је да чак 79,5% студената архитектуре на Универзитету у Сетифу преводи себи речи на арапски асинхроно у форми бележака на маргини свеске, од чега више од 40% преводи сваку реч, а више од 30% већину изговореног (Кортје и др. 2013: 3). Будући да студентима неретко недостају извесне академске компетенције, не чуди што скоро половина њих и након превођења истиче да не разуме час у потпуности (*ibid*: 4). Ово је занимљив податак који додатно указује на значај рада на горе наведеним академским вештинама као широком појму који надилази језичке вештине и укључује различита умења, знања и стратегије које су неопходне за разумевање универзитетске наставе.

3.2. Између рецепције и продукције: вођење бележака

Вођење бележака, које се често практикује на универзитетским предавањима, неопходно је за успех на студијама, а изискује не само језичке вештине, већ и когнитивне (Арас и Фор 2017: 131). Студенти вођење бележака препознају као круцијалну вештину, а да би је развили, потребни су им добро познавање терминологије, способност разликовања дигресија и преформулисања на основу кључних информација, као и идентификација важних информација током писања (Рикоа 2011: 362). Другим речима, вођење бележака изискује вештине слушања, разумевања, анализе и хијерархијског устројавања информација, а потом и преформулисања (Лебопен 2011: 102). Услед природе вођења бележака, ова се вештина мора ситуирати негде између језичке и методолошке вештине (*ibid*: 103), а у самом језичком контексту можемо рећи да се сврстава између рецепције и продукције пошто је за ову активност неопходно не само разумевање, већ и записивање одабраних информација. Наиме, вођење бележака подразумева најпре рецепцију и чување информација за потоњу активност синтезе онога што се налази у изворном тексту (усменом или писаном), те усмену или писану продукцију (самих бележака) (*ibid*). У ситуацији усмене рецепције каква је типична за универзитетска предавања, студенти најпре примају информације и задржавају их у радној меморији, затим врше селекцију и конструишу или трансформишу тематске јединице пре него што се информације из радне меморије забораве. Потом их транскрибују (тако што их записују или прекуцавају), поново што брже како се не би заборавиле, а током свих ових активности у континуитету прате сâмо предавање, што такође изискује напор (Певерли и др. 2007: 167–168). Студент, дакле, није само слушалац, он је надасве неко ко бележи информације, што је и језички и когнитивно захтевна активност (Бушар и Парпет 2014: 209). Такође, неопходно је одабрати на ком језику ће информације бити забележене јер је пролазак кроз J1 интелектуално захтеван, а уз то, уколико се на J1 и J2 не користе иста писма, и избор самог писма може бити један од захтева пред којима се студент налази у веома кратком временском интервалу (Арас и Фор 2017: 136). Ово је посебно релевантно за српски језик који се одликује диграфијом, односно употребом два писма, ћириличним и латиничним (уп. Стојичић и Миловановић 2023, Миловановић и Стојичић 2023).

Луо и др. (2016: 62) уочавају три фазе у вођењу бележака: бележење, ревидирање и прегледање бележака након предавања. И Лебопен је издвојио три етапе (2011: 103), али се оне унеколико разликују од претходне поделе. Према њему, у првој етапи, која се одвија пре бележења, треба припремити прибор за писање, упознати се са темом и спремити се за слушање. Током бележења, неопходно је пажљиво слушати, уочити структуру исказа, издвојити примарне информације од секундарних, издвојити кључне речи, кондензовати смисао помоћу номинализације (хиперонима, лексичких поља), користити шематске приказе.

Након бележења, треба поставити себи одређена питања уз чију ћемо помоћ допунити белешке, консултовати литературу уколико је неопходно разрешити неке дилеме, и најзад дати наслове и поднасловe који одговарају деловима забележеног текста. Посебно треба истаћи значај фазе која следи након самог бележења јер, како Бок (2000: 137) наводи, вођење бележака губи смисао уколико му не следи активност сређивања и преписивања бележака након самог бележења, па се може сматрати да су вођење бележака и писање финалног текста према белешкама две типске универзитетске активности које зависе једна од друге. Када се анализира врста текста на основу ког се воде белешке, разликују се усмени и писани текстови. Потребан је већи напор да би се направила селекција информација на основу предавања, тј. усменог текста, него на основу писаног документа попут уџбеника (Бок 2000: 140).

Уколико се усредсредимо на предавања и белешке које се том приликом воде, у зависности од врсте писаног и мултимедијалног пратећег материјала, могу се поделити на следеће категорије (Бушар и Парпет 2014: 199):

- 1) предавање без пратећег материјала;
- 2) предавање са таблом;
- 3) предавање са скриптама;
- 4) предавање са документима који се пројектују;
- 5) предавање са презентацијом;
- 6) предавање са виртуелном учионицом.

У зависности од наведеног, студент ће имати и различите услове у којима води белешке. Уколико нема никаквог пратећег материјала, пред студентом је изузетно напоран задатак бележења само на основу усмене рецепције, тј. онога што чује, што изискује владање вештинама селекције информација, синтезом, организацијом информација и скраћеницама (Бушар и Парпет 2014: 199). Један од олакшавајућих фактора у таквој ситуацији може бити то што професор често понавља исказе како би омогућио вођење бележака, до те мере да се предавање може сматрати неком врстом диктата (Бушар и Парпет 2003: 8), што донекле умањује напор који је потребно уложити. Уколико предавач користи таблу, то може чинити како би записао понеку конкретну информацију попут датума или термина, или пак може плански користити таблу и симултано писати и објашњавати, што последично изискује да студент истовремено преписује са табле и бележи део онога што чује (Бушар и Парпет 2014: 199). Како Меккеун (2011: 65) наводи у свом приручнику за универзитетске предаваче, ако нека информација треба да се нађе у студентским белешкама, најефикасније је забележити је на табли јер то помаже студентима да препознају значај те информације, будући да они све време током слушања предавања одлучују шта треба забележити, а шта не. Занимљиво је да се информације записане на табли скоро увек нађу у студентским белешкама, међутим, студенти приликом потоњег сређивања бележака каткад управо примере са табле бришу из финалне верзије текста (Бок 2000: 141).

У случају да студенти имају пред собом скрипта која прате предавање, они су скоро у потпуности ослобођени обавезе бележења, те тада слушају предавање и прате текст без потребе да ишта допишу (Бушар и Парпет 2014: 199), а неретко се данас табла или презентација једноставно фотографишу (или се у дигиталном окружењу снима екран, тј. *скриншотује*), чиме се обезбеђује материјал за касније бележење (Арас и Фор 2017: 137; Босанац и Војчић 2024: 161).

Током предавања на којима се графикони или шеме пројектују док их предавач објашњава, студенти често или дописују понеку информацију у сам документ (уколико га имају) или преписују документ са табле без бележења коментара предавача, или пак пишу само коментаре без преписивања документа (Бушар и Парпет 2014: 200). Када предавач користи презентацију, она служи да прикаже синтезу предавања и да најави редослед излагања, те представља својеврстан скелет предавања (*ibid*). Будући да су предавања по природи данас мултимодална, у настави језика за академске сврхе потребно је узети у обзир презентације уз текстуалне транскрипте предавања како би се ваљано обрадио овај аспект универзитетске наставе, уз разматрање повезаности слике и текста (Вихман 2020: 267). Презентације се могу студентима дати и у виду *хендаута* са простором за белешке поред сваког слајда, тако да студенти имају јасну структуру и илустрације пред собом, а да потом активно траже главне идеје које ће записати (Бигс и Танг 2007: 114). Нешто слично наводи и Меккеун (2011: 66), која истиче значај плана предавања у форми *хендаута* који прати презентацију, у ком студенти потом бележе кључне информације, што им помаже да пажљивије прате предавање и обрате пажњу на оне информације којима треба да допуне *хендаут*. Ако студенти немају на располагању саму презентацију, они су приморани да истовремено читају, слушају и бележе, што је веома тежак задатак (Бушар и Парпет 2014: 200). Бушар и Парпет (*ibid*: 208–209) су у свом истраживању уочили да студенти често преписују оно што виде на платну, а да не прате усмена објашњења предавача, што упућује на закључак да пројектован писан материјал неутралише усмену рецепцију, која би требало да обогаћује оно што виде на платну, а често неутралише и писану рецепцију онога што се преписује. Слично се догађа и са презентацијом пошто студенти могу преписивати информације које предавач тек треба да објасни, што ствара хронолошки дисконтинуитет, али се ово може решити постепеним појављивањем информација на слајдовима.

Услед технолошког напретка, и сама форма предавања се мења, што између осталог укључује хибридизацију наставе и употребу дигиталних алатки, постављања дела материјала у дигиталне учионице уз директан контакт у виду туторијала или других комплементарних видова комуникације (Папи и Гликман 2015: 14). Платформе у виду дигиталне учионице могу се користити како синхроно тако и асинхроно како би се студентима помогло у консолидацији и проширењу понуде материјала којима они могу приступити и ван учионице и о којима том приликом могу дискутовати у форми порука (Бигс и Танг 2007: 128). Такође, дигиталне платформе омогућују размену различитих типова материјала и бржу и ефикаснију сарадњу када студенти треба да размењују материјале (Босанац и Војчић 2024: 167). Дигитална учионица, дакле, помаже студентима да приступе материјалима и кад су одсутни са предавања и да се њима служе како би боље усвојили градиво (Папи и Гликман 2015: 13). С друге стране, како Ладаж (2016: 3) примећује, ако се студентима у виртуелној учионици омогући приступ читавом садржају предмета, сâмо предавање пада у други план или чак нестаје, уз евиденту промену динамике. Чини се да и студенти имају сличан дојам будући да нека истраживања попут оног које су спровели Папи и Гликман (2015: 13) указују на то да део студената и даље верује да су амфитератри и слушаонице са предавачима који наставу држе уживо према јасно одређеном распореду ипак неходни за континуиран рад и концентрацију у оквиру неког предмета. Одустајање од вођења бележака због доступности презентација наведено је и у квалитативном истраживању које су спровеле Босанац и Војчић (2024: 161) на Универзитету у Новом Саду, у коме један испитаник истиче да је престао да води белешке током пандемије јер су студенти добијали материјале (презентације) након предавања који су садржали више информација него раније, те зато нису имали потребу да их

бележе. Најзад, вреди поменути и то да, упркос појави нових технологија, студенти на нашим просторима и даље чешће воде белешке на традиционалан начин (*ibid*: 167)³.

Када је реч о прављењу бележака на основу писаног текста, може се закључити да оно пружа више слободе и изискује мање напора након самог бележења, док је бележење на основу усменог текста, тј. предавања, јасније уоквирено, али изискује више труда приликом сређивања бележака (Бок 2000: 144). У писаном дискурсу, одређени елементи фаворизују селекцију информација које ће се забележити: подвлачење, уоквиривање, прелазак с малих на велика слова, истицање текста различитом бојом, итд. (*ibid*). Ипак, упркос неким олакшавајућим факторима, и белешке настале на основу писаног текста, као и белешке настале на предавањима, ослањају се на одређене вештине које је потребно развити код студената, а посебно оне које се односе на селекцију информација.

Текст (усмени или писани) који служи као основа за вођење бележака саздан је од различитих елемената који немају једнак значај. Према Бок (*ibid*: 138), када је реч о информацијама које студент добија, ту су најпре главне целине (*unités noyaux*) које се односе на сам садржај предавања. Потом, текст садржи структурне целине (*unités structurantes*) које означавају антиципацију, прелазе и понављања и приказују структуру текста. Најзад, постоје катализаторске целине (*unités catalystes*) којима се објашњава, илуструје и продубљује тема. При вођењу бележака, важно је имати свест о свим трима врстама целина, те на основу тога направити ваљану селекцију информација које ће се забележити. Управо је селекција информација кључна, а не количина информација или изложеност њима. Наиме, Кивра и др. (1991а: 123) су још пре три деценије уочили да вишеструко излагање садржају који се бележи не доводи до знатног повећања количине забележених информација. Количина забележеног материјала не утиче нужно на успех у учењу, значајније је да студент буде пажљив и активан и да у таквом контексту бележи оно што сматра важним (Бохеј и др. 2011: 70). Може се, дакле, закључити да је при вођењу бележака неопходно усмерити пажњу надасве на квалитет, а никако на пуки опсег информација које су забележене, што се постиже радом на развоју вештина бележења.

Бројна истраживања бавила су се вођењем бележака, различитим приступима овој активности, те потешкоћама с којима се студенти сусрећу, а даље у тексту ћу издвојити нека занимљива запажања. Вођење бележака је процес у ком се информације примају и ментално обрађују, а током којег је потребно разумети усмену поруку, невербалне знаке, препознати језичке елементе, укључујући специфичности научног језика, референце, аргументе, позицију говорника, потом разумети кључне речи и важне информације, препознати структуру, а понекад и иронију и друге имплицитне аспекте изговореног, као и гестикулацију говорника (Арас и Фор 2017: 135). Као што се из наведеног може увидети, и само аудирање изискује активирање сплета вештина и радњи како би се успешно порука разумела, а вођење бележака представља проширење захтева пред којима се студент налази. Након разумевања саме поруке, следи фаза у којој је неопходно повезати оно што се чуло са претходним знањима и проверити релевантност информација, направити селекцију информација и задржати само главне, разликовати не само важно од неважног, већ и нова знања од постојећих, и то у контексту самог предавања (Арас и Фор 2017: 136). Најзад, последња етапа у бележењу је писање, које често подразумева употребу симбола и скраћеница, а које се може радити ручно или уз помоћ рачунара, које узима у обзир аргументативне структуре и које изискује да се упоредо прати оно што се говори, како се не би изгубио ток информација, и да се то бележи (*ibid*: 137).

³ Ипак, сматрам да је важно истаћи да се у последње време моје колеге и ја све чешће у настави сусрећемо са фотографицањем табле и презентација.

Како Кивра и др. (1991б: 240) истичу, вођење бележака обухвата две важне функције: кодирање уз похрањивање информација с једне стране, и екстерно похрањивање информација с друге стране. Ово подразумева да особа која чита белешке и екстерно похрањује информације не мора бити иста особа која је и водила белешке, што је случај са студентима који нису присуствовали настави, те уче на основу туђих бележака. Сходно томе, према Кивра и др. (*ibid*: 240–243) постоје три конфигурације: вођење бележака и касније обнављање, вођење бележака без обнављања, позајмљивање туђих бележака и обнављање. Исти аутори издвајају и различите типове бележака: класичне, линеарне и шаблонске. Класичне белешке стриктно прате структуру предавања, те се стога често у њима не читавају односи између идеја и целина које су истакнуте на предавању. Линеарне белешке пак садрже и јасне назнаке односа идеја (надређених и подређених) у оквиру неке теме, што касније може бити од помоћи при учењу, односно меморисању информација. Шаблонске белешке помажу студентима у организацији идеја и уочавању хијерархијских односа и у оквиру једне теме или секвенце, али и између различитих секвенци, што потом олакшава и синтезу садржаја. Занимљиво је да резултати упућују на то да студенти који воде белешке, али их касније не ревидирају и не обнављају, нису били успешнији од студената који само слушају без бележења. Дакле, рад на белешкама након самог бележења нужан је корак како би читав процес имао смисла у контексту учења.

Могу се разликовати три врсте ревидирања текста: додавање/дописивање (информација), преписивање (када се преписује текст концепта у финалну верзију) и прецртавање, а сва три облика срећемо и код изворних говорника и код странаца (Мејер и Ланг 2017: 269, 276). Исправке се могу уносити директно, у тренутку писања, или одложено, у тренутку поновног читања (*ibid*: 276). Како би детаљно вођење бележака било могуће, потребно је да студенти имају довољно времена за ову активност, али и да добију неку врсту обуке за ревидирање бележака (Кивра и др. 1991а: 123). У неким су експериментима истраживачи користили припремљене папире за белешке који су већ садржали структуру излагања са насловима и поднасловима, који би требало да студентима олакшају бележење. Студенти који су у истраживању примењивали ову унапред планирану технику радили су дуже од студената који су водили белешке у слободној форми. Такође, бележење уз помоћ одређене технике показало се делотворнијим јер су при тестирању студенти који су водили белешке у слободној форми имали слабије резултате и када је реч о усменом и писаном тексту. Још једна предност примене унапред планиране технике очитује се у вештини резимирања. Наиме, студенти који су примењивали ову технику при резимирању текста забележили су знатно више кључних информација од оних који су водили белешке у слободној форми (Русе и Пиола 2003: 54–56). Резултати наведеног истраживања упућују на следеће закључке. Најпре, ситуација у којој треба водити белешке без примене неке одређене технике на основу усменог текста представља значајније когнитивно оптерећење него на основу писаног текста јер је брзина бележења при усменом разумевању условљена брзином говора, док писани текст омогућује већу аутономију. Са применом унапред планиране технике, ова се разлика смањује, а додатни бенефит огледа се и у количини меморисаних информација у ситуацији усменог разумевања. Такође, ова техника омогућује студентима да лакше уоче кључне информације, те да касније напишу квалитетнији резиме од оног који се постиже слободним вођењем бележака (Русе и Пиола 2003: 57–58). Дакле, рад усредсређен на примену одређених техника бележења може дати добре резултате и унапредити квалитет бележака.

Како би се побољшао квалитет бележака, према Луо и др. (2016: 46–47) могу се применити четири методе: давање комплетних бележака студентима, пружање структуре,

употреба одређених дискурсних маркера и поновни сусрет са предавањем. Студенти којима је предавач скретао пажњу на организациону структуру предавања забележили су више организационих секвенци и детаља него они који нису добили сличне подстицаје. Резултати истраживања које су спровели Луо и др. (*ibid*: 60–63) указују и на то да је корисно дати студентима довољно пауза у којима они могу ревидирати своје белешке јер то побољшава њихов квалитет. Такође, они истичу да је пожељно ревидирати белешке са партнером јер други студенти могу забележити различите информације, а у размени може доћи до информација које нисмо забележили. Пожељно је да професор свесно пружи довољно пауза и да у тим паузама подстакне студенте да раде заједно. И ови аутори истичу и да је само ревидирање корисно јер су белешке студената који након бележења читају и допуњују белешке квалитетније од оних који то не чине. С друге стране, пуко преписивање бележака нема позитивног утицаја на њихов квалитет или успех студената. Недостатак свих наведених метода је то што професор мора пружити додатни материјал студентима, дакле студенти се њима не могу служити самостално.

Најзад, треба поменути да је поред примене техника бележења, један од важних фактора при бележењу и радна меморија јер управо она има утицај на количину забележених информација (Русе и Пиола 2003: 59). Наиме, у зависности од ограничења (превасходно временских) које ситуација у којој се бележи намеће, овај процес може захтевати мање или више радне меморије. Како Русе и Пиола наводе (*ibid*), вођење бележака на предавањима јесте веома захтевно јер је временски оквир наметнут, тј. студенти немају могућност да сами распореде време. Сходно томе, неки студенти развијају стратегије адаптације како би успели да обаве задатак (нпр. користе унапред припремљену шему бележака), а количина знања усвојеног захваљујући белешкама не корелира нужно са уложеним трудом. Како истичу Певерли и др. (2007: 167) специфичне основне вештине треба да буду у довољном степену аутоматизоване како би се радна меморија користила за сложеније когнитивне вештине (нпр. језичке) које омогућују успешно разумевање. Под овим вештинама, Певерли и др. (*ibid*) подразумевају вештине које се односе на област о којој је реч и на когнитивне процесе који се дешавају при препознавању речи. Такође, сам капацитет радне меморије, која варира од поједница до појединца, може утицати на успех у извршењу процеса у радној меморији, што последично утиче и на развој различитих вештина.

У контексту рада са страним студентима, вођење бележака један је од највећих изазова у рецепцији с којима се они суочавају (Бу и Кавала 2011: 371), нарочито јер се вођење бележака може успешно реализовати тек након успешне рецепције, али се никако не може сматрати компензацијом у случају проблема са разумевањем (Бушар и Парпет 2003: 11). Као што постојећа истраживања, али и искуства у настави показују, вођење бележака веома је захтевно, посебно за студенте који нису изворни говорници језика на ком се изводи настава. Према квалитативном истраживању које је спровела Омер (2003: 144–146) са четрнаест студената из Америке, Камбоџе, Вијетнама, Кине, Немачке, Енглеске, Шпаније, Мађарске и Румуније, вођење бележака често представља активност која се очекује од студената, али ово није једини начин складиштења информација на предавањима јер се студенти такође могу служити скриптама, објављеним белешкама са предавања и препорученом литературом. Белешке се могу писати на засебном листу папира, али и на материјалу за час попут хендаута. Белешке се у складу с наведеним могу сматрати допуном садржаја предавања.

Занимљиво је истаћи и то да различите универзитетске културе имају и различите стилове вођења бележака. У истраживању које је Омер (2003: 148) спровела са страним студентима који се школују у Француској, испитаници су навели да постоји разлика између очекивања у Француској и земљама из којих долазе када је реч о квантитету информација које

се бележе, те да Французи превише информација записују и да се неретко у њиховим очима предавање своди на преписивање информација са табле и бележење онога што чују. Сходно томе, не чуди што су испитаници у овом истраживању осетили и неку врсту притиска да пишу, или осуде ако то не чине, а ситуацију на часу су окарактерисали као нешто што их ограничава и представља својеврстан ритуал који им није близак. Неки истраживачи указују на потребу да се ради са студентима на самој форми научног текста, да се упуте у његов статус и функцију, те да се студенти упознају са својствима самог жанра како би последично и белешке биле боље (Бок 2000: 153).

Вођење бележака може се увежбавати и са материјалом који није академски или очекиван. Тако Нејшн (1989–1990) предлаже употребу реклама као материјала за вежбу. Наиме, према речима овог истраживача, студенти треба да савладају четири критеријума класификације: форму, позицију, функцију и значње (*ibid*: 30), што је могуће уочити у садржају који је графички јасно издвојен на већини реклама. Информације истог реда ће тако имати сличну форму и позицију (*ibid*: 32), а овај принцип једнако важи и у прелому књига нпр. Овај пример стар три деценије може нас подстаћи да проматрамо који су савремени облици комуникације погодни за сличан рад на откривању структуре текста. У данашњем контексту, то могу свакако бити видео-материјали и објаве на друштвеним мрежама које се баве одговарајућим темама. Важно је истаћи да је вештина вођења бележака корисна не само у академском контексту, већ и у различитим пословним контекстима, посебно у сферама као што су права, где је, на пример, Кивра (2015) установио да су белешке неретко непотпуне, да садрже нетачне или непрецизне исказе и често не наводе контекст и неке важне детаље. Отуда проистиче додатна мотивација да се са студентима циљано ради на развоју ове вештине пошто је многим од њих она потребна и након завршетка студија.

Потешкоће у вођењу бележака могу се превазићи или донекле ублажити уз помоћ технологије. Овде ћу егземплярно споменути платформу за бележење *Unipad*, која се показала као драгоцен алатка на предавањима. Како Буше (2019: 14–25) истиче, студенти који имају потешкоће у вођењу бележака могу користити ову колаборативну платформу заједно са искуснијим студентима како би се потешкоће ублажиле. Наиме, студентима су на располагању виртуелни простор за сâмо бележење, списак студената који су у датом тренутку онлајн, те опција за размену порука. Студенти у пару користе исти документ за бележење, а постоје различити начини за реализацију овакве вршњачке подршке. Први начин подразумева да искусан студент, обично изворни говорник, бележи све, а да страни студент синхроно прати те белешке, које у тој ситуацији представљају неку врсту титлова за предавање. На овај се начин страни студент ослобађа оптерећења истовременог писања и слушања, па се може усредсредити најпре на саму рецепцију, а како буде унапређивао свој ниво језика, моћи ће преузимати већу одговорност у вођењу бележака. Такође, оваква подршка га ослобађа страха од тога да ће неку информацију пропустити или погрешно забележити јер зна да ће након предавања добити интегралну верзију бележака, што позитивно утиче на мотивацију и самопоуздање страног студента. Други могући приступ подразумева да студенти деле одговорност за вођење бележака, односно да студенти у пару имају јасно подељене улоге, на пример да пишу на смену у договореним интервалима, а потом заједно споје белешке у једну интегралну верзију. Овакав приступ усмерава њихову пажњу и ка томе колико су белешке тачне и читљиве, што побољшава њихов квалитет. Страни студенти наводе и да им скраћенице и нумерички подаци неретко представљају проблем, што помоћ партнера може решити. Рад у пару путем ове платформе омогућује интеракцију међу студентима и даје социјалну компоненту процесу, што није типично за универзитетска предавања. Такође,

приметно је и да се заједничким радом на белешкама поспешују подршка, солидарност и емпатија међу студентима.

Имајући у виду брз развој технологија заснованих на вештачкој интелигенцији и великим језичким моделима, неопходно је узети у обзир и то да студенти данас имају на располагању бројне дигиталне алатке за аутоматску транскрипцију које могу преточити аудио-снимак у текст, било у реалном времену, дакле синхроно, било накнадно, тј. асинхроно. За језике с великим бројем говорника у свету, као што су енглески, француски или немачки, овај тип алатки доступан је већ неколико година, али се појављују све поузданији алати и за српски језик. Многе алатке које се ослањају на велике језичке моделе, као што су *Eleven Labs*⁴ и *Sonix AI*⁵, нуде могућност аутоматске транскрипције за српски језик, међутим, како транскрипција није стопроцентно поуздана, потребна је и људска ревизија текста. Такође, велике компаније попут *Google-a*⁶ и *Microsoft-a*⁷ на својим платформама корисницима нуде транскрипцију на српски језик, међутим често уз доплату. Један пример тога је алатка коју је развио *Microsoft*, а која је интегрисана у *Office* пакет и у платформу *Teams* захваљујући којој је уз помоћ програма *Word* сада могуће унети аудио снимак у документ и потом добити транскрипцију, док је на видео-позивима на платформи *Teams* доступна опција аутоматских титлова на српском језику. Могућност добијања писаног документа донекле може олакшати и изменити процес вођења бележака, али, студенти и даље морају да усвоје драгоцене вештине одабира информација и њиховог разврставања према важности како би финални облик бележака могао успешно да се користи за учење и обнављање. Такође, не треба заборавити ни чињеницу да је предуслов за коришћење ових софтвера доступност снимака. Дакле, они се могу користити уколико предавач поставља аудио или видео-записе у дигиталну учионицу или ако студентима да сагласност за снимање током предавања, што према нашем искуству ипак често изостаје у наставној пракси у Србији. Стога сматрам да су претходно описана својства класичног вођења бележака и даље релевантна, али да је уједно неопходно узети у обзир развој нових технологија и у даљим истраживањима изучити на који начин их студенти употребљавају током студија.

3.3. Рецептне вештине према Заједничком европском оквиру за живе језике

Заједнички европски оквир за живе језике детаљно описује бројне језичке вештине којима се овладава на различитим језичким нивоима. У *Допунском тому Заједничког европског оквира за језике (Volume complémentaire du CEFR)* (Савет Европе 2021) на француском језику, термин *школски/образовни* систематски је замењен термином *академски*, па сам се у овој анализи усредсредила посебно на сегменте у којима се помиње академски контекст. Међутим, ово се издање још увек није појавило на српском језику, услед чега сам се морала служити поменути француским издањем.

Према *Допунском тому ЗЕОЈ*, рецептне језичке активности могу бити писане (читање) и усмене (слушање), али и аудио-визуелне (гледање видео-снимака,

⁴ <https://elevenlabs.io/fr/speech-to-text/serbian> [24.6.2025]

⁵ <https://sonix.ai/languages/transcribe-serbian-audio> [24.6.2025]

⁶ <https://cloud.google.com/speech-to-text/docs/speech-to-text-supported-languages?hl=fr> [24.6.2025]

⁷ <https://support.microsoft.com/sr-latn-rs/office/transkribujte-snimke-7fc2efec-245e-45f0-b053-2a97531ecf57> [24.6.2025]

синхронизованих или не, са титловима или без њих) (Савет Европе 2021: 49). Процес рецепције реализује се у четири етапе: 1) препознавање гласова, графема и речи; 2) препознавање адекватности текста; 3) разумевање текста као језичке целине и 4) интерпретација поруке у контексту (Савет Европе 2001: 74). Ове се етапе одвијају према наведеном редоследу, али се по потреби и реинтерпретирају и дешавају у обрнутом смеру, сходно ситуацији. Да би се рецепција одиграла, користе се различите рецептивне способности, праве се хипотезе о комуникативним намерама, дешифрује се контекст и проверавају поменуте хипотезе. Аудитивна рецепција подразумева пријем и обраду усмене информације синхроно или асинхроно, са једним или више говорника, визуелна рецепција (читање) укључује и пријем и обраду текста, док се аудиовизуелна рецепција односи на пријем и обраду мултимедијалних садржаја, са или без титла или синхронизације (Савет Европе 2021: 49). У овој дисертацији интересујем се за рецептивне језичке вештине у контексту језика за академске сврхе, стога је важно напоменути да се у *ЗЕОЈ*-у из 2001. године употреба језика за академске сврхе може одредити као сегмент употребе језика за пословне и образовне сврхе (Савет Европе 2001: 18), док се у *Допунском тому* (Савет Европе 2021) и експлицитно наводи академски контекст.

Када је реч о језичким нивоима које *ЗЕОЈ* предвиђа, сваки од нивоа представљен је путем описа онога што говорник датог језика може да разуме, исказе, примени, итд. Тако када је реч о рецепцији, *Табела за самопроцену* (Савет Европе 2018) и *Допунски том ЗЕОЈ* (Савет Европе 2021) наводе да на нивоу А1 приликом слушања говорник може разумети познате речи и основне фразе које се односе на њега, његову породицу и окружење, а док чита, може разумети позната имена и називе, те једноставне реченице, информације и обавештења. Рецепција аудиовизуелног садржаја је на овом нивоу ограничена на разумевање конкретних информација из кратких снимака који се односе на свакодневне теме и у којима се говори разговетно и полако.

На нивоу А2, слушање обухвата могућност разумевања фраза и честих речи из области које су говорнику важне, а тичу се тема попут породице, одласка у куповину, непосредног окружења, или посла. Аудиовизуелна рецепција на нивоу А2 односи се на разумевање различитих форми снимака (прича, интервјуа, итд.) у којима се говори полако и разговетно о свакодневним темама, активностима и информацијама. Нивои А1 и А2 подразумевају основну употребу језика у уобичајеним свакодневним ситуацијама, што није довољно за академске сврхе јер се ни не односи на академски контекст.

На нивоу Б1, говорник може приликом слушања разумети говор о познатим темама са којима се сусреће на послу, у школи или у слободно време, те може разумети бројне емисије о актуелним догађајима из његових сфера интересовања, уколико се у њима говори релативно споро и разумљиво. Када је реч о читању, на овом нивоу говорник може разумети текстове на стандардном језику или језику његове струке, те може разумети описе догађаја, осећања и жеља у личној кореспонденцији. Он такође може пронаћи информацију у дужем тексту и прикупити информације из различитих делова текста како би одговорио на задатак. Такође, на овом нивоу говорник може разумети снимке и вести о темама које га занимају уколико се у њима употребљава разговетан стандардни језик. Према наведеним дескрипторима, већ се на нивоу Б1 називу компетенције потребне студентима у академској сфери, мада су оне и даље ограничене.

На нивоу Б2 говорник може разумети у усменој комуникацији дуже говоре и предавања и може пратити сложену аргументацију уколико му је тема позната. Такође, може разумети већину емисија о актуелним темама, те филмове на стандардном језику. У дескрипторима за ниво Б2, први пут се помиње да говорник може разумети усмено

универзитетско излагање, те садржај из области за коју се специјализовао. Академски се контекст на нивоу Б2 помиње и у аудиовизуелној рецепцији јер је говорник у стању да разуме дуге снимке на стандардном језику са којима се може сусрести у друштвеном, пословном или академском контексту, а из њих може издвојити различите ставове, мишљења и информације. У писаној рецепцији, он може читати чланке и извештаје о савременим проблемима у којима аутор истиче своје мишљење и став о њима, а у стању је и да разуме савремену прозу. На овом нивоу, он може разумети и стручне чланке из области које не спадају у његову ужу специјалност уз повремену употребу речника (Савет Европе 2021: 59). Нивои Б1 и Б2 су нивои на којима говорник може остварити самосталну употребу језика. Евидентно је да је ниво Б2 први ниво који обухвата компетенције потребне за рецепцију садржаја налик оном с којим се студенти срећу на универзитету будући да се на овом нивоу први пут помиње могућност разумевања предавања и дужег и сложенијег садржаја.

На нивоу Ц1 говорник може разумети дугачак говор, чак и када његова структура није јасно уочљива, а без већег напора може разумети телевизијске програме и филмове и може разумети већину усмених излагања, дискусија и дебата без проблема. У аудиовизуелној рецепцији, на нивоу Ц1 говорник може разумети широку лепезу снимака, чак и на нестандартном језику, и у њима може разумети имплицитне ставове. У писаној рецепцији, он може разумети комплексне информативне и књижевне текстове, али и стручне и академске чланке, под условом да их може прочитати више пута како би проверио одређене информације.

На нивоу Ц2 говорник нема потешкоћа у разумевању различитих варијетета говорног језика и различитих садржаја које слуша у медијима, а чак му ни брзина и нагласак не представљају већи проблем. На овом нивоу, он може разумети стручна излагања и предавања која садрже бројне специфичне изразе, регионалне изразе и непознату терминологију. Аудиовизуелна рецепција је иста на нивоу Ц2 као на претходном нивоу. У писаној форми може без потешкоћа разумети све врсте текстова, чак и језички захтевне текстове или текстове са структуром налик оној коју имају приручници, стручни чланци и књижевна дела. На нивоима Ц1 и Ц2, говорник може разумети широк дијапазон текстова из различитих области, укључујући универзитетске текстове, те детаљно разумети елементе текста, били они имплицитни или експлицитни. Из ових дескриптора јасно се очитује зашто нивои Ц1 и Ц2 представљају напредну употребу језика. Када се промишља о компетенцијама на нивоу Ц у академском контексту, може се закључити да је говорник тек на овом нивоу у стању да без потешкоћа разуме академске жанрове и материјале који се користе на универзитету.

Рецептивне језичке вештине тесно су повезане са рецептивним стратегијама. Наиме, рецептивне стратегије обухватају способност уочавања контекста, наша знања о свету на који се контекст односи и примену обрасца који је прикладан у датој ситуацији (Савет Европе 2001: 59), што подразумева и разумевање табела, прелома стране, наслова и поднаслова, али и дедукцију информација из контекста и ослањање на језичке елементе попут префикса, суфикса, везника и сл. (Савет Европе 2021: 63). На основу тога, говорник обрађује одређене информације у језичком и ванјезичком контексту и дедукцијом долази до онога што није успео разумети и тиме попуњава рупе у разумевању, па потом проверава своје хипотезе и по потреби се враћа на први корак уколико увиди да није добро закључио (*ibid*: 60). Компетенције потребне за овакву дедукцију такође су приказане према нивоима. На нивоу А1, говорник је у стању да закључи које је значење неке непознате речи која се односи на конкретну радњу или предмет уколико је текст у ком се налази једноставан или уколико реч подсећа на неку сличну реч на другом језику којим се служи. На нивоу А2 говорник може закључити које је значење неке непознате речи према општем значењу текста или исказа, али

у ограниченом опсегу и само када је реч о свакодневним конкретним темама. Такође, на овом нивоу говорник може да се ослони на прелом текста и типографију како би утврдио жанр текста, може дедуковати тему на основу бројева, назива, личних имена или датума и може утврдити значење неких израза на основу позиције у тексту. На нивоу Б1 говорник може утврдити значење непознатих речи према контексту уколико се ради о теми из његове сфере интересовања, може антиципирати садржај на основу рубрика и наслова и пратити аргументацију и ток догађаја према везницима. На нивоу Б2, говорник је у стању да примени различите рецептивне стратегије и може да контролише разумевање уз помоћ контекстуалних индикатора. Најзад, на нивоима Ц1 и Ц2, говорник је вешт у ослањању на контекст и граматичке и лексичке индикаторе који му могу помоћи у тумачењу нечијег става, расположења и намера, те на основу тога може закључити оно што му је потребно. Рецептивне стратегије потребне за академски ниво можемо наслутити на Б1 нивоу, али и у овом аспекту тек ниво Б2 заиста одговара потребама студената.

Вођење бележака такође изискује вештине које се развијају у различитим фазама учења језика. *ЗЕОЈ* вођење бележака сагледава према језичким нивоима. За ниво А1 нема дескриптора, док се на нивоу А2 наводи да је говорник у стању да састави једноставне белешке током презентације која се односи на познату тему, где су главне информације већ истакнуте и где се има довољно времена за бележење. На нивоу Б1+, говорник је у стању да води довољно детаљне белешке током предавања које може касније користити, али само уколико се ради о познатој теми и уколико је исказ јасан и добро структуриран. Такође способан је да води белешке у виду листе с кључним информацијама током неког излагања уколико је реч о познатој теми, излагање је јасно формулисано и исказ припада свакодневном језику. На нивоу Б2, говорник може да води белешке током добро структурираног излагања тако што издваја делове који му се чине важним иако се везује за саме речи по цену губитка неких информација, а може и да води белешке на семинарима о већини тема из његове области интересовања. На нивоу Ц1, у стању је да води детаљне белешке током предавања из његове области и може да бележи довољно прецизно тако да се и други могу служити тим белешкама. Такође, на овом нивоу говорник је у стању да током предавања или семинара одлучи које информације треба уврстити у белешке, чак и кад се не ради о теми која му је блиска. Најзад, на нивоу Ц2, говорник појми и имплицитне информације и у стању је да из таквог излагања, баш као и из експлицитног, издвоји оно што му је важно. Као и са рецептивним језичким вештинама, јасно се може увидети да је за академски контекст пожељно овладати вишим нивоом циљног језика, те да је минимални ниво и за ову језичку вештину у академском контексту Б1+/Б2.

Када је реч о аргументацији, поново се јасно очитује да је ниво Б1+ минимални ниво потребан за академске сврхе. Наиме, на овом нивоу говорник може изразити своје мишљење о некој вести, чланку, излагању, документу или расправи, у стању је да их резимира и одговори на питања о њима, те може дискутовати са одређеном сигурношћу о великом броју информација повезаних с темама из његове области интересовања. На овом нивоу, говорник може издвојити главне закључке из аргументативног текста уколико је јасно написан и може препознати аргументативну шему иако не разуме текст детаљно. На нивоу Б2 аргументација се знатно побољшава, те говорник може исказати и бранити своје ставове уз одговарајућа објашњења, аргументе и коментаре, може развити аргументацију уз истицање предности и мана одређеног виђења теме, те преиспитати узроке, последице и хипотетичке ситуације у вези са неким феноменом. На нивоу Б2+ језичка средства неопходна за аргументацију се унапређују, те говорник може користити широк дијапазон везника и израза којима повезује своје идеје и истиче кључне елементе у аргументацији. На нивоу Ц1 аргументација не представља проблем и добро је конструисана, а на нивоу Ц2 достиже се додатна прецизност.

Аргументација представља један од темеља академског изражавања и важна је не само за продукцију већ и за рецепцију јер се од студената очекује да разумеју текстове и излагања који почивају управо на аргументацији. Као што се може видети из наведених дескриптора, аргументација се развија од нивоа Б1+, а тек на нивоу Б2 говорник има потребне компетенције за солидну аргументацију. Као и код дескриптора за рецептивне вештине, и овде се може констатовати да је ниво Б2 први ниво који се може сматрати прикладним у академском контексту.

И у литератури се наводи да је Б1 минимални ниво који би студент морао имати како би студирао на страном језику (Кортје и др. 2013: 3), док се неретко Б2 ниво наводи као неопходни предуслов за упис на студије. На пример, када је реч о стипендијама за основне студије, на званичном сајту институције која додељује стипендије Владе Републике Француске⁸ наводи се да *матуранти из Србије обавезно морају да стекну диплому о знању француског језика минимум DELF B2 у тренутку подношења досијеа*. Према сајту платформе *Campus France* намењене студентима који желе да дођу на студије у Француску, Б1 или Б2 су очекивани нивои за основне студије, али неке институције траже и Ц1 или Ц2⁹. Међутим, ниво зависи и од области студија, а како Ланг и Беје (2023: 5) наводе, на многим високошколским установама у Француској, за природне и техничке науке се тражи ниво Б2, док се за друштвене науке неретко тражи ниво Ц1. Слични су захтеви и за студенте који желе да студирају у Аустрији. Наиме, према Унгер и др. (2025: 30), неки универзитети захтевају ниво Б2, док други траже Ц1, а А2 ниво је дозвољен само за пријаву на припремне курсеве за студије на немачком језику у овој земљи. У Немачкој се обично од кандидата тражи знање на нивоу Ц1, а постоји и стандардизован тест немачког језика *Deutsche Sprachprüfung für den Hochschulzugang* који пружа увид у ниво кандидата зависно од резултата, при чему минималан број поена неопходних за добијање овог сертификата одговара нивоу Б2¹⁰. У истом духу, сертификат немачког језика *DSH-DAF* за високошколске установе обухвата Б2 и Ц1 ниво, који се наводе као неопходни за упис¹¹, при чему се обично тражи ниво Б2.2 или Ц1.1. И истраживања дају сличне увиде, а Висињевски и др. (2023: 4) истичу у случају немачког језика да су испитаници у њиховој студији који су у просеку учили језик мање од три године имали извесне потешкоће спрам оних који су га учили у дужем периоду (Висињевски и др. 2023: 4). Иако искуства из праксе говоре да је извесно потребно неколико година како би се успешно овладало неким страним језиком на нивоу Б2 или вишем, могуће је замислити вишегодишње учење неког великог светског и школског језика попут немачког или француског пре доласка у земљу студија, али у контексту српског као страног је изнимно ретко да је неки студент уопште имао контакта с језиком пре доласка у Србију.

Када је реч о примерима из региона, за упис на високошколске установе у Словенији, уколико се студира на словеначком језику, потребан је ниво знања између А2 и Ц2, у зависности од студијског програма (Калин Голоб и др. 2023: 39), а према званичном сајту Универзитета у Љубљани, страни студенти морају доставити сертификат о знању језика на Б2 нивоу¹². Када је реч о Хрватској, ниво Б1 је најчешћи ниво који се полаже на

⁸ <https://www.serbie.campusfrance.org/prva-godina-osnovnih-studija-u-francuskoj> [30.8.2025]

⁹ <https://www.campusfrance.org/fr/enseignement-superieur-francais> [30.8.2025]

¹⁰ <http://dsh.de/faq-eng-2> [30.8.2025]

¹¹ <https://www.testdaf.de/de/hochschulen/der-testdaf-und-hochschulen/nachweis-der-deutschkenntnisse-fuer-das-studium/> [30.8.2025]

¹² https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVZI/Visoko-solstvo/RAZPISI-2025_26/SKUPNI-RAZPIS/Prijavni-rok_-tujci.pdf [30.8.2025]

сертификационим испитима у Кроатикуму јер је управо овај ниво потребан за стицање права на стални боравак у Хрватској (Гргић и др. 2002: 117), али и као што сам претходно навела, за макар делимично успешан почетак студија на страном језику. На студијама кроатистике Универзитета у Загребу, Б2 је такође ниво који се захтева¹³. Релевантни подаци о траженом језичком нивоу за стране студенте који желе да студирају у Црној Гори и Македонији нису доступни.

Материјали намењени раду на академским језичким вештинама такође сведоче о неопходном језичком нивоу и у сагласју су са предлогом да је ниво Б најнижи ниво за ову врсту усвајања језичких вештина. На пример, материјал на платформи *EUniTa*, намењеној унапређењу језичких вештина студената, разрађен је само за нивое Б и Ц, али не и за А (Бом и др. 2019: 58). С друге стране, сложене вештине које су неопходне за студије на страном језику ослањају се умногоме на језичке вештине које се развијају од самих почетака учења. Тако вођење бележака изискује добру диференцијацију гласова при рецепцији, што мора да се развија већ од нивоа А1/А2 (Лебопен 2011: 104). Дакле, сврсисходно је промишљати како на почетку учења поставити темеље за каснији развој академских вештина. Најзад, рад на свим вештинама које обухвата *ЗЕОЈ* подразумева и да је студент савладао граматички минимум који представља минимални оквир неопходан за отпочињање средњег или вишег образовања на датом језику. Како Маринковић (2016: 219) наводи у својој докторској дисертацији посвећеној управо граматичком минимуму у српском као страном језику, граматички минимум у српском подразумева усвајање великог броја облика када је реч како о деκлинацијама, тако и о конјугацијама и компарацијама, уз усвајање фонетских алтернација и ортографских решења. Ово указује на чињеницу да је усвајање српског као страног језика велики изазов управо због сложене морфосинтаксичке структуре, чак и када је реч о минимуму неопходном за студирање на овом језику.

¹³ https://www.fhs.hr/en/guide_for_international_students/enrolment_procedure

4. Облици универзитетске наставе и приступи настави за академске сврхе

4.1. Структура и одлике предавања и вежби као облика универзитетске наставе

Како би се сагледале академске језичке вештине, неопходно је узети у обзир одлике предавача, студената и самог контекста у ком се учење одвија, који могу помоћи или одмоћи у наставном процесу (Нејшн 2001: 622). Академски језик реализује се у различитим ситуацијама на универзитету, међу којима се неки контексти издвајају као типични и значајни. Вихман (2020: 259) наводи пет главних усмених реализација академског језика: предавања, дискусије током вежби, студентске презентације, консултације и усмено испитивање. Будући да су се српски универзитети у великој мери обликовали по узору на немачке, ове се форме срећу и у домаћој високообразовној пракси и сматрам их релевантним за моју анализу. Како наводи Зобеница (2019: 290), универзитетска настава се на основним академским студијама у Србији реализује у виду предавања и практичне наставе (вежби, семинара, итд.), при чему, према прописима, предавања обухватају између 50 и 60% укупног фонда часова. У овом одељку ћу стога приказати како су у литератури приказана универзитетска предавања и вежбе као централни видови наставе својствени високом образовању.

Универзитетско предавање прототипски је академски жанр намењен преношењу знања, у ком студент мора да се ослони на дасве на језичке вештине аудирања (Де Шазал 2014: 220, Хајленд 2009: 96). Предавање се одликује одређеним трајањем (од сат и по до три сата без прекида или с краћом паузом), простором (амфитеатром) и великим бројем слушалаца (некад и до 300 студената) (Манжант и Парпет 2011: 57). Трајање, простор и број учесника могу се разликовати од земље до земље, али и од универзитета до универзитета. На факултетима у Србији предавање се обично реализује у форми једног двочаса, дакле траје сат и по времена, често се одвија у амфитеатру, али у зависности од зграде факултета и броја студената на датом предмету може се организовати и у слушаоници. На предавању се студент суочава са троструком иницијацијом: иницијацијом у дисциплину, тј. област која се на датом предмету изучава, иницијацијом у академски жанр универзитетског предавања и најзад иницијацијом у рад са новим педагошким делатником — професором, који је уједно и научник и предавач (Бушар и Парпет 2007: 1). Студент, с друге стране, и сам преузима више улога јер је он не само неко ко учи градиво, већ се ставља у улогу будућег стручњака или истраживача (*ibid*: 5). Такође, садржај предавања у дијалогу је са микро и макроконтекстом. Универзитетско предавање не представља изолован дискурс, већ се надовезује на друге дискурсе, чиме се формира значење код предавача и студената (Карас и Куршину 2014: 4).

Неке од активности са којима се студент среће на предавањима јесу дефинисање, објашњавање, постављање питања, преформулисање и критичко сагледавање неке теме (Вихман 2020: 269). Питања су такође важан увод у преформулисање пошто предавач након студентског одговора неретко пружа и своју формулацију, чиме се у истом дискурсу повезују језик стручњака и језик нових актера у науци (студената), који се унеколико разликују и граматички и лексички (*ibid*). У складу с тим, Карас и Куршину (2014: 9) примећују да предавачи неретко посвећују пажњу лексици, тј. терминологији коју сматрају важном за дату област и стога је појашњавају. Оваква појашњења обухватају дефинисање појмова, каткад и путем реторичких питања, поједностављање дефиниција и давање синонима, илустровање примерима и контекстуализацију (*ibid*: 10–12).

Предавање се у великој мери ослања и на литературу. Наиме, професор помиње референтну литературу, имплицитно или експлицитно, и као преносилац знања у датом

контексту, али и као (ко)аутор (Бушар и Парпет 2003: 4). Уџбеник спада у основну литературу на коју су студенти упућени и ово је најчешће први тип писаног материјала са којим се страни студенти сусрећу на циљном језику (Хирвела 2013: 83). Управо уџбеници, који представљају увод у неку област, истичу шематску структуру и лексичко-граматичке обрасце који у извесној мери граде епистемологију те области (Лав 1993: 216–217). Поред уџбеника, скрипта или практикуми могу бити важан писани документ на који се студенти ослањају. Занимљив је однос предавања, као усмене форме, и скрипата/практикума које је професор наменски припремио за одређен предмет, као писане манифестације истог процеса. Ако се упореде предавања као усмена форма са скриптама као писаном, нека истраживања (Бушар и Парпет 2003: 6) указују на то да је квантитативно на предавањима о истој теми изречено десет пута више речи него у одговарајућем поглављу у скриптама, стога квалитативно скрипта представљају синтетизовани, заокружени дискурс у ком се прескаче објашњавање, па тако предавања изискују и когнитивни напор студената у грађењу и допуњавању дискурса (*ibid*). Можда је и најзначајнија улога скрипата то што се унеколико олакшава интензивни задатак слушања самог предавања упоредо са вођењем бележака, што је, као што сам образложила у претходном поглављу, неретко захтевно и за изворне говорнике, а камоли за студенте који студирају на страном језику.

Дакле, традиционално предавање се првенствено ослањало на усмено излагање предавача, уз понеку илустрацију, уџбеник или скрипта, док је структура савременог предавања сложенија (Де Шазал 2014: 2019). Савремено предавање често одликује мултимодалност, односно комбиновање говора и писаних исказа, најчешће садржаја који предавач пише на табли и садржаја приказаног на презентацији, видео-снимку или звучном запису, веб-презентацији, *хендауту* итд., те је рецепција истовремено усмена, писана и визуелна (Манжант и Парпет 2011: 73; Де Шазал 2014: 217, 219). Презентација обично служи да се истакну најзначајније информације и најави план предавања, али се у њој не налази све што ће предавач рећи (Манжант и Парпет 2011: 74). Предавач може приказати део садржаја на презентацији, а говорити о неком другом аспекту феномена у свом усменом излагању. Такође, може приказати садржај на слајду на један начин, а потом преформулисати и на другачији начин објаснити исти садржај у свом излагању. Најзад, предавач може једноставно читати наглас текст са слајда (Де Шазал 2014: 2019). Може се очекивати да нису све три наведене ситуације једнако захтевне када је реч о рецепцији, те да је страним студентима лакше уколико се чита садржај презентације него уколико предавач приступа на први или други наведени начин. У сваком случају, извесно је да је потребно да студент развије језичке вештине које ће му омогућити да разуме предавача и да стекне извесну аутономију у универзитетским оквирима.

Предавања често садрже и неке одлике неформалног изражавања, попут оклевања, фрагментарности и понављања, пауза, нејасноћа и неформалнијих конструкција (Хајленд 2009: 100), што није случај код писаних извора. С друге стране, предавања ипак припадају академском регистру и имају донекле ригидну структуру која се може антиципирати. И на предавањима и у академским текстовима, аутори јасно издвајају различите делове дискурса, истичу кључне елементе и прецизирају и преформулишу исказе (Хајленд 2009: 102). У овом контексту, дискурсни маркери служе да се повежу идеје и организује дужи усмени исказ. Разликујемо макромаркере (глобалне маркере), који најављују промену теме или истичу важан део онога што се изговара, и микромаркере (локалне маркере) који означавају намеру и логички повезују сегменте на нивоу зависне реченице (Гох 2013: 60). Дискурсни маркери могу бити корисни студентима, али само уколико они могу да их препознају док обрађују усмени инпут (*ibid*). Како Де Шазал (2014: 230) наводи, сам распоред и логичка организација

материјала може се наслутити на основу форме предавања. Предавања садрже и дефиниције за које студент може очекивати да их треба усвојити. Током предавања, предавач често и парафразира или понавља сличну мисао у незнатно измењеном облику, што може олакшати разумевање информације. Најзад, студент обично зна да ће се током предавања излагати ситуација и опис проблема, након којих се нуде решење и анализа, што такође може допринети бољем разумевању. У усменом изражавању је приметна и употреба првог лица множине, које се користи како би се студенти осетили укљученим у стручну и научну заједницу (Хајленд 2009: 103).

На основу постојеће литературе, Хајленд (*ibid*: 97) издваја следеће изазове у разумевању предавања: брзина говора, немогућност разумевања хумора из других култура, недовољно разумевање фонолошких структура дискурса, потешкоће у учешћу у предавањима која изискују интеракцију, непознавање вокабулара и терминологије, проблеми с концентрацијом на предавањима дужим од 50 минута, потешкоће у уочавању главних тема и идеја и њиховом повезивању, потешкоће у вођењу бележака и изазови у истовременој обради визуелних и вербалних инпута. Међу потешкоћама са којима се страни студенти сусрећу, издвајају се проблеми у разликовању правих и реторичких питања, промени регистра и тона, препознавању културних референци и контекстуализацији која и сама зависи од ширег познавања контекста земље у којој се студира (Карас и Куршину 2014: 15). И Вихман (2020: 265–266) из интервјуа са студентима на немачком говорном подручју издваја сличне важне потешкоће: (стручна) терминологија, брзи ритам говора и нејасна артикулација и у мањој мери проблеми са применом стратегија слушања. Страни студенти у Немачкој истакли су и то да потешкоће у усменом разумевању неретко проистичу из тога што се на предавањима генерално брзо говори (Висињевски и др. 2023: 7), што отежава разумевање. Језичка подршка током студија уз одговарајуће мере интеграције неопходна је управо како би се надишле поменути потешкоће, а она превасходно обухвата општи, академски и стручни језик (*ibid*: 8).

Поред предавања, на универзитету су заступљени и други облици наставе попут практичних вежби, туторијала, лабораторијских вежби и семинара (Хајленд 2009: 97). Бројни проблеми који се односе на разумевање предавања могу бити присутни и на вежбама. Оно што вежбе разликује од предавања јесте најпре чињеница да се на вежбама, које су обично садржински усаглашене са предавањима, фаворизује активно учешће студената (Ладаж 2016: 2). Вежбе су унеколико неформалније од предавања јер се реализују у мањим групама у којима се очекује да студенти буду активни учесници (Хајленд 2009: 105). Управо је интерактивност најзначајнија одлика ове форме наставе. Активност зависи од величине групе, од знања студената, али и од умећа предавача (*ibid*: 106). Вежбе се могу одвијати у различитим облицима, сходно томе студенти могу радити у малим групама и бавити се анализом различитих случајева, неког конкретног питања или експеримента, или пак у већим групама које, на пример, гледају заједно видео и са предавачем потом дискутују (Морс и Мареј 2005: 51). Најзад, практична настава може се реализовати и у форми семинара на ком се критички приступа задатој литератури (*ibid*).

Вежбе су важне не само за разумевање саме материје и усвајање нових вештина, већ и за студента као појединца, али и као члана групе. Изузетно је важно да се предавач на вежбама упозна са студентима јер се може погрешно подразумевати да су сви студенти упознати са неким приступом, што није нужно случај. Уколико је ситуација таква, предавач може подстаћи студенте да сарађују и да они који познају методологију помогну онима који је не знају добро, али их може и поделити у две независне групе и радити на различит начин с њима (Морс и Мареј 2005: 57). У сваком случају, како Морс и Мареј наглашавају, важно је препознати динамику групе, установити полазну тачку и не доносити закључке унапред.

Вежбе се и језички понекад разликују од предавања. У језичкој анализи усменог корпуса универзитетских предавања и вежби на енглеском, Хајленд (2009: 108) је уочио да је једна од кључних разлика између предавања и вежби употреба првог лица, које је дупло чешће на вежбама него на предавањима. Ова се разлика може објаснити интерактивном природом вежби и мање ригидном формом које оне имају. У интеракцији на вежбама, студенти постављају питања и коментаришу излагања, уз вођство предавача који ипак задржава хијерархијски надређену позицију и даје структуру интеракцији и иницијални инпут у виду излагања групног рада и др. (*ibid*: 109). Дакле, на вежбама су студенти део заједнице. Питања служе да се отворе одређене теме, уведу информације и добију одговори на недоумице, а такође утичу на динамику вежби јер обично и сами студенти истичу потребу за појашњењима (*ibid*: 111).

Треба поменути и недостатке овог вида наставе. Наиме, иако су вежбе организоване у мањим групама него предавања, у неким случајевима оне личе на предавања јер су студенти толико бројни да ни на вежбама нема прилике да се свако појединачно укључи (Ладаж 2016: 2). Уколико дихотомија предавања—вежбе није ваљано реализована, студенти неретко не долазе на предавања јер сматрају да то могу самостално надокнадити уз помоћ интернета или пак не долазе на вежбе јер верују да су довољно разумели на предавањима (*ibid*). Сходно томе, може се поставити питање да ли је подела на предавања и вежбе и даље релевантна или треба ићи у правцу реформе универзитетске наставе уз увођење нових технологија и хибридне наставе. Један од начина хибридизације је и, на пример, постављање снимака предавања у дигиталне учионице (*ibid*: 3), што фундаментално мења концепт предавања.

Током пандемије ковида, високошколске институције у Србији су биле принуђене да макар део наставе реализују путем интернета на уштрб наставе уживо. Како Ладаж (2016: 4) наводи, настава уживо валоризује директну комуникацију, док настава на даљину пружа флексибилност и могућност самосталног рада. Приликом припреме хибридне наставе, потребно је пажљиво одредити меру наставе уживо и рада на даљину. У случају пандемије, присутном и у нашем истраживању, о чему ће касније бити речи, предавачи нису имали избора. Међутим, док су неке одлуке биле привремене, неке су технологије и након пандемије остале у употреби. У раду објављеном 2021. године (Миловановић 2021б), истакла сам неке предности и потешкоће увођења дигиталних алата у високошколско образовање, а посебно у процес оцењивања, на основу интервјуа са неколико предавача са Филолошког факултета и тадашњом ректорком Универзитета у Београду. Ректорка је том приликом навела да је за увођење нових приступа настави и оцењивању неопходно направити драстичне промене у читавом образовном систему како би се преиспитале улоге предавача и студената, али и размотрили етички проблеми (*ibid*: 152). Истакла је како је потребна промена парадигме јер се предавачи и студенти често перципирају као супротстављене стране, а не као актери са заједничким циљем. Када је реч о платформама, истраживање је показало да су *Zoom* и *Moodle* једне од најпопуларнијих платформи које су испитаници користили. Оне представљају подстицајну средину за дељење наставног материјала, заједничке дискусије и рад у групи, а посебно је драгоцено што се захваљујући технологији, у групни рад могу укључити појединци из различитих градова, па чак и држава (*ibid*: 153–154). Управо се овим надилажењем физичких ограничења амфитеатра или слушаонице и сам наставни процес отвара ка новим актерима, новим сазнањима, али и новим потешкоћама. Ипак, осавремењивање наставе уз помоћ различитих платформи доноси и нове потешкоће. Уколико је предуслов за похађање наставе поседовање одређених уређаја и добре интернет конекције, може доћи до разлика у доступности информација услед социоекономског положаја неких студената који не могу да приуште рачунар или напреднији телефон и немају стабилан

приступ интернету. Такође, предуслов за овакву наставу су и развијене дигиталне вештине не само код студената, већ и код наставника, што у одређеном броју случајева може изазвати проблеме. Најзад, приступ и баратање информацијама које платформе прикупљају могу бити потенцијално велики безбедосни и етички проблеми онлајн наставе (*ibid*: 155–156).

Док су наведена питања отворена још за време пандемије, темељну промену у наставни процес донела је појава великих језичких модела, односно вештачке интелигенције. Вештачка интелигенција данас може обављати изузетно велики број задатака уместо студената, о чему ће више речи бити у одељку 4.2.4. Од лектуре, писања пасуса и читавих текстова, преко транскрипције и аутоматских бележака до симултаног превођења, алатке засноване на вештачкој интелигенцији донеле су драстичне промене у образовни процес, али и покренуле бројне проблеме. Једна од предности вештачке интелигенције може бити то што се уз њену помоћ може превазићи страх од празне странице при писању и немогућности започињања новог текста (Молто 2024: 223). Наиме, уз њену помоћ, студенти могу себи олакшати процес писања и сређивања текстова. Ове могућности, међутим, изискују преиспитивање бројних академских задатака који се сад чине превазиђеним, дакле потребно је мењати приступ писменим задацима, усредсредити се на процес, а не на сам резултат и понудити стимулативно учење које алатке онда додатно продубљују (*ibid*: 233). Предавачи такође могу користити поменути технологију на предавањима или на практичној настави у форми анализе студије случаја или радионица које омогућују употребу дигиталних алатки (Ок и др. 2025: 150).

На индивидуалном плану, уколико се ова технологија користи, на пример, у улози виртуелног помоћника, предност је што се машина не може уморити или наљутити због велике количине питања, па тако комуникација може бити интензивна без страха од фрустрације (Молто 2024: 217). Ово може бити драгоценост страним студентима који имају страх од директне комуникације који их спречава да дођу до жељених информација. Ипак, треба имати на уму да увођење нових технологија заснованих на вештачкој интелигенцији треба да прати едукација о њиховој употреби, која се често назива и *ВИ писменошћу* (*AI literacy*), како би се предавачи, студенти и административно особље упознали и са могућностима које оне нуде, али и са ризицима (Штраке и др. 2025: 133).

Када је реч о проблемима, појава вештачке интелигенције отворила је бројна практична и етичка питања. Проблеми с овим алаткама обухватају забринутост за приватност података, кршење академске честитости и ауторских права, као и слабљење различитих вештина због превеликог ослањања на неке алатке (Ок и др. 2025: 147). Један од честих страхова који се јављају при увођењу вештачке интелигенције у високо образовање јесте и страх од тога да њихова употреба може потенцијално бити препрека за развој критичког мишљења будући да ове алатке често нуде пристрасне информације и дезинформације (Линден и др. 2025: 21). Халуцинације, тј. непостојеће или нетачне информације које генерише вештачка интелигенција, делују уверљиво уколико се не провере, али заправо нису засноване на чињеницама и стварним подацима (Молто 2024: 225), што нарочито у академском контексту може изазвати проблеме. Због могућности халуцинација, односно генерисања информација без покрића, неопходно је темељно проверити добијене резултате, с посебном пажњом на референце и изворе (*ibid*: 218). Однос према информацијама се такође изменио јер ће број вештачки генерисаних информација ускоро превазићи број оригиналних, што мења концепт извора и оригиналности (Ширијак 2025: 46). Један од начина да се ово превазиђе јесте развој и употреба локалних модела ограниченог приступа (*ibid*), међутим, овакав подухват се чини захтевним и скупим, па самим тим и тешко доступним мањим земљама попут наше. И студенти примећују да је употреба вештачке интелигенције

практична када она уместо њих обавља рутинске задатке, али да превелико ослањање на њу може имати негативне последице на њихов интелектуални развој (Ок и др. 2025: 148). Извесно је да је неопходно организовати обуке за истраживаче, али и друге актере у високом образовању, како би се упознали са ризицима и етичким проблемима који се односе на употребу вештачке интелигенције (Ширијак 2025: 46).

Будући да појава вештачке интелигенције, уз пратеће проблеме, надилази границе појединачних земаља, решења се морају тражити на вишим инстанцама. Неке европске земље, као и сама Европска унија, оствариле су напредак у правном регулисању употребе вештачке интелигенције у јавном сектору, али и даље недостају одговарајући општи документи у сфери образовања, па су многе високошколске институције усвојиле сопствене правилнике у овој области (Штраке и др. 2025: 133). Један такав пример је и Универзитет Хумболт у Немачкој где се преиспитује у којим контекстима треба ограничити или забранити употребу ове технологије. Ипак, на овом се универзитету сматра да ова технологија никако не треба да буде у потпуности забрањена (*ibid*), већ само регулисана. Такође, универзитет *Carlos III Universidad de Madrid* у Шпанији заузео је став да је узалудно ограничити или санкционисати употребу ове технологије. У Шпанији се, како наводе Штраке и др. (*ibid*: 131), вештачка интелигенција сагледава као партнер у учењу на универзитету, па се сходно томе подстиче одговорна и етичка примена ових алата. И у Републици Србији се питања употребе вештачке интелигенције адресирају, за сада на нивоу препорука и смерница. Како се наводи у документу *Етичке смернице за развој, примену и употребу поуздане и одговорне вештачке интелигенције* Националне платформе за вештачку интелигенцију (2023: 3), циљ је пружање оквира и усмеравање рада свих актера у сфери вештачке интелигенције, а у недостатку чвршћег правног оквира, који је у повоју у земљама ЕУ. Дакле, овај документ елаборира различите аспекте примене ВИ у контекстима који су знатно шири од академског, али који се могу односити и на примену ВИ на универзитету. Такође, треба поменути и то да на Универзитету у Београду постоје студијски програми који се баве вештачком интелигенцијом, као и лабораторије посвећене ВИ¹⁴, тако да верујем да ће се у наредном периоду и на УБ уз помоћ стручњака усвојити универзитетска акта која регулишу ову област. У наредним одељцима биће речи и о неким конкретним алаткама заснованим на вештачкој интелигенцији у контексту учења и усавршавања језичких вештина.

4.2. Приступу настави страног језика за академске сврхе

Припрема страних студената за студирање на језику који није њихов Л1 може попримити различите облике и може бити организована на различите начине и у различитим временским периодима. У овом ћу се одељку осврнути на неке значајне одлике ове врсте наставе, превасходно уз релевантне примере са француских, аустријских и немачких универзитета, који имају развијену праксу пријема страних студената.

Настава језика за академске сврхе, према Илжер (2009а: 133), може имати три оријентације: 1) интензивни курсеви који студенте спремају за студирање и обухватају културу, обичаје и универзитетски живот земље домаћина; 2) припрема за разумевање часова која подразумева усмену рецепцију, вођење бележака и упознавање са сложеним академским дискурсом; 3) методологија академског писања која надилази репродукцију и обухвата техничка правила писања и структурирања текста. Предмет мог рада се у највећој мери

¹⁴ <https://ai.fon.bg.ac.rs/master/primene-vestacke-inteligencije/o-predmetu/> [30.8.2025]

подудар са другом наведеном категоријом. Када је реч о настави језика за академске сврхе, најпре се може уочити разлика у периоду у ком се курсеви организују, као и у фонду часова. Наиме, припремни курсеви и пропратна настава у контексту J1 и J2 могу се организовати пре доласка студената у циљну земљу, током њиховог боравка, а уз то, студентима се и пре студирања могу ставити на располагање курсеви и материјали за самостално учење, о чему ћу такође говорити у овом одељку. И фонд часова може бити различитог обима, а према Парпет (2019: 2), настава језика намењена студентима који студирају на страном језику најчешће се реализује са фондом од два до три сата недељно, и то у статусу секундарне дисциплине (спрам самих студија које се сматрају примарним). Настава језика може бити организована током трајања целог студијског програма, током дела програма, или само током прве године или чак једног семестра те године (*ibid*). На Универзитету у Београду, студенти на размени могу уживо похађати опште курсеве језика у Центру за српски као страни језик на Филолошком факултету током мобилности (у трајању од једног или два семестра), са фондом часова од једног двочаса дневно четири пута недељно. Стипендисти Владе Републике Србије имају посебно организоване интензивне курсеве српског језика, чије трајање варира у зависности од термина доласка стипендиста, о чему ће бити речи у одељку 5.2. Јасно је да не постоји јединствен прописан стандард за поменуте курсеве који се примењује на различитим универзитетима, а разлика у времену које се издваја за ову врсту наставе могла би да указује на (не)заинтересованост институција за наставу језика за академске сврхе (*ibid*: 3), која студентима представља значајан вид подршке на почетку студија.

Настава језика на универзитету може имати два различита циља. Најпре, попут наставе језика у школском систему, циљ може бити развијање комуникативне компетенције на општем нивоу, без јасне везе с будућом професијом студената. С друге стране, настава језика се може усредсредити на област коју студенти студирају и на професионалне ситуације у којима ће се касније они наћи (*ibid*). Да би се изабрао одговарајући приступ настави језика за академске сврхе, неопходно је анализирати потребе студената и томе прилагодити наставни процес. Анализа потреба студената мора превасходно наћи одговор на питања шта треба предавати и како, пошто су то први кораци у изради плана за курс језика за академске сврхе, на основу ког се даље развија курикулум, праве наставни материјали и бирају методе рада и оцењивања (Флаурдју 2013: 325). Анализа потреба у академском контексту подразумева разматрање различитих вештина које студенти треба да усвоје, контекста у којима ће користити те вештине и нивоа који им је потребан (Телман и др. 2012: 17). Може се рећи да потребе обухватају све оно што студенти знају, не знају и желе да знају. Постоје различити приступи овој анализи, али извесно је да не треба применити један модел на све ситуације, већ је пожељно посматрати сваки курс и дату циљну публику као засебну целину. У академској сфери, анализа потреба обично се спроводи на макронивоу из перспективе вештина које треба стећи (Флаурдју 2013: 332), а у складу с тим предавач се мора упознати са институционалним контекстом који очекује његове студенте и антиципирати културне разлике с којима ће се студенти суочити (Манжант и Парпет 2004: 25). Како би се утврдили наведени параметри, корисно је израдити упитник за студенте, а пре тога и разговарати са предавачима на универзитету, професорима и алумнистима како би упитник што детаљније приказао потребе циљне групе и обухватио различите језичке вештине које су њима релеванте (Телман и др. 2012: 17). Предавач који држи часове језика намењене будућим студентима мора изаћи ван уобичајених дидактичких компетенција наставника језика и у оквиру наставних активности преузети изузетно активну улогу која надилази рад на самом језику и језичким вештинама (Парпет 2019: 3). Оваква се настава ослања на научне изворе при одабиру материјала за час, па се тако користе исечци с предавања и конференција или одломци из уџбеника, чланака, истраживачких бележака и сл. (Шмит 2011: 370). Корисно би

било израдити и референтни оквир за наставу језика за академске сврхе, који представља поређење реалне ситуације у некој области или настави која се посматра на терену и одређивање услова потребних за њихову успешну реализацију. Израда оваквог оквира одвија се у следећим етапама: 1) посматрање контекста, 2) одабир студената и академских задатака, 3) анализа потреба (упитници, интервјуи, бележење говорних чинова), 4) прикупљање података (снимање предавања и вежби, прикупљање писаних докумената), 5) анализа прикупљених података (избор лингвистичких садржаја и повезивање с комуникативним циљевима), 6) израда референтног оквира (Манжант и Парпет 2004, Манжант 2009: 29). Верујем да ће резултати овде приказаног истраживања дати допринос неким од наведених корака, што доприноси развоју будућих курикулума и материјала за наставу српског као страног језика за академске сврхе.

4.2.1. Наставни процес пре уписа на студије ван земље студирања

Неки универзитети организују учење језика пре доласка у земљу у којој ће студенти студирати. На овај начин се студентима пружа више времена за припрему за студије на страном језику, а процес учења језика почиње знатно пре уписа на факултет. Овај вид језичке подршке се може организовати на факултетима који имају билатералне уговоре са страним високошколским институцијама или у земљама које имају историјске везе и присне односе са земљом из које долази одређен број страних студената. Такав је случај, на пример, на Универзитету Франш-Конте (Француска), где је за кинеске студенте предвиђено да најпре прате наставу француског језика у Кини, а потом похађају курс посебно осмишљен за њих. Пре доласка у Француску, они годину дана прате наставу на нивоима А1 и А2, а по доласку у Безансон, треба да достигну ниво Б1 за годину дана како би у трећој години тог процеса започели основне или мастер студије (Галвез 2009: 95). Такође, многи језички центри организују наставу за студенте који ће студирати у иностранству, што се често одвија у оквиру програма стипендирања и размене. Тако на пример, сиријски студенти који добијају државне стипендије уче француски језик годину дана пре одласка у Француску, с фондом од 25 сати недељно, како би досегли ниво Б2 (Манжант и Парпет 2011: 21). И изван оквира билатералних споразума, многе високошколске институције у Француској нуде индивидуалне, групне или аутономне онлајн курсеве који су доступни и пре доласка у ову земљу. Курсеве обично организују језички центри при факултетима/универзитетима, а у зависности од универзитета и статуса полазника курса, настава је или бесплатна (за стипендисте и студенте тог универзитета) или се плаћа, с опсегом цена од 150 евра до нешто више од 1000 евра, сходно трајању курса и фонду часова. Аустријски универзитети имају сличну понуду, те тако Универзитет у Бечу¹⁵ организује онлајн наставу у виду тромесечних, летњих вечерњих и специјализованих курсева, као и индивидуалне часове по потреби. И у Немачкој постоји слична понуда, посебно посредством институције *DAAD (Немачка служба за академску размену)*¹⁶ која, између осталог, нуди интензивне курсеве немачког језика, од којих су неки намењени одређеној групи студената (докторандима, студентима техничких

¹⁵ https://sprachenzentrum.univie.ac.at/fileadmin/user_upload/PDF/Jahresbroschueren/Jahresbroschuere_2024-25_Online-Version.pdf [30.8.2025]

¹⁶ [https://www2.daad.de/deutschland/studienangebote/sommerkurse/en/result/?languageSwitched=1&langExamLC=&langExamSC=°ree\[\]=5&subjectGroup\[\]=&fos\[\]=&lang\[\]=1&lvlDe\[\]=&moStd\[\]=&dat\[\]=&cit\[\]=&tyi\[\]=&ins\[\]=&sort=4&dur=&subjects\[\]=&q=&limit=10&offset=&display=list](https://www2.daad.de/deutschland/studienangebote/sommerkurse/en/result/?languageSwitched=1&langExamLC=&langExamSC=°ree[]=5&subjectGroup[]=&fos[]=&lang[]=1&lvlDe[]=&moStd[]=&dat[]=&cit[]=&tyi[]=&ins[]=&sort=4&dur=&subjects[]=&q=&limit=10&offset=&display=list) [30.8.2025]

наука, итд.), док су неки општи. Такође, Универзитет у Минхену¹⁷ још један је пример институције која нуди припремну наставу. На овом универзитету будући студенти могу пратити интензивну припремну наставу за полагање језичког сертификата неопходног за упис, а посебно је занимљив програм *German-Uni Online (DUO)*, који обухвата више курсева који се, у зависности од нивоа (A1-Ц1) односе не само на језик, већ и на методологију научног рада и ускостручну терминологију. Најзад, треба истаћи да се, уз обавезно редовно присуство студента, на акредитованим курсевима овог типа може добити и потврда о успешном завршетку курса уз одговарајући број ЕСПБ бодова.

Један од ресурса који су доступни студентима путем интернета јесу платформе за самостално учење. Међу њих убрајамо платформу Универзитета у Бордоу¹⁸ намењену аутономном учењу уз помоћ татора, као и платформу Универзитета *Aix-Marseille*¹⁹ који нуди наставу на даљину с фондом часова од три сата недељно. Поред универзитета, неке државне и невладине установе и организације у Француској, Аустрији и Немачкој нуде различите онлајн курсеве. Тако је, на пример, могуће упознати се са неким аспектима живота у Француској на платформи *France Université Numérique (FUN)*²⁰ захваљујући бесплатним материјалима од нивоа А1 до Б1. Будућим студентима у Француској су на располагању и бројне апликације²¹ попут *Living in France*, *Happy FLE* или *French First Steps*, које корисницима нуде једноставне вежбе за почетнике са темама из свакодневног живота у Француској. Ове апликације могу бити користан први корак у учењу језика и откривању нове културе.

Поред наведених образовних центара, и научна истраживања указују на потребу да се организује припремна настава на даљину пре доласка у земљу студија и да се због тога организује тестирање како би студенти стекли увид у тренутни ниво, али и како би сазнали шта се очекује при упису на студије (Бу и Кавала 2011: 375). Овакав приступ је с финансијске стране исплативији јер се део наставе одржава у земљи одакле су студенти, или онлајн, без трошкова путовања и смештаја, а додатна корист може бити и то што се студенти најпре упознају с циљним језиком и културом у окружењу које им је блиско и познато. Касније, када овладају основним знањима, спремнији долазе у циљну земљу, где настављају с учењем. Сличан принцип би се могао применити и у раду са страним студентима који добијају стипендију Владе Републике Србије, а који су у досадашњим програмима искључиво пратили наставу у циљној земљи, изузев онлајн наставе која је спроведена у периоду пандемије, о чему ћу детаљније говорити у поглављу 5.2.

4.2.2. Наставни процес пре уписа на студије у земљи студирања

Наставни процес намењен студентима који се припремају за студије у страниј земљи може се одвијати и по доласку у циљну земљу. Настава језика за академске сврхе може се

¹⁷ <https://www.lmu.de/en/study/degree-students/learning-german/> [30.8.2025]

¹⁸ <https://www.u-bordeaux.fr/> [30.8.2025]

¹⁹ <https://www.univ-amu.fr/en/public/fle-amu-courses> [30.8.2025]

²⁰ <https://www.fun-mooc.fr/fr/cours/vivre-en-france-a1/>, <https://www.fun-mooc.fr/fr/cours/vivre-en-france-a2/>, <https://www.fun-mooc.fr/fr/cours/vivre-en-france-b1/> [30.8.2025]

²¹ <https://www.interieur.gouv.fr/actualites/grands-dossiers/situation-en-ukraine/an-online-training-offer-to-learn-french-and-better> [30.8.2025]

похађати на лицу места, дакле у циљној земљи, на кампусу на ком ће касније студенти и студирати. Настава обухвата програме од интензивних летњих курсева који трају до два месеца до оних који трају читав семестар и нуде не само језичку, већ и методолошку припрему за студије и нову средину. Један пример овакве наставе у Француској присутан је на Универзитету у Стразбуру²², где будући студенти у оквиру курса добијају и информације о свакодневици у том граду, о функционисању кампуса и другим за њих важним животним ситуацијама. И немачки и аустријски универзитети имају богату понуду курсева, па тако будући студенти Универзитета у Бечу, Инзбруку²³ или Минхену могу пре почетка оба семестра похађати интензивне курсеве језика. Треба поменути и Универзитет у Франкфурту²⁴ на ком се од нивоа А1.2 до Б2 могу похађати курсеви језика са фондом од пет школских часова недељно уз сат времена самосталног рада, а од нивоа Б1 студентима су на располагању тематски курсеви конверзације, те курсеви академског језика са пратећим радионицама на нивоу Ц1. Овај универзитет организује и предсеместрални интензивни курс немачког намењен странцима. Према увиду у сајтове поменутих универзитета, наставу овог типа најчешће држе предавачи са високошколских институција, а часови су усклађени са универзитетским календаром. Као и на онлајн курсевима о којима је било речи у претходном одељку, студенти најчешће могу добити одређен број ЕСПБ бодова за курсеве језика које прате, који ће им касније бити наведени и у додатку дипломи, а курсеви се, према фонду часова, плаћају обично неколико стотина евра.

Страни студенти који не могу да се упишу директно на студије, већ морају да се додатно школују пре тога, могу се уписати на краћи студијски програм намењен припреми за упис на универзитет. На француским универзитетима реч је о једногодишњем студијском програму који се назива *DU (Diplome universitaire)*, а који у контексту језичке припреме подразумева програм од 60 ЕСПБ бодова, односно два семестра, на ком се учи француски језик за академске сврхе уз методолошке предмете. Како Букле (2011: 58) наводи, студенти усвајају или усавшавају језичке вештине на нивоу Б2, методолошке и културне вештине које су неопходне за будуће студије, те вештине и знања из области коју ће студирати, уз усвајање језика струке. Овакве програме, између осталог, нуде и водећи француски универзитети као што су *Paris Saclay*²⁵, *Aix-Marseille*²⁶, Универзитет у Стразбуру²⁷ и др. И у Немачкој постоје еквивалентни програми, од којих као пример издвајам програм Универзитета у Франкфурту²⁸, који студентима нуди избор усмерења у складу с будућим студијским профилима (књижевност, језици и друштвене науке; биомедицинске науке; техничке науке и математика; хуманистичке науке). У одређеним ситуацијама, неки универзитети, попут Универзитета Лион 2, нуде специјализоване једногодишње припремне програме, попут програма за будуће студенте економије који већ имају ниво Б1 и који укључује језичку наставу и предметну наставу из области економије (Манжант и Парпет 2011: 26). Ова врста наставе нуди веће

²² <https://www.unistra.fr/international/venir-a-strasbourg-1> [30.8.2025]

²³ <https://www.uibk.ac.at/en/international-relations-office/student-mobility/incoming/studying-uibk/> [30.8.2025]

²⁴ <https://qis.server.uni-frankfurt.de/qisserver/rds?state=user&type=8&topitem=locallinks&breadCrumbSource=> [30.8.2025]

²⁵ <https://www.universite-paris-saclay.fr/vie-de-campus/accueil-des-publics-internationaux/apprendre-le-francais> [30.8.2025]

²⁶ <https://www.univ-amu.fr/> [30.8.2025]

²⁷ <https://fle-iief.unistra.fr/formations/diplome-duniversite-etudes-francaises> [30.8.2025]

²⁸ https://www.uni-frankfurt.de/43662351/Studienkolleg#a_236a7fdf-aa2a7f01 [30.8.2025]

могућности за развој специфичних знања и вештина који релативно хомогена група студената треба да усвоји пре уписа на факултет, међутим, упркос овој предности, такав приступ има и финансијске и логистичке потешкоће јер изискује веће ресурсе него што је то случај са уобичајеним курсевима. Независно од циљне публике, ови једногодишњи програми се обично плаћају, а школарина износи од неколико стотина до 1500 евра.

По доласку у жељену земљу, студенти се суочавају с троструким шоком — културним, језичким и академским (Рајан 2012, према Де Шазал 2014: 43). Културни шок посебно је уочљив када студенти долазе у земљу чија је традиција умногоме другачија од њихове, што је обично случај и са страним студентима који студирају у Србији. Језички шок зависи од тога колико студенти владају циљним језиком, у случају да су претходно учили тај језик (Де Шазал 2014: 43). Међутим, у контексту српског језика, који има невелик број говорника и није школски језик, чини ми се да је језички шок скоро па неизбежан код странаца који намеравају да студирају у Србији на српском језику. Најзад, академски шок односи се на универзитетску средину, праксе и специфичности које су јој својствене, попут конвенција у академском писању, питања академског интегритета, количине материјала који треба прочитати, итд. (*ibid*). Како Хајленд (2009: 37) истиче, у високом образовању се траже вештине повезане са академском писменошћу које нису нужно свуда усаглашене, нити их поседују сви студенти (а чак ни запослени у високом образовању) без додатног усавршавања. Иако различити универзитети несумњиво имају неке заједничке одлике, системи различитих земаља не функционишу по истом принципу, а искуство говори да је ова врста шока релативно честа када је реч о страним студентима, посебно уколико долазе на основне студије, чиме прелазе са школског на универзитетски ниво учења. Настава језика за академске сврхе представља заправо средство које помаже да се студенти упознају са наставном праксом на универзитету (Борг 2011: 49) и може помоћи да се ублажи иницијални шок.

Како би се адекватно осмислио курс језика за академске сврхе, неопходно је најпре дефинисати шта то чини наставу за академске сврхе посебном. Према Боргу (*ibid*: 42), наставу језика за академске сврхе одликује: 1) специфична сврха саме наставе, односно усредсређеност на универзитет, област студија и науку коју ће студент касније изучавати, 2) хетерогеност публике и образовних средина из које долазе и 3) силабус оријентисан на задатке пред којима ће се студенти наћи, превасходно када је реч о усменом и писаном изражавању. Међутим, наставу овог типа у пракси прате и бројни изазови. Значајан фактор који утиче на осмишљавање наставе језика намењене страним студентима јесте и (не)могућност анализе њихових потреба унапред. Наиме, често се оваква врста анализе заправо спроводи по доласку студената у циљну земљу на првом часу са предавачем, што оставља недовољно времена да се на основу њихових потреба адаптира курикулум или припреме посебни наставни материјали (Де Шазал 2014: 40). Слична је ситуација и у Србији. Предавачи се са студентима сусрећу тек на првом часу, а пре њиховог доласка, познати су им само број студената и њихове земље порекла. Ове информације често нису довољне за осмишљавање посебног курикулума и/или опсежнију адаптацију постојећег јер би за такву активност било драгоцено знати и област студија и дотадашње школовање студената. Такође, у пракси су студенти обично груписани према језичком нивоу, а не према дисциплини коју ће изучавати на студијама, што се може објаснити чињеницом да би груписање и према нивоу и дисциплини изискивало постојање велике институције која би се искључиво бавила наставом језика за академске сврхе, а да притом њено постојање буде и економски оправдано (*ibid*: 12). У складу с бројем наставника који су институцији на располагању, као и бројем сала спрам броја студената, није увек могуће оформити групе према различитим потребама. Још једно

ограничење у настави језика за академске сврхе односи се на време које је студентима на располагању. Наиме, студенти најчешће имају ограничени временски оквир да достигну висок језички ниво који се тражи на универзитету (*ibid*: 13), а обично је реч о периоду од неколико месеци до једне школске године. Најзад, израда програма прилагођеног специфичним полазницима одређеног курса такође може представљати проблем будући да изискује да професор уложи знатан додатни труд, време и да буде изнимно прилагодљив, што није увек могуће. Овакав подухват захтева озбиљну институционалну инфраструктуру и када је реч о људству, и материјалним средствима и менаџменту (Манжант и Парпет 2004: 146).

4.2.3. Наставни процес током студија у земљи студирања

Настава језика за академске сврхе често се може реализовати у форми интензивних курсева јер је неопходно одговорити на језичке потребе студената који у што краћем року морају овладати језиком, стећи вештине потребне за академски рад, од чега у великој мери зависи и њихов успех на првој години студија (Кортје и др. 2013: 9). Понекад су такви курсеви организовани пре почетка академске године, као што је случај с примерима из претходног одељка, а каткад је реч о курсевима који се одвијају упоредо са универзитетском наставом. Бу и Кавала (2011: 374) истичу да универзитетски професори који имају искуства у настави са страним студентима сматрају да је неопходно организовати наставу језика за стране студенте и током студирања. Ово не чуди, имајући у виду да је припремна настава језика коју студенти обично прате пре почетка семестра често ограниченог трајања и самим тим није довољна, те се може обогатити додатним курсевима који се одвијају упоредо са студијским програмом и који студентима служе као својеврсна подршка током студирања. Овакав приступ подразумева да студенти прате часове језика уз редовну универзитетску наставу на циљном језику. Један пример овог вида наставе присутан је на Универзитету у Бледи (Алжир). Анализирајући стање на овом универзитету, Букануш (2016: 81) је увидела да је фонд часова језика изузетно скроман у односу на општи фонд часова, односно да студенти природних и техничких наука имају свега 30 сати часова француског језика, а укупни фонд свих часова на првој години њихових студијских програма по семестру износи 300 до 400 часова. Дакле, свега 10% наставе посвећено је језику којим студенти морају овладати како би пратили целокупни програм. С друге стране, верујем да ово није изненађење будући да је време које је студентима на располагању за часове и самостално учење ипак ограничено, а да сваки студијски програм изискује велики број сати посвећен изучавању главне области студија. Ипак, у оваквој ситуацији приметно је да велики број студената не успева да положи испите, посебно на првој години студија, а томе свакако доприносе и језичке потешкоће, али и проблеми у прилагођавању на нови начин учења који изискује већу самосталност (*ibid*). Како Букануш истиче, настава језика на овом универзитету усредсређена је првенствено на неопходни лексички минимум који се односи на термине и изразе који студенти треба да усвоје рецептивно и продуктивно како би се самостално могли изразити на француском језику у стручном контексту. Ипак, овакав фокус остаје узак у односу на реалне потребе пошто студенти морају бити у стању да разумеју и усмене и писане документе на часу, те да и сами могу да се изражавају на француском језику (*ibid*: 89), односно морају користити све четири језичке компетенције које надилазе пуко учење вокабулара. У случају да студенти не достигну жељени језички ниво у тренутку када морају да започну студије на страном језику, уколико је група хомогена као што је то често случај у арабофоним земљама где су студије организоване на француском језику, предавачи стручних предмета могу користити и L1 са студентима слабијег знања како би им помогли у рецепцији

садржаја (Кортје и др. 2013: 8). Међутим, ово је могуће само у групама у којима студенти имају исти Ј1, што је све ређа појава на европским универзитетима који су отворени према студентима из различитих земаља.

Примери наставе језика током семестра могу се наћи на свим универзитетима која сам поменула у претходном одељку²⁹. Неки универзитети, као што су већ поменути *Aix-Marseille*, *Paris Saclay*³⁰ и Универзитет у Бечу, поред курсева уживо, нуде и хибридни програм који комбинује вечерње часове на кампусу са онлајн часовима, као и читаве онлајн курсеве. Универзитет у Минхену³¹ осим класичних часова језика, током семестра организује и курсеве академског језика усмерене на вештине попут сумирања, парафразирања, цитирања и аргумендовања, као и вечерње курсеве немачког за студентски живот који обухватају свакодневне теме и ситуације са којима се студенти срећу током студија. Курсеви овог типа су на тим универзитетима најчешће бесплатни за стипендисте и студенте на размени, док их остали студенти плаћају. Занимљив је и концепт који се примењује на Сорбони³², где се курсеви с фондом часова од два до шест сати недељно организују тако што их држе студенти основних и мастер студија којима је то стручна пракса, а самим тим је курс бесплатан за оне који га похађају. Као и за претходно наведене курсеве, и за курсеве који се организују током семестра, могуће је добити одређен број ЕСПБ бодова.

Програми који подразумевају рад у тандему функционишу као додатни вид подршке током семестра. Тако се на универзитету *Paris PSL*³³ страни студенти упарују са локалним студентима у оквиру *buddy* програма који представља подршку у адаптацији на нову средину и тандем програма који подразумева језичку подршку. У оквиру ових програма, Универзитет сваког семестра настоји да уприличи и један групни сусрет уживо како би се учесници боље упознали и разменили искуства. На немачком говорном подручју, еквивалентни приступ има Универзитет у Инзбруку³⁴ са својим програмом *Study Buddy Partnership*, који повезује студенте којима је немачки језик Ј1 и оне који говоре друге језике. Најзад, занимљиво је осврнути се и на радионице намењене студентима које организује Универзитет у Фрајбургу³⁵. Наиме, овај универзитет нуди радионице под називом *I dare speak German!* чији је циљ да студентима помогне да стекну више самопоуздања у изражавању на немачком језику. Радионице обухватају два двоипочасовна догађаја на којима могу да учествују страни студенти са нивоом Б1 или вишим.

Поред организоване наставе, студенти који су већ дошли у циљну земљу и који упоредо студирају и уче језик могу се усавршавати и ван учионице. Наиме, како Парпет (2006: 3) предлаже, настава се може интегрисати у средину у коју је студент дошао, тако да укључује упознавање са циљем саме лекције и језичким елементима, реализацију неке активности ван учионице, односно рад на терену и на крају извештај о томе шта је на терену

²⁹ Преглед различитих припремних програма које наводим у овом поглављу обавила сам закључно са септембром 2025. године.

³⁰ <https://delta.universite-paris-saclay.fr/> [30.8.2025]

³¹ <https://www.lmu.de/en/study/degree-students/learning-german/> [30.8.2025]

³² <https://www.sorbonne-universite.fr/europe-et-international/venir-etudier-en-france/etudier-sorbonne-universite> [30.8.2025]

³³ <https://www.psl.eu/formation/etudiants-internationaux> [30.8.2025]

³⁴ <https://www.uibk.ac.at/sprachenzentrum/sprachlernpartnerschaftsboerse/index.html.en> [30.8.2025]

³⁵ https://www.studium.uni-freiburg.de/en/student-services/additional-offers-for-international-students/copy2_of_workshop-i-dare-to-speak-german [30.8.2025]

урађено. На овај се начин студенти подстичу на интеракцију са средином у коју су дошли, што свакако може бити стимулативно. Такође, тако се студенти могу боље упознати са реалним ситуацијама уз подршку предавача пре и после саме активности ван учионице, што их додатно може охрабрити да се интегришу у нову средину. Још једно важно својство овог приступа јесте и то што се природна средина не може контролисати, па ће студенти тако доћи у контакт са ситуацијама, информацијама и најзад језичком продукцијом и рецепцијом коју предавач није нужно контролисао и предвидео, што последично позитивно утиче и на саму наставу која се мора даље прилагођавати реалним ситуацијама (*ibid*: 5), што је у складу са акционом методом у настави језика. Овакав приступ био би могућ и у раду са страним студентима у Србији, који би добијали задатке који би им помогли у комуникацији с административним особљем, позајмљивању књиге из библиотеке, наручивању хране у мензи и другим типичним студентским интеракцијама.

4.2.4. Самостално континуирано учење

Настава језика за академске сврхе усмерена је на питање *како*: како водити белешке, како написати рад, како спремити експозе, али и како научити да самостално учимо (Илжер 2009б: 51). Управо је самостално учење важно не само за успех на студијама, већ и за напредак у усвајању циљног језика. Самостално учење језика може се довести у везу и са способностима за учење које издваја ЗЕОЈ (Савет Европе 2001: 86). Реч је најпре о способности да се учинковито искористи прилика за учење, што укључује концентрацију, односно пажљиво слушање, разумевање циља задатка који треба урадити, као и способност да се активно користи језик који учимо. Потом, ово се односи и на способност да се материјал који се добије на часу користи и у самосталном учењу, способност ефикасног учења путем посматрања и учествовања у говорним ситуацијама и најзад свест о сопственим предностима и недостацима и способност да утврдимо своје потребе и одаберемо сходно томе стратегије учења. Уз поменуте способности учења, придодаје се и способност прилагођавања новом искуству и мобилизације других вештина у некој ситуацији, способност коришћења циљног језика за налажење, разумевање и преношење нове информације и најзад способност коришћења нових технологија. Наведене способности односе се не само на општи контекст учења језика, већ су несумњиво корисне и у академском контексту у ком студенти треба да студирају на страном језику. Важно је истаћи и да ЗЕОЈ наводи да су малобројни они који у учењу језика сами заузимају проактиван став, имају иницијативу да планирају, организују и спроведу сопствене активности које се односе на учење (Савет Европе 2001: 110). Ово би било значајно за свакога ко учи страни језик, али је од посебне важности за оне који већ студирају на страном језику или се спремају да то учине.

Када је реч о самосталном учењу, неопходно је осврнути се и на стратегије учења, које су у тесној вези са концептом самосталног учења током ког ученик, односно у овом случају студент, преузима одговорност за сопствено учење. Како Дурбаба (2011: 122–123) наводи, постоје директне, индиректне и социјалне стратегије. Директне (когнитивне) стратегије односе се на баратање новим информацијама, а оне обухватају њихову елаборацију, (ре)организаацију и понављање. Индиректне се стратегије односе на промишљање и самоорганизаацију и обухватају стратегије планирања, надгледања и провере у току процеса учења. Најзад, социјалне стратегије се односе на кооперацију, тј. делање у друштвеном контексту, те на стратегије афективног типа, односно контролу емоција приликом учења.

Самостално учење може се реализовати на различите начине, а ту се може уврстити и учење уз вршњачку подршку, без професора. Један такав пример је платформа *EUniTa*, европска универзитетска платформа за учење у тандему. Ова платформа студентима пружа подршку у виду материјала који се односе на различите области које се изучавају на универзитету. Како аутори платформе наводе, овај онлајн простор намењен је искључиво студентима који на платформи могу разговарати у некој врсти сигурне зоне (Бом и др. 2019: 55). Програми овог типа драгоцени су за успостављање комуникације између изворних и неизворних говорника неког језика у студентској популацији, посебно имајући у виду да се студенти ретко срећу са формалним обликом страног језика у својој струци, осим када имају прилике да учествују у разменама. Материјали на платформи деле се у две категорије, једна која служи за рад на основним интерперсоналним вештинама комуникације и друга која је намењена развијању когнитивне академске језичке вештине (Бом и др. 2019: 57–60).

Учење у тандему обухвата и друге програме који подразумевају упаривање студената различитих Ј1 како би могли да комуницирају и узајамно помогну један другоме да усаврше страни језик. Универзитет *Aix-Marseille*³⁶ нуди *телемандем* онлајн у сарадњи с партнерским универзитетима, а захваљујући томе француски студенти могу вежбати италијански, енглески или шпански језик са својим колегама из Италије, САД и Мексика, који заузврат усавршавају француски језик. На Универзитету у Бечу, Центар за језике организује језичку размену³⁷ (*language swap*) која, налик претходно наведеном концепту, служи за упаривање студената различитих Ј1. Међутим, у овом случају, Центар служи као платформа за огласе у којима студент наводи који језик жели да усаврши и који језик нуди, а након упаривања, студенти једни другима могу држати часове или вежбати заједно два језика. Организовањем програма упаривања студената не развијају се само језичке академске вештине, већ се негује и умрежавање међу колегама, што може имати позитивне ефекте и на сам однос студента према језичком усавршању. Додатни разлог за разматрање употребе ове или сличних платформи односи се управо на саму комуникацију између домаћих и страних студената. Наиме, према истраживању које је Робер (2011: 168) спровео на Универзитету у Амјену и Универзитету Париз 3 (Француска) са Еразмус студентима, страни студенти често се друже и комуницирају са студентима исте националности или истог Ј1. Међутим, када је реч о комуникацији на циљном језику, француском у наведеном случају, студенти истичу да имају мање комуникације са локалним студентима јер се на предавањима дијалогски приступ не примењује, студенти не постављају много питања, а ван наставе су љубазни, али резервисани према странцима и махом се друже међу собом (*ibid*: 169). Из моје наставне праксе чини ми се да је и у Србији слична ситуација и да страни студенти имају потешкоће у успостављању комуникације са српским студентима иако би им управо та комуникација могла допринети да самостално изван оквира задатих на часовима српског језика унапреде своје језичке вештине.

Најзад, поред приступа који изискују комуникацију са другима, студенти могу самостално унапредити своје језичке вештине уз помоћ различитих алатки, од класичних попут речника, приручника и других публикација, до савремених заснованих на вештачкој интелигенцији, односно великим језичким моделима. Како Видић (2014) истиче, студенти некритички приступају садржају са интернета бирајући прву понуђену могућност у претрази и неретко немају развијене лексикографске навике, што је предуслов за успешну самосталну употребу речника. Имајући то у виду, неопходно је пружити подршку студентима и оспособити их за потоњи самостални рад и помоћи им да развију различите врсте стратегија

³⁶ <https://www.univ-amu.fr/> [30.8.2025]

³⁷ <https://sprachenzentrum.univie.ac.at/en/language-swap/> [30.8.2025]

учења, што се може учинити било на часу, било путем додатних објашњења, консултација или радионица након којих би студенти сами могли успешније да се служе речницима и другом литературом, али и дигиталним алаткама. Када је реч о онлајн речницима, они могу бити различитог облика, а један занимљив пример онлајн речника енглеског за академске сврхе јесте *Louvain EAP Dictionary*, који је израђен на основу корпуса академских текстова на енглеском језику са посебним освртом на колокације и фраземе (Грејнцер и Пако 2010: 322). Поред самог речника, ова онлајн алатка нуди и интегрисану опцију за помоћ у писању, што такође може бити драгоцено у самосталном раду. Још један вид самосталног рада на унапређењу академских вештина јесте употреба речника попут *Oxford Learner's Dictionary of Academic English*, који је написан с идејом да се сакупе речи који припадају општем академском вокабулару (Квари 2014: 189, Лија 2014: 189). Овај је речник намењен корисницима који већ имају нека знања, али се уз помоћ речника могу упознати са тим како пронаћи лексичке јединице у реченицама, како оне функционишу у колокацијама и које су шеме комплементарности (Кофи 2015: 118). Како Квари (2014: 190–191) истиче, овај је речник користан како за рецепцију, тако и за продукцију, а поред лексичких одредница, речник садржи и одељак *академски тупор*, односно текстове који се баве различитим аспектима академског језика који студентима могу бити од користи. Речник овог типа мора узети у обзир правила и конвенције академског писања, али, како Лија (2014: 188) истиче, потребе студената ипак су на првом месту. Такође, неопходно је истаћи да се савремени речници језика за академске сврхе морају заснивати на академским корпусима, а не на постојећим општим речницима (Косем 2008: 1581–1582), што за српски као страни језик представља ново поље у ком тек предстоји темељан рад истраживача. По узору на ову врсту алата, могуће је замислити и онлајн речник српског језика за академске сврхе уз пратеће ресурсе који би студентима били ваљана подршка током студија.

Поред речника, важно је осврнути се и на приручнике попут *Academic Writing: A Handbook for International Students* (Бејли 2018). Овај приручник студентима помаже не само да развију језичке вештине и упознају се са тиме како у енглеском језику функционишу бројеви, актив и пасив или интерпункција, како се организује дискурс у академским текстовима, које су одлике академског стила, већ их упознаје и са сумирањем, парафразирањем, али и са различитим врстама академских текстова као што су есеји, коментарисане библиографије или формални мејлови. Поред традиционалне форме приручника, ова публикација има и богат пратећи сајт³⁸ који нуди додатни видео-материјал, квизове и препоручену додатну литературу, што подсећа на неку врсту отвореног онлајн курса за самостално учење.

За усавршавање вокабулара, вреди поменути публикацију *Academic Vocabulary in Use*, која је заснована на корпусима академског језика и научним истраживањима. Како аутори (Меккарти и Одел 2008: 6) наводе, овај приручник приказује слој језика који се користи у универзитетским уџбеницима и чланцима, на предавањима и семинарима, а обухвата и лексичку корисну у администрацији с којом се студенти сусрећу, као и у универзитетском животу. Приручник даје и кратко упутство за употребу, што помаже у потпуно самосталној употреби. Поред самог приручника, аутори саветују да студент набави и свеску (или направи засебан документ) у ком ће бележити нове речи које среће ван самог приручника, уз пример употребе, колокације, специфичне одлике те речи, породице речи, и сл. Међутим, као и код речника, и овде треба напоменути да нису сви студенти кадри да успешно воде овакве белешке пошто је за то потребно неко основно искуство или лексикографско знање, које немају сви студенти јер можда раније нису учили стране језике или макар нису користили

³⁸ <https://routledgelearning.com/academicwriting/students-area/> [30.8.2025]

наведене приступе. Ова ситуација нас поново упућује на основну потешкоћу самосталног учења која проистиче из недовољно развијених вештина потребних за успешан самостални рад. Поред наведених потешкоћа, у Србији се суочавамо са додатном потешкоћом будући да је, нажалост, литература у сфери српског језика за академске сврхе недовољно развијена, па тако још увек немамо речнике, корпуре и приручнике налик онима које сам поменула у овом одељку.

Када се говори о самосталном учењу, неопходно је осврнути се и на алатке засноване на вештачкој интелигенцији, односно великим језичким моделима, које нуде све шири спектар могућности. Како нека истраживања показују, предавачи, али и сами студенти могу уз помоћ вештачке интелигенције генерисати текстове и задатке за вежбање писане рецепције прилагођене свом нивоу (Бонер и др. 2023: 36; Корајши 2023: 57), те затражити превод, парафразу или лектуру текстова (Шмит и Штрасер 2022: 169–170). Оваква употреба може донекле олакшати и рецепцију и продукцију, посебно уколико је реч о асинхроној комуникацији, а занимљиво је да у студији коју је спровео Солак (2024: 364), испитаници (ученици и студенти) препознају *ChatGPT*, једну од најпознатијих алатки заснованих на вештачкој интелигенцији, као корисну помоћ за унапређење писане рецепције и продукције, а мање усмене рецепције и продукције³⁹.

Када је реч о примерима алатки које користе вештачку интелигенцију, њихов број је изузетно велики, а овом приликом ћу издвојити неколико популарних. Међу бројним алаткама за учење језика које нису посебно намењене студентима, *DuoLingo*⁴⁰ је изузетно популаран, а уз верзију која се доплаћује уз помоћ вештачке интелигенције корисници могу добити коментаре и повратне информације за сваку грешку коју направе. Ово може помоћи будућим студентима који имају нижи општи ниво да усаврше језичка знања пре него што ће се усредсредити на језик за академске сврхе. Међутим, иако ова апликација тренутно нуди више од 40 језика, српски језик још увек није међу њима. Када је реч о специјализованим алаткама, вреди поменути *Grammarly*⁴¹, платформу која нуди низ опција на енглеском језику – за проверу правописа, анализирање кохерентности, регистра и стила текста, а на основу циљне публике, ступња формалности, сфере употребе (између осталог и академске) и тона, корисник може саставити или унапредити сопствени текст (Шмит и Штрасер 2022: 169). Ова се алатка у пуном опсегу може користити уз месечну претплату, а осим у браузеру, могуће ју је користити и као интегрисани додатак програмима за писање као што је *Microsoft Word*. Поред поменутих, алатке као што су *SciSpace*⁴² или *Scholarcy*⁴³ тврде да уместо студента могу прегледати литературу из одређене области, написати синтезу текста, анализирати резултате и прегледати и преобликовати неки текст. Ово се умногоме дотиче академских вештина о којима је реч у овој дисертацији, а иако је реч о алаткама које раде на енглеском језику, и страни студенти који студирају на другим језицима их могу користити за одређене задатке, уз превод који такође може бити аутоматизован. Наравно, коришћење оваквих алатки само по себи изискује сложене вештине, а могућности проблема и злоупотреба су бројне, па уз унапређење прописа, како на државном, тако и на универзитетском нивоу, сматрам да је

³⁹ Вреди се запитати у којој мери ова очекивања одговарају стварним доприносима овакве технологије, а у којој мери је теч о технолошком оптимизму међу студентима.

⁴⁰ <https://blog.duolingo.com/duolingo-max/> [30.8.2025]

⁴¹ <https://www.grammarly.com/> [30.8.2025]

⁴² <https://scispace.com/> [30.8.2025]

⁴³ <https://www.scholarcy.com/> [30.8.2025]

неопходно заједно са студентима проучити могућности (зло)употребе оваквих алата како би се студенти што боље припремили за жељене студијске програме. Будући да су ресурси за српски језик и даље знатно скромнији у односу на велике светске и школске језике, неки од проблема ће се тек наћи пред нама, а несумњиво је корисно упознати се са тренутном ситуацијом на страном тржишту како бисмо што успешније користили различите алатке, али и препознали потенцијалне злоупотребе.

5. Академске језичке вештине и потребе страних студената у Републици Србији

5.1. Структура студената и избор студијских програма на страном језику на Универзитету у Београду

Према подацима доступним на званичном сајту Универзитета у Београду⁴⁴, укупно 90000 студената тренутно студира на једном од 31 факултета овог Универзитета. Велика школа основана је 1808. године, а 1905. године прерасла је у универзитет, стога данас можемо рећи да Универзитет у Београду баштини традицију дугу више од два века. У последњих десет година, посебно се истиче намера да се Универзитет интернационализује, како путем међународне сарадње са европским и светским универзитетима, тако и привлачењем страних студената који би дошли да студирају у Србији. Године 2014. усвојена је *Стратегија интернационализације Универзитета у Београду*⁴⁵, која је била на снази до децембра 2025. године, односно током читавог периода мог рада на овој дисертацији, а као један од главних општих циљева наводи се *довођење страних наставника и студената на Универзитет у Београду*. У складу с тим, међу важним задацима *Стратегије* издвајају се повећање броја студијских програма на енглеском и другим страним језицима, али и подршка и унапређење учења страних језика, у који се експлицитно није сврстао српски као страни језик иако верујем да би то било потребно. Такође, као један од задатака експлицитно се наводи обезбеђивање *одговарајуће подршке за успешно завршавање студија на Универзитету у Београду*, што несумњиво мора обухватити и језичку припрему и подршку, о чему ће бити речи и у следећем поглављу ове дисертације.

Наведена стратегија поставила је краткорочни и дугорочни циљ. Краткорочни циљ био је да у року од три године од усвајања овог документа, дакле до 2017. године, најмање 5% уписаних студената буду страни држављани, а дугорочни циљ био је да се тај постотак попне на 10% у року од једне деценије од усвајања. У *Стратегији* се користе термини *страни држављани* и *странци*, те није најјасније да ли се наведени удео односи на стране држављане укључујући студенте који имају држављанство неке стране земље, али чија је национална припадност српска или се односи само на стране држављане који немају српско порекло и не изјашњавају се као припадници српског народа. Ова информација је значајна будући да се може претпоставити да страни држављани чија је национална припадност српска говоре српски језик макар у некој мери, док је страним држављанима из осталих земаља потребна настава српског као страног језика. *Табела 6* показује удео страних држављана на Универзитету у Београду у периоду од доношења *Стратегије* до данас. Подаци су преузети из званичних извештаја Универзитетске комисије за упис студената у прву годину доступних на сајту Универзитета у Београду, а односе се на број студената уписаних на прву годину студија на датом факултету, без назнаке да ли је реч о програму на српском или страном језику на оним факултетима који нуде такве програме.

⁴⁴ <https://www.bg.ac.rs/> [26.2.2026]

⁴⁵ <http://bg.ac.rs/files/sr/saradnja/Strategija-internacionalizacije.pdf> [10.8.2024]

Табела 6. Држављани Републике Србије, страни студенти припадници српске националности и остали страни студенти на Универзитету у Београду у последњих десет година, у процентима (извор: документа Универзитетске комисије за упис студената у прву годину).

	14/15.	15/16.	16/17.	17/18.	18/19.	19/20.	20/21.	21/22.	22/23	23/24.	24/25.
Држављани Републике Србије	95,4	95,88	96,63	95,38	95,58	94,18	96,07	95,32	95,48	95,58	95,61
Страни држављани припадници српске националности	3,46	3,43	2,88	3,8	3,49	4,66	3,06	3,4	2,9	2,61	2,98
Остали страни студенти	1,14	0,69	0,49	0,82	0,93	1,16	0,87	1,28	1,62	1,81	1,08

Уколико се узму у обзир обе групе страних држављана заједно, из извештаја се јасно види да је број страних студената у претходној деценији око 5%, без већих одступања, што би указало на то да је краткорочни циљ већ био остварен у време доношења *Стратегије*. С друге стране, уколико се сагледа само студентску популацију страних држављана који нису српске националности, јасно је да краткорочни циљ *Стратегије* ипак није достигнут, а да је чак у три године од усвајања овог документа тај број смањен и да не прелази ни 1% укупног броја студената на Универзитету у Београду. Дугорочни циљ од 10% страних студената у првој деценији од доношења *Стратегије* такође није остварен, будући да се и у наредним школским годинама уочава сличан однос домаћих и страних студената. Међутим, може се ипак уочити мања тенденција раста броја страних студената из осталих земаља у периоду од академске 2021/2022. године до 2023/2024. (1,28%, 1,62% и 1,81% осталих страних студената). С друге стране, *Акциони план*, који представља пратећи документ *Стратегији*, јесте у неким аспектима испуњен и верујем да су управо неки од корака ка интернационализацији превиђени *Акционим планом* допринели благом порасту студентске популације.

Иако поменути циљеви *Стратегије* још увек нису остварени, направљени су одређени кораци који олакшавају долазак страних студената у Србију, а интернационализација се и данас истиче као значајно усмерење Универзитета у Београду⁴⁶. Један од модалитета сарадње државе и универзитета којим се подстиче долазак страних студената у Србију јесу програми стипендирања. Највећи такав програм у Србији је пројекат *Свет у Србији*, који је Влада Републике Србије покренула 2010. године како би студентима из несврстаних/прекоморских земаља додељивала стипендије (Маринковић 2020: 64). Према подацима Министарства просвете⁴⁷, у оквиру овог пројекта од националног значаја, до сада су додељене стипендије студентима из 127 држава Африке, Азије, Централне и Јужне

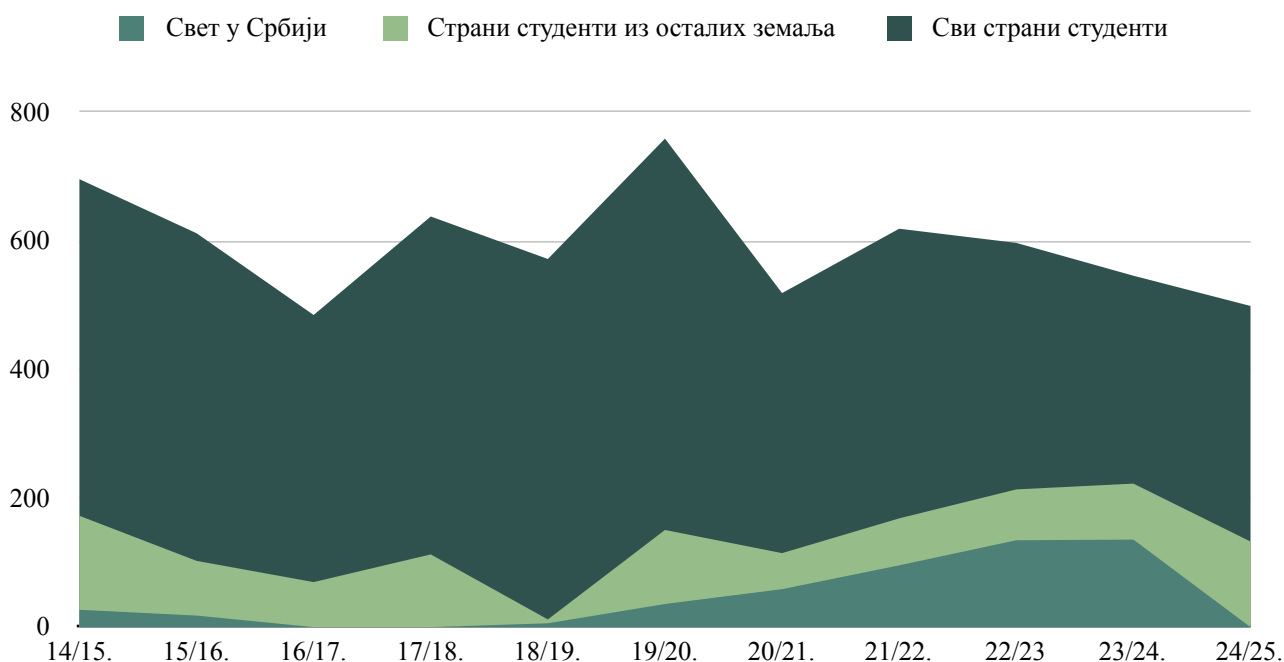
⁴⁶ У складу с тим, у свом првом јавном обраћању по добијању другог мандата, проф. др Владан Ђокић, ректор Универзитета у Београду, истакао је „привлачење већег броја страних студената” као „једну од три кључне теме којима ће се нови ректорски колегијум бавити у наредном трогодишњем мандату”. Овом приликом, ректор је истакао да је број страних студената скроман, стога је неопходно да држава и универзитет сарађују како би остварили овај циљ. (Обраћање ректора Владана Ђокића, лист Данас, 9.5.2024, „Уколико држава не жели да нам помогне неће бити добро”)

⁴⁷ <https://prosveta.gov.rs/skolski-i-studentski-zivot/stipendije/stipendije-srbije-stranim-studentima/stipendije-svet-u-srbiji/> [26.2.2026]

Америке, које обухватају, између осталог, и бесплатну припремну наставу српског језика, о којој ће бити речи у наредном одељку. Стипендисти пројекта *Свет у Србији* најпре су били мање бројни него остали страни студенти, али од 2020/2021. године (која коинцидира са избијањем пандемије вируса ковид 19), стипендисти овог пројекта чине већину страних студената који нису српске националности на Универзитету у Београду, што се може видети у *Табели 7* и *Илустрацији 1*. Школске 2024/2025. раст броја страних студената који нису српске националности се прекида, што се може објаснити чињеницом да се те школске године није реализовао програм *Свет у Србији*, што значи да није било стипендиста за разлику од претходних година. Пројекат се наставио, па је 2024. године 13. генерација стипендиста дошла у Србију како би учила српски језик. Они су се потом уписали на универзитет школске 2025/2026. године, за коју у тренутку писања ове дисертације још увек нема података Комисије за упис.

Табела 7. Број страних студената припадника српске националности, број осталих страних студената и број стипендиста пројекта Свет у Србији на Универзитету у Београду.

	14/15.	15/16.	16/17.	17/18.	18/19.	19/20.	20/21.	21/22.	22/23	23/24.	24/25.
Страни држављани припадници српске националности	523	509	415	525	452	608	404	450	383	323	366
Остали страни студенти	146	85	70	113	114	115	56	73	79	87	133
Стипендисти пројекта <i>Свет у Србији</i>	27	18	0	0	6	36	59	96	135	136	0
Укупно	696	612	485	638	572	759	519	619	597	546	499

Илустрација 1. Број страних студената-стипендиста Владе Републике Србије у оквиру пројекта Свет у Србији у односу на остале стране студенте.

Као што је и структура популације страних студената хетерогена јер је реч о студентима из различитих земаља, од којих неки имају породичне везе са Србијом, а неки не, и њихов избор факултета једнако је разнолик. Када је реч о студијским програмима, на Универзитету у Београду акредитовано је више од 700 различитих програма. Будући да се у дисертацији бавим рецептивним академским вештинама на основним студијама, приказаћу понуду студијских програма Универзитета у Београду само на овом нивоу. На основним академским студијама, интегрисаним академским студијама и основним струковним студијама, студенти тренутно могу изабрати један од 101 акредитованих студијских програма на српском језику и тек осам програма на енглеском језику. Студије на енглеском језику постоје на Архтектонском факултету (интегрисане академске студије, смер: Архитектура), Електротехничком факултету (два програма основних академских студија: Електротехника и рачунарство и Софтверско инжењерство), Машинском факултету (основне академске студије, смер: Машинско инжењерство), Медицинском факултету (интегрисане академске студије, смер: Медицина), Стоматолошком факултету (интегрисане академске студије, смер: Интегрисане студије стоматологије), Факултету ветеринарске медицине (интегрисане академске студије, смер: Ветеринарска медицина) и Фармацеутском факултету (интегрисане академске студије, смер: Фармација). Занимљиво је напоменути и то да је у претходним акредитационим циклусима Економски факултет имао један акредитован студијски програм на енглеском језику на основним академским студијама (смер: Економија, пословно управљање и статистика), а Факултет организационих наука два (смерови Информациони системи и технологије и Менаџмент и организација), чија акредитација, међутим, није тренутно активна. Ако се горе наведени подаци упореде са *Стратегијом интернационализације Универзитета у Београду* која предвиђа повећање броја студијских програма на енглеском, али и другим страним језицима, јасно је да је број студијских програма на основним студијама који се не изводе на српском језику тренутно и даље изузетно скроман, као и да је понуда страних језика ограничена искључиво на енглески језик. С друге стране, из перспективе српског као страног језика, ово указује на потребу за јачањем

капацитета у овој области како би страни студенти могли уписати студијске програме из различитих области, а не само програме из области техничких и медицинских наука који се реализују и на енглеском језику, као што је то тренутно случај.

Упркос релативно малом броју страних студената на Универзитету у Београду, занимљиво је сагледати уписне трендове и уочити који су то факултети најпопуларнији међу страним студентима. На основу извештаја *Универзитетске комисије за упис на прву годину*, доступних на сајту Универзитета у Београду,⁴⁸ у *Табели 8* приказан је број страних студената (српске националности и студената из осталих земаља) према изабраном факултету и школској години, почевши од 2014. године, када је *Стратегија* и усвојена. Напомињем да су у изворним табелама из извештаја подаци за основне академске студије и интегрисане академске студије за оне факултете који нуде оба типа студија приказани засебно, док су у следећој табели приказани кумулативно. Подаци истакнути подебљаним цифрама односе се на факултете на којима је број страних студената који нису српског порекла исти или већи од броја страних студената српског порекла.

Табела 8. Број страних студената укупно (бр. страних студената српске националности + осталих страних студената), према академској години и факултетима⁴⁹.

	14/15.	15/16.	16/17.	17/18.	18/19.	19/20.	20/21.	21/22.	22/23.	23/24.	24/25.
АрхФ	25 (21+4)	22 (19+3)	16 (15+1)	34 (29+5)	18 (16+2)	11 (9+2)	14 (13+1)	21 (17+4)	17 (12+5)	20 (15+5)	8 (8+0)
ГраФ	35 (29+6)	27 (25+2)	19 (18+1)	26 (26+0)	25 (24+1)	32 (32+0)	21 (19+2)	22 (19+3)	21 (21+0)	13 (12+1)	25 (24+1)
ЕТФ	30 (25+5)	26 (26+0)	18 (16+2)	31 (31+0)	28 (25+3)	29 (26+3)	27 (24+3)	37 (31+6)	41 (31+10)	31 (21+10)	39 (31+8)
МашФ	7 (6+1)	11 (8+3)	14 (13+1)	15 (12+3)	20 (28+2)	14 (14+0)	20 (15+5)	29 (20+9)	19 (16+3)	14 (9+5)	17 (13+4)
РГФ	29 (24+5)	35 (26+9)	12 (11+1)	15 (13+2)	25 (20+5)	17 (15+2)	9 (8+1)	13 (10+3)	13 (9+4)	11 (5+6)	4 (2+2)
СаоФ	7 (7+0)	5 (4+1)	6 (6+0)	4 (4+0)	10 (7+3)	242 (198+44)	12 (10+2)	9 (9+0)	4 (3+1)	22 (21+1)	10 (9+1)
ТМФ	17 (17+0)	8 (8+0)	2 (2+0)	6 (5+1)	11 (11+0)	7 (7+0)	12 (11+1)	7 (6+1)	11 (10+1)	3 (1+2)	5 (2+3)

⁴⁸ <https://www.bg.ac.rs/analize-i-pregledi/> [30.8.2025]

⁴⁹ Факултети су у табели због прегледности приказани скраћеницама, реч је о следећим факултетима: Архитектонски факултет, Грађевински факултет, Електротехнички факултет, Машински факултет, Рударско-геолошки факултет, Саобраћајни факултет, Технолошко-металуршки факултет, Технички факултет у Бору, Факултет организационих наука, Пољопривредни факултет, Шумарски факултет, Економски факултет, Правни факултет, Православни богословски факултет, Филозофски факултет, Филолошки факултет, Факултет политичких наука, Факултет безбедности, Факултет за образовање учитеља и васпитача, Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, Факултет спорта и физичког васпитања, Факултет ветеринарске медицине, Медицински факултет, Стоматолошки факултет, Фармацеутски факултет, Математички факултет, Физички факултет, Хемијски факултет, Факултет за физичку хемију, Биолошки факултет, Биолошки факултет, Географски факултет.

	14/15.	15/16.	16/17.	17/18.	18/19.	19/20.	20/21.	21/22.	22/23.	23/24.	24/25.
ТФБ	0	0	0	0	0	0	0	0	1 (1+0)	0	1 (0+1)
ФОН	25 (21+4)	22 (16+6)	13 (11+2)	18 (16+2)	21 (21+0)	18 (13+5)	29 (23+6)	35 (22+13)	52 (30+22)	53 (25+28)	20 (17+3)
ПольФ	30 (30+0)	20 (20+0)	16 (15+1)	18 (18+0)	16 (16+0)	15 (15+0)	13 (11+2)	9 (6+3)	9 (8+1)	4 (3+1)	5 (5+0)
ШумФ	14 (12+2)	22 (22+0)	14 (14+0)	9 (9+0)	4 (4+0)	9 (9+0)	11 (11+0)	14 (14+0)	7 (7+0)	7 (6+1)	5 (4+1)
ЕкоФ	21 (7+14)	15 (10+5)	21 (16+5)	34 (22+12)	11 (7+4)	22 (18+4)	40 (33+7)	49 (40+9)	56 (28+28)	47 (25+22)	48 (30+18)
ПраФ	77 (73+4)	71 (65+6)	52 (51+1)	74 (67+7)	44 (36+8)	45 (45+0)	35 (34+1)	64 (58+6)	51 (45+6)	28 (27+1)	32 (29+3)
ПБФ	20 (20+0)	31 (31+0)	27 (26+1)	35 (35+0)	42 (42+0)	40 (40+0)	21 (21+0)	32 (32+0)	20 (20+0)	22 (21+1)	24 (23+1)
ФФ	19 (15+4)	15 (15+0)	10 (9+1)	29 (28+1)	9 (7+2)	18 (18+0)	16 (14+2)	20 (19+1)	8 (5+3)	15 (10+5)	25 (17+8)
ФилФ	42 (37+5)	71 (67+4)	43 (40+3)	54 (50+4)	42 (37+5)	29 (22+7)	24 (22+2)	25 (21+4)	32 (25+7)	16 (8+8)	37 (19+18)
ФПН	32 (16+16)	11 (9+2)	12 (12+0)	18 (15+3)	8 (6+2)	13 (12+1)	14 (8+6)	26 (13+13)	25 (12+13)	24 (13+11)	18 (13+5)
ФБез	20 (18+2)	6 (6+0)	6 (5+1)	14 (12+2)	12 (8+4)	8 (4+4)	8 (5+3)	6 (5+1)	11 (7+4)	11 (10+1)	8 (8+0)
ФУВ	4 (4+0)	3 (3+0)	3 (3+0)	6 (5+1)	4 (4+0)	4 (4+0)	3 (3+0)	3 (3+0)	0	0	8 (2+6)
ФАСПЕР	20 (0+20)	13 (13+0)	17 (15+2)	20 (20+0)	19 (16+3)	13 (13+0)	24 (24+0)	15 (14+1)	12 (9+3)	10 (10+0)	15 (14+1)
ФСФВ	0	4 (4+0)	2 (2+0)	2 (1+1)	1 (1+0)	1 (1+0)	1 (1+0)	3 (3+0)	0	3 (3+0)	4 (3+1)
ФВег	20 (20+0)	11 (11+0)	12 (12+0)	11 (11+0)	17 (17+0)	8 (7+1)	10 (10+0)	14 (13+1)	16 (16+0)	10 (7+3)	6 (5+1)
МедФ	119 (51+68)	97 (43+54)	77 (35+42)	90 (36+54)	97 (32+65)	93 (20+73)	93 (28+65)	100 (24+76)	111 (24+87)	112 (27+85)	62 (30+32)
СтоФ	20 (13+7)	8 (4+4)	15 (11+4)	13 (8+5)	12 (11+1)	10 (7+3)	9 (9+0)	14 (8+6)	15 (4+11)	14 (7+7)	12 (18+4)
ФарФ	12 (9+3)	8 (8+0)	10 (10+0)	18 (14+4)	18 (12+6)	16 (14+2)	13 (11+2)	6 (6+0)	10 (8+2)	8 (2+6)	21 (16+5)

	14/15.	15/16.	16/17.	17/18.	18/19.	19/20.	20/21.	21/22.	22/23.	23/24.	24/25.
МатФ	11 (11+0)	9 (8+1)	9 (9+0)	11 (10+1)	14 (13+1)	8 (8+0)	11 (10+1)	12 (10+2)	16 (16+0)	16 (11+5)	12 (9+3)
ФизФ	8 (8+0)	9 (8+1)	10 (10+0)	3 (2+1)	7 (7+0)	3 (3+0)	5 (5+0)	5 (5+0)	2 (2+0)	4 (4+0)	4 (4+0)
ХемФ	2 (2+0)	12 (11+1)	11 (11+0)	9 (7+2)	13 (11+2)	16 (16+0)	12 (11+1)	9 (6+3)	11 (10+1)	3 (3+0)	11 (9+2)
ФФХ	1 (1+0)	4 (4+0)	5 (5+0)	2 (2+0)	3 (3+0)	3 (3+0)	1 (1+0)	1 (1+0)	0	0	0
БиоФ	22 (20+2)	10 (10+0)	10 (9+1)	10 (9+1)	15 (14+1)	10 (10+0)	3 (3+0)	17 (13+4)	4 (3+1)	21 (16+5)	8 (8+0)
ГеоФ	6 (5+1)	6 (5+1)	3 (3+0)	9 (8+1)	6 (6+0)	5 (5+0)	8 (6+2)	2 (2+0)	2 (1+1)	4 (1+3)	5 (4+1)
Укупно	696 (523+ 173)	612 (509+ 103)	485 (415+ 70)	638 (525+ 113)	572 (452+ 120)	759 (608+ 151)	519 (404+ 115)	619 (450+ 169)	597 (383+ 214)	546 (323+ 223)	499 (366+ 133)

Из Табеле 8 може се уочити да је Медицински факултет најчешћи избор свих страних држављана на Универзитету у Београду. Такође, ово је једини факултет који континуирано има више страних студената из осталих земаља него страних студената српске националности. Број ових студената на Медицинском факултету је у претходној деценији износио између 42 и 87 студената годишње, што је знатно више од других факултета које странци уписују. Када се сабере број страних студената за читаву претходну деценију (од академске 2014/2015. године до данас), три најпопуларнија факултета Универзитета у Београду су Медицински факултет, Економски факултет и Факултет организационих наука. Остали факултети имали су знатно мањи број студената, а један факултет (Факултет за физичку хемију) у овом периоду није примио чак ниједног страног студента који није српске националности.

5.2. Језичка припрема у Републици Србији за студије на српском као страном језику

У претходном одељку истакнуто је како су структура страних студената и избор факултета веома разнолики. На Универзитету у Београду, језичку подршку страним студентима пружа Филолошки факултет, где од 1986. године постоји Центар за српски као страни језик (Николић Мастоћ 2023: 7). Како Николић Мастоћ (*ibid*: 8) истиче, Центар организује наставу српског језика за одрасле полазнике који долазе у Србију како због студија и студентских размена, тако и због српског порекла, посла у Србији, али и из приватних разлога, што групе чини веома хетерогеним. Осим што су академски разлози главни за учење српског као страног језика, академски контекст је такође најчешћи контекст у ком полазници курсава Центра за српски као страни језик користе српски. Према истраживању које је спровела Николић (2016: 184), 47% полазника курсава користи српски у разговору са пријатељима из учионице, а 42% са професорима, што поново указује на важност српског као језика образовања у овом контексту. Међутим, имајући у виду хетерогене потребе полазника ових курсава, они не дозвољавају осмишљавање наставе за академске сврхе јер она не би била прилагођена свим полазницима курсава будући да неки од њих уче српски зато што

имају партнере или чланове породице из Србије, некимa је српски потребан за посао, некимa је то хоби, док други желе да науче српски како би наставили школовање на овом језику.

Центар нуди опште курсеве и сертификате за све нивое које предвиђа *ЗЕОЈ*, од почетног А1 до најнапреднијег Ц2, а по потреби организује и специјализоване курсеве. Општи курсеве реализују се током семестра и имају фонд од два школска часа дневно четири дана недељно (Николић Мастоd 2023: 10). Поред тога, Центар организује *Летњи курс српског као страног језика* у трајању од три недеље са 45 академских сати укупно (*ibid*). Када је реч о специјализованим курсевима, посебно се истичу курсеве које Центар организује за стипендисте програма *Свет у Србији*. Ови курсеве представљају једину наставу српског као страног језика на Универзитету у Београду која се организује искључиво за (будуће) студенте, и то за сва три нивоа студија, од основних до докторских (Маринковић 2020: 65). Као што је у поглављу *Академске језичке вештине и Заједнички европски оквир за живе језике* приказано, минимални језички ниво који је неопходан за студирање на страном језику обично је Б1+. Међутим, у Србији се тражени ниво језика најчешће усаглашава са бројем часова који је Република Србија обезбедила својим стипендистима, што зависи од генерације до генерације. Прва генерација страних стипендиста пројекта Владе Републике Србије под називом *Свет у Србији* дошла је у Србију 2010. године. Према подацима Центра, као и подацима које наводи Маринковић (2020), студенти су похађали вишемесечне интензивне курсеве језика, а у зависности од дужине боравка студената, студенти су полагали испите од А1 до Б нивоа. Према документацији у коју сам имала увид у Центру за српски као страни језик, ови су интензивни курсеве обично реализовани пет или шест дана недељно са фондом часова од шест школских часова дневно, са укупним фондом од 540 до 960 часова за читав курс. Студентима који су постизали изузетне резултате на нивоу Б1 омогућено је да полагају и испит на нивоу Б2. У *Табели 9* приказани су подаци о стипендистима пројекта *Свет у Србији* закључно са тринаестом генерацијом која је дошла у Србију школске 2024/25. године. Као што се из Табеле може видети, неке су генерације имале изузетно мало времена за језичку припрему, што је случај са десетом генерацијом која је достигла тек ниво А1. С друге стране, прве три генерације, као и последња, похађале су наставу током читаве академске године, од октобра до јуна, те су студенти на крају курса полагали испит на нивоу Б1, односно Б2. Такође, вреди поменути да су неке генерације почетни ниво похађале путем интернета и платформе за аутономно учење, као и да су за неке генерације обезбеђени допунски часови након летњег курса, што је наведено у коментару.

Табела 9. Пројекат Свет у Србији од школске 2010/2011. до 2024/2025.

Генерација	Укупан број студената који су положили испит	Школска година	Трајање курса	Динамика часова на недељном нивоу	Сертификати према нивоу и броју студената	Коментар
1.	89	2010/2011.	октобар—мај	5 дана по 6 школских часова	A1 9 A2 25 B1 48 B2 7	
2.	108	2011/2012.	октобар—мај	5 дана по 6 школских часова	A1 (25) A2 (24) B1 (49) B2 (10)	
3.	25	2012/2013.	октобар—мај	5-6 дана по 6 школских часова	A1 (3) A2 (12) B1 (9) B2 (1)	због кашњења великог броја студената проузрокованог проблемима са добијањем визе, додатна поподневна настава са по три часа дневно и настава суботом
4.	43	2013/2014.	новембар—мај	5 дана по 6 школских часова	A1 (11) A2 (15) B1 (12) B2 (5)	
5.	28	2014/2015.	новембар—мај	5 дана по 6 школских часова	A1 (9) A2 (11) B1 (5) B2 (3)	
6.	25	2015/2016.	септембар—мај	5 дана по 6 школских часова; онлајн настава аутономна уз један двочас недељно уживо	A2 (11) B1 (12) B2 (2)	од септембра до децембра онлајн настава, ниво A1, ко је положио тест, дошао је потом у Србију
7.	14	2016/2017.	септембар—јун	5 дана по 6 школских часова	A2 (5) B1 (9)	онлајн настава до јануара, ниво A1
8.	43	2018/2019.	јануар—јул	6 дана по 6 школских часова	A1 (2) A2 (41)	
9.	43	2019/2020.	април—јул	5 дана по 6 школских часова	A1 (8) A2 (35)	

Генерација	Укупан број студената који су положили испит	Школска година	Трајање курса	Динамика часова на недељном нивоу	Сертификати према нивоу и броју студената	Коментар
10.	122	2020/2021.	јун—август	6 дана по 6 школских часова; Додатни онлајн часови 3 пута недељно по 2 часа	A1 (122)	услед пандемије и кратког летњег курса, додатна онлајн настава у периоду од новембра до децембра
11.	192	2021/2022.	април—јул	5 дана по 6 школских часова	A1 (58) A2 (134)	
12.	199	2022/2023.	март—јул	5 дана по 6 школских часова	A1 (10) A2 (189)	
13.	157	2024/2025.	октобар—јун	5 дана по 6 школских часова	A1 (17) A2 (38) B1 (102)	

Будући да су у оквиру пројекта *Свет у Србији* групе по циљу, нивоу знања и условима живота хомогене (сви су полазници дошли у Србију због студија, почетници су и живе у студентском одмаралишту током трајања курса), припремна настава пружа могућност за посвећени рад на усвајању не само општег српског језика, већ и српског за академске сврхе. С друге стране, пошто студенти намеравају да упишу различите факултете, али и различите нивое студија, ова настава се може једино усредсредити на опште академске компетенције, без ускостручних садржаја и терминологије. Имајући у виду избор факултета у претходној деценији, једино би се могло евентуално замислити да се организује посебна припремна настава за будуће студенте медицинских наука, уколико ресурси то дозвољавају. У следећем поглављу ћу се бавити искуствима стипендиста пројекта *Свет у Србији* са различитих факултета Универзитета у Београду и њихових предавача, на основу којих се може стећи бољи увид у њихове потребе које даље могу утицати и на неке изборе при организовању наставе за стране студенте који намеравају да студирају у Србији.

6. Анализа структуре наставе на универзитету

6.1. Универзитетска настава у контексту: емпиријско истраживање

У оквиру истраживања сам посматрала наставу на девет различитих факултета, од чега су на осам предавања и вежбе реализоване засебно, док је на једном настава била обједињена. Услед пандемије ковида, на неким се факултетима у тренутку посматрања део наставе (предавања) реализовао онлајн. У овом случају, реч је о два факултета, Рударско-геолошком факултету и Факултету организационих наука. Верујем да је овај сплет околности заправо драгоцен јер ми је дао увид у један нови облик предавања на универзитету који је уведен због пандемије, али који ће у некој мери остати актуелан и ван тих оквира. Када је реч о простору у ком се теоријска настава реализовала, у мом узорку, пет предавања се одржало у амфитеатру, два у слушаоницама-лабораторијама и два у виртуелној учионици. Све су просторије биле опремљене рачунаром и пројектором. Вежбе су доминантно реализоване у слушаоницама-лабораторијама, док су на два факултета реализоване у амфитеатру. Све просторије су имале одговарајућу опрему, једина разлика између два наведена типа сале јесте у броју присутних, односно на факултетима на којима се вежбе одвијају у амфитеатру, обично је тако услед великих група студената.

У даљем тексту приказаћу резултате посматрања за сваки факултет понаособ, представићу вид наставе и наставне материјале који су коришћени, коментарисаћу дискурсне маркере и вокабулар и пружити најзад сопствена запажања.

6.1.1. Машински факултет, Инжењерска графика

Настава коју сам посматрала на Машинском факултету била је организована у форми обједињених предавања и вежби. Студенти су у виртуелној учионици на платформи *Microsoft Teams* имали сав неопходан материјал (текстове, видео-туторијале, задатке на основу којих у одговарајућем рачунарском програму треба да пројектују решења) и од њих се тражило да спремни дођу на наставу, што подразумева да су прочитали задате материјале, одгледали видео-туторијале и покушали да ураде задатке који ће се коментарисати на часу. У овом се случају настава конципира као форум за дискусију, размену идеја и надамце решавање проблема које студенти нису умели самостално да реше. Приступ је дијалошки, подстиче се интеракција, али је преудслов самостални рад студената. Што се тиче тема, поред саме теме предмета, помињу се и техничке информације попут присуства на часу, бодовања, евалуације, дају се смернице за коришћење дигиталне учионице⁵⁰.

Када је реч о академском дискурсу, у овој се ситуацији професор позива на шири контекст, тј. курикулум, помаже студентима да ситуирају актуелну тему, а све време током часа повлаче се паралеле између различитих елемената задатка, приказују се и коментаришу могућа решења (у самом софтверу) и настоји се да студенти што више говоре, а да их професори воде кроз час. Вокабулар који се користи на посматраном предмету обухвата општи академски вокабулар (*процедура, наставна јединица, цртеж, туторијал, хендаут*), али и стручну терминологију из области машинства (*моделирати, рупа, отвор, изводница*) и математике (*пречник, ваљак, правоугаоник*). Користе се такође и симболи попут ознаке за

⁵⁰ Будући да се настава реализовала током пандемије, предавач пружа осврт и на здравствену ситуацију и обавезно ношење маски које је тада било на снази.

пречник и међународно признатих ознака за мерне јединице присутне на техничком цртежу који се обрађује на часу. Треба напоменути и да се због употребе софтвера на енглеском језику на часу повремено користила и терминологија на овом језику (*sketch, cut, mid-plane*).

У контексту страних студената, овај вид наставе може бити захтевнији јер изискује интеракцију и активно учешће, што пак захтева и одређене језичке способности. Ово је уједно и веома корисно јер постоји стална могућност за постављање питања и тражење појашњења. Такође, аспект који може олакшати рецепцију у овом случају неспорно је визуелни јер је графичко решење у центру пажње, а све што се објашњава може се изразити било у форми слике, било математичке формуле, што унеколико надилази језичка ограничења. Када је реч о вокабулару, разумевање је сигурно за неке студенте потпомогнуто употребом речи на енглеском језику.

6.1.2. Пољопривредни факултет, Систематика цветница

Предавање ком сам присуствовала на Пољопривредном факултету организовано је за малу групу студената. Структура предавања је јасна, професор предаје градиво поступно, према породицама биљака, на предавању се ослања на презентацију која садржи и текст и илустрације. Потребно је познавање стручне терминологије како би се презентација разумела, али је рецепција умногоме олакшана детаљним илустрацијама на којима професор показује делове биљака. Такође, теоријска знања се повезују с примерима из свакодневног живота.

Вежбе су тематски усклађене са предавањима, а студенти се на њима служе микроскопом, имају практикум и упоредо прате презентацију и гледају биљке у хербаријуму. Студенти, дакле, имају обиље материјала, али морају знати како да га тумаче. Предавач објашњава термине и проверава да ли су студенти разумели, а повремено им скреће пажњу на важне појмове које ваља забележити („то негде и забележите”, „сликајте [хербаријум] чисто да вам буде подсетник”). Такође, предавач на вежбама студентима указује на честе грешке њихових колега из претходних генерација („на колоквијуму често мешате пашканат и целер”), што може бити веома корисно за спремање испита. Студенти на крају могу да поставе питања и да добију поене за предиспитне обавезе тако што ће препознати биљку из хербаријума и решити задатак. За овај предмет поред свих наведених материјала, студенти имају на располагању и дигиталну учионицу (*Moodle*).

Када је реч о дискурсу, на предавањима се јасно истиче структура, издвајају се различити делови излагања и указује се на целине које ће се обрадити касније на вежбама. На вежбама им се, као што сам навела, скреће пажња на важне информације, градиво се доводи у везу са евалуацијом коју ће имати и дају им се савети како да приступе учењу. Када је реч о вокабулару из области која се на посматраном предавању изучава, он обухвата опште академске речи (*морфологија, класификација, врста*), али и стручне термине за које и сам професор објашњава на предавању да су латинског порекла или често на латинском језику. Такви су примери термина попут *алохтон, аутохтон, ареал*. Имена биљака наводе се двојно, на латинском и српском (*Capsicum, паприка; Lycopersicon esculentum, парадајз*). Други су термини, пак, домаћи, попут речи *чашица* или *цваст*. На овом се предмету неретко користи и књижевни вокабулар за опис биљака (*кожасте листови, сложен штит*).

Латинизми и термини на латинском, потенцијално олакшавају разумевање код страних студената, нарочито изворних говорника романских језика, међутим, домаћи називи биљака

понекад умеју бити непознати чак и изворним говорницима будући да је реч о нискофреквентној лексици (*посунац, плућњак*). Због природе студија, студенти се у овом случају могу служити бројним визуелним помагалима која олакшавају разумевање. На предавањима се од њих не очекује интеракција, али на вежбама је потребно да буду активни и да разумеју задатак како би тачно одговорили.

6.1.3. Рударско-геолошки факултет, Техничка физика

На Рударско-геолошком факултету сам посматрала онлајн предавање које је студентима било доступно у дигиталној учионици (на платформи *Microsoft Teams*). Они видео-материјале могу гледати самостално, али имају задате рокове до када треба да одгледају одређено предавање како би могли присуствовати вежбама и радити задатке. Реч је о низу краћих снимака на којима се види презентација са детаљним објашњењима, а у позадини се чује глас професора. Предавање је асинхроно и самим тим монолошко. Ритам говора је спор, што може поспешити разумевање, а артикулација јасна. Будући да је реч о уводним часовима који су у програму за прву недељу наставе, студенти се упознају са основним појмовима у физици, објашњавају им се основне физичке величине и мерне јединице. Студенти могу видети формуле и ознаке за све што се говори, па ако имају знања из математике и физике на неком другом језику, моћи ће делимично да разумеју предавање чак и са слабијим нивоом српског језика.

Вежбе корелирају са предавањима, а предавач се експлицитно позива на збирку задатака која је обавезна литература за овај предмет („радићу задатке из збирке”) и скреће пажњу да није пожељно користити скрипта. Поред збирке, користи таблу и креду на којој исписује решења задатака. Предавач каткад постави неко питање студентима, међутим, они се не укључују у разговор, мада преписују решење са табли. Сходно природи предмета, доминирају формуле, па је уз добро познавање математике и физике могуће разумети и са скромнијим знањем српског језика.

Предавач користи дискурсне маркере да укаже на кључне информације („вертикални хитац је одличан пример за...”, „сличан задатак се јављао на испиту претходних година”), а неретко и визуелно појачава ефекат тако што заокружује неке делове формуле. Поред тога, евоцира се претходно градиво („сетите се, код дводимензионалног кретања...”, или пак најављује будуће („о чему ћемо нешто касније у овом предавању”, „схватите када будемо радили”). Вокабулар који се овом приликом користи делимично припада академском вокабулару (*систем, вредност*), а стручна терминологија умногоме је позната из средње школе (*време, дужина, маса*). Иако су неки термини интернационални (*вектор, динамика, паралела, нормала*), често је реч о посрбљеној терминологији (*убрзање, једињење*), међутим, разумевање потенцијално олакшава употреба међународно признатих симбола и формула.

Када је реч о предметима попут *Техничке физике*, разумевање је у знатној мери олакшано због природе предмета који се изражава путем формула. Такође, онлајн настава пружа могућност за паузирање, премотавање и прилагођавање садржаја предавања сопственом темпу. Једину потешкоћу у рецепцији представљају стручни термини који су махом српски и самим тим странцима нетранспарентни.

6.1.4. Факултет организационих наука, Производни системи

На Факултету организационих наука посматрала сам снимак онлајн предавања које је било организовано синхроно у дигиталној учионици (на платформи *Microsoft Teams*). Снимак предавања је касније био доступан на поменутој платформи. На предавању предавач обрађује задатке које ће студенти имати за испит, уз јасну референцу са бројем стране и задатка, а студенти пред собом виде презентацију са исписаним формулама и објашњењима и чују глас у позадини. Студенти имају задатке и очекује се да спремни дођу на предавање, тј. да дођу са урађеним задацима. Ритам говора је веома брз, чак и за изворне говорнике. Доминантно је монолошки, али студенти могу постављати питања или их писати у чету. Такође, могу их доставити у виду поруке на коју ће предавач накнадно одговорити писаним путем. Повремено је предавање прекидано због техничких проблема или због буке код појединих студената.

Када је реч о вежбама, оне су организоване у амфитеатру у присуству великог броја студената. На вежбама се обрађују задаци које ће студенти имати на колоквијуму, задаци су текстуални уз употребу формула. Приступ је дијалогски, студенти предлажу решења задатака које предавач бележи на табли. Студенти говоре тихо и понекад их је тешко разумети. Не морају да воде белешке јер им је експлицитно речено да ће добити презентацију са решењима.

И током предавања и на вежбама, предавачи повезују градиво са претходним („Сећате се да смо на претходним вежбама помињали...”) и будућим („Видећете касније шта то значи”). Они такође указују студентима на поједине информације које су важне за потоњу евалуацију („то све треба да напишете”, „то је све што треба да знате”), дају им техничке савете („Не заборавите да пријавите колоквијум”), а на вежбама проверавају и разумевање („Како вам ово делује?”). Вокабулар који се овом приликом може чути спада у сферу академског вокабулара са обиљем интернационализама (*процес, симбол, операција*), а користе се и математички термини (*помножити, добити*) и ускостручни појмови (*расположиви капацитет радника*). Такође се користе симболи за математичке операције попут сабирања (+) и одузимања (-).

Из перспективе разумевања некога коме је српски Ј2, на предметима попут *Производних система* језик јесте важан фактор иако формуле донекле олакшавају рецепцију. Чињеница да су снимци предавања доступни пружа могућност прилагођавања динамике својим потребама, што може допринети разумевању упркос брзом темпу говора. Најзад, током самог предавања, могућност постављања питања писаним путем може бити драгоцен а оним студентима којима треба више времена за формулисање питања и може донекле ублажити психолошки притисак у ситуацији интеракције. Такође, вокабулар ове области умногоме се ослања на интернационализме, што погоди рецепцији, као и на основну лексику која се може наћи у школским уџбеницима из математике.

6.1.5. Стоматолошки факултет, Хистологија

Предавања на Стоматолошком факултету организована су у амфитеатру са озвучењем и презентацијом на којој су многе илустрације праћене легендом на енглеском, на којима професорка показује одређене делове. Професорка се најпре осврће на претходно предавање како би се уверила да су студенти разумели до тада обрађено градиво. Такође, том приликом

им даје савете како да уче и меморишу појмове, а потом прелази на лекцију и упућује их на оно што ће радити на вежбама („Ово ћете гледати на вежбама”). Иако је због природе наставе (предавање) доминантан монолошки приступ, постоји интеракција са студентима.

На вежбама које се одвијају у лабораторији у малим групама, од студената се очекује да учествују у дискусији. Предавач им поставља питања, објашњава појмове и подстиче их да повезују градиво, а након тога, студенти гледају препарате под микроскопом и решавају задатак. Предавач их такође подсећа на материјале који су им доступни у виртуелној учионици („Видели сте за тест следеће недеље на групи...”). Студентима се објашњавају и афикси и речи које учествују у творби бројних термина из грчког и латинског језика (*еритроцитопенија*).

Како на предавањима, тако и на вежбама, предавачи повезују и јасно наглашавају структуру наставне целине („треба да објаснимо процес окоштавања”, „тима смо завршили кост и окоштавање”). Студенти такође добијају савете шта треба записати и који су сегменти посебно важни („Било би добро да нотирате све те појмове”, „кључна реченица”, „велика олакшица ако урадите сада”), а предавачи повремено проверавају да ли су разумели претходну целину („Је л’ треба ово да поновим?”). Када је реч о вокабулару, он је у хистологији посебно значајан, па предавачи неретко објашњавају и творбу термина („Запишите суфикс цитоза = повећан број ћелија”, „полиморфонуклеари = више облика једра”) и истичу лексичку повезаност неких термина (*остеоцити*, *остеопласт*). Поред термина које спадају у домен општег академског вокабулара (*конципирати*), ова се грана науке умногоме ослања на позајмљенице из класичних језика (*еритроцити*, *леукоцити*, *хемостаза*), али се користе и српски термини (*зрело и незрело ткиво*, *везивно-васкуларни пулољак*). Иако се настава реализује на српском језику, на илустрацијама студенти могу прочитати термине на енглеском језику (*bone growth*). У употреби су и симболи који потичу из грчког језика (α , δ , β), али и симболи у виду боја где, на пример, на цртежу препарата плава представља хематоксицилин, а црвена еозин.

Визуелни аспект је у хистологији изузетно значајан, што у садејству са терминологијом из класичних језика, може олакшати разумевање. С друге стране, потребна су и нека метајезичка знања и разумевање творбе термина како би се студенти ваљано њима служили. Такође, од студената се очекује активно учешће у настави, те је неопходно и да буду у стању да разумеју питања која добијају и на предавањима и вежбама, али да на њих и одговоре.

6.1.6. Архитектонски факултет, Архитектонске конструкције и Архитектонско пројектовање

Предавање ком сам присуствовала на Архитектонском факултету организовано је у амфитеатру. Усмерење је теоријско, а предавач уз пратећу презентацију са текстом и фотографијама обрађује задату тему (равни кров). Слајдови обилују текстом, стога је могућа и писана рецепција уколико је усмена отежана. У складу са предметом студија, предавање прате бројне фотографије (повремено са легендом на енглеском језику), илустрације и попречни пресеци, а примери се умногоме црпе из праксе. Приступ је монолошки, али се предавач труди да повезује градиво, да га систематизује и што јасније предочи студентима, а посебно им скреће пажњу на честе грешке („Видела сам у раду са студентима, кад бележите нагиб, не знате степене и проценте”). Предавање је подељено у два дела са паузом, што може

с једне стране пружити студентима прилику за одмор, а с друге стране прекинути концентрацију.

Вежбе које сам посматрала у оквиру истраживања на овом факултету умногоме се разликују од других којима сам присуствовала. Реч је о раду на пројекту у студију, који траје читав семестар и који из недеље у недељу следи задату динамику. Студенти разрађују идејно решење, могу се консултовати с колегама док раде на рачунару, а упоредо с дигиталним пројектом израђују и макету. Дакле, изражавају се претежно визуелно. Студентима су на располагању професор и млађи сарадници који им дају сугестије и указују на недостатке које треба да уклоне. Овај вид наставе максимално је прилагођен студенту, а страним студентима се дозвољава комуникација на енглеском.

Када је реч о дискурсу, на предавањима се најављује структура и градиво се повезује са претходним и будућим искуствима („Ово је подсећање на оно што сте радили у средњој школи”, „Видећете”). Они такође добијају савете за испите и колоквијуме („Најчешћа питања на колоквијуму”, „Учите сад материјале и физику”), а на практичној настави добијају јасне смернице („Следећи пут уђи у цртање”). Вокабулар обухвата и речи које се користе у свакодневном говору, а у архитектури су уједно и термини (*кров, фасада*), као и академски вокабулар (*форма, аналитички*). Поред тога, присутни су термини из математике и физике (*тангента, степени*), интернационални термини (*изолација*), али и скраћенице за материјале које нису транспарентне без предзнања (*TPO, PVC, EPPM*). У овој су сфери такође у употреби визуелни симболи попут различитих врста линија које се користе у техничким цртежима које студенти треба да разумеју.

Архитектура се доминантно може разумети невербално, што умногоме олакшава ситуацију у којој се страни студенти налазе. Такође, од велике помоћи им могу бити интернационализми и свакодневне речи које спадају у овај домен. Поред тога, олакшавајућу околност за разумевање представљају и илустрације са терминима на енглеском (*ефекат топлотних острва, heat island effect, кишница, stormwater*), као и индивидуализовани приступ на вежбама и могућност комуникације на енглеском језику.

6.1.7. Медицински факултет, Хистологија

Као и на Стоматолошком факултету, на Медицинском факултету Хистологија представља један од фундаменталних предмета. Предавања су организована у амфитеатру и њима присуствује велики број студената, а предавач се служи таблом и презентацијом са илустрацијама. Студенти слушају теоријско монолошко излагање и детаљно се упознају са темом, а имају и пратећи уџбеник на који се предавач повремено позива. Поред самог предавања, део материјала је студентима доступан у виртуелној учионици.

Лабораторијске вежбе организоване су у дијалогској форми, групе су знатно мање него на предавањима, а студенти се том приликом такође служе микроскопом како би видели оно о чему су учили на предавањима. Најпре се најављује план рада и уводи тема уз презентацију и питања која се односе превасходно на главне појмове за дату тему, а повремено се проверава разумевање („Да ли је јасно?”, на шта студенти већином одговарају потврдно, климањем главе). Након тога, добијају задатак који раде у практикуму. На вежбама има довољно времена за индивидуални рад са студентима и за појашњења недоумица. Такође, овом приликом асистенти дају техничке информације о виртуелној учионици, материјалима и

евалуацији. Након вежби, студенти могу имати семинар уживо или га пратити онлајн (по избору).

И на предавањима и на вежбама, користе се дискурсни маркери да се дата лекција ситуира у ширем контексту („Мени је битно да разумете и да примените”), најављују се делови градива који ће се обрадити („Видећемо како...”, „За следећу недељу...”) и дају савети („Све што смо продискутовали, кад дођете кући, седите, прочитајте”). Повремено, предавач користи различите синонине, што може олакшати рецепцију (*девет парова, девет дублета*). Стручни вокабулар доминантно потиче из класичних језика (*класификација, неокортекс, волумен, матрикс, акумулација*), али су бројни термини локални (*нерв, једро*). Занимљиви су и примери у којима је именица српска (*ћелија*), али је постоји и придев преузет из латинског (*целуларно*). Опште академске речи попут глагола *обележити, препознати, дискутовати* присутне су и на теоријском и практичном делу наставе.

Страни студенти који говоре романске језике унеколико ће лакше разумети језик ове области захваљујући бројним латинизмима. Лексика је изузетно богата бројним сложеницама и изведеницама, код којих страни студенти не могу нужно увидети међусобну повезаност. С друге стране, рецепцију олакшавају бројне детаљне илустрације, као и препарати који се посматрају под микроскопом и потом цртају. Овај вид визуелне комуникације може донекле компензовати језичке препреке.

6.1.8. Економски факултет, Основи економије

На Економском факултету сам присуствовала предавањима и вежбама из предмета *Основи економије*. Предавања се одржавају у амфитеатру, а професор се служи презентацијом са подацима, формулама и графиконима као подршком у настави. Студенти такође добијају техничке информације о обавештењима која су постављена и у дигиталној учионици (*Moodle*). Постоји и уџбеник за овај предмет и професор их у неколико наврата упућује на одређене одељке из уџбеника. Иако је приступ доминантно монолошки, повремено се дискутује са студентима и они никако нису у пасивном положају. Структура лекције је јасно изложена, а професор се служи реалним примерима како би илустровао кључне концепте. Такође, позива се на садржај других предмета („Беше сте имали математику, колоквијум, пре неки дан?”). На средини предавања се прави кратка пауза, што може бити корисно, али може и одмагати концентрацији.

Када је реч о вежбама, оне се реализују у мањим групама. Садржај је у тесној вези са предавањима, што предавач јасно истиче и проверава да ли су студенти пратили („Шта је А? Да ли се неко сећа?”). Наводи честе недоумице („није вам било најјасније”) и позива студенте да на табли дају предлог решења задатка. Очекује се да студенти буду унапред припремљени за вежбе. Предавач је ту да их подстакне да повезују градиво („Како смо назвали то на прошлом часу?”), а они пишу формуле, дају образложења и цртају графичке приказе резултата. Језик је изузетно важан јер је све потребно образложити, а на вежбама је посебна пажња усмерена ка студентима и њиховој активности.

Дискурсни маркери су овом приликом употребљени да се градиво ситуира у ширем контексту, како претходном, тако и будућем („Како се зове други модел који сте учили?”, „Лекција коју ћете до краја недеље можда слушати”). Такође, предавач се позива на план рада („Радимо до паузе... толики је задатак”), али и на литературу („Имате примере у уџбенику”). Он се повремено зауставља да провери разумевање („Треба нешто да поновимо или идемо

даље?”) и да укаже на честе грешке из праксе („Морате да размишљате кад пишете, ово су типичне грешке које се јављају у брзини”). Језик је доминантнији у овој области него илустрације и формуле, па је присутан општи академски вокабулар (*табела, принцип, модел*), али и стручни који је неретко на српском (*економска политика, стопа, БДП пер capita, проценат, јединица раста, кретање новца*), али је понекад и интернационалан (*капитал, мултипликатор, инпут*). У употреби су и математички симболи за различите операције, као и знаци за проценат и за односе између вредности ($\%$, $<$, $>$).

Будући да је економија друштвена наука, не чуди што је овде лингвистички фактор од великог значаја. Неопходно је добро познавање вокабулара, у који спадају и неки интернационализми, али и бројни домаћи термини, као и израза којим се изражавају каузални односи. Разумевање донекле олакшава употреба графикона и формула, али је она свакако мање заступљена него што је то случај у техничким и природним наукама.

6.1.9. Факултет политичких наука, Савремене политичке теорије

Предавањима из предмета *Савремене политичке теорије* присуствује неколико десетина студената у амфитеатру. Професор предавањима приступа претежно монолошки, уз пратећу презентацију и видео-материјал, али када је то могуће, настоји да студентима постави и неколико питања и да их подстакне да поделе своје асоцијације на тему коју ће обрадити. Излагање обилује детаљима и коментарима о епохи о којој је реч, а студентима се додатно илуструје дух времена путем аутентичног видео-материјала, у овом случају између осталог и Черчиловог говора на енглеском језику, и историјских мапа и фотографија. Такође, професор их додатно упућује на различите референце (књиге, снимке, филмове, аутентичне документе) које могу сами консултовати. Од студената се очекује да дођу спремни, а пратећи текстуални материјал за предмет је *ридер*, односно избор релевантних текстова, на које се професор током предавања позива. Предавање обухвата и паузу од 20 минута. Предавања и вежбе у тесној су вези, што професор и подвлачи евоцирајући вежбе („Мекартни ће нам бити доста важан касније, већ га срећемо на вежбама”).

На вежбама је пажња усмерена ка студентима, професор и асистент њима препуштају главну реч и стављају их у веома активан положај. Студенти у малим групама припремају излагање о одређеној теми, у трајању до 15 минута. Алтернативна могућност је да уместо презентације напишу семинарски рад или приказ књиге. Из перспективе рецепције, студенти који излажу користе скромнији вокабулар него професор, што би могло довести до закључка да их је лакше разумети. Међутим, скромнији вокабулар често бива и непрецизнији, а неки студенти нису увежбани говорници, те тише и неразговорније говоре, што може негативно утицати на рецепцију. С друге стране, презентација и пратећи илустративни материјал који студенти одаберу могу премостити наведени проблем.

На предавањима се професор служи дискурским маркерима да ситуира градиво у оквиру курикулума („Као што знате, завршили смо оно чиме сам хтео да се бавим у првом делу семестра...”), најави тему излагања („Данашњи час посветићемо...”), али и укаже на целине у оквиру саме теме („Полако улазимо у другу фазу рата”) и провери разумевање („Шта значи...?”). Такође, повремено истиче посебно значајне сегменте и скреће пажњу да се они могу наћи на испиту („Ово је веома важна мапа и зато тражим да је имате у меморији на испиту”). Када је реч о вокабулару, у друштвеним наукама је он круцијалан јер нема формула којима се може исказати оно што се вербално артикулише. Од општих академских речи попут

дефинисати, преко интернационалних термина (*конкурс, конфликт, капитулација*), све до специфичних израза (*зимски рат, сепаратни мир*), ова научна област обилује језичким облицима које је потребно разумети у конкретним контекстима. Отуда не чуди и мноштво синонима, попут *конфликт, оружан сукоб* и *рат* које студенти треба да разумеју, али и разликују.

У друштвеним наукама језик има пресудну улогу, те се разумевање на основном нивоу чини недовољним. Неопходно је да студенти разумеју не само главне црте, већ и детаље и наизглед мале разлике између термина, што често представља велики изазов. Рецепцију донекле олакшава употреба мапа, илустрација и аутентичних докумената из различитих епоха.

6.1.10. Универзитетска настава у контексту: дискусија

Када се сагледа овај кратак приказ неких аспеката предавања и вежби на различитим факултетима Универзитета у Београду, јасно се може уочити да је садржај који страни студенти треба да разумеју разнородан, али је ипак могуће издвојити главне додирне тачке предавања с једне стране, и вежби као облика универзитетске наставе с друге. На већини предмета на којима сам посматрала предавања, постоји јасна дистинкција између предавања и вежби. Док су предавања у већој мери монолошка и на њима се студенти први пут сусрећу с новим градивом, вежбе су интерактивне и предвиђене за активну партиципацију студената, од којих се обично очекује да се пре самих вежби упознају са задатим градивом и материјалима које добијају од предавача. На три факултета, Факултету организационих наука, Машинском и Рударско-геолошком факултету, предавачи на табли приказују и са студентима анализирају решења задатака које су студенти самостално урадили пре самих вежби, док на осталим факултетима студенти на вежбама добијају задатке које треба да ураде. На Архитектонском факултету реч је о семестралном пројектном задатку, па је тако овај облик наставе у великој мери индивидуално прилагођен сваком студенту. У зависности од предмета изучавања, неке се вежбе реализују у лабораторији, као што је то случај на Медицинском, Стоматолошком и Пољопривредном факултету, неке у студију, као што је то случај на Архитектонском факултету, а неке у учионицама. На свим факултетима се користи виртуелна учионица, *Moodle* или *Microsoft Teams*, у којој студенти имају на располагању додатне материјале и задатке. На два факултета, Рударско-геолошком и Факултету организационих наука, у виртуелној учионици студенти прате онлајн предавања. У зависности од предмета, студентима су такође на располагању уџбеници, ридери и збирке задатака. Када је реч о језику који се користи на предавањима и вежбама, уочљиво је да он обилује речима које припадају како општем, тако и стручном академском вокабулару. Свака област има своје специфичности, а неке се науке посебно истичу у употреби латинизама и грецизама, односно интернационализама. Такође, неке научне области ослањају се и на употребу симбола за мерне јединице и математичке операције, што може бити олакшавајући фактор при рецепцији, док се друге ослањају на визуелну подршку у виду техничких цртежа или илустрација. И на предавањима и на вежбама приметна је употреба дискурских маркера којима се предавачи служе како би изложили план часа, ситуирали градиво у широј целини (курукулуму) и истакли значајне сегменте, посебно оне који ће бити заступљени у некој форми евалуације (на колоквијуму или испиту).

Добра основа за припрему за предавања и вежбе могу бити средњошколски уџбеници за предмете који одговарају предмету студија, у којима се будући студенти могу упознати са

основном лексиком дате области. Такође, упознавање са општим академским вокабуларом може бити драгоцено у овом контексту. Задатак је предавача српског језика за академске сврхе да студенте на припремној настави упозна управо са тим заједничким својствима и помогне им да стекну прву слику о дискурсу с којим ће се на студијама свакодневно сретати. Други важан задатак односи се на вокабулар. Наиме, из наведених примера се може уочити да постоји одређена општа академска лексика која прожима различите области, али и да је потребно да студенти разумеју стручне термине из својих области, који су каткад интернационалног или класичног порекла, али често и српског. Настава језика за академске сврхе најпре треба да се најпре усредсреди управо на оне речи које су заједничке различитим наукама. Међутим, потребна су опсежна лингвистичка истраживања како би се према научним критеријумима истражила и описала ова лексика коју сам, према аналогiji с постојећом страном литературом, у претходним примерима тек навела као илустрацију. Најзад, студенте треба припремити и на нелингвистичке факторе који могу олакшати разумевање, а то су обично презентације, илустрације, уџбеници и други текстуални материјали, али у неким областима и формуле, препарати, итд. Настава језика за академске сврхе треба, дакле, да обухвати широк спектар елемената и да их предочи хетерогеној студентској публици. У овом поглављу ћу представити и искуства актера образовног процеса како бих употпунила наведену слику.

6.2. Писана рецпеција и усмена рецпеција: анализа интервјуа са предавачима

У оквиру истраживања спроведеног за потребе ове дисертације, интервјуисала сам предаваче са факултета на којима сам посматрала предавања, приказана у претходном одељку. Анонимизиран приказ испитаника из овог дела истраживања уз њихове факултете, предмете и звања у тренутку интервјуисања представљен је у *Табели 10*.

Табела 10. Интервјуи са предавачима, узорак (шифра испитаника, факултет на ком раде, звање у тренутку интервјуисања и предмет који држе).

Шифра испитаника	Факултет	Звање	Предмет
ИП1	Машински факултет	Доцент	Инжењерска графика
ИП2	Пољопривредни факултет	Ванредни професор	Систематика цветница
ИП3	Пољопривредни факултет	Ванредни професор	Систематика цветница
ИП4	Рударско-геолошки факултет	Доцент	Техничка физика
ИП5	Факултет организационих наука	Асистент	Производни системи
ИП6	Стоматолошки факултет	Редовни професор	Хистологија
ИП7	Стоматолошки факултет	Асистент	Хистологија
ИП8	Архитектонски факултет	Доцент	Архитектонске конструкције
ИП9	Архитектонски факултет	Доцент	Архитектонско пројектовање
ИП10	Медицински факултет	Ванредни професор	Хистологија
ИП11	Економски факултет	Доцент	Основи Економије
ИП12	Факултет политичких наука	Редовни професор	Савремене политичке теорије

6.2.1. Предавања и вежбе: између дијалога и монолога

Одговори на прво питање, које се односи на приступ настави, откривају да се на већини факултета из узорка студенти сусрећу и са монолошким и са дијалошким облицима наставе. Као што се може закључити и из прегледа литературе, традиционална подела на предавања и вежбе подразумева да су предавања доминантно монолошког карактера, док се интеракција остварује на вежбама, с посебним акцентом на активно учешће студената. Ови се интервјуи унеколико слажу са поделом на поменуте две врсте наставе, иако се из њих јасно истиче жеља за дијалошким приступом и на предавањима, а не само на вежбама. Наиме, када је реч о предавањима, на пет од девет предавања из узорка, предавачи се држе очекиване форме монолошке наставе, *ex cathedra*, од чега је у два случаја било речи о снимљеним предавањима која су студенти пратили на онлајн платформама услед пандемије. Поред чињенице да су предавања као облик универзитетске наставе традиционално монолошка, неки предавачи наводе временско ограничење као разлог за овакав приступ.

Предавања јесу углавном ex cathedra [...] за четрдесет пет минута ја једва стигнем да издекламујем оно што имам да им кажем. (ИП3)

Такође, два предавача су истакла да је предуслов за дијалогски приступ и спремност студената да се активно укључе у наставу, што у пракси није увек случај.

Трудим се да буде интерактивно, [...] у зависности од тога каквог су расположења, најчешће буде монолошки. (ИП4)

Стварно се трудим да [...] идем на постављање питања, на размишљања, што некад буде проблем јер ко ће сад да размишља. (ИП10)

На три предавања из мог узорка, одабран је комбиновани приступ, у коме је предавање конципирано доминантно монолошки, али уз одређене секвенце током којих се студентима постављају питања и фаворизује интеракција.

Део предавања је, овај, предавање ex cathedra, а део је мало и разговор. (ИП6)

Ја се трудим и да вежбе, односно уводни часови на вежби буду интерактивни, али богами и предавања, јер монолошки... мислим да није довољно. (10)

Још један фактор који може ограничити дијалог на предавањима јесте бројност студената. Ипак, и у таквом контексту је могуће оставити простора и за неку врсту дијалога.

Ако имате групу која је 150 или више студената, тешко је отворити простор за појединачно ангажовање, али се увек нађе времена, да ли је то на почетку или негде на средини предавања, да се студенти делимично укључе. Активност студената се онда своди на неку кратку интервенцију или кратко питање. (ИП12)

Предавачи које сам интервјуисала нагласили су да је за интеракцију потребно претходно пратити реакције студената како би им се могли прилагодити, што је било отежано или чак онемогућено у периодима када се настава изводила онлајн услед пандемије ковида.

Кад је уживо [...] могу да оценим кад нешто није јасно, па да се вратим на нешто што су можда имали у средњој школи. [...] Ако сам на онлајн настави апсолутно интеракција не постоји. (ИП2)

То ми је био велики, добро не велики, али то је био недостатак ових онлајн предавања за време короне, где ви њих не видите, не знате ко вас прати. (ИП3)

Најзад, на једном факултету је сам предмет био тако конципиран да настава сажима предавања и вежбе у форму вођене дискусије током које се у интеракцији решавају задаци, проматрају теоријски проблеми и заједничким радом долази до одговора. Како сам предавач истиче:

Корисније (је) да студенти дођу припремљени на наставу [...] немамо довољно времена да први контакт студената са градивом буде жива реч на настави. (ИП1).

Студенти су у овом случају, упућени на видео-туторијале и литературу која им служи као увод у одређену тему, а на настави се даје предност разговору са предавачем, али и са другим колегама. Овакав приступ настави може бити вишеструко користан, али је предуслов за успешну реализацију то да су студенти већ овладали одређеним вештинама самосталног учења.

Насупрот предавањима, за скоро све вежбе из узорка, предавачи наводе да подстичу студенте на активно учешће у настави и придржавају се дијалогског приступа, а само се на једним вежбама настава ове врсте реализовала у доминантно монолошком облику. Дијалогски приступ на вежбама несумњиво проистиче и из саме природе ове врсте универзитетске наставе, која је традиционално усмерена на практичну примену градива наученог на предавањима.

Што се тиче вежби [...] студенти имају главну реч. (ИП12)

На вежбама се раде практични примери везани за те лекције, [...] тако да је акценат на вежбама више дискусија и више тај неки, оно, практичан рад. (ИП11)

Никад немају као само теоријски део. Никад на пример, уместо задатака имам час који је резервисан само за радионицу и онда они искључиво раде. (ИП5)

Један испитаник посебно указује на значај дијалога који се негује на вежбама, не само из перспективе предавача, већ и из студентске перспективе. Уз реминисценцију на сопствено студентско искуство, поменути предавач истиче:

Баш ценим дијалог [...] када посматрам себе из тог периода, лакше ми је да се поистоветим са предавачем који учествује у интеракцији, односно који иницира интеракцију, да не буде све, онако, сувопарно препричавање градива. (ИП7)

Занимљиво је истаћи и да интерактивност каткад проистиче не само из одлуке предавача или типа реализације наставе, већ и из самог предмета студија. Такав је случај са архитектуром, па је једна од испитаница која се бави управо овом облашћу нагласила да је и будућа струка њених студената заснована на интеракцији.

Интерактивност је негде код нас, овај, мање-више предуслов, зато што је просто професија таква. (ИП9)

На основу представљених одговора, може се закључити да су вежбе увек у некој мери интерактивне и да се негује дијалогски приступ, док су предавања у неким случајевима интерактивна, али у највећем броју случајева монолошка. Монолошки карактер предавања последица је недостатка времена, превеликог броја студената, али и мањка њиховог

интересовања за учествовање у дијалогу. Ипак, предавачи и у том случају настоје да макар у мањој мери уведу дијалог и на сама предавања.

6.2.2. Припрема за предавања и вежбе

Друго питање за предаваче односило се на то да ли студенти треба унапред да се припреме за предавања и вежбе. За седам од девет предавања из мог узорка, студенти нису морали да се припреме, а предавачима је прихватљиво да први сусрет с градивом буде на самом предавању, као што се истиче и у следећој изјави:

На вежбама откривају, ја их не терам да било шта припремају. (ИП5)

На једном факултету се од студената очекује да дођу спремни, односно да редовно читају литературу у складу са наставним јединицама које се обрађују на предавањима, што се и проверава повременим тестирањем.

Они би [...] по правилу требало да прате наставу тако што читају литературу која прати одређене теме које они слушају. [...] Ми имамо још једну методу коју [...] ћемо применити на следећем часу, а то је да дајемо кратак уводни тест од једног до два питања, који треба да нам на неки начин да увид у то да ли су читали или нису. Та питања су из тог неког текста који ми дајемо и који се тестира и то траје свега неколико минута, просто је то, како да кажем, модел да Ви њих мало ипак натерате да читају нешто пре часа. (ИП12)

Најзад, на једном факултету на настави која сажима предавања и вежбе, поменутој и у одељку посвећеном посматрању наставе, од студената се очекује да одгледају видео-тutoriјале и читају референтну литературу јер је настава конципирана као форум за дискусију.

Оно што је добро, то је да теоретска знања увек бивају кроз tutorијале усмерени на странице у књизи где је теоријом покривено то што радимо практично, мислим ово су изузетно практични предмети. (ИП1)

Међутим, упркос експлицитним очекивањима, припрема за час често изостаје.

И мислим да је неопходно да то провере сами пре самог предавања како би предавања била ефикасније искоришћена. Нажалост, не видим начина да мотивишем, мислим видим начина да мотивишем, али не видим начина да адекватно мотивишем студенте да се за тако нешто припреме јер, чак и када су те лекције, ти материјали који претходе самом предавању, на нивоу пет страна или петнаестак, двадесет минута видео-tutoriјала, имам утисак да не више од тридесетак процената

студената се ангажује да то уради и то онда умногоме отежава извођење наставе. (ИП1)

Слична је ситуација и на факултетима где није неопходно да се студенти припреме унапред, али је пожељно. Како је један предавач уочио, евидентна је немотивисаност, па је самостална иницијатива те врсте ретка.

То би било јако корисно, али то не раде. То се није догодило. (ИП6)

Када је реч о вежбама, оне се надовезују на предавања и теоријско градиво, стога не чуди што се на свим факултетима из узорка очекује да студенти у најмању руку буду у току са оним што се ради на предавањима како би успешно могли учествовати на вежбама.

Увек, мислим увек, углавном питам, повезујем садашњу вежбу са претходним вежбама да видим како они то разумеју, да ли су савладали претходно градиво, па да ли на основу тога тога могу нешто ново да закључе. (ИП7)

На вежбама очекујемо да буду спремни и у том смислу се очекује лакша интеракција и та комуникација са њима. (ИП10)

На једном факултету из узорка, студенти морају да прочитају задату лекцију из уџбеника и ураде одговарајуће задатке како би спремни дошли на вежбе.

На вежбама се наглашава да би студент требао након слушања предавања да прочита лекцију, да уради примере како би могао да дискутује, да се укључи активно на час вежби. (ИП11)

Треба поменути и да у неким случајевима област студија утиче на захтеве, па се тако на Архитектонском факултету у оквиру студијских вежби читавог семестра ради на пројекту који се дефинише на самом почетку. У складу с тим, студенти морају континуирано да раде на пројектном задатку, не само уз подршку предавача и сарадника на самим вежбама, већ и код куће.

Они заправо добијају задатке које након вежби ураде код куће да би могли, да кажем, на следећим вежбама да наставе на следећу јединицу и раде даље. И у принципу, то је негде предуслов да би могли успешно да раде. Дешава се, наравно, када нешто не ураде да ми можемо да изађемо на крај са тим, али много је важно и много продуктивније ако би урадили те задатке. (ИП9)

На основу одговора испитаника, јасно је да се у неким случајевима од студената очекује да се унапред припреме за вежбе, док у другим то није обавезно иако је пожељно. Међутим, испитаници истичу како је тешко мотивисати студенте да се самостално

припремају пре вежби, а неке од метода које предавачи примењују како би их подстакли на то јесу уводни тестови или пропитивања која се односе на претходно обрађено градиво, домаћи задаци, као и подршка у форми видео-туторијала који појашњавају исте теме које се налазе у уџбенику.

6.2.3. Приступ настави са странцима и динамика групе

Наредно питање у интервјуима са предавачима односи се на њихов приступ настави и евентуалном прилагођавању и променама које наступају уколико су на часу присутни страни студенти. Већина испитаника (на 8 од 9 факултета) не мења драстично приступ када су ту страни студенти, а посебно истичу чињеницу да језик наставе остаје српски између осталог и зато што стипендисти Владе Републике Србије уписују студијске програме који су акредитовани на српском језику. Уз наведену административну обавезу која проистиче из акредитације, предавачи истичу да не могу променити језик на ком држе наставу због неколицине страних студената будући да је већина студената који прати наставу из Србије.

Приступ ако су страни студенти не може да се мења [...] то су велике групе. (ИП12)

Једна испитаница ипак наглашава да је једини проблем језичка баријера и да на вежбама, које су прилагођене сваком студенту понаособ јер студенти раде на пројекту и саветују се са предавачем и сарадницима, они настоје да се прилагоде странцима како се не би осећали изостављенима.

У суштини само та језичка баријера [...] је проблематична, прилагодимо се страним студентима. Пошто, ето, није у реду да они не разумеју шта се дешава на настави. (ИП9)

Иако предавачи у великој мери задржавају исти приступ настави и када су присутни страни студенти, и када нису, они се ипак труде да пруже неку врсту подршке странцима како би се што лакше интегрисали. Тако један испитаник наглашава да, премда не мења приступ у настави, он на часу дозвољава интеракцију између српских и страних студената када увиди да то може бити од помоћи странцима:

Оно што ми се допада, то је да студенти који се друже са страним студентима су им најчешће највећа подршка и то покушавам да дозволим кроз наставу. Значи ако седе заједно и ако видим да им преводим и помажем и остало, ту не захтевам апсолутну дисциплину, коју иначе апсолутно захтевам. (ИП1)

Слично чини и други испитаник, који наглашава да се странци често друже међусобно, а да је пак корисно да добију подршку домаћих студената:

Предавања не знам јер су страни студенти често исто груписани у свој неки кластер и током предавања слабије интерагују са било ким, ал' на лабораторијским вежбама сам приметитио да им често помажу јер ту их терамо да раде у паровима, а њих се трудимо да раздвојимо да би им било лакше. (ИП4)

Прилагођавање страним студентима показало се лакшим на вежбама него на предавањима, стога многи испитаници наводе да на вежбама могу у директној комуникацији да помогну страним студентима, да им појасне нејасноће и донекле ублаже проблеме са (не)разумевањем градива. Такође, имајући у виду практичну природу вежби, поред језичких објашњења, страним студентима предавач може и невербално нешто да покаже уколико природа предмета то дозвољава, што је случај с биомедицинским наукама када се ради микроскопирање или техничким наукама у којима су заступљени цртежи.

Када вежба није толико обимна, могу да приђем странцу, да га питам нешто да ли разуме, на енглеском, углавном на енглеском, ако нешто не разуме на српском да му покажем на микроскопу. (ИП7)

Обично им приђем, проверавам цртеже, проверавам како су обележили, не само ја, сви ми. [...] Понекад умем [...] терам их да изговоре, да понове неке речи на српском језику које су ми погрешно изговорили, погрешно научили [...] На семинарима такође посебан приступ, у смислу мало једноставније питање, па се очекује од њих да одговоре, па кроз то једноставније питање да их просто привучете у, да их увучете у дискусију. (ИП10)

Њих не буде пуно, и деси се типа да је један до два у сали, али ја сам имала искуства да је један и у том случају комуникација буде на енглеском са њим дефинитивно. Уколико можемо да постигнемо, онда причамо на енглеском и са свим осталима, али често је то немогуће зато што је велики број њих и онда је немогуће стићи просто на енглеском у ствари држати наставу. Има везе и то што се подразумева да наш студент мора да разуме, што долази мало до неког да кажем разилажења жеља и могућности, али и у суштини увек се некако снађемо и онда када свима осталима причамо на српском, трудимо се да увек обезбедимо некога ко ће све време, дакле, водити колеге. Да ли је то студент, да ли је то сарадник... овај, ето једино ту је разлика. (ИП9)

Чини ми се да је то најмањи проблем за нашу професију зато што код нас постоје разни начини комуникације јер ми се изражавамо и кроз цртеж и кроз макете, тако да мислим да ако вербално не може нешто да се изрази, свакако постоји начин како може да се изрази. (ИП9)

Понекад услови не дозвољавају промену приступа на самој настави, међутим, и у том случају се предавачи труде да студентима помогну. Један од начина да се то постигне јесте припрема додатног материјала на енглеском или неком другом језику којим студенти боље владају него српским. Поред тога, испитаници наводе да страним студентима стоје на располагању и на консултацијама, мада студенти ретко користе ту могућност.

Онда се потрудим да јој дам сиже овога што сам до тада испричао и на енглеском. (ИП3)

Колико они међусобно комуницирају не знам, а нама се не обраћају превише, мада је било заиста случајева када су баш били заинтересовани, када редовно долазе да појасне. (ИП4)

Видим да сад, рецимо, пошто имам све припремљено на енглеском, ја њима дам предавања на енглеском, дала сам им колоквијум на енглеском, они не долазе на ова предавања што су, што су на српском. (ИП8)

Занимљиво је поменути и искуство једног интервјуисаног предавача који је због страних студената припремио визуелну подршку у форми презентације са детаљнијим информацијама него што би то иначе чинио, али је приметио да то може поред својеврсне помоћи бити и отежавајући фактор при праћењу наставе:

Power point презентација може да буде и деструктивне природе, да студенте тера да преписују уместо да слушају шта говорите, али она би требало да помогне студентима који не знају српски да прочитају главну идеју. (ИП12)

Исти испитаник наглашава да је услед недовољног језичког нивоа с којим студенти долазе на факултет, веома тешко укључити стране студенте у наставу на адекватан начин:

Ја мислим да, нажалост, они не доприносе промени динамике зато што најчешће су пасивни, што приписујемо чињеници да нису оспособљени да активно учествују јер немају готово никакво знање језика, поготово не активно знање језика, пасивно можда. (ИП12)

Већина испитаника наводи да нема велике разлике у динамици предавања када су присутни страни студенти будући да је званичан језик наставе српски, а групе су велике, што отежава адаптирање наставе појединцима. Број страних студената није велики, они се ретко јављају на часу и претежно комуницирају једни с другима. С друге стране, вежбе дозвољавају предавачу да приђе страним студентима, појасни им нешто на енглеском уколико има потребе или им пружи додатне информације. Испитници наводе да се труде да подстакну комуникацију између домаћих студената и странаца, али и да им дају материјале попут сажетака и презентација на енглеском језику како би им олакшали учење. Такође, на консултацијама по потреби комуницирају на страном језику, мада студенти ретко долазе на консултације.

6.2.4. Комуникација са студентима

Као што сам претходно навела, студенти долазе на факултет са релативно ниским језичким нивоом, што утиче на комуникацију предавача са њима. Када сам предаваче питала да ли у комуникацији са студентима користе искључиво српски, само је један од њих дао

потврдан одговор, док су сви остали навели да користе само енглески језик, комбинацију српског и енглеског језика, а по потреби и према могућностима комуницирају и на другим страним језицима. Избор језика је условљен тиме који Ј1 страни језик студент говори с једне стране, и (не)познавањем одређеног страног језика с друге стране.

Не, не, користим енглески, поготово што они могу и да положи на енглеском. (ИП6)

Али сам држала консултације на енглеском искључиво јер на српском је мало теже. (ИП5)

Енглески у суштини, овај зато што је то некако језик који опет сви најбоље разумеју. (ИП8)

Да би се комуницирало на енглеском језику, који је несумњиво у данашње време *lingua franca*, предуслов је да и студенти говоре тај језик, што није увек случај.

По потреби. Енглески уколико можемо, ни њима често није... (И4)

Најчешће они знају језике које ја не знам, као што је, рецимо, шпански или француски. (ИП12)

Неки користе и српски и енглески језик, а занимљиво је што предавачи неретко покушавају да подстакну студенте да користе српски.

Трудим се на српском, тачније, да бих на неки начин њих, онако, провоцирао да причају на српском, да бих их натерао да користе српски [...] кад видим да не разумеју, онда енглески. (ИП7)

Ја се трудим да говорим српски наменски, желећи да тиме њих бодрим да они ипак што пре схвате да су дошли на факултет који је на српском језику и да кад-тад морају тај језик да савладају. (ИП12)

Ја се трудим, међутим, понекад када им није јасно, пребацимо се на енглески. (ИП10)

Доминантно користимо страни језик (...) у зависности од тога одакле долазе, са неким користимо енглески или француски. (ИП11)

Као што је важно да студенти имају одговарајући језички ниво на страном језику, и предавачи су показали да имају метајезичку свест, па је тако један од њих у интервјуу истакао да, иако поред енглеског говори и француски језик, ниво језика потребан за академске сврхе не одговара општем знању које се обично стекне у школи или на курсевима језика, посебно ако је реч о другом страном језику.

Користим углавном српски и користим енглески. [...] Знам и француски, али никад нисам радио на француском и нисам школован на француском, тако да то, можемо да причамо о времену и је л' да шта ће ко да једе и пије, али не у овој области. (ИП3)

Још један испитаник се осврнуо на свој ниво језика, поменувши да сматра да има задовољавајући ниво енглеског језика. У истом сегменту интервјуа, овај је испитаник поделио своја пређашња искуства када је самоиницијативно организовао додатну наставу на енглеском језику за стране студенте с очекивањем да ће им то помоћи да остваре боље резултате. Међутим, овај приступ који изискује велики напор предавача није дао очекивани исход.

[Ја] сам пре, ај рецимо, десетак година паралелно држао наставу и на српском и на енглеском језику и то заиста нико није вредновао. [...] И онда сам схватио да је то један узалудан посао. Мислим, на крају крајева и моје обавезе су постале веће, ја не могу тиме да се бавим и од тога сам одустао. Али морам признати да ни то баш није дало резултате какве сам ја очекивао јер заправо сам ја држао једну наставу у камерној атмосфери. То је, рецимо, не више од седам, осам студената страних по смени. То је један јако леп начин учења уколико разумете макар енглески језик као средство комуникације. [...] Не постоје бољи услови за држање наставе, мислим да је мој енглески на адекватном нивоу, поготово да им се то знање пренесе и, кажем, ти изрази који су посрбљени најчешће, али на крају, то није дало задовољавајуће резултате. Могуће да је и то рецимо нешто што ме је демотивисало, тј. мотивисало да престанем са том праксом. (ИП1)

Када је реч о потешкоћама у комуникацији, половина испитаника навела је да није било већих проблема те врсте, а тамо где их је било, да је реч о проблемима који се могу јавити и са студентима из Србије. Заправо, може се рећи да су у питању индивидуалне варијације, а не проблеми који се односе искључиво на популацију страних студената.

Они су подједнако заинтересовани и подједнако незаинтересовани, то је индивидуално, као и наши. (ИП6)

Тако да има и оних на српском који ме не разумеју или неће да разумеју, а дешава се и код ових. (ИП2)

У неким случајевима студенти не само да нису говорили српски, него ни енглески или неки други страни језик који предавачи знају, што је отежавало комуникацију, али се и то могло превазићи, нарочито уз помоћ технологије.

Тешкоће се стварају оног момента када схватите да се не можете разумети чак и ако користите један од страних језика, рецимо енглески, и да они сви имају доста специфичне потребе када је језик у питању. (ИП12)

Осим чињенице да не говоре српски, а студирају на српском језику, овај, све остало уз помоћ добре воље и Гугл тренслејта може да се превазиђе. (ИП11)

С неким има потешкоћа, који не разумеју ни енглески, а са осталима ок. (ИП7)

Мислим да је нека португалска колонија, а ја, ни колега, ни професорка не знамо португалски. Заједно смо се снашли на четири језика, али даље није могло [...] то је био неки посебан случај јер он није прошао обуку никакву. Није учио српски уопште, некако је накнадно дошао. (ИП4)

Ништа што није могло да се реши. (ИП8)

Поред језичке баријере, проблеме у комуникацији може изазвати неактивност студената који не показују иницијативу или не прате материјал и предавања, чак и када су на језику који разумеју.

Ја их питам је л' све јасно, на пример, један пита, остали не, не знам да ли су разумели или нису разумели. (ИП5)

Машинство је наука која је прилично иста свуда у свету, мислим, базира се на физици која нема неких промена у зависности од тога где се у свету налазимо. Тако да, претпостављам да, кад би њихово ангажовање било, па макар кад би пратило то што им је било понуђено, да би требало, ја сам очекивао боље резултате. (ИП1)

Као што се може уочити из наведених примера, постоје велике разлике унутар популације страних студената и не може се рећи да је реч о хомогеној групи. Међутим, несумњиво је да је један од главних узрока проблема у комуникацији недовољна (језичка) припремљеност студената за студије на српском језику, што и неки испитаници експлицитно наводе.

Они имају заиста минимално знање језика које се своди на неколико недеља или месеци припреме која није довољна да се адаптирате на наставу на факултету. Дакле, она може да Вас адаптира да преживите у некој средини, али не да Вас, да Вас адаптира на то да студирате на неком језику. (ИП12)

Најзад, упркос слабом општем језичком нивоу, занимљиво је истаћи и увид једног испитаника који наводи да, иако страни студенти имају релативно сличне услове на факултету, њихов успех је разнолик:

Велики је у ствари распон њиховог успеха у истим условима који су им дати. (ИП1)

Из наведених одговора може се увидети да предавачи користе српски и енглески како би комуницирали са страним студентима, али се по потреби служе и другим језицима попут француског и шпанског. Проблеми у комуникацији настају уколико студент нема довољно висок ниво српског језика, а нарочито ако уз то не говори енглески језик или неки други језик којим се предавач служи. Неки предавачи такође истичу да подстичу употребу српског језика јер је сматрају значајном за даљи ток студија. Такође, додатну потешкоћу представља употреба језика у академском контексту, што изискује висок ниво ма који језик да се користи. С друге стране, уз помоћ технологије, неки се проблеми у комуникацији могу премостити.

Такође, предавачи истичу да, као и код домаћих студената, неки студенти не показују довољно заинтересованости или иницијативе, што је само по себи потенцијални извор проблема.

6.2.5. Студентске обавезе

Најзад, један сегмент интервјуа са предавачима односи се на контекст у коме се одвија рецепција. Одговори на питање каква је структура предмета који држе, односно како изгледа оцењивање и из којих материјала студенти треба да уче, даје нам увид у разноликост метода евалуације и материјала са којима се студенти сусрећу. Како би добили коначну оцену, студенти морају да испуне предиспитне и испитне обавезе. Предиспитне обавезе обухватају различите предиспитне активности, семинаре и колоквијуме. Како наводе испитаници, студенти могу добити бодове за предиспитне обавезе тако што: присуствују настави, раде задатке код куће или на часу, пишу семинарске радове и приказе, праве усмене презентације, раде тестове и квизове (онлајн, уживо, на табли), раде микроскопирање, баве се својим пројектима, цртају, учествују на семинарима и најзад раде колоквијуме (обавезне или факултативне). Испити могу бити писмени или усмени, а у неким случајевима је могуће добити завршну оцену на колоквијумима и не изаћи на испит. Када је реч о материјалима који су студентима на располагању за припрему, они могу учити из уџбеника, практикума, материјала постављених у виртуелној учионици, презентација, видео-туторијала, збирки задатака (са решењима), својих бележака. Неки облици наведеног материјала могу помоћи студентима да лакше разумеју како теоријски, тако практични део наставе.

За лабораторијске вежбе постоји практикум, који садржи објашњење, детаљно теоријско објашњење, дакле, као теоријски увод у сваку од тих вежби и након тога описан поступак у раду. Практикум је доста једноставан [...] све оно што на крају остаје јесте да се он само попуни. (ИП4)

Занимљиво је да чак и српски студенти све мање бележе информације које добијају на предавањима, па се то касније одражава и на њихов успех на испиту.

Ја последњих дуго година нисам чуо ништа што није у практикуму, а што сам ја рекао на предавањима. Значи са јако малим бројем изузетака сам чуо нешто шире од онога што пише у практикуму. Ја за то дајем до осам, је л' да. То је оно школски, то је то. (ИП3)

Као што је то случај и са самом наставом, неки предмети или читаве области изискују посебне видове евалуације, која се често мање ослања на језичке способности, што страним студентима може бити корисно. Такав пример налазимо на Архитектонском факултету.

Студио пројекат, он се полаже као практични испит [...] студенти не полажу тако што, овај, уче неко градиво и после, је л' прођу кроз низ питања, већ тако што раде свој пројекат у току целог семестра и на крају га изложе, дакле, на изложби, где

пролази наставник или често и комисија који онда, овај, вреднују тај пројекат, наравно, он претходно брани тај пројекат, односно одговара на нека питања која они поставе везано за то. (ИП9)

Још једна олакшавајућа околност која се наводи у овом истраживању јесте то што се на неким предметима страним студентима дозвољава да полажу на неком другом језику, пружа им се помоћ на лицу места или се организују додатни сусерти са њима.

Значи немају тај писмени и не морају да учествују на радионицама и немају та, да кажем отворена питања. (ИП5)

То је посебан један пројекат где, овај, се њима дозвољава, овај, они и мање разумеју српски и користе углавном енглеску литературу за... То је неки, како да Вам кажем, спој српског и енглеског. (ИП6)

Прихватамо и српски, и латински и енглески, само да буде тачно. (ИП10)

Ми увек ангажујемо оне који дежурају да могу да помогну да преведу, они то врло ретко користе, али тај тест је на српском, односно колоквијум и то њима мало ствара потешкоће. Ове године смо се договорили да додатно појачамо, да кажем рад са њима, тако што бисмо имали неколико припремних састанака, од којих је већ неких било, рецимо један је био јуче, где смо мало разговарали о темама, и тако даље. Али они се тешко адаптирају на то, на ту форму. (...) И чак им дозвољавам да питају за превод. (ИП12)

Међутим, како једна испитаница примећује, језик остаје кључан фактор, а језичка баријера ствара превелике проблеме када је реч о успеху на колоквијумима и испитима.

Имају три обавезна колоквијума која, нажалост, и углавном они лоше ураде. Не зато што су лоших интелектуалних капацитета, него просто због језичке баријере. (ИП10)

Када је реч о евалуацији и материјалима које студенти треба да користе како би се спремили за колоквијуме и испите, предавачи користе различите врсте материјала сходно области коју предају и типу предмета. Евалуација, је у складу с тим такође разнородна, а странци имају исте услове као и домаћи студенти. Ипак, у неким случајевима предавачи страним студентима омогућују да користе литературу на енглеском, да имају писмени уместо усменог испита или да питају за помоћ у преводу током самог испита. Међутим, како испитанице наводе, чак и са поменутих прилагођавањем, језичка баријера представља велики проблем страним студентима.

6.2.6. Анализа интервјуа с предавачима: дискусија

На основу интервјуа с предавачима, може се закључити да универзитетска настава и даље следи традиционалну поделу на теоријска предавања и практичне вежбе, али да у оквирима ова два типа наставе постоје различити приступи и иновације. Предавања се доминантно реализују уз монолошки приступ, често услед велике количине информација коју треба том приликом пренети студентима у ограниченом временском периоду, док су вежбе дијалогске и усмерене на практичну примену градива. Ипак, испитаници истичу да настоје да и на предавањима подстакну студенте да учествују у дискусији. Најзад, занимљиво је истаћи да се хибридизација наставе коју сам поменула у прегледу литературе примењује и у мом узорку, те да се на једном факултету наведено временско ограничење превазилази уз помоћ видео-туторијала које студенти гледају код куће, што оставља више времена за практичан рад и дискусију на часу.

Испитаници већином не захтевају од студената посебну припрему за долазак на предавања, иако истичу да је пожељно да студенти обнове градиво како би што ефикасније пратили наставу. Међутим, њихова искуства указују на то да је изазовно мотивисати студенте за додатни самостални рад. Имајући у виду практичну оријентацију вежби, не чуди што испитаници наводе да очекују да студенти долазе на вежбе након што су прочитали градиво и материјале које су добили. На неким факултетима концепт вежби је унеколико другачији услед саме материје која се изучава. Тако се на Архитектонском факултету припрема за вежбе огледа се у промишљању и континуираном раду на сопственом пројектном задатку.

Када је реч о приступу настави, испитаници истичу да није могуће прилагодити наставу невеликом броју страних студената, посебно имајући у виду да се стипендије Свет у Србији додељују за студије на српском језику. На вежбама је донекле могуће остварити индивидуалнији приступ и пружити подршку страним студентима у виду појашњења на другом језику, али и практичне демонстрације градива уколико је реч о лабораторијским вежбама, на пример. Додатни вид подршке студенти могу добити на консултацијама, и то на српском или енглеском језику, међутим они ретко користе ту прилику. Испитаници су уочили и слабу комуникацију између страних и домаћих студената.

Када је реч о језицима који се користе, испитаници наводе да користе и српски, и енглески, али и неке друге стране језике (француски, немачки), међутим неки страни студенти не владају ни наведеним језицима. Поред тога, изазов за саме предаваче јесте изражавање на академском нивоу на неком страном језику будући да то изискује висок језички ниво. Поред језичких потешкоћа, испитаници уочавају и неактивност страних студената и неспремност да затраже појашњења.

Најзад, испитаници су се осврнули на евалуацију и материјале које том приликом користе. Студенти могу стећи поене захваљујући предиспитним и испитним обавезама. Предиспитне обавезе обухватају присуство на часу, задатке на часу или код куће, семинарске радове, практичне задатке и пројекте, учешће на семинарима и колоквијумима. Испити могу бити писани или усмени, а понекад се оцена може добити и путем колоквијума без изласка на испит. Када је реч о материјалима, испитаници наводе класичне изворе (уџбенике, практикуме, збирке задатака), дигиталне изворе (презентације, видео-туторијале) и студентске изворе (решене збирке задатака и белешке). У неким случајевима се страним студентима на располагање ставља и материјал на енглеском језику. Предавачи ипак истичу да су језичке потешкоће највећи изазов у раду са страним студентима.

Интервјуи које сам спровела са предавачима указују на то да иако нема услова да се настава прилагођава страним студентима, постоји спремност да им се пружи додатна подршка на консултацијама и у виду додатних материјала. Иако нису стручњаци за језик, предавачи недвојбено истичу језичке потешкоће као највећи изазов у раду са страним студентима и настоје да их у некој мери подстакну на коришћење српског језика и комуникацију са српским студентима који би им у томе могли помоћи.

6.3. Језички изазови током студија на страном језику: анализа интервјуа са студентима

Централни део нашег истраживања чине интервјуи спроведени са страним студентима. У *Табели 11* приказашу структуру узорка испитаника (уз наведену земљу порекла и податке о факултету и току студија у тренутку разговора). Подаци у табели су анонимизирани, а испитаници су у табели приказани хронолошки, према тренутку интервјуисања.

Табела 11. Интервјуи са студентима, узорак (шифра испитаника, земља порекла, факултет, удео положених испита у тренутку интервјуисања, језик интервјуа).

Испитан ик	Земља	Факултет	Удео положених испита	Језик на ком је спроведен интервју
И1	Гана	Медицински факултет	<50%	енглески
И2	Аргентина	Факултет политичких наука	0 %	енглески
И3	ДР Конго	Факултет организационих наука	>50%	француски
И4	Бурунди	Медицински факултет	<50%	француски
И5	Сирија	Медицински факултет	<50%	енглески
И6	Сијера Леоне	Медицински факултет	<50%	енглески
И7	Кенија	Архитектонски факултет	>50%	енглески
И8	ДР Конго	Медицински факултет	<50%	француски
И9	Зимбабве	Факултет политичких наука	>50%	енглески
И10	Иран	Медицински факултет	<50%	енглески
И11	Палестина	Медицински факултет	<50%	српски
И12	ДР Конго	Пољопривредни факултет	<50%	француски

Испитан ик	Земља	Факултет	Удео положених испита	Језик на ком је спроведен интервју
И13	Ангола	Медицински факултет	<50%	српски
И14	Сирија	Медицински факултет	<50%	српски
И15	Конго	Економски факултет	<50%	француски
И16	Гана	Архитектонски факултет	>50%	енглески, српски
И17	Бурунди	Машински факултет	>50%	француски
И18	Бурунди	Медицински факултет	<50%	француски
И19	Египат	Машински факултет	100 %	енглески
И20	Замбија	Медицински факултет	<50%	енглески
И21	Мароко	Медицински факултет	<50%	енглески
И22	Иран	Стоматолошки факултет	>50%	енглески
И23	Сао Томе и Принсипе	Факултет организационих наука	>50%	енглески
И24	Сирија	Медицински факултет	<50%	српски
И25	Палестина	Стоматолошки факултет	>50%	српски
И26	Ангола	Стоматолошки факултет	<50%	енглески
И27	Зеленортска Острва	Медицински факултет	<50%	енглески
И28	Конго	Машински факултет	<50%	француски
И29	Екваторијална Гвинеја	Економски факултет	<50%	српски, шпански
И30	ДР Конго	Факултет организационих наука	<50%	француски
И31	Бурунди	Медицински факултет	100 %	француски
И32	Екваторијална Гвинеја	Економски факултет	<50%	српски
И33	Јужни Судан	Медицински факултет	<50%	енглески
И34	Конго	Факултет политичких наука	<50%	француски
И35	Иран	Стоматолошки факултет	50 %	српски, персијски

Испитаник	Земља	Факултет	Удео положених испита	Језик на ком је спроведен интервју
И36	Есватини	Медицински факултет	<50%	енглески
И37	Конго	Медицински факултет	<50%	француски
И38	Сијера Леоне	Стоматолошки факултет	100 %	енглески
И39	Ангола	Рударско-геолошки факултет	<50%	енглески

Из табеле се може уочити да је пред крај прве године, пре завршних септембарских испитних рокова, тек 12 студената (28,21%) из узорка остварило више од 50% превиђених ЕСПБ бодова за ту академску годину. Од тог броја, три студента (7,69%) већ су положила све испите, један студент (2,56%) је имао тачно 50% (30 ЕСПБ), 8 (20,51%) је остварило више од 50%. Осталих 27 студената (69,23%) је у тренутку интервјуисања имало мање од половине бодова предвиђених програмом за прву годину, а један студент није имао ниједан положен испит. Ови се резултати донекле могу објаснити и кратком језичком припремом и достигнутим нивоом А1 пре почетка студија, што није довољно за студирање на српском језику.

6.3.1. Разумевање предавања и вежби

Први сегмент разговора односио се на разумевање наставе на универзитету, тј. на разумевање предавања и вежби. Испитаници су се најпре изражавали о постотку предавања и вежби које разумеју. Са неким испитаницима који имају низак ниво знања језика на ком се одвијао интервју, понекад је било потешкоћа и у разумевању самог питања и у исказивању одговора. Такође, будући да је реч о самопроцени, подаци нису међусобно лако упоредиви јер немам обједињене експлицитне критеријуме. Међутим, одговори на ова питања дају слику о евентуалним разликама између искустава сваког испитаника понаособ када је реч о разумевању предавања, односно вежби, стога верујем да разлика између предавања и вежби код сваког испитаника понаособ пак даје занимљив увид у њихово искуство са разумевањем. У *Табели 12* приказани су одговори свих испитаника, које ћу даље квалитативно анализирати уз коментаре испитаника о разликама у степену разумевања, које су ми посебно занимљиви.

Табела 12. У којој мери можете да разумете предавања, а у којој вежбе?

Испитаник	Предавања	Вежбе
И1	20 %	80 %
И2	30 %	20 %
И3	25 %	25 %—30%
И4	25 %—30%	до 50 %
И5	50%—70%	60 %
И6	10 %	60 %
И7	10 %	50%—75%
И8	50 %	70 %
И9	20 %	70 %
И10	10%—25%	20%-35%
И11	40%—70%	до 100%
И12	45%—50%	45%—50%
И13	25 %	>25%
И14	10%—50%	60 %
И15	20%—30%	30 %
И16	65 %	60 %
И17	50 %	70 %
И18	40 %	55 %
И19	80 %	90 %
И20	80 %	50—90%
И21	30%—40%	60 %
И22	25 %	25%—50%
И23	20%—70%	100 %
И24	50%—60%	70 %
И25	10 %	40%—50%
И26	10 %	25 %
И27	Не зна проценат	Разуме вежбе више (<i>I understand more vežbe.</i>)
И28	30 %	25 %
И29	2%—20%	25 %

Испитаник	Предавања	Вежбе
ИЗ0	2 %	30 %
ИЗ1	30%—60%	60%—70%
ИЗ2	50%—60%	40 %
ИЗ3	<10%	0 %
ИЗ4	10 %	50 %
ИЗ5	50 %	70 %
ИЗ6	20 %	30 %
ИЗ7	20 %	35%—40%
ИЗ8	60 %	60%—80%
ИЗ9	40 %	40 %

Из табеле се може уочити да већина испитаника (29, тј. 74,36% узорка) наводи да им је лакше да разумеју вежбе него предавања. Фактори који су утицали на боље разумевање једне или друге форме наставе обухватају:

- 1) постојање визуелне подршке;
- 2) коришћење радног листа на часу;
- 3) мануелни рад на вежбама;
- 4) интеракцију предавача са студентима;
- 5) међусобну интеракцију студената;
- 6) могућност добијања појашњења на другом језику (енглеском, француском, итд.);
- 7) невербалну комуникацију;
- 8) брзину говора, посебно током предавања;
- 9) сложеност академског језика и вокабулара;
- 10) употребу латинизама и интернационализама;
- 11) психолошке факторе који се односе на пажњу и мотивацију;
- 12) припрему за час унапред или постојеће предзнање из неке области.

У овом ћу одељку ближе приказати наведене разлоге, а у *Табели 13* приказани су претходно побројани фактори код сваког испитаника. Затамњена су поља код испитаника који су навели да нема разлике у разумевању предавања и вежби.

Табела 13. Фактори који утичу на разлику у разумевању предавања и вежби за сваког испитаника.

Испитаник	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
И1	•											•
И2											•	
И3												
И4						•						
И5					•					•		•
И6								•	•	•		
И7	•			•								
И8										•		
И9						•						
И10	•			•								•
И11	•			•				•				
И12	•											•
И13					•				•	•		•
И14									•			•
И15												
И16												
И17										•		
И18						•	•					
И19	•							•				•
И20								•			•	
И21	•				•				•			
И22												•
И23					•							
И24	•											
И25	•		•									
И26	•	•						•				
И27												
И28		•						•				•
И29				•				•				
И30									•			•
И31	•				•	•		•				
И32	•					•			•		•	

Испитаник	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
И33	•											•
И34	•	•				•						
И35	•							•				
И36							•				•	
И37				•								
И38	•			•	•		•			•		
И39												

(1) Визуелна подршка

Поредећи вежбе и предавања, један испитаник помиње да је на вежбама слично као на предавањима, али да је предност управо у визуализацији градива, док су предавања ипак само теоријска.

Тако да су вежбе такође као предавања. Али оно што је добро је то што нам они показују о чему је реч, значи можемо да видимо. Није све само објашњавање и теоријски... теорија. (И10)

Додатна вредност визуелне подршке на вежбама је и директно повезивање термина и онога што се види на слици.

Зато што само не морамо да слушамо и морамо да пишемо, морамо да гледамо и више може да разуме. (И35)

Вежбе су биле занимљиве јер их видимо, све је у сликама. И то нам даје прилику да разумемо упркос језичкој баријери. (И21)

(2) Коршићење радног листа на часу

Неки испитаници сматрају да је на вежбама лакше разумети градиво јер том приликом имају још неки вид дидактичке подршке (попут радних листова), па разумевање може бити лакше.

Могла сам да разумем 25% захваљујући сликама које су нам показивали и радном листу који бисмо понекад добијали. Слике помажу да се стекне јасна идеја о томе о чему се говори и шта у датом тренутку показују. (И26)

Јер вежбе, то је донекле и писано, можеш мало и да разумеш шта је то написано што имаш пред собом. И ето, сналазио сам се на вежбама. (И34)

(3) Мануелни рад на вежбама

Могућност мануелног рада коју практичан рад на вежбама омогућује такође је наведен као један од олакшавајућих фактора.

Зато што могу да видим да... како се каже... могу да радим рукама. (И25)

(4) Интеракција предавача са студентима

Испитаници такође истичу да је могућност интеракције с предавачима на вежбама позитивно утицала на разумевање. Наиме, за разлику од предавања на којима предавач обично монолошки излаже градиво, на вежбама су осећали да могу да прекину предавача по потреби и поставе питање.

Јер на вежбама буквално видиш шта се дешава и на већини вежби увек можеш да прекинеш [предавача] на фин начин и поставиш неколико питања, зато мислим да их боље разумем. (И7)

Јер на вежбама можеш да видиш и да... и да питаш шта хоћу... шта, шта је то, шта је нерв, на пример, која артерија, која нерв и то. Али на предавање професор само прича, прича и ти само слушаш. (И11)

Уколико су предавања била онлајн, интеракција би изостала, па је то је био отежавајућ фактор.

Ух, предавања су стварно баш била веома тешка, зато што је онлајн, знаш, не видимо професора, па да можемо да га питамо да нам објасни на енглеском и било је заиста баш тешко да стварно разумемо предавања. (И18)

(5) Међусобна интеракција студената

Испитаницима је на вежбама такође била драгоцен помоћ колега и интеракција са њима.

Али... али било је у реду, на пример, ту је колега, ту је много људи, па ти могу помоћи на разумљивом језику. (И21)

На вежбама [...] бисмо видели професора, могао би да нам објасни на енглеском. Али чак и кад видиш, знаш... и други студенти могу... могу добро да ти објасне на енглеском или и на српском јер ће макар... користиће гестукулацију и разумећеш. (И18)

Мањи део испитаника навео је да боље разуме предавања него вежбе, међутим, најчешће уз коментар да не знају зашто је то тако. Ипак, једна испитаница пружа занимљиво објашњење које се односи на различите дијалекте којима студенти говоре, што је њој отежавало разумевање колега.

Мислим да на вежбама, некако имамо... радимо у групама. И онда студенти говоре нормално и шале се и сл. Тако да ја видим акцените људи из исте земље и зато постоји мала разлика или тешкоћа да ја разумем. (И5)

(6) Појашњења на другом језику

Када је реч о језичкој баријери, она се на вежбама у неким случајевима превазилазила и употребом неког другог језика, а не само српског. Студентима су тако додатна објашњења предавачи каткад пружали на енглеском или неком другом страном језику.

Вежбе су нам макар понекад на енглеском. Тако да могу рећи да буквално разумем све што питају. (И8)

Понекад нам објашњава на језику који разумемо, па буде мало боље. [...] Мешају [језике]. Ако их питаш на неком језику који ти разумеш, одговоре ти на енглеском и углавном на енглеском. Буде боље кад смо на вежбама. (И4)

Пошто предавачи виде да не знамо српски, покушавали су да нам објасне, добро, на енглеском, ако макар то знаш. (И31)

Боље разумем вежбе јер не мораш много да говориш српски. (И39)

Поред помоћи професора, и други студенти су у неким случајевима преводили шта професор говори и тако помагали страним студентима.

На вежбама... морам да молим пријатеље да ми све преводе јер смо ту сви заједно, па могу све да разумем. Али не разумем ја професора директно. Стално питам, зато разумем. (И23)

(7) Невербална комуникација

Један специфичан фактор који је утицао на различит успех у разумевању предавања и вежби код неких испитаника јесте и онлајн настава као посебан и тада нов облик наставе који

је био уведен због пандемије ковида. Студенти које сам интервјуисала истичу превасходно негативне ефекте овакве наставе, а један од недостатака је и мањак невербалних елемената, али и немогућност одржавања пажње.

[Лакше разумем вежбе] јер вежбе нису биле онлајн, па сам могао да видим професоре и да видим како се уста... како се уста померају, а могао сам да видим и руке ако су се тако изражавали. Тако да ми је било лакше да усмерим пажњу на професора и да покушам да разумем шта говори. [...] Али на предавањима, јер су била онлајн, понекад нисам могао да се концентришем, а понекад бих пробао да се концентришем, али просто не бих разумео. А некад је трајало предуго, па одустанеш на крају јер ми и даље не разумемо. (И36)

(8) Брзина говора и везано монолошко излагање

У неким су случајевима предавања тежа услед саме природе ове врсте универзитетске наставе. Наиме, бројни испитаници су навели да на вежбама разумеју више јер на предавањима професори говоре веома брзо, а они не могу разумети такав говор.

Разлика долази из тога што... на вежбама, на предавањима се професор више фокусира на то да говори, говори много, говори много и веома брзо и не разуме се све на прву. Али на вежбама, пошто је мало практичније, можеш више пажње да усмериш на разумевање тога што професор ради. (И31)

Ако идемо на вежбе, та ствар је та ствар, па разумеш, можеш да разумеш, али када држе нормалну наставу то је толико брзо да пре него што ухватиш шта говоре, већ си се изгубио. (И6)

Обично је мој проблем то што они говоре баш брзо, а ни рукопис нисам могла да читам. Али све је лакше и лакше. (И19)

Ипак, једна испитаница наводи да је предност унапред снимљених онлајн предавања којима је могла приступити у виртуелној учионици то што је могла више пута да их гледа и да им се по потреби враћа. Како наводи, сада када боље разуме, враћа се тим предавањима јер садрже неке информације којих нема у књигама, али и даље има велике потешкоће јер професори говоре брзо.

Па... сада им се и даље враћам јер су ту неке информације које нису забележене у књигама. Сада разумем боље него раније, али ипак неки професори говоре баш брзо. Чак ни сада их не разумем. (И20)

(9) Сложеност академског језика и вокабулара

Било да боље разумеју вежбе или предавања, у одговорима датим у оквиру ове теме, многи су се испитаници осврнули и на сам академски језик, уз вредна запажања. Најпре, и сами студенти су приметили да је научни језик неретко универзалан, посебно када је реч о природним и техничким наукама, и да формуле олакшавају разумевање.

Јер је техничка хемија само у бројевима и симболима које већ знам, само пратим кораке и не морам ништа да разумем. Али кад је теорија, онда морам све да запамтим на српском и да разумем. (И19)

На вежбама из неких предмета, да, на пример математичке и информатичке часове могу да разумем. На пример, у математици, како да кажем, математика је универзални језик. Ма који језик говорили, увек ћеш разумети ако имаш основе. Информатика исто. Ја сам неке основе стекао у својој земљи, па ми је било лакше да разумем, док теоријске часове, због језика, нисам успевао да разумем. (И30)

Разлика између општег језика који су студенти усвојили на курсу општег језика на нивоу А1 и академског језика који се користи на универзитету идентификована је као један од извора проблема у разумевању.

Имам утисак да је то кроз друга ствар, оно што смо учили на Авали, то је језик којим комуницирамо основне ствари, разумеш? А онда је на факултету кроз другачије, потпуно различити термини које не познајемо. (И6)

А и научни језик на факултету отежава разумевање часова. Отуда разлика о којој говоримо. (И30)

Мислим да сам на почетку факултета разумела, разумела само главно или нешто тако баш баш баш основно, на пример како се зовеш, одакле си и то, а када је реч о медицинским терминима, ту стварно на почетку нисам разумела ништа. (И5)

(10) Латинизми и интернационализми

Употреба латинизама наведена је и као фактор у лакшем разумевању предавања јер неки испитаници термине из латинског језика могу боље разумети захваљујући сличности са романским језицима и енглеским језиком.

На вежбама видимо оно што они [предавачи] раде, на пример када показују неке ствари и говоре називе, посебно што је већина речи на латинском. (И38)

На факултету на ком се учи наука, на пример, анатомија, већина речи је на латинском, а латински и енглески су некако слични. (И6)

Вежбе су биле лакше за разумевање пошто су многе речи на латинском, па сам много више могао да разумем задатке. Било је лакше него на теоријским часовима и предавањима [...] (И8)

На вежбама је више... практична настава, то су часови који обично боље разумеш кад савладаш... било француски било енглески, користе се исте речи. (И17)

(11) Психолошки фактори

Важан фактор који би према испитаницима могао узроковати проблеме у разумевању и разлику између предавања и вежби јесу проблеми с пажњом, мотивацијом и анксиозношћу. Тако једна испитаница наводи да постотак садржаја који разуме зависи од расположења и мотивације, а други испитаник истиче да на предавањима има бољу концентрацију, док је на вежбама, на којима има интеракције, неретко нервозан.

Можда неки дан успем само 50% [да разумем] јер нисам расположена да идем на... јер немам мотивацију тог дана. (И20)

Знаш да је предавање има много фокус. Гледаш, учи такође као професор каже ово... ти имаш речник, или имаш шпански речник овде... да, увек ја користим или Google traductor зато што предавања и сви људи комуникација каже... има комуникација са професорком такође и ово, али у вежбе, ти си... како се каже nervioso? (Нервозан.) Да. Ти си нервозан. Да, да. У вежбе. Можеш да памтим нешто на вежби, али не у... у време... ти си тамо не можеш да разумеш много, ... или памтим много ствари зато што си ти си нервозан. (И32)

Још један фактор који је утицао на боље разумевање вежби него предавања јесте и организација времена, тј. распоред наставе који, према речима једног испитаника, није био јасно унапред дефинисан. Међутим, овај је фактор специфичан, а до честих промена у распореду могло је доћи и због мера сузбијања пандемије које су биле на снази, а које су и саме често мењане без најаве, па су факултети имали веома мало времена за организацију и прилагођавање.

На пример, можеш да имаш час суботом у 4 поподне, а то сазнаш у петак и, просто нема, нема јасног распореда према коме можеш да организујеш целу седмицу. Тако да већином они ставе различите датуме за различите часове и на пример, данас знам да имамо вежбе у 6, а никад не знаш да ли ћеш имати предавања у 6, па због тога буде измена, и то оставља лош утисак да не пазиси на часу зато што ниси ментално спреман да будеш тамо. (И2)

(12) Предзнање и припрема за час

Последњи фактор који су испитаници навели јесте припрема за вежбе. Наиме, они се спремају тако што читају и раде задатке унапред и управо су та припрема и чињеница да су

већ читали литературу о датој теми разлог што боље разумеју вежбе него предавања. Уз то, предзнање из неке области, било из школе или претходног студентског искуства неких испитаника, такође је имало позитиван утицај на разумевање.

Зато што читам пре него што идем на час и онда видиш оно што су ти предавали, па се лако разуме. (И1)

Ништа нисам могла да разумем ако не учим, а ако прво учим, па идем на час, биће ми јасно шта радим. (И33)

Заиста зависи од самог предмета и од теме предавања сваке недеље, од мог знања и искуства у сваком предмету и од чињенице да ли сам унапред учила тај предмет и спремала се за њега. (И22)

Ипак, нису сви знали да је потребно припремати се унапред за вежбе. Свест о томе може представљати прави преокрет, као што је једна испитаница и објаснила.

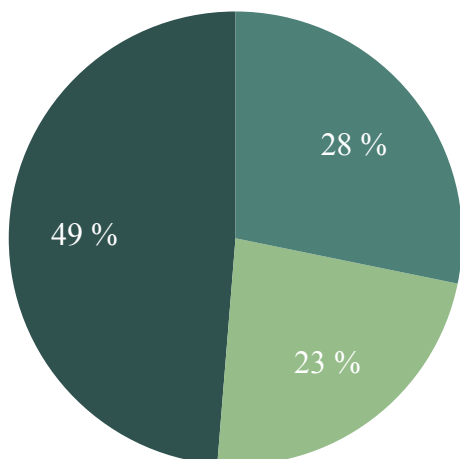
Мораш да спремаш вежбе, да разумеш, и на почетку ја нисам знала... Ја ишла овако, без спремање, без ишта и нисам могла да разумем ништа, али... па после после тога почела сам да спремам и могла сам да разумем око, не знам ишта 60%. [...] Мора мора мора... то је... мораш да спрема зато што професори користе нови речи и мораш да читаш вежбе после... бре... да знаш шта значају и онда тако да... ако чујеш овај речи... како кажем ово... биће боље за тебе да... разумеш. (И14)

На основу добијених одговора, може се рећи да разумевање зависи од бројних разнородних фактора, који се превасходно односе на тип наставе и материјале који се користе, на интеракцију са другим актерима наставног процеса (и предавачима и студентима), али и на вербалну и невербалну комуникацију. Такође, брзина говора и вокабулар играју улогу у разумевању, а поред тога, чини се да су важни и психолошки фактори (пажња, мотивација, организација времена и учења). Будући да је разумевање универзитетске наставе сложен процес, не чуди што и испитаница препознају читав сплет фактора који имају утицај на њихов учинак.

6.3.2. Питања предавача на часу

На питање да ли разумеју питања предавача половина испитаника је одговорила да понекад разуме, а понекад не, односно да разуме половино (49%), док је друга половина дала изричито потврдан (28%) или одричан одговор (23%). Расподела одговора приказана је на следећем графикону.

● ДА ● НЕ ● ПОЛОВИЧНО

Илустрација 2. Да ли разумете питања предавача?

Студенти који су навели да разумеју питања објаснили су да је то случај зато што су се припремали за наставу унапред, па су на основу онога што су читали лакше разумели питања.

Када крену да постављају питања, па, зависи од тога шта тада учимо, наравно, јер некад кад идем на факултет, најпре прочитам оно што... предмет који радимо тог дана. Дакле, када поставе питање, ја то повежем с оним што сам прочитала, па тако разумем. (И4)

Па могла сам да разумем и питање, могла сам да разумем питање 100%, нису тешки. Само... Само мораш да спремаш... ако ти ти си спремала, онда све је ок. (И14)

Посебну потешкоћу за студенте који разумеју питања представљала је немогућност да на њих одговоре јер чак и кад би знали одговор на свом језику, нису били у стању да га формулишу на српском.

Оно у јуну, ја сам разумео све и сад разумем кад ме пита неки професор нешто, ја разумем. Али шта је тешко: тешко да... да знаш шта је и да одговараш. Али ок, мени ок, за прву годину супер. (И11)

Могу рећи да питања, питања... било на практичној, било на теоријској настави, питања посебно могу да разумем. Међутим, проблем је да се ја изразим с лакоћом. (И17)

Ок, могу да разумем питање, али не могу увек да дам одговор. Тако да ја увек... пре сам говорила да не знам или да нисам сигурна, али ја разумем питање јер је то нешто што си, што знаш на основу онога што си учио, а не на основу језика, али не могу да

одговорим због језика. То мислим на ову тему. Или је ту кривица. То је, дакле, велики проблем. (И5)

Други су студенти пак објаснили да нису успевали ништа да разумеју, чак ни да разазнају шта је питање, а шта одговор, тј. имали су потешкоћа у идентификовању упитне интонације.

Да разумем, не, не баи. Рецимо, на пример да разумем шта питање заиста значи... тешко. (И8)

Питања не, ако професори поставе опште питање, свима у сали, ти не знаш ни да ли је питање или одговор. Али кад се професор обрати само теби, ти знаш да ти поставља питање јер се обраћа директно теби. Али у у сали, заиста не, не. Нарочито на почетку, било је катастрофа. (И37)

Они студенти који су пак имали потешкоће у разумевању питања наводили су фактор времена потребан за когнитивну обраду као значајан, односно истицали су да, када је потребно да разумеју усмене исказе на лицу места, немају довољно времена, док са питањима у писаној форми донекле успевају да се изборе.

По мени, када радимо колоквијуме, мислим да, знаш, коликвијуми су наравно на српском, али ако имаш времена, наравно да имамо времена, типа један сат, 30 минута, моћи ћеш да читаш између редова и разумеш. По мени, већину мојих, мојих колоквијума сам положила јер имам времена. Значи не разумем целу реченицу, али сам у стању да нешто извучем из ње и онда одговорим. Али је скроз друга ситуација када професори говоре, брзо је, па пре него што разумем шта говоре, они кажу нешто друго, кажу нешто и ја сам већ у фазону да више не могу. (И6)

Баи је много тешко, али понекад успеш да разумеш. Да, али баи је тешко, стварно. Треба ти бар неко време, бар неко време да стварно разумеш пре... пре него што ћеш одговорити. (И18)

Такође, неки испитаници наводе да су били у стању да разумеју само веома једноставна питања како са становишта лексике, тако и граматике, што изискује адаптацију саговорника да тој ситуацији.

Зависи од тога како питају, ако... ако користе нормалан начин, значи лаке, лаке речи, онда могу да разумем скоро сва питања, разумем, али ако се користи некаква компликована граматика или тако нешто, онда могу... чак ништа [да не разумем]. (И21)

И предавачима је понекад било изазовно да нађу решење у ситуацији у којој разумевање није могуће, што се очитује у одговору једне испитанице која наводи да би професор питање поставио наредном студенту када би увидео да је комуникација отежана.

И има као пута који професорка гледа и у реду, ти не говориш добро језик. Хајде следеће. (И13)

Један испитаник истиче време и комуникацију са људима као фактор успешнијег разумевања. Наиме, он каже да на почетку није могао да разуме, али да је временом ситуација била нешто боља и да верује како му је само потребно још времена и труда како би успео.

У први месеци ја кажем ти увек, први три месеци је врло тешко, врло тешко. Ако ти можеш да идеш, такође може да идеш на колоквијум, не разуме ништа. Ја мислим да само је време, времена и посао и увек, треба да учим увек, сваки дан, користим мој речник шпански као ја, говори, говори са људи, имам добру цимер и он помогне тебе увек. (И32)

Као и у претходном питању, нелингвистички фактори попут стреса или мотивације такође могу утицати на разумевање. Тако један испитаник наводи да је ситуација у којој се од њега очекује да одговори на питање изузетно стресна, што је погоршавало разумевање, док други објашњава да се није ни трудио да разуме питања. Најзад, баш као што стрес отежава разумевање, једна испитаница скреће пажњу на то да је самопоуздање важан фактор и да је била у ситуацији да разуме питање и зна одговор, али се не усуђује да се јави и одговори, па је утом поноснија што се касније ипак одважила на то.

Па.... Могу рећи да од десет питања, за мене је једно [разумљиво] јер је такође већином много стресније и ти си... ти си сад у ситуацији где сви гледају у тебе и не смеш да направиш неку... неку такву грешку. Тако да ако треба да кажем, већином је једно од десет [питања]. [...] Да, да, да. И такође језик прави огромну разлику, али стрес је додатни фактор који баш, баш, баш погоршава све. (И10)

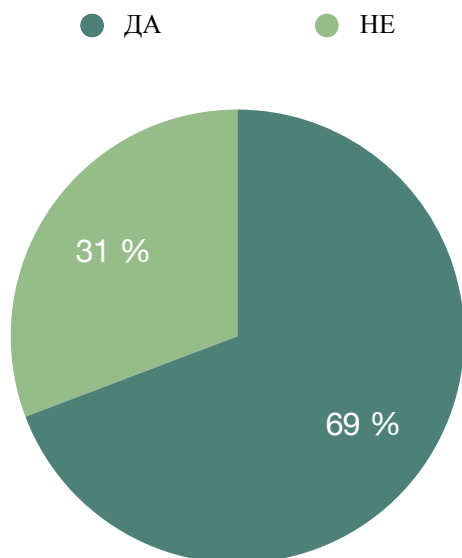
Не, нисам обраћао пажњу. (И28)

Када сам почињала, било је... било је прилично тешко, али сам пред крај семестра одговарала на српском на нека питања на часу (била сам упућена у тему и учила сам унапред, ништа нисам објашњавала, него сам именовала структуре). [...] Можда делује ситно, али сам била баш поносна на себе (lol). Што се тиче одговарања на питања на часу, желим да додам да је самопоуздање веома важно, у много случајева сам била сигурна у свој одговор, али га нисам поделила. (И22)

6.3.3. Претходна студентска искуства

Трећи сегмент интервјуа односи се на претходна искуства на студијама које су наши испитаници евентуално имали пре доласка у Србију. Већина испитаника (69%) навела је да су пре доласка у Србију били студенти у својој земљи, код неких је реч тек о неколико месеци студија пре добијања стипендије *Свет у Србији*, док су неки већ завршили једну или две

академске године на неком другом универзитету. Мањи се број испитаника (31%) први пут у Србији сусрео са искуством студирања.

Илустрација 3. Да ли сте пре доласка у Србију нешто студирали?

Замолила сам испитанике који су већ нешто студирали пре доласка у Србију да поделе са мном да ли им је то искуство било корисно на студијама у Србији и на који начин им је евентуално помогло. Из одговора се очитују четири категорије, прве три које се односе на корисне аспекте претходног универзитетског искуства и последња која указује на то да претходно стечена знања и искуства нису била корисна на тренутним студијама:

- 1) предзнање стечено на претходном факултету;
- 2) методолошка знања стечена на претходном факултету;
- 3) комуникативност;
- 4) претходна искуства нису корисна.

(1) Предзнање стечено на претходном факултету

Неколико испитаника са различитих факултета ми је објаснило да су претходно пратили универзитетску наставу из исте или сличне области, па су им до тада стечена предметна знања била корисна и применљива у Србији.

Кад радиш интеграле, радиш интеграле. Тако да оно што сам овде радила, у Србији, уопште се не разликује од тога, мада је метода различита, па ми је било тешко да се пребацам са онога што радимо овде у Египту на то што радимо у Србији. (И19)

Препознао сам неке часове овде, а пошто је економија донекле слична менаџменту, то ми је омогућило да разумем неке предмете, а да не пратим све часове. (И3)

Студирала сам медицину раније и тада сам имала веома, веома, веома добро знање и до дан данас је то тако захваљујући претходним студијама. (И26)

Свакако [је помогло] јер је повезано са архитектуром. То је у грађевинској сфери, тако да већином разумем шта радим. (И7)

Има испитаника који су истакли значај предметног знања из области које на факултету изучавају, али који су уз то приметили да им језичка баријера и даље представља проблем у примени тог знања.

Медицина се не мења. Где год да учиш, као кад сам на пример учила на енглеском у својој земљи, речи из анатомије (део, глава, нерви) све је исто. Не мења се. Тако да је што се мене тиче, некако лакше јер су ми те ствари познате, али је и теже јер је на српском. То је разлика. (И6)

Дакле, донекле сам покушао то, да научим то на српском што боље могу и те ствари које већ познајем. Али, знаш, када је на српском, не могу баш да разумем јер ми језик прави проблем. (И15)

Ево на пример ово, ово, механичко загревање, то је донекле слично физици коју смо учили код нас и математици коју смо имали код нас. Дакле, донекле је слично, али пошто је на српском, само то компликује све заправо. (И28)

(2) Методолошка знања стечена на претходном факултету

Поред знања из различитих предмета, они студенти који су већ имали прилике да нешто студирају пре доласка у Србију стекли су и неке опште или методолошке вештине које се тичу праћења предавања или читања литературе, које су им донекле олакшале разумевање.

Већином код техника учења. Мислим да ми је то највише помогло. Такође и сам садржај на првој години Међународних односа јер сам многе књиге које је требало прочитати већ прочитао, па је било лакше. (И2)

Научила сам да, ако се само држим онога што се предаје на часу, неће ми много помоћи. Морам да учим сама, да истражујем сама пре него што откријем шта школа од мене захтева. (И1)

Али када студираш права, мораш много да читаш јер треба да запамтиш чланове и сл. А овде у Србији, пошто није на мом језику, морам много да читам како бих разумела и положила испите. (И37)

Јер је на универзитету на ком сам студирао скоро па... иста је методологија, иста је методологија. Није као у средњој, није као у средњој и то ми је много помогло, дало ми је много искуства које сам сада могао да искористим како бих се адаптирао на првој години студија. (И29)

(3) Комуникативност

Не треба заборавити ни комуникативност, тј. социјалне вештине које су неки испитаници усвојили на пређашњим студијама и свест о томе да они морају бити ти који ће затражити помоћ.

Овај... мораш да питаш, мораш да питаш, они... они ће помоћи [...] али мораш да питаш. Ја на почетку нисам питала нико и због тога не... нисам... Наравно, они не знају ако ја хоћу помоћ или не, мораш да питаш, мораш да кажеш ја не разумем то, ја не знам, на почетку нисам могла да кажем ништа, али дан по дан, овај не знам, почела сам да причаш, овај, са колежима на групу и питала сам и да, да, они помогли. (И14)

Моје искуство ми не помаже само у разумевању науке, већ и факултета и живота у дому, али и курикулума и самог система. (И22)

Прва ствар је... да увек будем... у маси пријатеља с факултета, да будем у њиховој близини, да много комуницирам с њима јер често нисмо добро информисани. Друго, да увек сарађујеш с професорима, да пробаш да им се приближиш, да често с њима разговараш или макар да професори виде твој лик, то је отприлике то. (И34)

(4) Претходна искуства нису корисна

Одређеним испитаницима је пређашње искуство било корисно, али у мањој мери јер, како наводе, ипак је систем у Србији другачији, а и они су неретко свега неколико месеци студирали пре напуштања своје земље, па нису могли стећи велико студентско искуство.

Студирао сам рачунарство, па сам био упознат с тим.... како функционише универзитет и какав је то систем. Тако сам бар мислио, међутим, када сам дошао овде, било је другачије. Систем је потпуно нов. (И10)

Па ја и немам... нисам имала много прилике да стекнем искуство, да искусим... да искусим студије медицине у Сирији. Али сам имала некакав мали, како да кажем, утисак о томе. (И5)

Најзад, неким студентима који су имали претходног искуства, оно није било корисно у Србији, било због тога што су одабрали различиту област студија, било због великих разлика између два факултета.

Никако. Овде, мислим овде у Србији, овај факс у Београду је 100 пута бољи него мој први факс јер овде учим по цео дан и ништа, тамо учиш два, три пута и добијеш десетак. (И11)

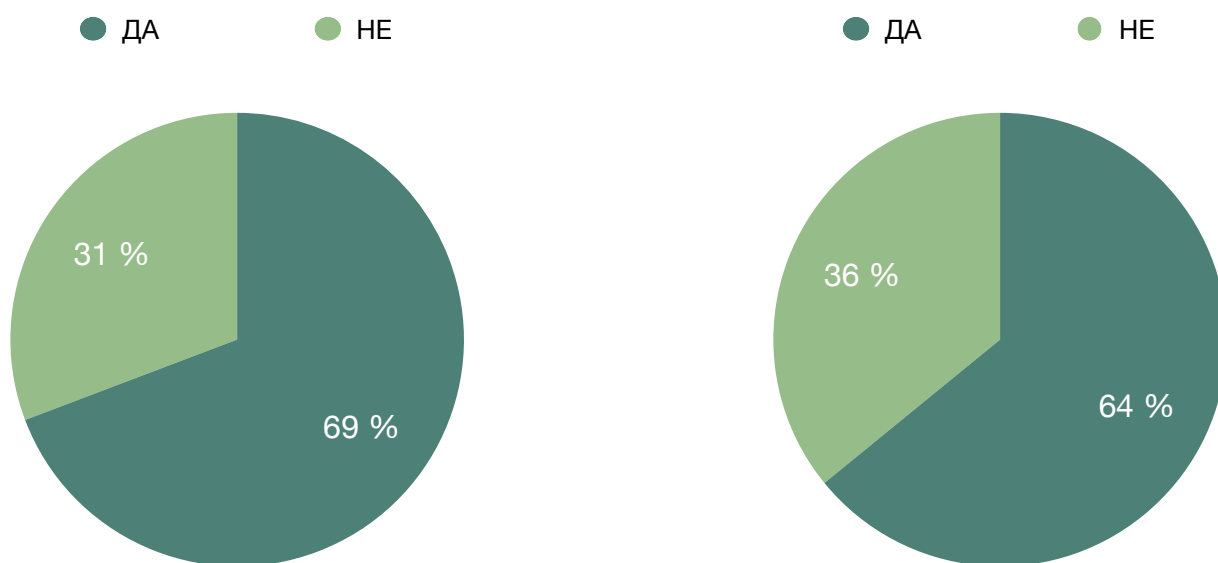
Сада ми не помаже јер сам пре студирала права, а по доласку овде сам прешла у област пољопривреде, дакле не видим како би ми то помогло. (И12)

Заправо, не, јер сам одабрао нешто друго, баш различито од онога што сам раније студирао. (И21)

Претходна искуства са студија могу, дакле, допринети разумевању у одређеној мери, преваходно када је реч о успостављању комуникације са колегама и предзнању које обухвата како стручна, тако и методолошка знања и вештине. Међутим, постојање претходног искуства није корисно свим испитаницима будући да су неки истакли да су њихова претходна и тренутна искуства исувише различита да би се постојећа знања могла применити.

6.3.4. Вођење бележака

Испитаници су у интервјуима говорили и о вођењу бележака на часу. Образлагали су да ли су водили белешке, на ком језику су то чинили и да ли су позајмљивали белешке од колега. У овим су се одговорима многи осврнули и на потешкоће које се односе на вођење својих и разумевање туђих бележака.

Илустрација 4. Да ли сте водили белешке? Илустрација 5. Да ли сте позајмљивали белешке?

Као што се може видети у *Илустрацији 4* и *5*, већина испитаника водила је белешке и позајмљивала их од колега када су осећали потребу и имали прилику да то и чине. У даљем тексту приказаћу увиде студената који се односе на њихово бележење, а потом и искуства са позајмљивањем туђих бележака.

6.3.4.1. Сопствене белешке

У студентским одговорима о вођењу бележака, издвојиле су се следеће честе теме:

- 1) језик на ком воде белешке;
- 2) комуникативност и интеракција са другим студентима;
- 3) когнитивно оптерећење и неразумевање градива;
- 4) брзина говора;
- 5) други разлози.

(1) Језик на ком се воде белешке

Студенти који јесу водили белешке, то су чинили било на свом Ј1 или енглеском, било на српском, док су неки користили мешавину језика којима могу да се служе. Како наводе, белешке су им биле значајна подршка у разумевању градива и касније у обнављању.

Да, бележим скоро све што професор говори највише да бих могао да без проблема учим код куће. Тако могу да сустигнем остале који боље разумеју. (И17)

Заправо сам схватила прошлог семестра да треба да водим белешке како год да разумем, тако да сам бележила на три језика [персијском, енглеском, српском] и, да ствар буде смешнија, чак и на ћирици! (И22)

[Бележим] на српском, пошто смо у афричким земљама водили белешке на основу видео-снимака. Међутим, у пракси сам покушавао да... да то бележим на француском или енглеском. Све зависи јер у пракси то нису били видео-снимци, били смо на факултету. (И31)

Многи су писали чак и ако нису могли да разумеју шта тачно записују.

На почетку, на почетку године, да. Из механике сам писао, писао када би професор диктирао. Чак и ако нисам знао шта пишем, ја сам ипак писао, водио сам белешке. Касније сам из неких предмета узимао белешке пријатеља пошто сам мало каснио са свим. (И28)

Да, пишем шта разумем зато што професор говори врло врло брзо и треба да пишем, али не пишем као шта професор каже зато што не разумем као све речи... (13)

Неки испитаници су водили белешке на једном језику, па их преводили касније на други, што није лак задатак. Такође, неким су додатни материјали попут видео-снимака, о којима ће касније бити речи, служили као подршка у сређивању и допуњавању бележака, а последично и у разумевању.

На српском језику. А понекад бих [после часа] преводио на енглески ако осећам да то могу. (И36)

Водио сам белешке, али на персијском. Наставник би показивао pdf документе, ми бисмо писали из тога, преводили или читали сопствене књиге, али их је било превише, писали смо најважније на персијском и онда објашњавали на српском и спремали испите. (И35)

Да, водила сам белешке. Белешке су биле на енглеском јер сматрам да, ако желим да положим испите, морам прво да разумем основе онога што учимо, што сам учила на енглеском јер течно говорим енглески, па сам их онда преводила на српски. После бих запамтила кључне речи. (И26)

Водим белешке на енглеском. Да, водим белешке на енглеском, али и стално преводим на енглески да бих могао... да не бих имао много проблема кад, кад учим. Али кад учим, учим на српском. Стално преводим. (И23)

Водим белешке на вежбама, обично ако су у лабораторији, након часа дођем кући и гледам снимке на Youtube-у с којима заправо могу да подучавам саму себе како бих разумела јер, реално, не разумем све на часу због језичке баријере. Тако да кад дођем кући, радим сама. И онда за теорију, да, ту користим репетиторијум и на Гугл преводиоцу, неке рече знам на српском, а неке које не знам нађем на Гугл преводиоцу. (И6)

(2) Комуникативност и интеракција са другим студентима

Како неки студенти наводе, помоћ пријатеља (како Срба, тако и странаца) била им је драгоцене јер су заједно могли да разјасне нешто што нису разумели и то би им напослетку помогло да среде своје белешке и премосте потешкоће.

Да, да. Увек имам са собом оловку и књигу, бележим нове речи. Ја, ја сам, увек сам писала шта раде и шта говоре. Онда после часа ја... увек останем... увек имам неке пријатеље ту, па их питам да остану са мном и да ми објасне све поново и ја онда пишем то што ми они кажу и кад дођем кући учим и покушавам да разумем своје белешке. (И38)

Белешке на лицу места? Да, да. Да, да, да. Водио сам белешке на часу, а понекад бих чак и након часа ишао да учим са српским пријатељима или са старијима с мог факултета који су из Конга као и ја, па су ми они објашњавали како све функционише. [...] То је било на српском, плус са Глодијем, пошто је он старији студент с мог факултета, а пратио је исти програм. Дакле, он ми је објашњавао неке ствари на француском и онда сам могао ипак боље да разумем. То су ствари које ја знам, али које знам сјајно на француском, а на српском су ми тешке. (И15)

(3) Когнитивно оптерећење и нераздевање градива

Неки су студенти објашњавали како нису били у стању да воде белешке јер би их то онемогућавало да се усредсреде на оно што професор говори и што заправо покушају да разумеју. Имајући у виду когнитивно оптерећење приликом вођења бележака где се упоредо дешавају и језичка рецепција и рудиментарна продукција, ови увиди нису изненађујући.

Стварно не зато што... не знам... фокусирам на разумевање и због тога нисам могла да фокусирам на разумевање, разумевање и писање белешке. Не, не, не могу, морам да фокусирам на то шта професор каже и због тога нисам могла... (И14)

Не, нисам. Ја, ја, ја сам добила... неку идеју или боље речено развила сам технику јер кад год сам покушавала да освојим поене, ја бих... пропустила све што професор говори, тако да сам решила да то добијем из прве руке, од професора, јер тако боље научим него кад читам. Тако да сам схватила да заправо прво треба да слушам оно што професор говори, па ако нисам сигурна, да питам то што не разумем. И то ми се заправо добро показало, тако да нисам јурила поене на вежбама или онлајн предавањима, него сам се трудила да пажљиво слушам и да се после усредсредим на то што је професор предавао. (И20).

Још један разлог који су студенти наводили као препреку у вођењу бележака је то што су им се и сâмо бележење и разумевање чинили исувише компликованим. У овом случају, дакле, препрека за вођење бележака је нераздевања смисла исказа и последична немогућност компримовања тог смисла у виду бележака.

Не. Нисам успевала да водим белешке. То ми је компликовано. (И12)

Никада нисам писала јер нисам разумела. (И37)

Уопште нисам јер ништа нисам разумео, тако да нисам ни водио белешке. (И34)

Још једна препрека вођењу бележака јесте и потешкоћа у разумевању онога што професор бележи на табли.

Белешке, па баш и не... Најпре сам хтео да бележим. Пишем... јер на пример, белешке, ви Срби пишете писаним словима, и то ми је помало тешко да разумем. Тако да сам се ослањао више на књиге. Има превод и то је то. (И8)

Неки су немогућност вођења бележака надомешћивали радом код куће, кад би правили белешке на основу литературе.

*На часовима не, али уз књиге код куће да, пошто ми је лакше да разумем уз књиге. [...]
Превасходно на енглеском, али и на француском због бољег разумевања. (И30)*

(4) Брзина говора

Попут искустава са (не)разумевањем предавача због брзине говора наведених у претходном одељку, неке је управо брзина говора спречавала и да воде белешке на часу.

Не, јер, јер су професори говорили толико брзо да нисам имала времена да разумем о чему говоре и да то забележим... а можда су моји, моји српски пријатељи имали проблема с писањем јер професори говоре тако брзо. Тако да је за мене то било још теже. (И5)

Заправо јесам пробао на почетку, али је то било некако губљење времена јер толико брзо говоре да нисам могао да ухватим 100% онога што говоре, па је било компликовано. (И21)

Заправо не. Јер професори говоре баш баш брзо да ти не можеш — не можеш заправо да водиш белешке. (И18)

(5) Други разлози

Најзад, последњи разлог за неписање који се издваја у интервјуима јесте и сама специфична ситуација у којој су тадашњи бруцоши били услед пандемије, а која је подразумевала велики број онлајн предавања уз вежбе уживо, али неретко у измењеном облику.

Само смо ишли на факултет за вежбе. Предавања су била онлајн, па сам слушала снимке у дому. Само сам ишла на факултет на вежбе. А на вежбама нисам водила белешке. (И1)

За Архитектура факултету имам час само вежбе, само прича, или само цртање. (И16)

На вежбама већином само треба... дају нам мало преглед онога што су већ предавали и онда гледамо лешеве или микроскопирамо. Тако да није ни већином било могуће да ишта пишемо, рекао бих можда 2% онога што смо радили, а што ми треба. (И10)

6.3.4.2. Белешке колега

Када је реч о туђим белешкама, неки испитаници су се у недостатку сопствених ослањали на белешке својих колега како би боље разумели градиво. У разговору о белешкама колега, издвојиле су се следеће теме:

- 1) фотографисање бележака;
- 2) комуникативност и интеракција са другим студентима;
- 3) неразумевање бележака;
- 4) писмо.

(1) Фотографисање бележака

У случају да желе или морају да позајме белешке својих колега, неки су се студенти ослањали на технологију будући да су туђе белешке фотографисали како бих их касније читали.

Да, мало мало мало сликам неки белешке, да. Они су фини, стварно. (И14)

Да, да, да. Често сам од пријатеља позајмљивала белешке... Сликам њихове белешке, шта су говорили, па и шта су писали. И позајмљујем њихове књиге као испомоћ, чак су ми и неки професори давали књиге које сам користила да унапредим, просто да унапредим разумевање бележака. (И38)

Неки су испитаници истакли да су им туђе белешке биле корисне, али да примећују како временом и они сами напредују, па се све мање ослањају на белешке колега.

Да, у првом семестру бих тражила белешке од њих и чак их сликала, али сам при крају другог семестра само постављала питања, понекад о томе шта су рекли (међу собом или шта је рекао професор) или шта су писали. И даље бих тражила да сликам у наредном периоду ако осетим потребу. (И22)

Пуно, пуно, пуно. На почетку. На почетку скоро уопште нисам бележио. Катастрофа, катастрофа. Да. На почетку сам увек тражио белешке од... од другара овде јер нисам ништа разумео, ништа. Тражио сам то од њих, али како сам у другом семестру напредовао, нисам их више тражио. (И29)

(2) Комуникативност и интеракција са другим студентима

Једна испитаница је позајмљивала белешке на енглеском јер је имала пријатеља који студира исто што и она, али на енглеском језику, што јој је било од велике користи.

Да, имала сам пријатеље, али један мој пријатељ, он је из... он студира на енглеском, али на истом универзитету. Он је пета година. (И33)

Недостатак контакта са колегама, нарочито са српским студентима од којих би могли позајмити белешке, био је с друге стране отежавајућ фактор. Додатно би на то утицала и

стидљивост која би их спречавала да их уопште питају да позајме белешке. Попут претходних одељака у којима је комуникативност била наведена као важан фактор у разумевању, чини се да је и при вођењу бележака важна способност успостављања комуникације са колегама.

Не, могу рећи да не јер смо обично седели доста далеко од колега. Ми смо позади, они су, они су напред. Ето. И онда се уздамо сами у себе. (И3)

Да, могу да их позајмим од њих, али сам мало, мало стидљива. Баш сам стидљива девојка. Мислим да је то. То је мој велики проблем. (И5)

(3) Неразумевање бележака

У ситуацијама када постоји могућност позајмљивања бележака, препрека може бити и неспособност да се оне разумеју. Једна испитаница истиче да није позајмљивала белешке јер су биле на српском, што значи да није могла добро да их разуме.

Не, не, само сам купила књиге. Књиге које су ми потребне. Репетиторијуме, практикуме и сл. Не, нисам узимала белешке од Срба јер су можда и даље на српском. Сама водим белешке. (И6).

Такође, друга испитаница наводи да су јој туђе белешке биле неразумљиве због нејасне и непотпуне структуре, што може бити контрапродуктивно за учење.

Да, пробала сам, али нисам разумела ту ништа... јер обично кад људи воде белешке, то су само цртице. Тако да може да буде и горе да ја покушам да учим из њихових бележака. (И7)

(4) Писмо

Када је реч о белешкама, у разговору са испитаницима један се негативни фактор посебно истиче, а реч је о ћирилици, надасве писаној ћирилици. Наиме, бројни испитаници истичу да нису уопште разумели ћирилицу и самим тим нису могли разумети ни туђе белешке.

Главна препрека је била писана ћирилица. (И8)

Чини се да је латиница била разумљива, у неким случајевима и штампана ћирилица са којом су се упознали на курсу језика, али да је писана ћирилица представљала, из њихове визуре, нерешив проблем.

Да. Ако су белешке на латиници, али на ћирилици ништа нисам могао да прочитам. (И21)

Много. Увек. Увек преписујем [туђе белешке]. Нарочито јер моји пријатељи, они не пишу ћирилицом, увек пишу латиницом, тако да ми је лако. И увек пишем...[...] Да, ја, ја и даље имам проблема с тим, ћирилицу коју смо учили умем да читам сад без проблема. (И23)

Ми пишемо свако слово засебно, и на ћирилици и на латиници, то није проблем. Добро читам ћирилицу. Али је проблем кад пишу другачијим рукописом који никад нисам умела да прочитам. (И19)

Неколико студената је на различит начин објаснило како им је ћирилица била изузетно тешка и како због тога нису скоро уопште ни покушавали да узимају белешке својих колега.

Већином не због рукописа, не читам добро, неки пишу ћирилицом и то није лако брзо прочитати. Ретко бележим. (И1)

Не, никада. Јер обично пишу ћирилицом, а већ ми је тешко да разумем књиге. Такође, ако мораш да преводиш неке руком писане белешке, то је доста посла. (И2)

Већином не јер, ето, писали су, наравно, ћирилицом. А ћирилица, кад пишеш, није баш лака, тако да ипак не бих. [...] Да, када је писана ћирилица, баш је тешко прочитати и разумети. (И4)

Пробао сам, заправо. Имају диван, диван рукопис, али је проблем што је то писана ћирилица. Првих шест месеци у години сам био у потпуном шоку. И само сам се трудио да научим како да разумем и како да прочитам то. А после тога је већином било као то је то. Већином су то речи из латинског. Лакше ми је да сам учим и водим белешке на енглеском [...]. (И10).

Једна испитаница која наводи да јој је ћирилица представљала проблем имала је занимљив коментар који се односи на белешке. Наиме, она наводи да није водила белешке, али ни да већина њених пријатеља то није чинила, што је утицало и на њу.

Не, јер већина пријатеља такође није водила белешке. А и остали, кад би писали, писали би ћирилицом, а ја нисам научила ту компликовану ћирилицу. Свако има неки свој рукопис. (И37)

Иако је писана ћирилица многим представљала велику препреку у разумевању и учењу, један испитаник ипак наводи да му временом постаје лакше да чита ћирилицу и да је у тренутку интервјуисања већ успевао да је разуме.

Па, могу рећи да је на почетку, на почетку... је било тешко јер они имају свој начин писања и неку варијанту писане ћирилице која ми није баш лака. Али се навикавам временом. Сада умет то да прочитам. (И17)

Упркос потешкоћама, неки испитаници истичу да су им пријатељи притекли у помоћ када нису могли да разумеју.

Ја не разумем много зато што све пише на ћирилица. (Писана) На ћирилица је као други који ми смо предавали... [...] Да, и ја не говорим много много, али има као људи који жели да помогне и ово је ово... ово објасни... да... али има много људи који такође нема време седи са тобом и да објасни цео у пет минута, да. (И13)

И такође сам се мучио кад би професори писали ћирилицом, писаном ћирилицом хоћу рећи, нисам баш успевао да разумем и кад бих писао, трудио сам се мало да прескочим оно што не разумем, па после, на крају часа, да приђем пријатељима који добро знају српски како би ми објаснили о чему је било речи. (И15)

Да, јер имам пријатеље Иранце, па су ми помагали, помагали су ми са српским, јер је проблем био писани српски језик. (И35)

На основу одговора приказаних у овом одељку, може се увидети да је вођење бележака код страних студената препознато као важна, али стресна активност. И кад би водили сопствене белешке, и кад би позајмљивали туђе, комуникативност и контакти са колегама су се показали значајним, а услед језичке баријере се смањено разумевање или неразумевање такође показало као фактор у обе ситуације. Када је реч о вођењу сопствених бележака, важан је и језик на ком се белешке воде, у случају студената које сам интервјуисала неретко је реч о више језика и о процесу који поред бележења укључује и превођење, а (не)успеху у бележењу доприносе и брзина говора предавача и когнитивно оптерећење студената. Уколико је реч о белешкама колега, студенти, дакле, каткад фотографишу туђе белешке, али им препреку у разумевању у највећем броју случајева представља писмо, односно ћирилица, посебно писана ћирилица.

6.3.5. Припрема за наставу

У наредном сегменту интервјуа, са испитаницима сам дискутовала о томе како су се припремали за наставу. Тематске целине које су се издвојиле су:

- 1) организација времена;
- 2) неопходност припреме;
- 3) комуникативност и интеракција са другим студентима;
- 4) неразумевање;
- 5) вокабулар.

(1) Организација времена

Припрема за наставу је била значајна студентска активност. Малобројни испитаници се уопште нису припремали или на почетку јесу, али су касније одустали.

Не, не могу. Тешко. (И25)

Они студенти који се јесу спремали, истакли су да им је било тешко да организују време и да обаве све задате обавезе, а да је врменом то оптерећење постало све веће.

Волео бих да јесам, али мислим да смо сви имали тежак почетак, па смо већином... желели смо да то надокнадимо. Али како време полази, постаје много, много, много, много теже. И онда нисмо могли ни да сустигнемо [остале]. (И10)

Да, у прва два месеца сам почела да читам све или да гледам слике пре вежби из Анатомије, али након тога сам имала много публикација. Имаш колоквијуме и почињу испитни рокови и било ми је баш тешко да се спремим за све то заједно. Па сам почела да слушам, слушам. И онда сам... на почетку ок. Али касније не, могу рећи не. (И5)

Понекад бих, понекад не због времена и због ритма у који сам ушао. (И16)

Један испитаник са Факултета политичких наука наводи пример једног предмета за који је имао јасно објашњење кад и шта треба да унапред припреми, што му је помогло.

Само за један предмет, јер нам је професор дао временски оквир и рекао је, на првом часу радимо ову тему, на другом, ову тему. И тај предмет је било лако спремити, али на већини се само појавиш и онда видиш презентацију, а немаш појма шта ћеш видети. Ето. (И2)

Треба поменути и да је употреба дигиталне учионице понекад подстрек за припрему унапред јер ту предавачи могу поставити материјале за час и студентима скренути пажњу на то што треба прочитати пре часа.

Да, да. Понекад они су пошаље предавање на Moodle, на интернет. Да, тако да ја download. (Скинем.) Да студирам. (И16)

Да, да, зато што имао сам Google classroom и тамо имамо све pdf и можемо да учимо пре часови. (И35)

(2) Неопходност припреме

Међу испитаницима који су навели да су се припремали за часове, неки истичу да је то било неопходно како би ишта могли разумети.

Да, наравно, јер ако не читаш, ништа нећеш ухватити. Апослутно ништа. (И4)

Морам, да, рекла сам Вам да почетку нисам знала да морам да спремам и због тога нисам могла да разумем ништа шта шта он каже, али после тога, почела сам да спремам што морам да спремам и да, биће стварно боље, разумела само шта шта он каже после тога. (И14)

Свест о значају припреме долазила је каткад из разговора са професорима или колегама, чији су савети страним студентима помогли да боље разумеју значај, а понекад и неопходност самосталног учења пре доласка на наставу.

Заправо, тада нисам још увек... како да кажем, нисам баш знао како то функционише. Мислио сам понекад да идемо на час да бисмо учили неки предмет. Али не. После самог почетка, схватио сам да се изгледа треба добро припремити унапред пре доласка тамо. И то је тако. Онда сам знао ако треба тај-и-тај дан да учимо неки предмет, онда сам се припремао унапред, читао сам јер ако се не припремиш унапред, тешко ћеш разумети. (И8)

О да, наравно, наравно, покушавао сам да читам, на пример, оно што су професори препоручили, било домаћи, било оно што смо учили претходни пут, како бих могао да разумем наредну лекцију. (И17)

Наравно да јесам. Да, да, чак су и Срби читали. Да, па, моји пријатељи су ми то објаснили, да дођем на час и да макар нешто знам, иначе ништа нећеш разумети, чак и то мало... (И31)

Код студената медицинских наука, неки се предмети, попут Анатомије, посебно истичу када је реч о припреми за час. Како објашњавају наши испитаници, за овакве предмете постоји и литература која им помаже да организују време и да знају шта кад треба обновити.

За неке теже. Анатомија је обимна и брзо се заборавља, па мораш стално нешто да читаш. (И1)

Да, баш јер за Анатомију, сваки дан бисмо ишли на вежбе, а пре тога мораш да учиш. Најпре да читаш нерве, вене, јер ће ти то објашњавати, ти ћеш видети, ок, то сам видео, неће ти одузети много времена. (И18)

Да, понекад ја... ја гледам преко таблета... мислим као [...] ако разумете, за Анатомију, само то је само за Анатомију. (И11)

Да, увек сам се спремао унапред јер смо имали распоред за све за читаву годину, па сам се увек унапред припремао, ако имамо неку тему за следећи час, ја то прочитам, па онда идем на час и увек се тако спремам пре часа. (И38)

Имамо књиге за вежбе. Имамо књигу која се зове водич. Водич је за вежбе, тако да пре него што идеш на вежбе, већ знаш шта ћеш радити, типа, следеће недеље или шта је сутра. Пре одласка на вежбе, дакле, припремиш се и онда идеш. (И33)

(3) Комуникативност и интеракција са другим студентима

У неким ситуацијама су пријатељи били ослонац и подстицај за припрему за час јер су неки наши испитаници са њима учили и тако се спремали за наставу.

Наравно, имам пријатеље из Србије, у исто група. (И заједно сте учили пре часа?) Да. (И24)

Да. Ја сам у мој соби или понекад могу да идем, има овде у дом, имамо ко читаоница. Читаоница. То да идеш тамо само. Али када има нешто ствари ја не знам или не разумем могу да пише, пишем мој цимер, мој цимер на факултета. Да, да, има цимер тамо, ја не знам врло добро увек увек увек они помоћи мене када има нешто... неки неко неко неко земља... Како се каже duda? (Аха, неку дилему, неку дилему.) Неку дилему, да, да. Он је добар. (И32)

(4) Неразумевање

Велико оптерећење за студенте представља језичка баријера, а како наводе, преводи са Ј2 на Ј1 и обратно одузимају много времена и у процесу припреме за час.

Да, јер за неке предмете нам кажу да купимо неке књиге, па одређене лекције можеш да пређеши, преведеш на енглески, преведеш уџбеник на енглески, прочиташ неколико страна и онда одеш на час. (И9)

Па, пробао сам да читам нешто пре почетка школске године, али ето, пошто су књиге на српском, ништа нисам разумео. А превод одузима такође много времена. Дакле не, нисам могао да учим унапред. (И30)

Да, морамо тако јер немамо времена да све лекције ишчитамо. Већ морамо да читамо за друге предмете, па да оставимо још неколико за читање јер је претешко читати на српском и разумети, урадити све то. Дакле, морамо да ишчитамо неколико предмета да бисмо завршили, а онда и преостале. Заправо имамо много предмета за читање. (И3)

Мораш да радиш трипут више, да читаш трипут више од осталих, јер прво мораш да читаш на француском, па да пробаш да разумеш на француском, па читаш на

српском и онда правиш белешке како би разумео. Дакле, много, много, много је тешко и изискује много времена. (И37)

(5) Вокабулар

Најзад, треба истаћи и значај вокабулара јер је код неких испитаника учење пре часа управо помагало у разумевању вокабулара који је каткад кључни фактор за целокупно разумевање, а друге је пак жеља за усвајањем вокабулара нагнала да слушају на часу, али да се не припремају.

Али наравно да је било другачије када бих читала. Боље сам разумела и знала о чему се говори, па сам могла да разумем чак и неке српске речи које не знам. (И19)

Тако да можда ако чујем неке речи, а пре сам их прочитала, можда нешто и разумем. (И21)

На пример, било је предмета за које нисам морала да се спреим унапред јер сам већ учила и навикла сам се на звук неких речи и... и вокабулар. И онда сам покушавала да се натерам да будем у тренутку и да ухватим све што могу. А за оно што нисам могла да разумем, по доласку кући бих истражила шта су професори о томе рекли у датом тренутку. (И26)

Припрема за час се, на основу искустава испитаника, истиче као важна активност која доприноси бољем разумевању. За успешну припрему је поред организације времена драгоцена и подршка колега, а као негативни фактори издвајају се језички проблеми, како на општем плану, тако и при разумевању лексике. Ипак, уз помоћ приручника и других материјала, као и дигиталне учионице, чини се да се макар део ових проблема може превазићи, а да у том случају припрема може допринети успешнијој рецепцији.

6.3.6. Материјали

Један блок питања у интервјуима односи се на материјале које су студенти користили да се припреме како за наставу тако и касније за евалуацију. У овом сегменту разговора, студенте сам замолила да ми објасне које су материјале добијали од професора и на ком језику су били ти материјали, потом које су материјале сами користили током наставе и најзад на које материјале су се ослањали када је било потребно спремити се за полагање колоквијума и испита. Резултати су кумулативно приказани у *Табели 14*, а поједине одговоре сам у даљем тексту детаљније приказала.

Табела 14. Материјали које су испитаници добијали од професора, други материјали, материјали из којих су се спремали за евалуацију.

	Материјали са факултета	Додатни материјали	Материјали за спремање испита
И1	Књиге и материјали на српском	Књиге на српском и енглеском Видео-снимци на енглеском Презентације (од колега)	Књиге
И2	Презентације на српском	Књиге на енглеском и шпанском Скрипта	Скрипта (уз превођење)
И3	Књиге на српском Материјали на енглеском	Материјали на енглеском (непоуздани)	Материјали Скрипта
И4	Књиге и материјали на српском	Материјали са интернета, (аутори: старији студенти) на енглеском и француском Белешке других студената (већ преведене)	Књиге на српском Белешке других студената
И5	Књиге на српском Материјали на српском и енглеском	Скрипта на енглеском Видео-снимци	Књиге на српском Видео-снимци
И6	Књиге на српском Водич са питањима Атлас	Репетиторијуми на српском Скрипта Видео-снимци на енглеском	Атлас Водич са питањима Скрипта
И7	Књиге на српском Материјали (резиме часа) на српском и енглеском Линкови за пројекте	Књиге на енглеском Видео-снимци на енглеском	Материјали (резиме часа)
И8	Књиге и материјали на српском Репетиторијуми	Скрипта Извори са интернета на француском	Репетиторијуми Скрипта Извори са интернета
И9	Књиге и материјали на српском, касније на енглеском	Не	Књиге
И10	Књиге и материјали на српском Репетиторијум	Скрипта Видео-снимци на енглеском	Видео-снимци на енглеском Репетиторијум (преведен)

	Материјали са факултета	Додатни материјали	Материјали за спремање испита
И11	Књиге на српском	Скрипта на српском Видео-снимци на енглеском	Скрипта
И12	Књиге на српском	Скрипта на српском Видео-снимци Извори са интернета на француском	Видео-снимци Скрипта Књиге (уз превођење)
И13	Књиге на српском Репетиторијум Атлас Речник на српском	Скрипта старијих студената Видео-снимци Извори са интернета	Књиге Скрипта старијих студената
И14	Књиге на српском Репетиторијум Скрипта на енглеском за један предмет	Видео-снимци на енглеском	Репетиторијум
И15	Књиге и материјали (презентације) на српском	Књиге на француском Скрипта	Књиге Скрипта
И16	Књиге на српском Видео-снимци	Видео-снимци на енглеском	Видео-снимци
И17	Књиге на српском Књиге (онлајн издања) на енглеском	Не	Књиге на српском
И18	Књиге на српском	Видео-снимци на француском Гугл преводацац	Књиге (уз превођење)
И19	Књиге на српском	Додатне књиге на енглеском (тематски прате српске књиге) Видео-снимци на енглеском Белешке на српском Скрипта	Белешке на српском Скрипта
И20	Књиге на српском	Скрипта (поједностављена) на енглеском Скрипта на српском	Књиге Скрипта

	Материјали са факултета	Додатни материјали	Материјали за спремање испита
И21	Књиге на српском и енглеском	Видео-снимци на енглеском, француском и арапском	Књиге (уз помоћ пријатеља) Књиге мањег обима
И22	Књиге и материјали (презентације) на енглеском (као за студенте истог програма акредитованом на енглеском језику) Званична скрипта Белешке	Књиге и материјали Научни чланци Илустрације Видео-снимци на енглеском	Скрипта Презентације
И23	Књиге на српском и енглеском Линкови Видео-снимци на енглеском	Видео-снимци на енглеском (туторијали) Скрипта	Књиге на српском Скрипта
И24	Књиге на српском	Књиге на арапском Скрипта на српском Видео-снимци на енглеском	Књиге на српском
И25	Књиге на српском	Не	Књиге на српском (уз превођење)
И26	Материјали на српском	Уџбеници на енглеском Видео-снимци на енглеском	Видео-снимци на енглеском
И27	Књиге Видео-снимци	Књиге Видео-снимци Скрипта на енглеском	Сав наведени писани материјал
И28	Књиге на српском Задаци	Књиге на француском Дефиниције са интернета на француском Задаци (студентски)	Задаци
И29	Материјали на српском	Видео-снимци на шпанском Извори са интернета	Материјали
И30	Материјали (резиме часа) на енглеском Списак испитних питања	Књиге Извори са интернета на енглеском	Материјали Извори са интернета Списак испитних питања
И31	Књиге на српском	Видео-снимци на енглеском и француском	Књиге (уз превођење)

	Материјали са факултета	Додатни материјали	Материјали за спремање испита
ИЗ2	Књиге и материјали на српском (<i>Moodle</i>)	Скрипта на српском Видео-снимци на шпанском	Материјали са <i>Moodle-a</i>
ИЗ3	Књиге на српском Линкови	Књиге на енглеском	Књиге
ИЗ4	Материјали Линкови на енглеском	Књиге на француском	Материјали
ИЗ5	Материјали и видео-снимци (<i>Гугл</i> учионица) на српском и енглеском	Књиге на персијском Видео-снимци на српском и персијском	Материјали и књиге
ИЗ6	Књиге на српском	Књиге на енглеском Скрипта Видео-снимци на енглеском	Књиге на српском
ИЗ7	Књиге на српском Материјали на српском (онлајн)	Видео-снимци на француском	Видео-снимци (званични) Књиге
ИЗ8	Књиге на српском Скрипта Презентације Белешке	Видео-снимци на енглеском Медицинске апликације на енглеском <i>Гугл</i> преводацац	Белешке Презентације
ИЗ9	Материјали	Материјали Видео-снимци на српском и енглеском	Материјали Видео-снимци

Као што се може видети у *Табели 14*, испитаници су превасходно имали књиге и друге писане материјале као препоручену литературу, повремено уз неке изворе са интернета и видео-снимке. Већином је реч о литератури на српском, што не чуди будући да су они уписали студије акредитоване на овом језику. Поред тога, они су сами налазили незванична скрипта, књиге на српском, али и другим језицима које боље говоре, а неретко су се ослањали на видео-снимке са *Youtube-a* и друге дигиталне изворе попут апликација. Треба поменути и да ови одговори испитаника приказују преглед материјала из њихове визуре, на основу ког се може уочити разноликост материјала с којима се они сусрећу, али за које се не може са сигурношћу тврдити да представљају све врсте материјала који постоје на њиховим факултетима и који су им били део обавезне или препоручене литературе. Поменути разноликост добро илуструје и изјава једне испитанице (И6) која наводи да треба *само помешати све са свих страна*⁵¹.

⁵¹ "Just mix it all over the place."

Уколико се детаљније сагледају материјали које су студенти добијали од својих професора, али и оне које су сами налазили на другим језицима као додатни материјал, најпре треба издвојити књиге (уџбенике и приручнике) као основну прототипску литературу која прати унверзитетску наставу, на коју се професор позива и на основу које формулише испитна питања.

Прва ствар су, наравно, књиге, српске књиге пошто су питања [која нам професори постављају] из тих књига [...] (И31)

Дакле, када желиш да започнеш час, ако желиш да то разумеш, пошто професор не понавља исту ствар више пута, он ће рећи да то има у тој-и-тој књизи. Дакле, сваки пут је требало имати уџбеник. Са тим радимо. (И30)

На неким факултетима се издвајају посебне врсте издања, па тако бројни испитаници са Медицинског факултета помињу медицински атлас и репетиторијуме који се на овом факултету користе.

Анатомија има као професор књиге... професор само реци студира само књиге из Анатомије, репетиторијум је као књиге коју мој професор је писали, су писали, извините, су писали, да, атлас зато што ја сам купила да објасни, ја сам чула најстарији најстарији генерацији и они су рекли атлас ће помоћи, помоћи, је као истина, ме помогне много, много, много. (И13)

Осим тога, јер кад смо дошли, други страни студенти који студирају медицину су нас саветовали да купимо одређене књиге, нпр. из Анатомије имам атлас, мислим, [...] и Хистологије. Купили смо књиге у скриптарници и све што нам треба. Да, купили смо их. Да, на српском су јер студирамо на српском. Тако да је све на српском. (И6)

Поред књига на српском које су део основне литературе, неки испитаници су налазили књиге из одговарајућих области на енглеском како би боље разумели садржај српских уџбеника.

Да, јесам, гледала сам доста, доста, доста видеа на Youtube-у на енглеском, а нашла сам и неке уџбенике на интернету који су ми помогли са одређеним предметима, нпр. Хистологијом и Анатомијом, ту би ми се детаљно приказало и објаснило све на енглеском, па бих разумела. (И26)

Обично, када не разумем тему, али је наравно лакше кад читам књигу коју су професори користили на факултету. Али кад бих читала, обично бих имала неке ствари које не разумем, онда узмем ту тему, можда је погледам на Youtube-у или у другим књигама које имам из... из Египта, на енглеском, па прочитам о тој теми, разумем о чему је реч и онда преведем речи које не знам на српски, тако да имам вокабулар. (И19)

Такође, они би понекад открили и неауторизована скрипта, као незваничну литературу коју је ипак лакше разумети, а у неким случајевима су страни студенти из старијих генерација неке белешке и скрипта већ превели на енглески, што је представљало олакшавајућу околност.

Али сада знам да имамо нека скрипта, не знам како да кажем, али некако је то лакше. Тако да сам питао пријатеље и понекад ако они користе нека скрипта... нека скрипта да уче, онда ок. (И23)

Могу рећи да смо за један једини предмет нашли, заједно смо нашли, ми, страни студенти, неки пдф на енглеском за један предмет и то смо покушали да читамо и питали професора да ли је то поуздан извор. [...] Да, он нам је рекао да то и није баш исто, али је врло слично, исто је за разумевање. (И3)

Књиге, наравно, књиге на српском, књиге на српском и белешке других студената који... који... белешке других студената из претходних генерација, наравно, који су нам дали своје белешке које су превели на енглески и то нам много помаже. (И4)

Међутим, како неки истичу, додатне књиге би се донекле односиле на исту тему, али преклапање није било велико.

То су биле само идеје, дефиниције или неке књиге на француском које су имале неке сличности јер није баш то иста ствар два пута. (И30)

Осим књига, видео-снимци, најчешће на *Youtube*-у, помагали су студентима да боље разумеју градиво, а многим су били и пријемчивији облик усвајања информација.

*Да, користила сам материјале које сам добила од професора, али сам такође гледала неке видео-снимке на *Youtube*-у како бих боље разумела. (И1)*

*Да, књиге су биле на српском, па смо преводили и онда, кад видиш да не разумеш добро, узмеш видео-снимке на *Youtube*-у да би боље разумео. (И18)*

*Да, да, ја гледам *Youtube*, мислим за Анатомија то, и кад гледаш нешто на енглеском, па учиш из књиге, из скрипти на српском биће сто пута бољи и лакше. (И11)*

Више волим да гледам видео-снимке кад могу јер је лакше. (И7)

*Скоро сви моји материјали су били видео-снимци са *Youtube*-а. Ту си најбоље могао да нађеш шта желиш, значи има много снимака који објашњавају разне ствари које можеш наћи и које ти могу бити корисне. (И5)*

Формат видео-снимка посебно је био погодан за оне области које су сличне у различитим поднебљима. Тако један испитаник који студира програмирање наводи следеће:

Док учим, ако нешто нисам разумео, одем на Youtube и потражим додатне информације. На пример, за програмирање је програмски језик свуда исти. Тако да, ако покушавам да научим програмирање и код и тако то, одем на Youtube и гледам много снимака и то заправо стварно помаже. (И23)

С друге стране, иако је материја иста, приступ се може разликовати од земље до земље. Ипак, како један испитаник са Медицинског факултета истиче, извори на енглеском језику су драгоцени јер се тако брже усваја градиво.

Да, било је најчешће на енглеском. Има много извора на Youtube-у, али ту је и начин на који они уче и то што су им извори очигледно прилично другачији од ових које имамо у Србији. Зато морам да поредим све, али мислим да је боље да се на то ослоним на енглески, већином Youtube, него да користим репетиторијум јер мислим да је онда напредак баш, баш спор. (И10)

Још једна предност видео-снимака са *Youtube-a* према речима једне испитанице јесте и то што се ови снимци могу користити као помоћ у меморисању лексике.

Гледала сам много снимака на Youtube-у и памтила много речи. (И26)

Поред *Youtube-a*, услед пандемије која је била актуелна у време интервјуисања испитаника, они би на неким предметима добијали снимке предавања, што је представљало важан извор информација којим су могли руковати (паузирати, премотавати и сл) како би поновили и лакше разумели градиво него током наставе уживо.

Најчешће сам користила књиге. Да, књиге. А понекад сам гледала снимке професора који су објашњавали важне елементе. Док пишу, ја бих покушавала да паузирам, да прочитам, преведем и потом запишем, да забележим главне делове како бих се спремила за то што учим. (И37)

Најзад, вреди поменути и то да неки студенти ипак нису наклоњени видео-материјалима и више воле традиционалне материјале.

Покушавам да учим уз неке видео-снимке, али нисам неки љубитељ тога. Ја верујем у читање. (И20)

Поред књига и видео-снимака, неким студентима су били на располагању и различити дигитални материјали. Каткад би их добијали од самих професора, а каткад су у питању били додатни извори које би студенти сами налазили на интернету.

Имам књиге, линкове, пошто смо већином на вежбама, добијам много линкова за претходно урађене пројекте. Да, много тога. (И7)

[На интернету сам налазила] књиге, текстове, видео-снимке и научне чланке, као и илустрације. (И22)

Па... неки професори шаљу већ урађене вежбе на сајту, и другде. На студентским сајтовима. Дакле, има их много, само треба да узмеш шта желиш и да радиш на томе. (И28)

Увек шаљу, увек нам шаљу презентације и слајдове. Тако да користим њихове слајдове, њихове белешке и то читам. (И38)

Уз материјале, Гугл и слични претраживачи представљали су драгоцену подршку током учења.

Да, тако је, понекад обавим неке претраге на Гуглу на француском, тичу се мојих часова, претражим нешто на француском јер ми то помаже, то је мање-више то. (И12)

Наравно, понекад бих вршио претраге на интернету. Читао бих заправо исту ствар, исту тему. Покушавао бих да прикупим друга знања на француском и на интернету. (И8)

На пример, кад би објавили нека студентска питања, она која ћемо имати на испиту, ја бих на основу тих питања вршио претраге на интернету како бих могао лакше да учим. (И30)

У дигиталне материјале свакако се убрајају и апликације. Иако је само једна испитаница поменула да их је користила, њено је искуство изузетно занимљиво јер наводи да су јој апликације из сфере медицине биле драгоцену помоћ на студијама иако је морала да их плати од своје (скромне) стипендије.

Ту су и неке медицинске апликације, попут Lectorial, CanHub. Имаш те медицинске платформе, апликације које можеш да скинеш и можда да се претплатиш на неке премијум услуге. Тако да сам издвојила малу суму, сећам се, платила сам те курсеве од своје стипендије, али су ми сви помогли да унапредим знање и боље разумем то што учим. (И38)

На избор материјала не утичу само личне одлуке, већ и језик којим испитаници (не) владају добро. Дакле језичка баријера може бити баријера у рецепцији одређених типова материјала. Стога не чуди што многи испитаници наводе како су користили мање обимне књиге и скрипта јер су главни уџбеници били преобимни или презахтевни за њих у датом тренутку, што због обима, што због језичког нивоа.

Користила сам књиге, имамо неке књижнице и то су нам саветовали да користимо као страни студенти, али и сви студенти, јер главне књиге имају много ствари, а ја себе сматрам почетником што се тиче језика и мислим да не бих успела да то

савладам, тако да су нам саветовали да набавимо те књиге и то су књиге које користимо. (И20)

Много сам користио и материјале јер је књига била преобимна за читање и баш ме је то замарало. А и разумевање је било стварно тешко, па сам се више ослањао на материјале које су нам дали професори и студенти како бих се спремио за испите и тестове. [...] Кад кажем материјали, мислим и на скрипта. (И3)

Само књиге и резиме часа. Највише то. Књиге су тако напорне. Превише би било све прочитати. Много више смо узимали резиме. (И8)

Из скрипти. Само из скрипти јер не могу ја да стигнем и да завршим из књиге, то је за прву годину, видећемо после како ће бити. (И11)

Били смо у фазону, ок, хајде да искључимо књиге јер књиге имају много описа и много великих, великих речи које још увек не можемо да разумемо. Хајде зато само да се усмеримо на репетиторијум. И то смо и урадили, да. Али је напредак био баш, баш, баш спор. (И10)

Зато покушавам да балансирам јер ако читам, ако само пратим Youtube, наравно све то је на енглеском, и ако одем тамо, можда нећу знати ни шта ме питају. Па покушавам да балансирам то са репетиторијумом и можда ухватим неке познате речи, па да макар знам, ок, то питају и имам неку идеју о томе. Али углавном је то Youtube и моје... моје књиге које сам купила у скриптарници, али је тешко [...]. (И6)

Ма које материјале користили, студенти истичу да употреба мултимодалних извора од њих изискује и велики труд који треба да уложи како би превели садржај с једног језика на други. Тако најчешће најпре бирају материјале на свом језику или неком језику којим владају боље него српским, а након што разумеју смисао неке тематске целине, онда исту тему траже у српској литератури и преводе с једног језика на други и обратно. Овакав подухват изискује много времена и енергије.

Да, да. Најчешће ми је заправо лакше да се упознам с темом најпре на мом језику, макар да разумем главну идеју. Онда када учим, могу то да повежем на неки начин. (И7)

Да, за мене је лако да учим на шпанском и онда да преведем оно што сам учио на српски или на енглески. Тако да увек учим на свом језику и онда након тога преводим. (И2)

Да, све на српском. Али, али морам да translate из српском до на енглеском, тако да разумем. (И16)

Да има... имао сам у Ирану, имали смо у Ирану књиге на персијском и први морам да учимо да видим шта је то. Онда учим на српском. (И35)

Да, то помаже у разумевању. Ако се само држим српског, потрошићу много времена док не разумем то, па ми енглески помаже да се убрзам. (И1)

Употреба материјала на више језика варира, наравно, од студента до студента. Један испитаник истиче да говори три језика, не укључујући српски, и наводи да је то велика предност јер захваљујући томе има приступ већем избору материјала.

Да. Заправо користим, овај, за све што учим користим Youtube. Идем отприлике од снимака на енглеском, на француском, можда на арапском ако нађем добре снимке. Тако да имам више избора јер ми језици пружају много извора заправо. (И21)

За неке, пребацивање с једног писма на друго отежава превод с једног језика на други, па је према речима једног испитаника потребно превести текст са латинице на ћирилицу, а потом с једног језика на други, што је веома захтеван задатак.

Али када види ћирилица на скрипта. Али мој први дан користим увек на ћирилицом, могу да радим један као један сати у једну стране. Зато што је врло тежак за мене tradicia (превођење) увек, увек, увек. На на латиницу и после разумем на шпанском. (И32)

Најзад, управо зато што превођење уме бити напорно, а изискује и много времена, неки су се студенти определили да користе искључиво материјале на српском.

Па, рекао бих да нисам могао да читам књиге на другим језицима јер би било компликовано да... да морам то да преводим опет на српски, јер ја морам да одговарам на српском, сви испити су ми на српском, дакле да учим на другом језику и одговарам на српском, то би било тешко. Стога сам одабрао да само читам књиге на српском, да покушам да разумем и то је то. (И17)

Као што се из наведених искустава може видети, пред студентима је велики и захтеван задатак, посебно када се у обзир узме и језичка баријера. Управо зато не чуди што су у неким случајевима професори покушавали да пруже додатну помоћ и дозвољавали употребу страног језика, препоручивали материјале на другим језицима и понекад их и сами слали студентима.

Професори су баш били фини. Материјал је био на енглеском. (И34)

Тако на пример, за... за, како да кажем, за Генетику, за испит из Генетике сам учила из неких скрипта на енглеском, па сам говорила, јер ми је професорка била тако дивна, па ми је дозволила да... да говорим на енглеском, и то је било велико, велико, како да кажем, то је било лепо од ње. Тако да сам учила на енглеском и то ми је била референца за тај предмет. (И5)

Могу рећи да мислим да смо ове године имали донекле среће са два предмета. Добили смо материјале на енглеском, што нам је омогућило да положимо и испит. Ето, могу рећи, има неких материјала које добијамо на енглеском. (И3)

Заправо су нам помогли јер су нам дали неке књиге на енглеском које су сличне ономе што се учи на Универзитету у Београду, али уз српски [материјал] који ти даје идеју о чему су предавања, можда из овога можеш да се спремиш и да имаш шансу да положиш то. (И21)

Из искустава одређених испитаника може се увидети да је важно да студенти освесте проблеме које имају са материјалима на српском и да то јасно пренесу предавачима. Наиме, у неким су случајевима студенти добили материјале на неком другом језику онда када би се пожалили предавачима јер у супротном они нису нужно ни били свесни размере проблема с којима су се студенти суочавали.

[...] и понекад би нам дали, ово ћу да објасним. Препоручили би да нам неко то објасни, али као и увек, морамо да то тражимо јер како би он знао да ти нешто треба ако ти то не кажеш. (И23)

Па, у првом семестру је већином било на српском јер им нисмо објаснили своје проблеме са српским, али нам сада дају материјале на енглеском из којих учимо за испите и спремамо се за вежбе. (И9)

Има неких професора који су нам, кад смо им објаснили ситуацију, имајући у виду језичке потешкоће, давали документа са резимеом часа и говорили нам да прочитамо на пример то-и-то поглавље, да их спремимо за испит и онда су нам остављали довољно времена да то директно спремамо све до испита. (И30)

Упркос доброј вољи у неким ситуацијама, други су се испитаници жалили да нису имали помоћ на страном језику, те да је све било на српском. Међутим, треба рећи и да оваква ситуација није неоправдана имајући у виду да су они уписали студијске програме акредитоване на српском језику. Међутим, додатни проблем је у оваквој ситуацији представљао мањак контакта и самим тим консултација услед мера превенције ширења ковида.

Све је на српском, наравно, све је на српском. Па не. Никада нам нису слали материјал на енглеском.” (И4)

Заправо су ми професори рекли да морам да научим српски јер нико... нико ме неће испитивати на енглеском, тако да сад капирам. Користим српске књиге сад и иде добро. Да. (И20)

Неретко би се студенти ослањали на колеге и пријатеље када су имали проблеме с материјалом.

Консултације, не. Ако не разумеш, мораш да питаш колегу да ти објасни. Имајући у виду ситуацију са корона вирусом, много људи није држало консултације. (И37)

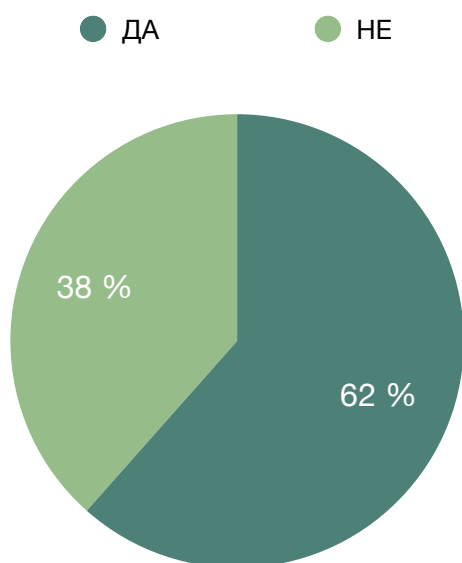
И књиге у pdf-у... имам неке пријатеље. Имам пријатеље који су студирали у Француској и пријатеље различитих националности који тамо студирају политичке науке и са њима сам и даље у контакту и покушали смо донекле да се разумемо. (И34)

Најзад, када је реч о материјалима, они су многим студентима били не само драгоцен извор знања, већ и једини извор јер је језичка баријера била толика да предаваче нису могли разумети. Из овога проистиче и дојам неких испитаника да они морају сами себе да подучавају, па се тако у два интервјуа констатује да се осећају као аутодидакти.

Све учимо сами, није као да нешто разумемо на факултету, него морамо све, морамо да почнемо да учимо сами на Youtube-у или, не знам, на неким сајтовима. Зато... и такође смо имали... нисмо имали много времена, па смо морали да радимо... да радимо тако, већином смо учили из репетиторијума и кад нешто нисмо разумели, тражили смо на Youtube-у и на сајтовима. (И10)

Дакле, гледаш снимке да би разумео, гледаш снимке да би разумео и онда пробаш да читаш скрипта, да преведеш на свој језик да би разумео, или можда читаш књиге, исто преводиш на свој језик да би боље разумео, јер ми се на неки начин сами образујемо. Некако је тако. (И12)

6.3.7. Комуникација с предавачима

Илустрација 6. Да ли сте имали проблема у комуникацији са предавачима?

Са испитаницима сам дискутовала и о комуникацији са предавачима и евентуалним проблемима у комуникацији са којима су се сусрели на првој години студија. Мањи део испитаника (15 студената, односно 38%) изјаснило се да није имало проблема у комуникацији, док је већина (24, односно 62%) навела да се сусрела с одређеним проблемима. Будући да је реч о самопроцени, важно је напоменути да су у интервјуима

испитаници каткад сличне ситуације различито тумачили, односно да су неки који су поменули језичку баријеру уједно рекли да ипак нису имали проблема у комуникацији с предавачима јер су они показивали добру вољу да се ти проблеми превазиђу, док су други управо ту баријеру саму по себи сматрали проблемом. У даљем тексту ћу се осврнути на неке илустративне ситуације коју наводе испитаници из обе групе, а оне се могу груписати у следеће тематске целине:

- 1) употреба српског или енглеског језика;
- 2) психолошки фактори;
- 3) припрема унапред;
- 4) комуникативност;
- 5) брзина говора;
- 6) вокабулар.

(1) Употреба српског или енглеског језика

Неки су испитаници истакли да су им предавачи омогућавали да се изразе на енглеском језику, што је умногоме олакшавало комуникацију.

Не, заиста не. Неки разумеју да нам је тешко. Понекад се пребаце, да, да би нас чули. Не кажу стриктно да мораш то што говориш да кажеш на српском. Ако се заглавиш, можеш се пребацити на енглески и објаснити. (И1)

Не, мислим да не. Могу рећи да су сви професори фини, нема проблема у комуникацији, све функционише. Могу да пошаљем кратак мејл и одговориће ми. [...] [Комуницирамо] више на енглеском. (И3)

Не, никада није било проблема јер су професори заиста фини и пуни разумевања за нас. Наравно, разумеју јер кад виде да не разумеш добро српски, потруде се да разумеш о чему се ради, шта од тебе траже и то нам много помаже. Енглески, често користим енглески. (И4)

Један испитаник истиче да је могао да комуницира на енглеском превасходно са млађим предавачима (асистентима), али да се већином изражавао на српском. То му ипак није било тешко јер би постављао само нека, како каже, једноставнија питања.

Има неких професора који су ми дозвољавали да се изразим на енглеском, док су други који... са другима сам комуницирао искључиво на српском. Рекао бих да сам са већином комуницирао на српском пошто су само асистенти прихватили да комуницирамо на енглеском. [...] Добро, рекао бих, рекао бих не [нема проблема] јер сам само питао кад имам испит шта треба да спремим, или неке једноставне ствари, није то било тешко питати. (И17)

Други су испитаници имали проблем у комуникацији јер, чак и када би предавачи желели да комуницирају на енглеском, то није било могуће јер сами студенти нису говорили енглески. Такође, забележене су и супротне ситуације у којима предавач не говори енглески. У обе наведене ситуације нема заједничког језика, стога не чуди што је комуникација била отежана.

Да, имамо много зато што имам као речи који професор не разумем и требаш да мења, мења... Да из наша факултет професори је врло заузет зато што ради такође болница, има као два, ја мислим два сата за за факултет, после тога иде, да... али имамо као асистент, али имаш као само мало пауза, мала пауза за... Мала пауза за други час и немаш као цело време за пита асистент зато што може да буде други час, он ће требати да иде... да предаје... и немаш много шанс... немаш много време за пита... немам ништа, али када има као време, асистенте су добри и објасни, да. Ајде на енглески, објасни на енглески... када ја говорим ја не говорим добро енглески. Ајде полако на српском, ако он има време, он има, полако полако и ја ако разумем, ја говорим разумем, ако него не разумем, он је... он мења речи да види ако ја ћу разумети ... (И13)

Када разговарам са професором, користим енглески. Понекад користим српски, али мало. Понекад сам имала неке... неке проблеме у комуникацији јер неки професори не говоре добро енглески или не знају енглески, па морам ја да говорим на српском, а ја нисам баш баш добра, и то је онда проблем. (И27)

Већином са професорима разговарам на српском, али кад имам проблема да се изразим, пробам то да кажем на енглеском. Али понекад они не говоре енглески, па морам да, да говорим на српском. За то ми треба времена. (И23)

Овакве ситуације понекад могу бити подстицајне, па једна испитаница наводи да јој је неопходност да говори енглески помогла да унапреди (скромно) знање овог језика, али не и српског.

Да, о да. Имала сам много [проблема] јер пре, стварно пре нисам говорила енглески добро. Али сада кад помислим... Мислим да сам се унапредила јер овде нема професора који говоре француски, нема их. (У реду. Дакле, то ти је омогућило да унапредиш енглески?) Да, да. Ето, на српском, баш ми је било тешко да комуницирам са неким из Србије, баш баш тешко. (И18)

(2) Психолошки фактори

Код неких је испитаника присутна трема или нелагода због тога што не говоре српски добро, што је, као и у претходним питањима, значајан фактор који доприноси (или одмаже) квалитету комуникације. У неким се одговорима може уочити и резилијентност студената уз самовредновање у датој ситуацији.

Не бих то назвала проблемом јер је, с друге стране, моја кривица што не знам добро српски јер је већ прошло скоро годину дана, могла сам да се потрудим да укапирам, само не знам шта се дешава, али ускоро ћу научити. Тако да не бих рекла да је то проблем у комуникацији с професорима јер неке моје колеге већ знају [српски]. (И9)

Ја стварно волим да играм на сигурно. Тако да је углавно било...[...] ако желим да питам нешто и то је... нешто хитно, ја бих, пробао бих да је питам на српском и ако не могу... ако не могу да објасним контекст, онда бих пробао да питам да ли је могуће да кажем на енглеском и они би већином прихватили и дозволили ти да говориш на енглеском након часа. [...] Али понекад би, ако би те нешто питали, морао сам да спремим питање, како... како да га кажем и онда преведем и то би функционисало. (И10)

Заправо, неки професори су, дозвољавају ти да говориш на енглеском. То је лакше. Али други се фокусирају на српски и некако на почетку сам правио много граматичких грешака и видео друге колеге како ми се подсмевају и било ме је некако срамота. Али... али временом су се људи навикли и постало им је нормално. (И21)

Један испитаник истиче супротно искуство јер наводи да су сви очекивали да он неће говорити српски, али он одбија да користи енглески и комуницира само на српском, што опет има психолошке импликације, овај пут позитивне јер се у његовој изјави може читати и нека врста поноса што је ситуација таква.

Ја причам са професорима само на српском и они ми кажу да само ти као странац или као страни студент причаш са нама на српском, сви причају на енглеском, али ја не причам на енглеском. Знам енглески, али нећу. (И11)

Још један разлог што, упркос језичким баријерама, у неким ситуацијама није било проблема у комуникацији јесте и пандемија због које студенти нису ни имали много прилика да остваре комуникацију уживо са својим предавачима, а последично нису имали прилике ни да имају проблеме у комуникацији. Ово је студентима који имају страх или трему омогућило да избегавају потенцијално непријатне ситуације.

Сви професори су нам говорили да морамо да говоримо српски. Чак и ако знају енглески, нису желели да га говоре, рекли би нам само српски. А има професора који су урадили нешто смешно, један професор који говори француски нам се првог дана обратио на француском и рекао нам је ето, он мало говори француски, али на часу никада неће говорити на француском. Дакле, морате да говорите на српском. [...] Не [нема проблема] пошто нисмо имали много часова уживо, било је онлајн или су нам слали ствари, дакле ретко... ретко смо и могли да разговарамо с професорима. На првим часовима, на самом почетку су се представили студентима и то је то. (И28)

(3) Припрема унапред

Како неки испитаници наводе, иницијални проблеми су се превазишли или макар умањили јер су и они сами напредовали и припремали се за комуникацију с професорима.

Али да, на почетку имала стварно проблем да комуницирам са професорима, али после тога не... Мислим не знам мислим, сад је боље и ако ја ја хоћу да кажем нешто ја спремам тамо шта морам да кажем на српском, не користим енглески. (И14)

(4) Комуникативност

Поред горе наведених искустава која сведоче о неким ситуацијама у којима је комуникација била отежана, у неким случајевима студенти су се ослањали на колеге, али и на дигиталне алате.

Наравно српски. И реално, професори су, они разумеју и фини су, али је то ван њихових ингеренција. Ми студирамо на српском, тако да наравно да морамо да научимо српски јер стипендија коју смо добили подразумева да учимо у Србији, али кад си са њима и кад желим нешто да питам професора и почнем нешто и онда не знам како да завршим питање, ја ћу питати колеге из групе, типа, желим ово да питам професора, како се то каже на српском. Понекад користим Гугл преводиоца и онда питам, а некад неки професори виде да се мучим са српским, па пробају мало да комуницирају на енглеском да бих разумела. Да. (И6)

У одређеним ситуацијама су испитаници сматрали да предавачи нису довољно отворени за комуникацију, док су неки испитаници имали посебне захтеве када је реч о томе са ким би желели да комуницирају.

*Не, стварно не. Стварно не... било је много времена ове године, нисам имао прилике да дискутујем са предавачима јер нисам био слободан. На пример, на консултацијама нису сви наши професори увек били ту. Дакле, за консултације је требало ићи код асистената, а мене није занимало да идем на консултације код асистената. Волео бих, хтео сам више да разговарам са професорима, а старији нису увек били ту. [...]
Нису били доступни. (И8)*

Да, са многима [је било проблема], Неки од њих не желе да разговарају на енглеском са тобом, а други просто не, не маре за стране студенте, тако да се осећаш усамљено на факултету, као да нико не може да ти помогне. А предавачи нису били отворени да... да саслушају наше проблеме. Тако да је то био проблем. (И2)

Да, помало због језика. За мене је био проблем јер ако... када сам ишла, плашила сам се да им поставим питање због језика, надам се... ја сам се плашила да ће се наљутити јер не знам како то да кажем на српском. И како да дођем ту и студирам ово, а да не знам језик. Тако да ми је било помало тешко да комуницирам с њима. (И5)

Упркос проблемима у комуникацији које испитаници истичу, многи испитаници из ове групе ипак наводе да где има воље, има и начина да се комуникација успостави.

Са професорима сам само говорила... извините... на српском. И да, имала сам проблема у комуникацији с њима јер нисам у потпуности могла да се изразим или нисам могла да разумем шта су покушавали да ми кажу. Али смо увек налазили начин, што подразумева мало енглеског ту и тамо, мало српског ту и тамо, мало су ми дозвољавали да уз помоћ Гугл преводиоца поставим питање, питам то што желим... (И26)

Генерално је на енглеском. [...] Ја пробај прве... пробај на српском, али сви људи слушају као ти говори српском, професор каже, можемо, не брине ако ти не говориш добро је, важно је да он може да разуме тебе. Када ти причаш ако не знаш да неко неко реч професор каже ти кажи на енглеском. А генерално је на српском на факултету. (И32)

Да, на почетку сам имала проблема јер они... они желе да знам српски, па су комуницирали на српском са мном. Али када, ја увек идем на консултације код њих, када сам на консултацијама, ја бих им рекла молим Вас, само ми треба да ми објасните на енглеском како бих разумела. И онда одем кући и покушам да то пребацам поново на српски. Тако да смо некад комуницирали на српском, некад на енглеском. (И38)

(5) Брзина говора

Брзина говора се, као и у неким од претходно приказаних питања, и у овом сегменту истакла као важан фактор. Немогућност формулисања исказа с једне стране и брзина говора с друге представљали су препреку у комуникацији.

Наравно да да. [...] Најпре, прва ствар је разумевање. Заправо, то како сам ја конструисао реченице није било баш тачно. Имао сам проблема да ме други разумеју. Међутим, и с њихове стране је тако. Нисам могао да их више разумем јер нисам разумео шта ми говоре, пребрзо су говорили и то није ишло код мене. Да. (И34)

Да, наравно, да, да. Ето. [...] Проблем је што нисам много говорио српски, а начин учења или разумевања питања јер професори... професори су пребрзо говорили. Ја сам ипак пробао да [...] да полако поновим или ако нисам разумео, да кажем за тако неке ствари нешто на енглеском. (И31)

(6) Вокабулар

Вокабулар се такође поново показао као извор потешкоћа. Наиме, неки испитаници су имали проблеме у комуникацији због недовољно богатог вокабулара који су до тада усвојили.

Српски. Осим ако нешто не могу да објасним на српском. Онда би ме они пустили на енглеском. [...] Јер понекад не знам неку реч на српском и професор каже не, мораиш то да кажеш на српском. Тако да понекад има неспоразума јер речи које изговарам на српском нису баш оно што желим да кажем, али само тако умем да се изразим. (И19)

Чини се да су студенти имали бројне потешкоће у комуникацији како због недовољног познавања српског језика, тако и услед непознавања енглеског језика, али уз спремност предавача да се прилагоде, комуникација се могла успоставити. Поред тога, психолошки фактори, попут страха од комуникације и треме, показали су се важним. Као и у неким претходним одељцима, брзина говора, сложеност вокабулара, али и комуникативност имали су утицаја на комуникацију са предавачима и евентуалне потешкоће.

6.3.8. Језик као изазов

Последње питање које сам испитаницима поставила отвореног је типа и односи се на то шта је за њих представљало највећи изазов на првој години студија. У већини интервјуа испитаници експлицитно наводе да им је језик био највећи изазов, док остали испитаници наводе изазове који су у тесној вези са језичким потешкоћама. У питању су проблеми у адаптирању на нов систем и нову средину, факултет и полагање испита, који су сви, како и сами испитаници наводе, везани и за недовољан ниво језика у датом тренутку. У овом ћу одељку приказати искуства свих испитаника када је реч о наведеним изазовима јер верујем да су управо она драгоцене полазна тачка за унапређење припремне наставе намењене страним студентима.

Најпре, као што сам већ навела, језик се издвојио као убедљиво највећи изазов за наше испитанике, посебно за оне који студирају друштвене науке.

Језик, засигурно. Језик је био највећи проблем, највећи. Да, језик, 100% језик. (И23)

Језик. То је био највећи изазов, могу рећи. Мислим да би без језичке баријере све било ок, било би лакше подношљиво, али нажалост језик. Међутим, то се поправља. Надам се да ће бити боље, да. (И20)

Разумети српски, то је било компликовано. (И28)

Највећи изазов је био језик, заиста. Био је језик, да. (И33)

Српски језик. (И39)

Највећи изазов за мене ове школске године је надасве и најпре језик. Много сам се борио да се уклопим, да могу да разумем српски језик, до савршенства, јер могу рећи да мој факултет и јесте језик. Кад успем да савладам језик, све ће бити добро на факултету. Ето, то је то што сам схватио, ушао сам у то, препустио сам се и сада могу рећи да изгледа ок. Ако се још мало потрудим, све ће бити добро. (И34)

Када је реч о језичким препрекама, истакла су се и тешка искуства и непријатности у усменој комуникацији, како с предавачима, тако и с колегама. Чак и кад су предавачи и студенти имали добру вољу да помогну, језичка баријера је и даље била велики изазов.

Језик, јер је тако болно. Неко ти се обраћа и та особа говори и говори и говори, а ти не разумеш ништа. Не знаш шта да кажеш, где почети, и то је баш изазовно. Дакле, језик. Осим тога, нема другог изазова. (И1)

У школовању, опет бих рекла језик. [...] због неких студената, чак и кад се трудиш да се упознаш с људима, они не разумеју енглески толико. А с друге стране ти, ти покушаваш да... да научиш српски, али није увек случај да успете да се разумете. С професорима нема већих проблема, није велики изазов, али понекад бисмо преишли на енглески и онда би све текло. (И9)

Ок, мислим је најтеже.... најтеже је да комуницирам са људима на факултет што како каже ово колегинице колегинице на групи стварно причају брзо. Стварно. Ја не могу да разумем шта је стварно као брзо брзо брзо... И ја... Ви знате на Авали ми смо овако причали као сад полако, али они наравно причају на српском брзо и због тога било најтеже, нисам могла да комуницирам са... са њим и овако, само то. Не знам на почетку, била сам нервозна мало како могу да причам са људима и они причају стварно брзо, ја нећу моћити да разумем и они... не знам... такође, такође ако ја причам полако и они такође причају брзо и овако... Али не знам можеш да нађеш неки... један или два другови који хоће да, не знам, то је ок за њих да причају на српском полако, можеш да нађеш. (И14)

Па, највећи изазов је, као што сам поменула, језик, језик је највећи изазов јер све, материјали су ту, све је ту, професори су увек ту, колеге су ту да ми помогну, али је нов језик па ми је понекад тешко или мање, знаш, кад сам фокусирана и потрудим се... то ми је помогло. Али је дефинитивно језик најизазовнија ствар на првој години.”(И38)

Неколико испитаника истиче да је било веома изазовно истовремено учити нови језик и испуњавати обавезе предвиђене студијским програмом, као и да их то неретко демотивише.

Ја мислим две зато што наша највише проблема је само језик зато што за учим је тешко, знамо, да дипломира све је тешко, знамо, али када ти учиш учиш учиш, идеш и не положиш, немам као мотивација, као ја ћу студирати зато што немаш као добра, знам. Када ми смо дошли, ја сам разумела, али ја сам мислила је као могла да мења, ја сам морала да положим много, ја сам добила добра поена, има овај, али је тешко. Само језик је тешко, језик, језик је тешко. И немамо много људи који може да помогне, немамо комуникацију овде, немамо комуникацију. У факултет комуникацију није као више, али имаш, сада ми смо имала време за учим, за положим, имамо рок, пауза учим, ајде. Немамо као комуникација.[...]. (И13)

Мислим да је све, искрено. Мислим све. Надасве језик је велика главобоља, главобоља. Дошао си скоро болестан, болестан кући после предавања, вежби, пакао са главобољом. Тако је, не можеш да комуницираш са осталима, много је тешко, али... [...] Али пошто сада боље разумем српски и ствари су мало лакше, сада да. [...] Да, језик је био најтежи, највећа потешкоћа коју... коју сам имао. (И29)

Највећи изазов је било одједном разумети језик и учити на часовима. Радити две ствари у исто време, то је заиста, рекао бих, мукоотрпно, рекао бих јер док

покушаваш да научиш језик, ствари пролазе, па пустиш часове и онда се лекције накупе. То отежава ствари, не знаш да ли да се концентришеш на језик или на часове, а оба, рекао бих, скоро да није могуће. (И30)

Још један фактор који се тиче језичких изазова, а који наводе наши испитаници јесте и недовољна припрема коју су имали, а која је, као што сам у претходном поглављу поменула, умногоме проистекла из тешких услова наметнутих пандемијом и касног доласка студената у Србију. Наиме, курс општег језика на А1 нивоу није им могао омогућити да усвоје језик на довољно високом нивоу потребном у академском контексту.

Недовољна језичка припрема. Сада то могу да констатујем посебно што често разговарам с људима. И овде у Македонији и током последњих месеци у Србији, мислим да сад могу разумети 70, 60% српског добро. Али кад сам био на факултету, није прелазило 30% и то је недовољно за факултет. Тако да мислим да је недовољна припрема била највећи проблем. (И2)

Највећи је мислим језик јер сам... имала сам тежак почетак, с нижим нивоом језика. И тада нисам знала, нисам знала да ли да учим језик или Анатомију или неке друге ствари. Тако да ми је баш, баш тешко да... да се са свим носим одједном и да идем на факултет и да се носим са свим тим људима који говоре на страном језику и да наставим с овим. Мислим да ми је то био највећи изазов. (И5)

О, то је само језик. Волела бих да научим више, али постоји велика баријера која је просто ту. Тако да су језик и студије превише. Али ок. (И7)

Верујем знам већ. Знаш већ. Језик. Зато што српски језик не... мој језик, да. Ја почетка да студирам и овде. И онда ја студирам српски језик за 10 дана. (И16)

И мислим ми само... учили смо само 2 месеца због тога ми не знамо много речи или како да говоримо са колежима из Србије... због тога почетак почетак семестар ми не знам некога због тога ми треба да знам све... (И24)

Да, највећи изазов ове године је било учење српског, јер на смо на Авали били два месеца, три месеца, па је било тешко разумети на српском. Најтеже је било читати на српском. (И35)

У вези са претходно наведеним извором проблема, треба навести и језик као препреку у полагању испита. Једна испитаница истиче да је у Србији лакше положити испите јер студенти имају више могућности да изађу на испит него у њеној земљи, међутим, због језичке баријере је за њу то и даље било тешко достигну.

Један велики изазов је језик. Само то, само језик. Јер за мене је распоред код куће, одакле сам дошла овде да студирам медицину, овде заиста није тешко, разумеш? Јер код куће имамо само једну прилику да полажемо један испит, док ти овде дају неколико прилика да положиш различите тестове, колоквијуме и тако то. Имаш прилике, дају ти прилике да положиш. Али једино је ту језик [проблем], мислим да ако знам српски, то је то за мене. Ништа ми на факултету не би било тешко. (И6)

Такође, једна испитаница истиче како је први пут чула за српски језик по доласку у Србију, па јој се све чинило непознатим.

А највећи изазов за мене на овој школи је језик јер никад нисам ни чула за овај језик пре тога. Ново ми је. Али је школа и факултет... ово ми је први пут, први пут. И то је то. (И27)

Према другом испитанику, учење новог језика је изазовно чак и уз помоћ савремених технологија и аутоматског превођења.

Највећи изазов ми је учење новог језика. Све што не разумеш мораш да преведеш. И тако већину времена, ако немаш додатни уређај да ти помогне с преводом, биће ти тешко да знаш тему или шта се говори. Да, али било је ок. Није толики проблем. (И36)

Поред случајева у којима су испитаници јасно навели језик као највећи изазов, изван број њих је навео различите проблеме на студијама, међу којима се посебно истиче полагање испита.

Мислим да је читава година један велики изазов. Баш ми је била challenge. То је прави изазов за мене јер сам себи рекао ок, српски је први проблем, у реду, треба достићи одређен број ЕСПБ бодова. То је било баш тешко, али не и немогуће. То ми је било баш изазовно. Тако да сам се стварно борио. То ми је било прилично изазовно, на пример, говорио сам себи да знам, да познајем своје способности, капацитете, дакле ништа није немогуће за оног који верује. И увек сам веровао. Зато сам и учио. И ето, успео сам да елиминишем неке факторе, значи већину часова. И ето, остаје ми само Анатомија, ако то положим, моћи ћу да прођем целу годину која је била један велики изазов. Да разумем часове, да почнем да разумем часове како бих положио испите, итд. (И8)

Ето, студије. То је велики изазов, стварно јесте. Било је баш тешко, признајем, било је тешко да положим макар неколико предмета које сам покушао да положим. Стварно смо се потпуно посветили, али мислим да није било довољно. Треба више да се посветим и да видимо да ли ће бити у реду до краја октобра, до октобарског рока, да видимо да ли ће то дати позитиван резултат. Стварно није лако, верујте. Ето, пробали смо да се натерамо, немамо избора. (И3)

До сада, још увек ми је то изазов, то што морам да положим Анатомију. То ми је баш велики изазов јер је то велики предмет који носи много бодова. То је основа целе године. Оног момента кад то положим, положила сам годину. Тако да ми је то највећи изазов ове године. Ето, не знам. (И37)

Највећи изазов који сам имала је полагање испита. У ствари, обнављање, пошто ми је обнављање одузимало много више времена него пре јер морам све да преводим. Наравно, преводим, преводим и читам поново на српском, то је баш тешко и баш одузима много времена. (И4)

Мој највећи изазов ове школске године је... полагање свих испита, али нажалост, нисам могао... нисам могао да их положим. Имам, дакле, још посла. Имам још посла. Не предајем се, и даље настављам да радим, па ћу да видим до чега то може довести. (И15)

Међу испитаницима који наводе тешкоће у полагању испита, неки издвајају усмене испите као посебан изазов.

Највећи изазов је био... чим сам чуо да имамо усмене испите, то, то ме је кроз претумбало јер нисам био навикнут на усмене испите, чак и на француском, а сада је то на српском, то је, дакле, био прави изазов за мене. (И17)

Полагање усмених испита на српском.[...] Јер чак и кад нешто разумем, баш је тешко да... да ето док стојиш ту пред професором да се сетиш свега што си учио на српском и да то кажеш и да умеш... да радиш са тим вокабуларом. Тако... тако да је то било најтеже јер је разумевање лакше од говорења. Не знам, можда зато што не вежбавам да говорим често, али је то било најтеже, чак ни писање на српском није тешко као говорење. (И19)

Највећи изазов? Заправо ми је највећи изазов био усмени испит. Зашто? Зато што кад положиш писмени, онда помислиш да имаш довољно знања, али заправо онда изађеш на усмени и схватиш да се неки професор фокусирао на нешто, а ти знаш много тога, али се ниси на то фокусирао и можда паднеш због тога, тако да ми је то било изазовно. Немам појма, то ми је компликовало живот. (И21)

Један испитаник наводи напоран темпо који изискује много рада без паузе као највећи изазов.

За мене као кад ти... као кад ти осећаш, као ти осећаш да треба да студираш увек увек увек без умора, увек увек зато што факултету имам... има много посао тамо, много много посао тамо и не можеш да уморан, мој први месеци треба да посао увек. Када овде ја... ја доћи да знам ово. Треба да посао увек увек увек. У мој... како се каже challenge? (Изазов, изазов.) Да, изазов. Мој изазов овде је када ја треба да студирам за три испита који се... како се каже... consec..., consecutivo? (Заредом) Заредом, да. На пример има... има... има данас има, сутра има, прекосутра. (И32)

Неки су испитаници увидели бројне разлике између образовног система на који су до тада били навикли и система у Србији, па су им се прилагођавање и промена приступа издвојили као главни изазови.

Највећи изазов ове школске године ми је био да променим начин разумевања ствари. Јер у Киншаси сам имала један начин разумевања на часу. На самом часу, док сам ту, разумела сам док професор говори, а не док ја читам. Дакле, ја имам другачије памћење. И онда сам се трудила да променим то и није ми, нажалост, баш добро ишло. Али добро, о томе ћемо поново следеће године, можда буде нешто. Иначе је

само то, баш то је мој велики изазов до дана данашњег, покушавам да променим приступ на часу и већ је другачије сада. Овде мораш да идеш на наставу и да директно разумеш јер, то знате, ми смо јако кратко учили језик и не знамо добро српски, па нам треба времена да бисмо читали белешке. И за мене је ово било компликовано јер ја нисам таква, ја не користим све своје време за читање. Тако да обично кад идем на час, знам да сам концентрисана, професори ми кажу то, то, то и то треба да разумем и кад дођем кући, могу да учим и два и по сата. А овде је потребно трудити се дупло више, мораш да учиш 6 сати, 8 сати, 10 сата и то ме је прилично ометало читаве школске године, читаве академске године. Ето, то је. (И12)

Такође, из једног се одговора читује и присуство обавезе и терета студирања у страниј земљи на страном језику, посебно уочљиво у репетитивној употреби глагола *морати*, који је виша пута употребљен у следећем одговору.

Мислим да морам, морам да променим начин учења. Најпре то да променим јер... јер стварно мораш да издвојиш много времена, баш много да би стварно разумео и да се то стварно слегне, знаш. А пошто сам ја, у мојој земљи, разумевала директно на часу, могла сам да разумем помало на часу, али најпре морам да сама дођем до тога да бих боље разумела. Мислим да морам да издвајам више времена за читање, морам. (И18)

Као што се могло видети и у одговорима на претходна питања, онлајн настава имала је неке негативне последице на искуство студената, па тако и када је реч о изазовима, у неким се одговорима истиче та специфичност тадашње наставе као препрека.

Стани. Велики изазов је био... начин на који... сећам се, на који смо учили онлајн. Добро, наравно, предавања су нам ту, ту су ти видео-снимци, можеш да радиш с тим, да их гледаш истовремено, снимци од прошле године, не знам, али се сећам, једног дана у исто време, то је био први пут и осећао сам се као да ту не припадам јер ништа нисам могао да разумем, а сутрадан смо имали неки тест о томе шта смо научили и то је било донекле тешко. За мене је први изазов био да имамо предавања заједно. Ето, тако је. (И31)

Прилагођавање на нови систем је код неких испитаника само део изазова. Наиме, прилагођавање новој средини у страниј земљи и новом начину живота без присуства ближњих многима је било изузетно изазовно.

Изучавање науке на новом језику, комуникација с колегама, прилагођавање новом студентском животу. (И22)

Највећи изазов? Морам рећи да је ту било много, много нових ствари за мене на почетку... као читав нови живот који сам водио, сада када нисам имао никакву помоћ. Моја породица није била ту, па сам зависио већином од себе и то је био огроман изазов. Али мислим да је и студирање, српски део, јер за мене... ја сам такав

тип да стварно разумем тако што сам присутан на часу и активно учествујем. Не да учим сам. Много, много се више ослањам на учење на часу. Али цео пројекат... српски је био баи, баи, баи тежак и ништа нисам могао да разумем, па је та велика предност коју сам могао имати била недоступна. И онда сам морао, некако да нађем нови начин да... да добијем оцене и положим. (И10)

Због ја сам сама у стоматологију, то је много је тешко, али моја колега много су добри... (И25)

Најзад поменућу и два испитаника чији је највећи изазов веома специфичан за њихову конкретну ситуацију и није применљив шире. Наиме, два студента су намеравала да упишу Универзитет у Новом Саду, али су на самом почетку семестра били принуђени да пређу на Универзитет у Београду, због чега су изгубили неколико недеља наставе у круцијалном периоду.

Значи у октобру јер нисам могао да... да почнем факс у октобру. Ја сам био у другом граду, у Новом Саду, ја сам се вратио овде и било ми је тешко да упишем факс. Ја сам изгубио две недеље значи прве две недеље па онда после тога све ок. (И11)

Највећи изазов ове школске године ми је био упис. Требало је да студирам медицину у Новом Саду. Међутим, због неког неспоразума овде, морала сам да студирам у Београду, а то је проузроковало велико кашњење на студијама јер је факултет већ почео. И ето, забрљала сам... пропустила сам много часова, али хвала Богу, професори су били фини према мени и помогли су ми да спречим будуће последице. А други највећи изазов који сам имала и имам и даље је језик. Медицина има свој језик, па сам и то морала да учим. Нисам савршена, али је боље него на почетку. Ипак, знам да ми треба много више времена и вежбања како бих дошла тамо где желим да будем када је реч о разумевању онога што професори говоре. (И26)

6.3.9. Искуства студената: дискусија

Искуства студената пружила су ми детаљнији увид у потешкоће са којима су се сусрели на првој години студија, посебно када је реч о писаној и усменој рецепцији. Потешкоће се очитују већ при сагледавању узорка будући да је од тридесет девет студената које сам интервјуисала на крају њихове прве године, тек дванаесторо успело да оствари више од половине ЕСПБ бодова предвиђених за ту академску годину.

Испитаници су истакли следеће факторе који утичу на разумевање наставе: тип наставе, интеракција са предавачима и студентима, вербална и невербална комуникација, брзина говора, вокабулар који професори користе и психолошки фактори попут пажње, мотивације и организације времена.

Када је реч о питањима предавача на часу, студенти успевају да их лакше разумеју уколико обнављају градиво и припремају се за час. Као факторе у разумевању наводе немогућност идентификације упитне интонације, немогућност да формулишу одговор чак и ако у некој мери разумеју питање, недостатак времена, ограничен вокабулар, мотивацију и стрес.

Претходна искуства са студија у другим земљама унеколико су утицала на искуства испитаника на студијама у Србији. Наиме, 69% испитаника већ је имало искуство на претходним студијама, а они који сматрају да је то имало утицај на њих издвајају следеће факторе: предзнање из области коју студирају, методолошка знања применљива у различитим областима, социјалне вештине и лакшу комуникацију с колегама. Они који су имали претходна искуства, али их не сматрају корисним наводе да су или уписали знатно различит студијски програм од претходног или да им је то искуство било веома кратко.

Већина испитаника (више од 60%) води белеше и позајмљује их од колега. Белешке које страни студенти воде су или на српском или на енглеском језику, а неки користе мешавину језика којима се служе. Код неких се испитаника издваја и превођење бележака као додатни корак. Када би имали потешкоће у вођењу бележака, неки су испитаници имали помоћ других студената. Отежавајући фактори који се истичу су нераумевање слова на табли, посебно писаних слова, велико когнитивно оптерећење и брзина говора. При позајмљивању бележака својих колега, неки студенти истичу проблеме у комуникацији с њима и нераумевање писане ћирилице, које би се у неким случајевима временом смањило. Најзад, испитаници сматрају и да су студенти од којих су позајмљивали белешке били вољни да им помогну у њиховом разумевању.

Када је реч о припреми за час, студенти је перципирају као важну, а у неким случајевима су предавачи и експлицитно од студената тражили да се припреме за наставу. И у овој је ситуацији језичка баријера представљала препреку, али су поново колеге биле од помоћи. Неки испитаници су навели и да су преводили на свој језик материјале које су добијали за наредни час, што такође одузима значајну количину времена. Ипак, они истичу да их је припрема упознавала с вокабуларом области коју изучавају и потом олакшавала рецепцију.

Попут материјала које су предавачи навели, и студенти истичу да су учили преваходно из уџбеника, понекад уз видео-материјал и изворе с интернета које су им препоручили професори, а на неким факултетима су присутне и специфичне публикације попут медицинских атласа и репетиторијума. Незванични материјали укључују видео-материјале с интернета, скрипта, књиге на њиховим Ј1 и апликације. Као и код рецепције бележака, и у овом су случају неки испитаници прибегавали превођењу, што је временски изузетно захтеван подухват.

Комуникација с предавачима одвијала се уз понеку потешкоћу, али и вољу да се нађе начин да се ипак комуникација оствари. Испитаници који говоре енглески истичу да је могућност комуникације на овом језику представљала олакшавајући фактор, међутим они испитаници који не владају добро енглеским језиком наводе ово као проблем. Фактори који негативно утичу на комуникацију са предавачима су нелагода и стид, те и осећај кривице за недовољно добар ниво српског језика, као и брзина говора и ограничен вокабулар. Технологија је пружала каткад помоћ, па су неки испитаници користили *Гугл преводилац*. Најзад, неки испитаници сматрају да предавачи нису отворени за разговор с њима, а други су истицали да би радије комуницирали с професорима, а не асистентима, што није увек било могуће.

Међу бројним изазовима с којима су се испитаници суочили на првој години основних академских студија, језик је несумњиво највећи изазов, што је већина и експлицитно истакла. Поред тога, испитаници наводе и тешкоћу са савладавањем великог броја обавеза и прилагођавањем на интензиван темпо, потом проблеме с навикавањем на нови систем и удаљеност од породице, те административне и техничке потешкоће при упису.

6.5. Запажања и дискусија

При сагледавању целокупног истраживања спроведеног за потребе ове дисертације, неопходно је истаћи једно значајно ограничење које се односи на период у ком су се прикупљали подаци. Наиме, чињеница да су се искуства мојих испитаника и контекст који сам посматрала умногоме преплитали са пандемијом и ограничењима која су њоме наметнута може имати утицај на применљивост резултата у ширем контексту. Међутим, сматрам да ово ограничење није круцијално будући да је, с једне стране, велики део резултата ипак указује на примат језика и језичких потешкоћа које се могу јавити и у условима ван пандемије, а с друге стране ванредне околности, нажалост, у нашем искуству нису ретке као што би се дало помислити. На Универзитету у Београду су се већ у неколико наврата дешавали прекиди или измене наставе због ратних збивања, протеста и блокада, као и поменутих здравствених разлога. Имајући то у виду, може се рећи да нека од наведених искустава која се тичу ванредних услова могу бити применљива у некој будућој сличној ситуацији. Такође, нека од ограничења наметнутих пандемијом довела су до стварања нових дигиталних материјала који итекако могу бити корисни будућим генерацијама страних студената и у регуларним условима, па су искуства са овом врстом материјала итекако значајна.

Сматрам да је важно истаћи неколико запажања која се могу сматрати недостацима овог истраживања. Иако нису фундаментални, недостаци које ћу навести би могли бити корисни за будућа истраживања. На првом месту, морам истаћи да бих волела да сам поред дневника посматрања током самог истраживања водила и дневник истраживача. Наиме, увидела сам да би такав дневник могао бити занимљив извор додатних информација о самом току истраживања, о одређеним идејама и увидима који би могли трасирати будуће теме истраживања и утрти пут додатним испитивањима неких тема повезаних са темом ове дисертације. Када је реч о самом току истраживања, волела бих да сам поред забележених података током посматрања наставе, детаљније забележила информације о простору у ком се настава реализује, о броју студената, као и нека запажања о реакцијама студената током наставе. Још један аспект овог истраживања које бих волела да допуним у будућим истраживачким подухватима односи се на сам упитник. Наиме, након обраде добијених резултата, увидела сам да сам могла понудити неке могуће одговоре за питања која се односе на материјале које предавачи и студенти користе, уз могућност додавања оних извора који нису понуђени. На овај начин би било могуће не само навести све материјале које испитаници користе, већ их и рангирати према учесталости, што сматрам потенцијално занимљивим податком. Најзад, верујем да би било драгоцено спровести лонгитудинално истраживање, те поред искустава са прве године укључити искуства са осталих година основних академских студија и упоредити изазове које студенти имају на почетку студија, са искуствима с краја студија. Такође, са испитаницима би се у том случају могло током последњег интервјуа разговарати о томе како они перципирају сопствени напредак у овладавању рецептивних језичких вештина.

Када је реч о резултатима, желим да истакнем неколико запажања. Најпре, претходно приказани резултати упућују на то да је академски контекст уистину специфичан и различит од школског контекста са којим су се студенти раније сретали. Реч је о сложенијој настави која подразумева и више самосталног рада и обавеза. Универзитетска се настава реализује преваходно у виду дугог везаног монолошког излагања професора на предавањима и инерактивне практичне наставе коју држе сарадници, али каткад и професори, која може имати облик лабораторијских вежби, студијских вежби, семинара, итд. Предавачи на

предавањима обично уводе ново градиво, док се на вежбама оно практично примењује, међутим, у великом броју случајева се од студената очекује да за оба типа наставе дођу спремни. Док се на предавањима интеракција може евентуално остварити у форми кратких питања, на вежбама постоји могућност за већу интеракцију и том се приликом страни студенти који имају потешкоћа у разумевању могу обратити предавачима и добити појашњења како на српском, тако и на страном језику. Како би искористили ову могућност, неопходно је ипак да превазиђу евентуалну трему и nelaгоду и буду проактивни. Када је реч о приступу настави, предавачи које сам интервјуисала не мењају приступ када су присутни страни студенти, нарочито јер су они у мањини, а званични језик студијских програма које држе је српски. С друге стране, на вежбама и на консултацијама се труде да помогну студентима и, ако је потребно, да са њима комуницирају на страном језику, обично енглеском.

Језик који се користи на предавањима и вежбама обилује општом и стручном академском лексиком, а неретко академски вокабулар садржи и интернационализме и латинизме, који могу допринети бољем разумевању. Такође, захваљујући симболима попут оних који се користе у техничким и природним наукама, рецепција може бити олакшана. Ипак, чини се да то зависи и од саме науке, а у мом корпусу спектар се простира од политичких наука које се у великој мери заснивају на језичком изразу до архитектуре која је, према речима предавача, изнимно визуелно оријентисана дисциплина. Било би драгоцену прикупити аутентичан материјал и израдити листу академских речи која би послужила као основа за даљу дидактизацију, али и лексиколошка истраживања.

Студентска искуства указују на то да они имају велике потешкоће у рецепцији, те тако већина испитаника наводи да тек половином разумеју вежбе и предавања. Вежбе су се показале ипак лакшим за разумевање, што не чуди будући да је ту интерактивност олакшавајући фактор. Поред предавања, они имају потешкоћу и да разумеју питања предавача, па је интеракција тиме отежана. С друге стране, како испитаници истичу, професори су вољни да им помогну, међутим, сматрам да они као појединци не могу надоместити приметан недостатак институционалне организованости и подршке. Верујем да је рецепција предуслов и за каснији успех приликом евалуације, односно за успех на студијама, па су ови резултати забрињавајући.

Претходна искуства на студијама су донекле корисна и могу олакшати рецепцију, посебно у контексту предзанња и методолошких знања која су неки испитаници раније стекли, али и спремности на комуникацију са предавачима и колегама. Међутим, ова се искуства не чине пресудним фактором за успешну рецепцију будући да и ови испитаници имају бројне потешкоће.

Када је реч о белешкама, већина студената води белешке, и то на различитим језицима, и позајмљује их од колега, али су и ту потешкоће приметне. Посебан изазов представља писана ћирилица, што је, за разлику од неких претходно наведених препрека за рецепцију, лакше решив проблем ком се у будућности може посветити додатна пажња током припремне наставе.

Технологија се показала као корисна подршка, било да је реч о фотографисању бележака и материјала или пак налажењу материјала на другим језицима на интернету. Такође, *Youtube* за моје испитанике представља драгоцен извор информација, међутим, ово може представљати и проблем пошто је реч о садржају који није прошао никакву стручну проверу. Такође, видео-материјали настали током пандемије за потребе онлајн наставе могу бити изузетно важни страним студентима јер им они омогућују да успоре, премотају и више пута слушају предавања, те тако осигурају квалитетнију рецепцију него током синхроне

наставе. Овај материјал би се, дакле, могао потенцијално дистрибуирати страним студентима како би се неке потешкоће које су испитаници навели избегле или ублажиле, али се такође може користити и у припремној настави уз пригодну дидактизацију.

Најзад, у интервјуима са студентима издвојио се одређени број фреквентних тема. Оно што се, према речима испитаника, показало као важан фактор при рецепцији јесу визуелна и текстуална подршка настави, интеракција са предавачима и студентима, комуникативност, брзина говора, али и психолошки фактори и вокабулар. Верујем да би овим темама ваљало посветити пажњу најпре у научним истраживањима, а потом и приликом припреме курсева намењених страним студентима.

Ако бих морала да идентификујем највеће изворе потешкоћа у рецепцији, то би биле језичке препреке и знатно веће когнитивно оптерећење страних студената до ког долази услед језичких проблема. Они студенти који нису у стању да разумеју већину садржаја којима су изложени током наставе, често користе материјале на језицима којима боље владају, што укључује потом превођење и знатно увећава и когнитивно оптерећење и време које они морају уложити како би разумели градиво. Сви наведени увиди упућују на неопходност што обухватнијег и дужег припремног курса језика, али и опсежнијих истраживања и дидактичког рада на унапређењу наставе намењене будућим студентима који намеравају да студирају на српском језику. У следећем ћу се поглављу управо из овог разлога кратко осврнути на перспективе за развој дидактичког материјала за наставу језика за академске сврхе.

7. Настава српског језика за академске сврхе: перспективе за развој дидактичког материјала

Истраживања попут овог чије сам резултате приказала у претходном поглављу могу, поред научног доприноса представљати подршку наставном процесу. Како се и у литератури наводи, адекватна подршка страним студентима у усвајању језика мора се заснивати на аутентичном академском језику и материјалима који се ослањају на типичне реализације језика у академском контексту (Вихман 2020: 255). Моје емпиријско истраживање приказало је контекст у ком се дешава усмена и писана рецепција, као и искуства страних студената и предавача који са њима раде. На основу приказаних резултата, верујем да је могуће у будућности осмислити аутентичан дидактички материјал који би се користио у настави српског језика за академске сврхе.

Прво питање које се поставља приликом разматрања израде дидактичког материјала за академске сврхе јесте ком нивоу он треба бити прилагођен. Наиме, могуће је осмислити дидактички материјал и за почетне нивое, међутим, то ће у зависности од конкретног случаја бити мање или више у складу са крајњим циљевима наставе језика за академске сврхе. Ипак, поставља се питање да ли је сврсисходно припремати материјал за ниже нивое имајући у виду да је потребан велики труд предавача да се изради специјализован материјал за ниво А, а можда би било учинковитије користити опште уџбенике на почетном нивоу и усредсредити се на израду материјала за напредније нивое (Манжант и Парпет 2004: 139–140). Предавачи имају пред собом изазов јер треба наћи баланс између подучавања језика за свакодневне сврхе и језика за академске сврхе (Клинар и др. 2022: 190). Као што сам истакла у претходним поглављима, чини се да је ниво Б1 први ниво за који треба израдити наставни материјал у овом контексту.

Ситуације и дискурс који се односе на језик за академске сврхе не само да нису блиски ауторима дидактичког материјала, већ су им и тешко доступни (Буше и Марен де Оливеира 2017: 3). Посматрање практичне и теоријске наставе у садејству са интервјуима које сам спровела за потребе истраживања указују на то да би било драгоцено снимити одређене академске ситуације које би се потом могле дидактизовати, посебно имајући у виду да мали број предавача језика има директан приступ универзитетској настави. Рад на аутентичним материјалима са универзитета на ком студенти студирају може касније допринети њиховој повезаности са институцијом и мотивацији за учењем, али с друге стране избор материјала мора покривати широк спектар тема и бити интердисциплинаран како би задовољио хетерогену групу студената (Вихман 2020: 266). Често се предавач језика за академске сврхе налази и у улози творца оваквог наставног материјала.

У припреми курса језика за специфичне сврхе, укључујући академске, предавач-аутор програма барата двема врстама података: постојећим подацима (аудио и видео снимцима, писаним документима, извештајима итд.) и подацима насталим на захтев предавача-аутора (најчешће интервјуима) (Парпет 2019: 5). У контексту рецептивних вештина којима се у овој дисертацији бавим, верујем да би било изузетно корисно документовати у аудио, али и видео-формату предавања и вежбе на различитим факултетима. Предавања као претежно монолошки тип наставе чине се подесним за видео-снимање, уз додатак помоћних материјала које професори користе (презентација, *хендаута*, итд.). Вежбе, с друге стране, могу бити изазовније за снимање будући да се актери крећу и комуницирају у мањим групама бавећи се задатком који се у том тренутку реализује. Међутим, ни овај вид наставе није немогуће снимити. Највећа препрека када је реч о овом подухвату јесте сагласност предавача и студената за снимање, као и финансирање пројекта који би омогућио опсежније прикупљање

аутентичног материјала. Током овог истраживања, и сама сам се сусретала са повременим потешкоћама када је требало добити сагласност за посматрање предавања. Ове се потешкоће наводе и у литератури. Наиме, нису сви простори, актери и документи који су део универзитетске наставе једнако доступни пошто је неке теже забележити из техничких разлога (лакше је снимити предавања него вежбе јер на предавањима доминантно говори предавач), али и етичких разлога (неки предавачи ће одбити снимање, на пример, или неће хтети да поделе наставни материјал) (Буше и Марен де Оливеира 2017: 7, 10).

При писаној рецепцији, предавачима језика су већ на располагању постојећи уџбеници, али се у договору са колегама са различитих факултета може доћи и до других видова писаног наставног материјала. Још једна корисна алатка у наставном процесу за академске сврхе били би универзитетски уџбеници и глосари страних језика струке за које Вујовић (2018: 162) истиче да су драгоцене наставно средство. Овакве публикације би у контексту српског као страног језика за академске сврхе имале додатну вредност, односно поред њихове примарне намене у настави француског, немачког, енглеског и других језика присутних на Универзитету у Београду, они би могли бити корисни странцима који студирају на српском, а који су говорници поменутих језика.

Када је реч о другој врсти података, оним насталим на захтев аутора, могуће је спровести наменске интервјуе који су комплементарни аутентичном материјалу и у којима се са предавачима са различитих факултета разговара о структури наставе у њиховој институцији, о евалуацији, студентским питањима и другим универзитетским темама. Прикупљени материјал може се користити у настави у изворној форми, или пак у нешто измењеној форми која олакшава разумевање, а понекад се аутентични материјал уопште не користи као предлојак, већ служи као инспирација за израду новог наставног материјала. Измене могу подразумевати, на пример, убацивање уводног коментара који би дао студентима контекст или се могу комбиновати са другим материјалима из исте области, на пример аутентичан материјал из сфере археологије се може допунити интервјуом са неким археологом. Такође, аутентични документи се могу допунити фотографијама, шемама и другим графичким приказима који би допринели разумевању (Манжант и Парпет 2004: 55). Такође, како Илжер (2009а: 136) наводи, корпус интервјуа може бити користан у вежбању усмене рецепције, али и вођења бележака. Употребом аутентичног материјала предавач може помоћи студентима да спознају аутентичну брзину говора и начин излагања који је типичан за универзитет. Рад на развоју вештине вођења бележака могао би допринети бољој припреми студената за студије и помоћи им да избегну неке од проблема који су истакнути у интервјуима у овом истраживању.

Најзад, када је реч о писаној ћирилици као једном од честих проблема при вођењу бележака у мом истраживању, и ова врста нашег писма изискује већу изложеност и вежбу. У том контексту може бити изузетно занимљиво користити *Ново букварско писмо* (Оршолић 2023) настало у оквиру доктората одбрањеног на Универзитету уметности, заснованог на анализи различитих реализација ћирилице. На основу тог истраживања предложен је писани ћирилични фонт *Буквар* којим се на одговарајући начин могу исписивати и повезивати слова. На овај начин, студенти могу конвертовати различите текстове из штампане у писану ћирилицу како би вежбали читање ради унапређења писане рецепције или проверили текстове које су сами написали писаним словима. Фонт ће бити доступан за бесплатно преузимање (Оршолић 2023: 171), те ће бити драгоцен ресурс који би се потенцијално могао користити и у изради наставног материјала за српски језик за академске сврхе, што је у складу с намерама аутора да писмо нађе примену у дидактици, премда првенствено у усвајању почетног писања код деце.

Најзад, још један занимљив извор материјала који се може користити и у настави језика за академске сврхе су *ТЕД* говори. Како Рејн (2019: 37) истиче, захваљујући *creative commons* лиценци под којом се ови говори публикују, могуће их је слободно користити у настави и научним истраживањима. Овај се принцип лако може применити и за српски језик будући да се у последњих неколико година све чешће организују *ТЕД* конференције и објављују видео-снимци на *Youtube*-у. Међутим, упитно је да ли се сви говори могу сматрати релевантним за сферу академског језика, те би се нека врста тријаже морала спровести пре употребе ових снимака у настави језика за академске сврхе.

У овом поглављу сам настојала да укратко представим могућности дидактизације материјала који су у некој мери разматрани или поменути у мом истраживању. Такав подухват би изискивао значајнија улагања, како временска, тако и финансијска. Наиме, сматрам да су потребна даља истраживања у сфери примењене лингвистике и српског језика за академске сврхе како би се истражила питања која су за енглески, француски или немачки језик већ детаљно обрађена. У нашем се региону томе посветила одређена пажња, највише у Словенији, а њихова искуства потврђују ову моју тврдњу. Наиме, према Калин Голоб и др. (2023: 41) било би пожељно да универзитети уложе новац у инфраструктуру попут језичких центара, који би омогућили даљи развој језичке подршке за стране студенте, али и пружили подршку предавачима на високошколским институцијама када је реч о раду са страним студентима са слабијим језичким знањима. Исти аутори истичу да улагање у интернационализацију заправо мора бити улагање у језик, у течајеве за странце, у педагошко особље, те у дигиталне алатке (*ibid*: 41–42). Како Борг истиче, настава језика за академске сврхе има дидактику језика као полазиште, али се у овом процесу промишљањем нужно долази и до језичке политике (Борг 2011: 54). Област наставе језика за академске сврхе сложена је, вишеслојна и вишеструко значајна, те је неопходно резултате научних истраживања попут оног које сам спровела за потребе ове дисертације применити у пракси, за шта је неопходно темељно планирање и озбиљна језичка политика. Надам се да ће упркос великим изазовима са којима се наш универзитет суочава у време настанка ове дисертације, у будућности ипак бити могућности за већа институционална улагања у Центар за српски као страни језик и наставу језика намењену страним студентима у Србији.

8. Закључак

У закључном делу ове дисертације, резимираћу резултате овог емпиријског истраживања посвећеног рецептивним академским језичким вештинама у контексту српског као страног језика. У првом поглављу сам најпре представила резултате пилот-истраживања спроведеног са страним студентима у Србији, посвећеног усменој и писаној рецепцији у академском контексту и заснованог на њиховој самопроцени. Резултати пилот-истраживања су показали да већина студената има великих потешкоћа у разумевању предавања и вежби, што ми је уз моја сопствена искуства у настави српског као страног језика указало на потребу да се ова тема истражи. У овом сам поглављу такође приказала методе и узорак истраживања спроведеног за потребе ове докторске дисертације. Реч је о студији случаја која обухвата квалитативне методе интервјуа и посматрања, а која је спроведена на девет факултета Универзитета у Београду, са 12 предавача и 39 студената из 29 земаља (стипендиста пројекта *Свет у Србији*).

У другом сам се поглављу усредредила на приказ академског језика и академских вештина из угла франкофоне, англофоне и германофоне литературе. Представила сам различита поимања академског језика и дискурса, те језичких вештина које су за њих везане. Такође сам приказала појмове академског вокабулара, те општих и специфичних језичких вештина. Ови се појмови, дакле, односе на оне језичке облике и одлике који постоје и у другим дискурсима и контекстима, али који се у академском контексту јављају с већом фреквентношћу. Академски дискурс се користи у читавом спектру универзитетских ситуација, те је зато изузетно значајан за теме које се тичу страних студената и студија на страном језику. Када је реч о академском вокабулару, он обухвата речи које имају ниску фреквентност у општој комуникацији, а високу у академској, или пак речи које у академском контексту добијају неко специфично значење. Они који разликују општи и специфични контекст под општим подразумевају онај који је заједнички различитим дисциплинама, а под специфичним онај који је ускостручни. Ова дисертација је била усредсређена преваходно на општи академски контекст будући да нема довољно истраживања и језичких ресурса за српски језик за академске сврхе које би били темељ за детаљнију дистинкцију.

У трећем сам се поглављу бавила рецептивним језичким вештинама и вештином вођења бележака, с посебном пажњом на приказ ових вештина у *Заједничком европском оквиру за језике* и пратећим публикацијама. Чини се да се аудирање перципира као важна и захтевна језичка вештина, док се академској писаној рецепцији посвећује мање пажње иако су обе вештине изузетно значајне за студенте. Поред писане и усмене рецепције, и вођење бележака представља честу активност која поред језичких обухвата и одређене когнитивне вештине. Анализирајући одлике различитих језичких вештина које су релеватне за рецепцију у академском контексту и контрастирајући их са *ЗЕОЈ*-ем, увидела сам да се ове вештине јављају у дескрипторима преваходно од нивоа Б1, те да је ниво Б2 први ниво који је заправо адекватан за академске студије на страном језику. Међутим, страни студенти у Србији најчешће немају довољно времена како би достигли овај жељени ниво, што касније изазива потешкоће које сам приказала у емпиријском делу дисертације.

Четврто сам поглавље посветила структури предавања и вежби као специфичним облицима универзитетске наставе. Предавања преваходно одликује дуго везано монолошко излагање, док се вежбе одликују практичним радом и већим ступњем интеракције између предавача и студената. Настава се може одвијати без пратећих материјала, али може бити и мултимодална и имати различите пратеће материјале, од *хендаута* до илустрација,

презентација и видео-материјала који употпуњују оно што предавач говори. У овом сам поглављу такође пружила преглед различитих приступа језичкој настави намењеној страним студентима уз примере са немачких, аустријских, француских и франкофоних универзитета. Језичку подршку сам класификовала у следеће четири категорије: припремна настава пре доласка у циљну земљу, припремна настава у циљној земљи пре почетка студија, припремна настава у циљној земљи током студија и самостални рад. Пре доласка у циљну земљу, студенти на располагању могу имати организоване курсеве уколико је реч о билатералним програмима, онлајн курсеве које организују страни универзитети или државна тела, а могу се ослонити и на друге (опште) курсеве језика. У циљној земљи за студенте могу бити организовани курсеви уживо, једногодишњи студијски програми, али и радионице. У зависности од обима, студенти могу добити ЕСПБ бодове или дипломе за успешно похађање овакве наставе. Током студија, настава језика може попримити облик изборног предмета, допунских курсева, хибридних курсева, те тандем програма. Најзад, студенти се могу самостално усавршавати уз помоћ тандема, различитих речника, приручника, листа речи и апликација, често заснованих на вештачкој интелигенцији. Било би неопходно радити на развоју сличних програма за српски језик будући да је у Србији избор знатно скромнији спрам оног који сам приказала.

Пето поглавље илуструје структуру студената на Универзитету у Београду и представља језичку припрему која је доступна студентима који намеравају да студирају на српском као страном језику. Универзитет у Београду јасно истиче жељу за интернационализацијом, али удео страних студената који нису српске националности на основним академским студијама и даље не прелази 2%. У ту групу страних студената убрајају се и стипендисти програма *Свет у Србији* Владе Републике Србије. Овај је пројекат допринео повећању броја страних студената, међутим, и даље има бројне организационе проблеме и било би пожељно усагласити га са *Стратегијом интернационализације УБ*. Када је реч о избору факултета, страни студенти се најчешће опредељују за Медицински факултет, Економски факултет и Факултет организационих наука. У овом сам се поглављу осврнула и на језичку подршку коју страним студентима пружа Центар за српски као страни језик Филолошког факултета Универзитета у Београду. Реч је о курсевима општег језика у трајању од једног семестра који се организују током школске године, летњим вишенедељним курсевима, као и интензивним курсевима организованим за потребе пројекта *Свет у Србији*, који у зависности од трајања одговарају нивоима од А1 до Б1.

Шесто, централно, поглавље пружа анализу универзитетске наставе са становишта предавача на универзитету, страних студената и мене као истраживача. На основу посматрања наставе на девет факултета, описала сам како се настава реализује у виду предавања и практичне наставе, односно вежби. Приметно је такође да се у различитим областима јављају два типа лексике: општа која се односи на науку у ширем смислу и ускостручна лексика специфична за одређену област студија. Студентима је потенцијално олакшавајућ фактор то што се у обе категорије сусрећу са латинизмима и интернационализмима, а у неким областима су присутни и симболи (математички, физички, хемијски, итд.). Верујем да су потребна опсежна истраживања како би се ова лексика описала, испитала и потом дидактизовала. Студенте треба поред језика припремити и на лингвистичке материјале који могу помоћи рецепцији, а реч је о презентацијама, илустрацијама, текстуалним материјалима, али и препаратима, макетама и другим практичним примерима који варирају сходно научној области. Када је реч о резултатима интервјуа са предавачима, истиче се неколико увида. Најпре, теоријска настава обично подразумева везано монолошко излагање предавача са мање интеракције са студентима, док

се практична настава у већој мери ослања на дијалог предавача и студената. Од студената се очекује да се унапред припреме за вежбе, међутим, предавачи истичу да имају потешкоћа у мотивисању студената за самостални рад. Када је реч о приступима настави, већина предавача не увиђа разлику у динамици када су присутни страни студенти, а пошто је званични језик наставе српски језик, а ради се у великим групама, они сматрају да би било тешко адаптирати наставу појединцима. Консултације пружају више могућности за комуникацију, а том приликом се обично користе српски и енглески језик, а сходно могућностима и потребама и други језици попут француског или шпанског. Проблеми у комуникацији настају када предавач и студент немају ниједан заједнички језик или када језички ниво није довољно висок. Неки предавачи подстичу употребу српског језика јер га сматрају важним за наставак студија. Најзад, материјали и евалуација која потом следи обухватају различите врсте писаног и мултимедијалног материјала који зависе од научне области и типа предмета. У неким случајевима су предавачи спремни да прилагоде модалитете евалуације, али језичка баријера неким студентима представља велики проблем чак и са поменутих прилагођавањима. Најобимнији део истраживања представља искуства 39 студената. Већина студената (73,36%) наводи да им је лакше да разумеју вежбе него предавања. Из њихових одговора се очитују следећи фактори који доприносе или одмажу разумевању: постојање визуелне подршке, коришћење радног листа на часу, мануелни рад на вежбама, интеракција предавача са студентима, међусобна интеракција студената, могућност добијања појашњења на другом језику, невербална комуникација, брзина говора, сложеност академског језика и вокабулара, употреба латинизама и интернационализама, психолошки фактори (пажња и мотивација), припрема за час унапред или постојеће предзнање из неке области. Скоро половина (49%) испитаника тек половично разуме питања предавача, 28% их разуме, док их 23% не разуме. Језичка баријера, стрес у директној комуникацији, брзина говора и когнитивно оптерећење наведени су као фактори (не)разумевања. Када је реч о претходним искуствима, 69% испитаника је већ имало искуства са студијама на другим универзитетима, што је неким од њих било корисно због предзнања из исте области и методолошких знања применљивих на садашње студије. Претходна искуства су их охрабрила и да буду комуникативнији, док другима нису била корисна. Белешке за већину испитаника представљају важну активност, те је тако 69% њих водило своје белешке, а 64% је позајмљивало белешке од колега. У вођењу сопствених бележака, нашим испитаницима су значајни језик на ком се оне воде, комуникативност и интеракција са другим студентима, когнитивно оптерећење и неразумевање градива и брзина говора. Код туђих бележака, учени су топоси фотографисања бележака, комуникативности и интеракције са другим студентима, неразумевања туђих бележака, а нарочито неразумевања писма, тј. (писане) ћирилице. Припрема за наставу зависила је од организације времена, неопходности претходне припреме, комуникативности и интеракције, неразумевања градива и вокабулара. Студенти су се припремали уз различите изворе, а превасходно су користили писане материјале (учбенике и ауторизована скрипта) повремено допуњене изворима са интернета, неформалним скриптама на српском или другим језицима, као и снимцима са *Youtube-a*. Када је реч о комуникацији са предавачима, већина испитаника (62%) се сусрела са потешкоћама, а оне се првенствено односе на употребу српског или енглеског језика, психолошке факторе, припрему за разговор, комуникативност, брзину говора и вокабулар који морају разумети или употребити. Највећи изазов за стране студенте на првој години основних академских студија на Универзитету у Београду био је језик. Будући да су испитаници похађали курс језика на А1 нивоу пре почетка студија, не чуди што је управо српски језик био често непремостива препрека у рецепцији и вођењу бележака. Чини се да њихова искуства могу бити сумирана у следећем коментару једног од испитаника: *Разумети српски, то је било компликовано. Како*

би се ублажили сви наведени проблеми, неопходно је спровести даља истраживања, али и израдити одговарајући дидактички материјал.

У седмом поглављу сам размотрила неке могућности дидактизације аутентичног универзитетског материјала с циљем побољшања језичке припреме намењене страним студентима и ублажавања неких потешкоћа које су испитаници навели у овом истраживању. Сматрам да би било драгоцено документовати предавања и вежбе на различитим факултетима нашег универзитета у видео-формату, а потом припремити пратеће радне листове уз помоћ којих би се вежбала аудио-визуелна рецепција. Такође, могуће је израдити и наменски материјал, спровести припремљене интервјуе са универзитетским актерима и њих дидактизовати. Када је реч о писаним изворима, могуће је користити постојеће текстуалне материјале (одломке из уџбеника, приручника, *хендаута*, итд.) за израду вежбања за писану рецепцију. Најзад, важно је обратити пажњу на упознавање студената са писаном ћирилицом, а пригодан дидактички материјал се може ослонити на постојеће фонтове намењене вежбању почетног писања.

Када је реч о иницијалним хипотезама, моје истраживање их потврђује, уз подробнији увид у различита искуства која се односе на рецепцију, како писану, тако и усмену.

1. У високом образовању, студенти који студирају на страном језику сусрећу се са предавањима и вежбама као специфичним облицима универзитетске наставе које сам приказала и у прегледу релевантне литературе, и путем резултата посматрања наставе на девет факултета Универзитета у Београду. Предавања представљају превасходно монолошку форму, са могућношћу повремене партиципације студената, док вежбе омогућују практичну примену градива и рад у мањим групама. Вежбе пружају могућност интерактивног приступа и студентске партиципације. Студенти имају прилику да се ближе упознају с материјом коју изучавају, неретко у лабораторијским или студијским условима, а у овом случају могућност визуелне рецепције може донекле премостити језичке потешкоће. Употребом дигиталне учионице, предавања и вежбе могу се обогатити и прилагодити потребама материје која се изучава и студената са којима се ради. Градиво које се обрађује на предавањима и вежбама студенти самостално усвајају и путем различитих врста писаних материјала (попут уџбеника и збирки задатака), дигиталних и аудио-визуелних (презентација, видео-туторијала, цртежа) и бележака (сопствених и туђих), а уз то, доступни су им и незванични материјали (скрипта, писани и видео-материјали које налазе на интернету, апликације). Усмена и писана рецепција које се одвијају на предавањима и вежбама изискују специфичне језичке вештине које су описане у приказу интервјуа са предавачима и студентима (вештине аудирања, читања, вођења бележака), али и различите компетенције, од којих посебно издвајамо социолингвистичку компетенцију. Поред тога, психолошки фактори попут мотивације, организације времена и спремности за комуникацију с предавачима и другим студентима фактор су у (не)разумевању како предавања, тако и вежби. Најзад, неке могућности дидактизације сам размотрила у последњем поглављу. Могуће је у настави српског као страног језика користити аутентични аудио или аудио-визуелни материјал снимљен на предавањима и вежбама, као и писани материјал (одломци из уџбеника, хендаути, презентације, формулари). Такође, могуће је и наменски припремити материјал (снимити интервјуе са предавачима, одабраним студентима, административним особљем), модификовати постојећи аутентични материјал и прилагодити га наставним циљевима, међутим у оба случаја, добијање сагласности и средстава за такав подухват представљају потенцијални проблем. Најзад, потребно је развијати и материјал намењен усвајању писане ћирилице, за шта се може користити фонт *Буквар*.

2. Недовољно развијене језичке вештине и језички ниво могу представљати препреку у рецепцији, а последично и студирању, те утицати на општи успех студената. Овај закључак проистиче из бројних потешкоћа које су евоцирали испитаници из студентске популације у овом истраживању. Испитаници су се сусрели с потешкоћама у разумевању предавања и вежби, успостављању комуникације с предавачима, али и колегама, разумевању питања предавача и одговарању на њих, разумевању писаног, аудио и аудио-визуелног материјала који су добијали, као и потешкоћама у вођењу бележака и разумевању бележака својих колега. Као највећи изазов на првој години основних академских студија испитаници издвајају управо језик, тј. недовољан језички ниво који их је онемогућавао да у довољној мери разумеју наставу, због чега су неретко прибегавали материјалима на језицима које знају и потоњем превођењу. Услед тога, испитаници су улагали незанемарљиву количину времена у превођење с циљем да разумеју део градива које треба да савладају. Када је реч о њиховом успеху, имајући у виду да је тек дванаесторо од тридесет девет испитаника остварило више од половине предвиђених ЕСПБ бодова за текућу годину, уочљиво је да је општи успех страних студената из мог узорка слаб.

3. У овој сам дисертацији настојала да прикажем спектар вештина које су неопходне за рецепцију, како писану, тако и усмену, у академском контексту, као и за вођење бележака, и у приказу литературе, и у анализи дневника посматрања наставе и спроведених интервјуа са предавачима и студентима. Најпре вреди поменути језичке факторе, међу којима се истичу превасходно брзина говора, академски вокабулар и потешкоће у разумевању слова, посебно писане ћирилице. Када је реч о академском вокабулару, он се одликује како општим, тако и ускостручним лексемама, а у зависности од области, у неким се случајевима посебно истиче употреба латинизама и грецизама, односно интенационализама. Треба истаћи и употребу симбола у одређеним областима, што може допринети лакшем разумевању. Приметна је и употреба дискурских маркера којима се указује на структуру часа, хијерархијске односе унутар градива, као и значајне целине, посебно оне које су корисне за потоњу евалуацију (колоквијуме и испите). Према доступној литератури и пракси у франкофоним и германофоним земљама, као и земљама у региону, потребно је да студенти овладају нивоом Б2 (или вишим) како би имали довољно развијене језичке вештине за академске сврхе и били у стању да прате универзитетску наставу.

4. Вођење бележака представља изнимно значајну језичку вештину у високом образовању која обједињује рецепцију и базичну продукцију и може бити веома изазовно у случају да студенти нису претходно достигли адекватан језички ниво. На предавањима студенти неретко воде белешке, што изискује истовремену усмену рецепцију онога што предавач говори и визуелну или писану рецепцију пратећег материјала који се том приликом користи. Ово представља значајан когнитивни напор за стране студенте који морају у ограниченом временском оквиру истовремено користити више језичких вештина. Поред тога, студентима је у вођењу бележака препрека и слабо разумевање писане ћирилице коју предавачи користе када бележе неке информације на табли, као и брзина говора коју истичу као извор потешкоћа. С друге стране, на основу литературе може се закључити да овладавање вештином вођења бележака, које се одвија у више фаза, може потом допринети усвајању већег удела градива и самим тим постизању бољег успеха на студијама.

Имајући у виду све наведено, сматрам да област наставе језика за академске сврхе заслужује даља истраживања која би узела у обзир различите лингвистичке аспекте академског српског језика (одлика дискурса, вокабулара итд.), али и искуства актера у наставном процесу када је реч о продуктивним вештинама које нисам узела у разматрање у овој дисертацији. Надам се да ћу у будућим истраживањима и сама имати прилику да

продубим досадашње увиде новим студијама случаја које бих спровела са студентима који су се припремали за студије након ванредних пандемијских услова.

Упркос неповољном актуелном стању у високошколском образовању у Републици Србији, надам се да ће у будућности значај интернационализације бити не само препознат у стратешким документима, већ и подржан институционално и финансијски. Озбиљнији искорак у језичкој припреми страних студената за студије на српском језику могућ је само уз институционалну сарадњу различитих државних институција, а на основу искустава у настави, верујем да су предавачи и истраживачи српског као страног језика спремни да, као и до сада, овај процес подрже својим знањем и активним учешћем у њему.

9. Литература

1. Арас и Фор (2017): Arras, Ulrike & Fohr, Tanja. Mitschreiben: Funktionen und didaktische Überlegungen zu Formen der Wissensverarbeitung an der Hochschule. *DaFFür Berlin — Perspektiven für Deutsch als Fremd- und Zweitsprache in Schule, Beruf und Wissenschaft*, 141–149.
2. Атанасес и Микелсен (2013): Athanases, Steven & Michelsen Wahleithner, Juliet. EDUCATORS' CONCEPTIONS OF ACADEMIC LITERACY AND LANGUAGE. *Academic Language in Second Language Learning*, 125–146.
3. Бажбер (2006): Biber, Douglas. *UNIVERSITY LANGUAGE: A CORPUS-BASED STUDY OF SPOKEN AND WRITTEN REGISTERS*. Amsterdam: John Benjamins.
4. Бауман и Грејвс (2010) Baumann, James & Graves, Michael. What is Academic Vocabulary?. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 54(1), 4–12.
5. Бејли (2018): Bailey, Stephen. *Academic Writing: A Handbook for International Students*. New York: Routledge.
6. Бигс и Танг (2007): Biggs, John & Tang, Catherine. *Teaching for Quality Learning at University*. New York: Society for Research into Higher Education & Open University Press.
7. Бок (2000): Boch, Françoise. Prise de notes et écriture conceptuelle à l'université. *Pratiques: linguistique, littérature, didactique*, 105/106, 137–158.
8. Бом и др. (2019): Bohm, Anke, Koeper-Saul, Veronika, & Mossmann, Christian. The European University Tandem Project — An Integrated Online Platform to Foster Intercultural Language Exchanges across Europe (and Beyond). *Innovative language teaching and learning at university: a look at new trends*, 53–61.
9. Бонер и др. 2023: Bonner, Euan, Lege, Ryan, & Frazier, Erin. (2023). Large Language Model-Based Artificial Intelligence in the Language Classroom: Practical Ideas For Teaching. *Teaching English with Technology*, 23(1), 23–41.
10. Бонк (2000): Bonk, William. Second Language Lexical Knowledge and Listening Comprehension. *International Journal of Listening*, 14(1), 14–31.
11. Борг (2011): Borg, Serge. Identité curriculaire du français sur objectifs universitaires Approches linguistiques, didactiques et éducatives. *Le Français sur Objectifs Universitaires*, 43–55.
12. Босанац и Војчић (2024). Bosanac, Maja i Vojčić, Gorana. Vođenje beležaka u toku nastavnog procesa — analogno i digitalno okruženje. *Nastava i vaspitanje*, 73(2), 157–170.
13. Бохеј и др. (2011): Bohay, Mark, Blakely, Daniel, Tamplin, Andrea & Radvansky Gabriel. Note Taking, Review, Memory and Comprehension. *American Journal of Psychology*, 124, 63–73.
14. Бранић Латиновић (2016): Бранић Латиновић, Б. *Општи и академски вокабулар на средњошколском узрасту*. Докторска дисертација. Универзитет у Београду.
15. Брејн (2002). Braine, George. Academic literacy and the nonnative speaker graduate student. *Journal of English for Academic Purposes*, 1, 59–68.
16. Брус (2015): Bruce, Ian. *Theory and Concepts of English for Academic Purposes*. Houndmills: Palgrave Macmillan.

- 17.Бу и Кавала (2011): Bou, Paule & Cavalla, Cristelle. Un référentiel-outil de compétences méthodologiques. *Langue(s) et intégration : Dimensions institutionnelle, socio-professionnelle et universitaire*, 365-381. [En ligne] <https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-00699920/document>
- 18.Букануш (2016): Boukhannouche, Lamia. La langue française à l'université algérienne : changement de statut et impact. *Carnets : revue électronique d'études françaises*, II(8), 76–92.
- 19.Букле (2011): Bouclet, Yann. Français sur Objectifs Universitaires, Français pour Usages Universitaires ou Français à Visée Universitaire ? *Le Français sur Objectifs Universitaires*, 57–67.
- 20.Бушар и Парпет (2003): Bouchard, Robert & Parpette, Chantal & Pochard, Jean-Charles. Le cours magistral et son double, le polycopié : relations et problématique de réception en L2. *Cahiers du Français Contemporain*, version d'auteur. [En ligne] https://www.researchgate.net/publication/47390038_Le_cours_magistral_et_son_double_le_polycopie_relations_et_problematique_de_reception_en_L2
- 21.Бушар и Парпет (2007): Bouchard, Robert & Parpette, Chantal. Autoportrait de l'enseignant-chercheur en auteur/acteur. *Lidil*, 35. [En ligne] <http://journals.openedition.org/lidil/2253>
- 22.Бушар и Парпет (2014): Bouchard, Robert & Parpette, Chantal. Littéracie universitaire et orolographisme : le cours magistral, entre écrit et oral. *Pratiques*, 153–154. [En ligne] <http://journals.openedition.org/pratiques/1987>
- 23.Буше (2019): Bouchet, Karine J.-L. Français sur objectif universitaire: quand la coopération entre pairs s'invite dans les amphis. *Inovacije u nastavi*, XXXII(2), 13–32.
- 24.Буше и Марен де Оливейра (2017): Bouchet, Karine & Marins de Oliveira, Guiomar. La place de la collecte de données dans la conception d'une formation en FOU L'exemple d'une collecte à Agrosup Dijon pour la FZEA. *Le FOU à l'Université de São Paulo : enjeux institutionnels et formation linguistique*. [En ligne] <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-02060829/document>.
- 25.Ватлс (2019): Wattles, Isidora. Intervju kao istraživačka metoda: teorijski aspekti. *CIVITAS*, 9(2), 201–214.
- 26.Видић (2014): Vidić, Jasna. Rečnik u nastavi francuskog jezika za akademske potrebe. *Komunikacija i kultura online*, V(5), 102–131.
- 27.Вила (2021): Vila, Francesc Xavier. The hegemonic position of English in the academic field. *European Journal of Language Policy*, 13, 47–73.
- 28.Висињевски и др. (2023): Wisiniewski, Katrin, Lenhard, Wolfgang & Möhring, Jupp. Wie wichtig sind Deutschkenntnisse für ein erfolgreiches Studium internationaler Bachelorstudierender?. *DAAD Forschung Kompakt*. <https://doi.org/10.46685/DAADStudien.2023.03>
- 29.Вихман (2020): Wichmann, Martin. Vorlesungen verstehen – Einblicke in ein Projekt zur gesprochenen Wissenschaftssprache in studienbegleitenden DaF-Kursen. *GFL – German as a foreign language*, 3, 254–277.
- 30.Вујовић (2018): Вујовић, Ана. Положај страних језика струке у средњем и високом образовању у Србији. *Језици образовања*, 147–165.
- 31.Вучо (2018а): Vučo, Julijana. Internacionalizacija univeziteta i jezičke potrebe. *Strani jezik struke i profesionalni identitet*, 69–83.

32. Вучо (2018б): Вучо, Јулијана. Језик и језици образовања. *Језици образовања*, 33–54.
33. Галвез (2009): Galvez, Fabrice. Propédeutique pour étudiants internationaux : les choix de l'université de Franche-Comté. *Terres de FLE*, 2, 93–96.
34. Гарднер и Дејвис (2014): Gardner, Dee & Davies, Mark. A New Academic Vocabulary List. *Applied Linguistics*, 35(3), 305–327.
35. Гох (2005): Goh, Christine. Second language listening expertise. *Expertise in Second Language Learning and Teaching* (ed. K. Johnson). 64–84. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
36. Гох (2013): Goh, Christine. ESP and Listening. *The Handbook of English for Specific Purposes* (eds. Paltridge, Brian & Starfield, Sue). Boston: Wiley-Blackwell.
37. Грејндер и Пако (2010): Granger, Sylviane & Paquot, Magalie. The Louvain EAP dictionary (LEAD). *Proceedings of the XIV EURALEX International Congress*, 321–326.
38. Гргић и др. (2022): Grgić, Ana, Matovac, Darko i Aleksovski, Marinela. 60. godina Croaticuma – Centra za hrvatski kao drugi i strani jezik. *Hrvatski iseljenički zbornik*, 106–125.
39. Даглас и др. (2022): Douglas, Scott, Landry, Michael, Doe, Christine & Cheng, Liying. English for Academic Purposes Student Reflections: Factors Related to Their Additional Language Socialization at a Canadian University. *TESL Canada Journal*, 39(1), 21–43.
40. Даф (2008): Duff, Patricia. *Case Study Research in Applied Linguistics*. New York: Taylor & Francis.
41. Де Шазал (2014): De Chazal, Edward. *English for Academic Purposes*. Oxford: Oxford University Press.
42. Дернаи (2007): Dörnyei, Zoltán. *Research Methods in Applied Linguistics: Quantitative, Qualitative, and Mixed Methodologies*. Oxford: Oxford University Press.
43. Дурбаба (2011): Дурбаба, Оливера. *Терија и пракса учења и наставе страних језика*. Београд: Завод за уџбенике.
44. Дурбаба и Вучо (2016): Дурбаба, Оливера & Вучо, Јулијана. О неопходности израде академског речника српског језика у општеобразовне и високошколске сврхе. *Теме*, 951–967.
45. Дурбаба и др. (2024): Дурбаба, Оливера, Стојичић, Војкан и Миловановић, Јована. Да ли се чујемо? Аудирање у настави српског као страног језика. *Језици и културе у времену и простору*, XI(3), 471–482.
46. Елис и Симсон-Влек (2008): Ellis, Nick C. & Simpson-Vlach, Rita. An Academic Formulas List (AFL): Corpus Linguistics, Psycholinguistics, and Education. *Proceedings of TaLC8 – The 8th Teaching and Language Corpora Conference*, author's version. [On line] <https://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/handle/2027.42/139846/EllisTalcProceedings.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
47. Жао (2017): Zhao, Jun. Native speaker advantage in academic writing? Conjunctive realizations in EAP writing by four groups of writers. *Ampersand*, 4, 47–57.
48. Зобеница (2019): Zobenica, Nikolina. Konstrukcija znanja i interakcija na univerzitetским predavanjima digitalnog doba. *Metodički vidici*, 10, 289–307.
49. Илжер (2009а): Hilgert, Emilia. Un corpus au service du français sur objectifs universitaires : interviews d'enseignants-chercheurs. *Mélanges CRAPEL*, 31, 132–145.

- 50.Илжер (2009б): Hilger, Emilia. Quand le FOS vire au FOU. *Terres de FLE*, 2, 49–61.
- 51.Јаворска (2015): Jaworska, Sylvia. Review of recent research (1998–2012) in German for Academic Purposes (GAP) in comparison with English for Academic Purposes (EAP): cross-influences, synergies and implications for further research. *Language Teaching*, 48 (2). 163–197. [ауторска верзија] [online] <https://centaur.reading.ac.uk/37172/>
- 52.Јерковић 2016: Jerković, Milena. *Analiza potreba kao ključni aspekt u procesu izrade kursa engleskog jezika za oblast tehnološke i inženjerske struke*. Doktorska disertacija. Univerzitet u Novom Sadu.
- 53.Јусели и др. (2015): Ucelli, Paola, Phillips Galloway, Emily, Barr, Christopher, D., Meneses, Alejandra & Dobbs, Christina L. Beyond Vocabulary: Exploring Cross-Disciplinary Academic-Language Proficiency and Its Association With Reading Comprehension. *Reading Research Quarterly*, 50(3), 337–356.
- 54.Кавала (2007): Cavalla, Cristelle. Réflexion pour l'aide à l'écrit universitaire auprès des étudiants étrangers entrant en master et doctorat. *L'accueil des étudiants étrangers dans les universités francophones*, 37–48.
- 55.Калин Голоб и др. (2023): Kalin Golob, Monika, Krek, Simon, Rozman, Tadeja, Stabej, Marko, & Udovič, Boštjan. Jeziki visokega šolstva 2012–2023: Med internacionalizacijo in skrbjo za slovenski jezik. *Jezik in Slovstvo*, 68(4), 29–48.
- 56.Каминс (2000): Cummins, Jim. Academic Language Learning, Transformative Pedagogy, and Information Technology: Towards a Critical Balance. *TESOL Quarterly*, 34, 537–548.
- 57.Каминс (2001): Cummins, Jim. Language, Power and Pedagogy: Bilingual Children in the Clevedon: Crossfire. *Multilingual Matters*.
- 58.Карас и Куршину (2014): Carras, Catherine et Courchinoux, Sandrine. Transmission de contenus disciplinaires en contextes universitaires : une illustration au travers de cours magistraux. *Le français sur objectifs universitaires : perspectives théoriques et réalité du terrain*. [en ligne] <https://hal.univ-grenoble-alpes.fr/hal-01985734>
- 59.Квари (2014): Kwary, Deny. Oxford Learner's Dictionary of Academic English. *Lexicography: Journal of ASIALEX*, 1(2), 189–192.
- 60.Кивра (2015): Kiewra, Kenneth. Note Taking on Trial: A Legal Application of Note-Taking Research. *Educational Psychology Review*, 27(4), 377–384.
- 61.Кивра и др. (1991а): Kiewra, Kenneth, Mayer, Richard, Christensen, Maribeth, Kim, Sung-Il & Risch, Nancy. Effects of Repetition on Recall and Note-Taking: Strategies for Learning from Lectures. *Journal of Educational Psychology*, 83(1), 120–123.
- 62.Кивра и др. (1991б): Kiewra, Kenneth, DuBois, Nelson, Christian, David, McShane, Anne, Meyerhoffer, Michelle & Roskelley, David. Note-Taking Functions and Techniques. *Journal of Educational Psychology*, 83(2), 240–245.
- 63.Киршнамурти и Косем (2007): Kirshnamurthy, Ramesh & Kosem, Iztok. Issues in Creating a Corpus for EAP Pedagogy and Research. *Journal of English for Academic Purposes*, 6, 356–373.
- 64.Клинар и др. (2022): Klinar, Meta, Pisek, Staša, Stritar Kučuk, Mojca & Šter, Helena. Poučevanje slovenščine za redno vpisane tuje študente na Univerzi v Ljubljani. *Na stičišču svetov: slovenščina kot drugi in tuji jezik*, Obdobja 41.

- 65.Ковачевић (2014): Ковачевић, Милош. Српски језик и функционална писменост на универзитету. *Зборник Института за српски језик САНУ II*, 67–81.
- 66.Ковачевић (2021): Ковачевић, Милош. Питања српског језика на несрбистичким филолошким катедрама и на ненаставничким факултетима. *Статус српског језика и књижевности у образовном систему: зборник радова са Прве интеркатедарскесрбистичке конференције*, Београд: ЗУОВ, 103–121.
- 67.Коксхед (2000): Coxhead, Averil. A New Academic Wordlist. *TESOL Quarterly*, 34(2), 231–238.
- 68.Коксхед (2013): Coxhead, Averil. Vocabulary and ESP. *The Handbook of English for Specific Purposes* (eds. Paltridge, Brian & Starfield, Sue). Boston: Wiley-Blackwell.
- 69.Корајши (2023): Koraisi, Osama. Teaching English in the Age of AI: Embracing ChatGPT to Optimize EFL Materials and Assessment. *Language Education & Technology (LET) Journal*, 3(1), 55–72.
- 70.Кортје и др. (2013): Cortier, Claude, Kaaboub, Abdelkrim, Kherra, Nawel & Benaoum, Mahieddine. Français langue d’enseignement et prise en compte du bi/plurilinguisme dans les études universitaires en Algérie : quelles compatibilités avec la didactique du FOS ?. *Recherches en didactique des langues et des cultures*, 10–13.
- 71.Косем (2008): Kosem, Iztok. Dictionaries for University Students: A Real Deal or Merely a Marketing Ploy?. *Proceedings of the 13th EURALEX International Congress*, 1575–1584.
- 72.Кофи (2015): Coffey, Stephen. A DICTIONARY OF ACADEMIC ENGLISH: A FURTHER RESOURCE FOR STUDENTS IN HIGHER EDUCATION. *International Journal of Lexicography*, 29(1), 100–123.
- 73.Круз (2004): Cruz, Mary Carmen. Can English Language Learners Acquire Academic English? *The English Journal*, 93(4), *Teaching the Many Conventions of Language*, 14–17.
- 74.Ладаж (2016): Ladage, Caroline. L’hybridation dans l’enseignement universitaire pour repenser l’articulation entre cours magistraux et travaux dirigés. *Revue internationale de pédagogie de l’enseignement supérieur*. 32(2), [On line] <http://journals.openedition.org/ripes/1067>
- 75.Лав (1993): Love, Alison. Lexico-Grammatical Features of Geology Textbooks: Process and Product Revisited. *English for Specific Purposes*, 12, 197–218.
- 76.Ланг и Беје (2023): Lang, Élodie & Beillet, Marie. Approche réflexive de la conception modulaire en Français sur Objectifs Universitaires et en littéracies universitaires. *Recherches en didactique des langues et des cultures*, 21–2. [En ligne] <http://journals.openedition.org/rdlc/12536>
- 77.Лебопен (2011): Lebaupin, Thierry. Objectifs universitaires en français : langue–culture, médiation des savoirs et recherche. Quelles clefs pour l’étudiant étranger ?. *Le Français sur Objectifs Universitaires*, 99–105.
- 78.Лија (2014): Lea, Diana. Making a Learner’s Dictionary of Academic English. *Proceedings of the XVI EURALEX International Congress*, 181–189.
- 79.Линден и др. (2025): Linden, Tanya, Yuan, Kewei & Mendoza, Antonette. The Potential and Challenges of Integrating Generative AI in Higher Education as Perceived by Teaching Staff: A Phenomenological Study. *Information Systems Education Journal*. 23, 16–30.

80. Литлмор (2001): Littlemore, Jeannette. The Use of Metaphor in University Lectures and the Problems that it Causes for Overseas Students. *Teaching in Higher Education – TEACH HIGH EDUC.* 6. 333–349.
81. Логар (2021): Logar, Nataša. Writing in academic Slovene: state and origins of students' knowledge and skills. *Slovenski jezik – Slovene Linguistic Studies*, 13, 85–105.
82. Луо и др. (2016): Luo, Linlin, Kiewra, Kenneth & Samuelson, Lydia. Revising lecture notes: how revision, pauses, and partners affect note taking and achievement. *Instructional Science*, 45–67.
83. Манжант (2009): Mangiante, Jean-Marc. Vers un référentiel de formation linguistique pour les étudiants étrangers à partir de la construction de corpus professionnels. *Terres de FLE*, 2, 19–30.
84. Манжант и Парпет (2004): Mangiante, Jean-Marc & Parpette, Chantal. *Le français sur objectif spécifique : de l'analyse des besoins à l'élaboration d'un cours*. Paris: Hachette.
85. Манжант и Парпет (2011): Mangiante, Jean-Marc & Parpette, Chantal. *Le français sur objectif universitaire*. Grenoble: PUG.
86. Маринковић (2016): Маринковић, Небојша. *Граматички минимум српског као страног језика*. Докторска дисертација. Универзитет у Београду.
87. Маринковић (2020): Маринковић, Небојша. Компетитивни модел у настави српског као страног језика — пројекат Свет у Србији, усвајање српског језика код студената из прекоморских земаља. *Српски као страни у теорији и пракси*, IV, 61–75.
88. Мејер и Ланг (2017): Meyer, Jean-Paul & Lang, Élodie. Grammaire et littéracies universitaires en FLM et FLE : Sur la constance et la similitude de certaines erreurs. *Le français écrit au siècle du numérique : Enseignement et apprentissage*, 263–278.
89. Меккеун (2011): McKeown, Rosalyn. *Into the Classroom: A Practical Guide for Starting Student Teaching*. Knoxville: The University of Tennessee Press.
90. Меккарти и Одел (2008): McCarthy, Michael & O'Dell, Felicity. *Academic Vocabulary in Use*. Cambridge: Cambridge University Press.
91. Миловановић (2021a): Milovanović, Jovana. Akademski vokabular: da li su studenti (u)opšte obrazovani? O potrebi za uključivanjem akademskog vokabulara u kurikulumе за srpski jezik u srednjoj školi i na univerzitetu. *Lipar*, 73, 203–216.
92. Миловановић (2021b): Milovanović, Jovana. Online Assessment in the Light of Covid-19-imposed Changes in Higher Education in Serbia. *Živi Jeizici*, 41(1), 145–160.
93. Миловановић (2023a): Milovanović, Jovana. Structuring a Coherent Academic Article. *Research is Back: Handbook on Academic Writing for Students of Humanities* (eds. Pešić, Tara & Milovanović, Jovana). Belgrade: Produkcija Alumnija Filološkog fakulteta, 57–66.
94. Миловановић (2023b): Milovanović, Jovana. CROSS-LINGUISTIC INFLUENCE OF L2 ON COMPREHENSION OF L1 ACADEMIC VOCABULARY. *Philologia Mediana*, 15, 471–480.
95. Миловановић и Стојичић (2023): Milovanović, Jovana & Stojičić, Vojkan. Ortografske greške u nastavi srpskog kao stranog jezika. *Srpski kao strani u teoriji i praksi*, V, 147–160.
96. Молто (2024): Molto, Elena. La connexion françAise: projet de recherche sur l'Intelligence Artificielle appliquée à l'apprentissage du français à l'Université. *Synergies Espagne*, 17, 213–235.

97. Морс и Мареј (2005): Morss, Kate & Murray, Rowena. TEACHING AT UNIVERSITY: A Guide for Postgraduates and Researchers. London: Sage.
98. Мурлон-Далиес (2011): Mourlhon-Dallies, Florence. Le français sur objectifs universitaires, entre français académique, français de spécialité et français pré-professionnel. *Le Français sur Objectifs Universitaires*, 135–143.
99. Неги и др. (2012): Nagy, William, Townsend, Dianna, Lesaux, Nonie & Schmitt, Norbert. Words as Tools: Learning Academic Vocabulary as Language Acquisition. *Reading Research Quarterly*, 47(1), 91–108.
100. Нејшн (1989–1990): Nation, Paul. A writing and notetaking strategy. *Modern English Teacher*, 17 (1–2), 30–33.
101. Нејшн (2001): Nation, Paul. *Learning Vocabulary in Another Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
102. Нејшн и Кјонго (1995): Nation, Paul & Kyongho Hwang. WHERE WOULD GENERAL SERVICE VOCABULARY STOP AND SPECIAL PURPOSES VOCABULARY BEGIN?. *System*, 23(1), 35–41.
103. Неси (2002): Nesi, Hilary. An English Spoken Academic Wordlist. *Proceedings of the X EURALEX International Congress*, 351–357.
104. Николић (2016): Николић, Биљана. Српски као страни језик с друге стране. *Српски као страни у теорији и пракси*, III, 181–212.
105. Николић Мастоd (2023): Николић Мастоd, Биљана. О центру за српски као страни језик на Филолошком факултету Универзитета у Београду. *Српски као страни у теорији и пракси*, V, 7–18.
106. Ок и др. (2025): Oc, Yusuf., Gonsalves, Chahna, & Quamina, La Toya. Generative AI in Higher Education Assessments: Examining Risk and Tech-Savviness on Student’s Adoption. *Journal of Marketing Education*, 47(2) 138 –155.
107. Омер (2003): Omer, Danielle. La prise de notes à la française pour des noteurs non natifs. , 1–2, 141–151.
108. Оршолић (2023): Оршолић, Јана. Ново букварско писмо : систем фонтова за коришћење у настави почетног писања : докторски уметнички пројекат. Докторска дисертација. Универзитет уметности.
109. Папи и Гликман (2015): Papi, Cathia & Glikman, Viviane. Les étudiants entre cours magistraux et usage des TIC. *Distances et médiations des savoirs* [En ligne] [<http://dms.revues.org/1012>]
110. Парпет (2006): Parpette, Chantal. L'influence d'un environnement homoglotte sur l'enseignement du FLE : d'une réalité diffuse à une méthodologie constituée. *L'enseignement/apprentissage du Français Langue Étrangère en milieu homoglotte : spécificités et exigences*, version d’auteur. [En ligne] <https://letreflesite.files.wordpress.com/2017/12/milieu-homoglotte.pdf>
111. Парпет (2019): Parpette, Chantal. Le français sur objectif universitaire: quelles compétences pour les enseignants?. *Inovacije u nastavi*, XXXII(2), 1–12.

- 112.Певерли и др. (2007): Peverly, Stephen, Ramaswamy, Vivek, Brown, Cindy, Sumowski, James & Garner, Joanna. What Predicts Skill in Lecture Note Taking?. *Journal of Educational Psychology*, 99(1), 167–180.
- 113.Причард и Наср (2004): Pritchard, Rosaline & Nasr, Atef. Improving reading performance among Egyptian engineering students: principles and practice. *English for Specific Purposes*, 23, 425–445.
- 114.Рејн (2019): Raine, Paul. Talk Corpus: A Web-based Corpus of TED Talks for English Language Teachers and Learners. *Accents Asia*, 12(1), 1–38.
- 115.Рикоа (2011): Riquois, Estelle. Attentes et besoins d'étudiants non francophones natifs en faculté des lettres et sciences humaines : lire et écrire en français universitaire. *Actes du colloque Le Français sur Objectifs Universitaires*, 357–365.
- 116.Робер (2011): Robert, Jean-Michel. Interlangue Erasmus, vers un Eurofrançais ?. *Éla. Études de linguistique appliquée*, 162(2), 165–176.
- 117.Русе и Пиола (2003): Roussey, Jean-Yves & Piolat, Annie. Prendre des notes et apprendre. Effet du mode d'accès à l'information et de la méthode de prise de notes. *arob@se* (1–2), 47–68.
- 118.Савет Европе (2001): Conseil de l'Europe. *Cadre européen commun de référence pour les langues : apprendre, enseigner, évaluer*. Strasbourg: Conseil de l'Europe. [En ligne] <https://rm.coe.int/16802fc3a8>
- 119.Савет Европе (2018): Savet Evrope. *Zajednički evropski referentni okvir za jezike – Tabela za samoprocenu*. <https://europa.eu/europass/system/files/2020-05/CEFR%20self-assessment%20grid%20SR%20lat.pdf>
- 120.Савет Европе (2021): Conseil de l'Europe. *CECR: VOLUME COMPLÉMENTAIRE*. Strasbourg : Éditions du Conseil de l'Europe [En ligne] <https://rm.coe.int/cadre-europeen-commun-de-reference-pour-les-langues-apprendre-enseigne/1680a4e270>
- 121.Симић и Јовановић (2002): Симић, Радоје и Јовановић, Јелена. *Основи теорије функционалних стилова*. Београд: Филолошки факултет.
- 122.Сноу (2010): Snow, Catherine. Academic Language and the Challenge of Reading for Learning About Science. *Science, New Series*, 328(5977), 450–452.
- 123.Сноу и Јусели (2009): Snow, Catherine and Ucelli, Paola. The Challenge of Academic Language. *The Cambridge Handbook of Literacy*. 112–133.
- 124.Солак (2024): Solak, Ekrem. Revolutionizing language learning: How ChatGPT and AI are changing the way we learn languages. *International Journal of Technology in Education (IJTE)*, 7(2), 353–372.
- 125.Стојичић (2016): Стојичић, Војкан. *Рецептивне језичке активности у универзитетској настави страног језика – релације између модерног грчког и српског језика*. Докторска дисертација, Универзитет у Београду.
- 126.Стојичић и Миловановић (2023): Stojičić, Vojkan & Milovanović, Jovana. How correct is Your Writing? Orthographic Error Analysis in Serbian as an L2. *Srpski jezik: studije srpske i slovenske*, 29 (1), 567-581.
- 127.Телман и др. (2012): Tellmann, Udo, Müller-Trapet, Jutta & Jung, Matthias. *Berufs- und fachbezogenes Deutsch: Grundlagen und Materialerstellung nach dem Konzept von IDIAL4P Handreichungen für Didaktiker*.

- 128.Терашке и Вахид (2011): Terraschke, Agnes & Wahid, Ridwan. The impact of EAP study on the academic experiences of international postgraduate students in Australia. *Journal of English for Academic Purposes*, 10, 173–182.
- 129.Унгер и др. (2025): Unger, Maria, Laffer, Martina & Kustova, Dariia. *Study in Austria*. Vienna: OeAD-GmbH. [https://studyinaustria.at/fileadmin/Dokumente/studyinaustria.at/Informationsmaterial/Study_Guide_2025.pdf]
- 130.Флауердју (2013): Flowerdew, Lynne. Needs Analysis and Curriculum Development in ESP. *The Handbook of English for Specific Purposes* (eds. Paltridge, Brian & Starfield, Sue). Boston: Wiley-Blackwell.
- 131.Хајленд (2009): Hyland, Ken. Academic Discourse: English in a Global Context. Series Title: Continuum Discourse. London: Continuum.
- 132.Хајленд и Хемп-Лайонс (2002): Hyland, Ken & Hamp-Lyons, Liz. EAP: Issues and directions. *Journal of English for Academic Purposes* (1), 1–12.
- 133.Хајленд и Це (2007): Hyland, Ken & Tse, Polly. Is there an ‘academic Vocabulary’? *TESOL Quarterly*, 41(2), 235–254.
- 134.Хибер и Лублинер (2008): Hiebert, Elfrieda & Lubliner, Shira. The nature, learning, and instruction of general academic vocabulary. *What Research Has to Say About Vocabulary Instruction*, 106–129.
- 135.Хименез и Морган (2014): Gimenez, Julio & Morgan, W. John. Academics across borders: narratives of linguistic capital, language competence and communication strategies. *Globalisation, Societies and Education* 15(1), 68–95.
- 136.Хирвела (2013): Hirvella, Alan. ESP and Reading. *The Handbook of English for Specific Purposes* (eds. Paltridge, Brian & Starfield, Sue). Boston: Wiley-Blackwell.
- 137.Чанг и Нејшн (2003): Chung, Teresa Mihwa & Nation, Paul. Technical Vocabulary in Specialized Texts. *Reading in a Foreign Language*, 15(2), 103–116.
- 138.Џордан (2002): Jordan, R.R. The growth of EAP in Britain. *Journal of English for Academic Purposes*, 1. 69–78.
- 139.Ширијак (2025): Chiriac, Emanuela. (2025). Intelligence artificielle générative et usages scientifiques : les bibliothèques face à une littérature post-informatique. *Documentation et bibliothèques*, 71(2), 34–48.
- 140.Шмит (2000): Schmitt, Norbert. *Vocabulary in Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.
- 141.Шмит (2011): Schmitt, Paul-Henri. Quid du lexique : Faut-il retourner à un apprentissage systématique du lexique dans un cursus de Français Universitaire ?. *Le Français sur Objectifs Universitaires*, 367–373.
- 142.Шмит и Штрацер (2022): Schmidt, Torben, & Strasser, Thomas. Artificial Intelligence in Foreign Language Learning and Teaching: A CALL for Intelligent Practice. *Anglistik: International Journal of English Studies*, 33(1), 165–184.
- 143.Штраке и др. (2025): Stracke, Christian, Griffiths, Dai, Pappa, Dimitra, Bećirović, Senad, Polz, Eddal, Perla, Loredana, Di Grassi, Annamaria, Massaro, Stefania, Skenduli, Marjana Prifti, Burgos, Daniel, Punzo, Veronica, Amram, Denise, Ziouvelou, Xenia, Katsamori, Dora, Gabriel, Sonja, Nahar, Narun, Schleiss, Johannes, & Hollins, Paul. *Analysis of Artificial Intelligence*

Policies for Higher Education in Europe. International Journal of Interactive Multimedia and Artificial Intelligence, 9 (2), 124–137.

Документи

144. Стратегија интернационализације Универзитета у Београду (2014). [онлајн] <http://bg.ac.rs/files/sr/saradnja/Strategija-internacionalizacije.pdf>
145. Акциони план интернационализације Универзитета у Београду (2014). [онлајн] <http://bg.ac.rs/files/sr/saradnja/Akcioni-plan-internacionalizacije.pdf>
146. Извештаји Универзитетске комисије за упис студената у прву годину (од академске 2014/2015. до академске 2023/2024. године) <https://www.bg.ac.rs/analyze-i-pregledi/>
147. Етичке смернице за развој, примену и употребу поуздане и одговорне ВИ (2023). <https://www.ai.gov.rs/extfile/sr/591/Етичке%20смернице%20за%20развој,%20прмену%20и%20употребу%20поуздане%20и%20одговорне%20ВИ%20-%20усвојени%20текст.pdf>
148. Званични сајт Министарства просвете, пројекат *Свет у Србији*. <https://prosveta.gov.rs/skolski-i-studentski-zivot/stipendije/stipendije-srbije-stranim-studentima/stipendije-svet-u-srbiji/>

10. Прилози

Прилог А. Интервјуи са предавачима

ИП1

— Ово предавање, односно, ова предавања су конципирана као сусрети који су интерактивни и ослањају се на материјал који је студентима унапред задат. На који начин иначе приступате предавањима. Да ли је ово организовано на овај начин услед пандемије и просто другачијег начина рада у овом тренутку или и иначе сматрате да је интерактивни дијалошки модел адекватнији за тип наставе коју држите?

— И иначе сматрам да је много корисније да студенти дођу припремљени на наставу. Мислим да током једног семестра, сви предмети су једносеместрални, немамо довољно времена да први контакт студената са градивом буде жива реч на настави, предавањима или вежбама. Мислим да је неопходно да макар виде пре самог предавања колико им предзнање које имају помаже да савладају актуелну наставну јединицу. И мислим да је неопходно да то провере сами пре самог предавања како би предавања била ефикасније искоришћена. Нажалост, не видим начина да мотивишем, мислим видим начина да мотивишем, али не видим начина да адекватно мотивишем студенте да се за тако нешто припреме јер, чак и када су те лекције, ти материјали који претходе самом предавању на нивоу пет страна или петнаестак, двадесет минута видео-туторијала, имам утисак да не више од тридесетак процената студената се ангажује да то уради и то онда умногоме отежава извођење наставе јер они који су урадили оно што се од њих тражило, њима је досадно, у некој мањој или већој мери, а ови који то нису урадили, њима се то сервира онако са јако ситним залагајима које би они могли да сажваћу, што потроши велику количину, велико време које нам је на настави, по мом уверењу, дато да дискутујемо о оним стварима које им нису јасне, а не да почињемо с учењем азбуке слово по слово.

— На основу чега се студенти спремају за предавања. Поред видео-туторијала, да ли имају неку литературу, да ли треба нешто да прочитају, или је све већ приказано у видео-форми?

— У зависности од предмета до предмета, мислим да је баш конкретно овде из Инжењерске графике доста добра ситуација с тим видео-туторијалима јер сматрам да они покривају све. Заиста, ја мислим да ти видео-туторијали су ушли у примену још 2016. године и до сада се нико од студената није жалио да видео-туторијали не покривају неко знање, пардон, које им је потребно да адекватно ураде колоквијуме и испит. Оно што је добро то је да теоретска знања... увек бивају кроз туторијале усмерени на странице у књизи где је теоријом покривено то што радимо практично, мислим ово су изузетно практични предмети, и Инжењерска графика и Конструктивна геометрија и графика, коју слушају у првом семестру прве године. Тако да нема неке велике потребе да они велику количину теорије држе у глави. Заправо је важно да имају теоретску подлогу за то да ураде задатке како треба.

— На ком језику је материјал који је студентима послат и да ли, дакле и српским и страним студентима, и да ли се све више прелази на материјал на енглеском језику и иначе у Вашој области?

— Па овако, конкретно у ова два предмета сав материјал је на српском језику и мислим да је то, нисам сад сигуран, али претпостављам да је то нека наша обавеза према студентима

према Статуту Факултета. Оно где ја видим отежавајућу околност, рецимо, то је на четвртој години на предмету Мехатроника, где мислим да буквално не можемо да идемо у корак са напретком технологије само да преведемо видео-туторијале који су доступни на енглеском језику. Тако да мени би лично олакшало, а мислим да би то било корисно и за студенте, кад би њихово знање енглеског језика било довољно да могу да испрате те већ постојеће видео-туторијале. Јер велика је трка, по мом мишљењу, на *Youtube*-у да се нешто појасни, да се неко знање појасни, такорећи сажваће лакше за људе. Има јако корисних, јако добро визуелно урађених туторијала са добром причом, добрим изводом из теорије који би били фантастична потпора знању које им ми пружамо на српском језику, али ево ја до сад нисам имао храбрости да то уведем у наставу. Претпостављам да би било оних који би се бунили, тако да им онако, у неким неформалним разговорима кажем ево, баците поглед на те ствари, али то не може да буде нешто што ми захтевамо од њих да буде база њиховог знања.

— Да ли се на неки начин мења динамика групе када имате стране студенте у групи? Да ли Ви нешто мењате у свом приступу у тим случајевима?

— Па, ја не мењам у свом приступу, трудим се да не мењам ништа. Сматрам да, ако су то постављена правила да страни студенти прате наставу на српском, да треба да је прате на српском. Оно што ми се допада, то је да студенти који се друже са страним студентима су им најчешће највећа подршка и то покушавам да дозволим кроз наставу. Значи ако седе заједно и ако видим да им преводе и помажу и остало, ту не захтевам апсолутну дисциплину, коју иначе апсолутно захтевам, мислим да је јако важна, поготово у тим групама с којима ми радимо, то је преко осамдесет људи, тако да и шушкање једног папирића прави проблем јако великој групи. Али ето, то је можда највећа промена у мом приступу настави, да ако видим да се баве српски студент и страни студент материјом и да је српски студент подршка страном студенту, онда то једноставно дозвољавам јер је мој утисак да страни студенти заиста не могу да испрате ту динамику.

— Да ли сте до сад имали неке потешкоће у комуникацији с њима, било у томе да нису разумели шта треба да раде, а да је дошао испит, било у комуникацији усменим путем, писаним путем?

— Па јесам. Конкретно највеће њихово изненађење је то што не добијају своју порцију градива на енглеском језику. Ја сам од тога одустао из крајње себичних разлога зато што сам пре ај рецимо десетак година паралелно држао наставу и на српском и на енглеском језику и то заиста нико није вредновао. Мислим ни на који начин. Ни тапшањем по рамену, а о новцу да не причамо. И онда сам схватио да је то један узалудан посао. Мислим, на крају крајева и моје обавезе су постале веће, ја не могу тиме да се бавим и од тога сам одустао. Али морам признати да ни то баш није дало резултате какве сам ја очекивао јер заправо сам ја држао једну наставу у камерној атмосфери. То је, рецимо, не више од седам, осам студената страних по смени. То је један јако леп начин учења уколико разумете макар енглески језик као средство комуникације. Машинство је наука која је прилично иста свуда у свету, мислим, базира се на физици која нема неких промена у зависности од тога где се у свету налазимо. Тако да, претпостављам да, кад би њихово ангажовање било, па макар кад би пратило то што им је било понуђено, да би требало... ја сам очекивао боље резултате. Јер, то је малтене настава један на један. Ја кажем, њих има седам, осам, али се појави четворо. Не постоје бољи услови за држање наставе, мислим да је мој енглески на адекватном нивоу, поготово да им се то знање пренесе и, кажем, ти изрази који су посрбљени најчешће, али на крају, то није дало задовољавајуће резултате. Могуће да је и то рецимо нешто што ме је демотивисало, тј. мотивисало да престанем са том праксом, али с друге стране постоје примери где инострани студенти апсолутно испрате наставу на српском језику. Нису активни на самим часовима, али

кроз њихове резултате се види да су апсолутно то савладали и не знам, велики је у ствари распон њиховог успеха у истим условима који су им дати. Тако да ето, то је неко моје виђење у ствари.

— На који начин функционишу предиспитне обавезе и испити на том предмету?

— Да, да, ево овако. Они имају три колоквијума, који су конципирани тако да кроз та три колоквијума могу и потпуно да положе испит, а морали би да стекну услов. Значи, неких 40% тог знања које могу да покажу на та три колоквијума им је неопходно да би изашли на испит, али ако покажу 100% знања могу да положе испит, добију десетку и то је то. Тако да ето, те предиспитне обавезе заправо су у основи предвиђене, 40% од тога, то значи да рецимо или један од три колоквијума положе максималном оценом или да положе два, два колоквијума, макар да положе, не морају максималним резултатом, то је неопходно да би стекли услов да полажу испит те школске године. Али ако то ураде добро, пошто се та три колоквијума дешавају на по четири недеље током семестра, последњи раде последње недеље, или претпоследње недеље семестра, и онда ми сматрамо да су на тај начин показали све што је потребно од знања и што би показали већ недељу дана касније у испитном року и то сматрамо довољним да положе испит.

— Хвала.

ИП2

— На који начин приступате предавањима и вежбама, да ли се трудите да има интеракције или је претежно монолошки, да ли зависи од предмета?

— Што се тиче, што се тиче предавања, сад могу да... имам искуства и кад је онлајн настава и кад је овако уживо. Кад је уживо, увек гледам... имам утисак да могу да оценим кад нешто није јасно, па да се вратим на нешто што су можда имали у средњој школи, иако и биологија потиче, она из основне школе, много чега су научили и те основе су заборавили. Тако да тад могу да уочим ако сам уживо са њима. Ако сам на онлајн настави апсолутно интеракција не постоји. Значи десиће се некад да неко нешто пита, десиће се да ја питам, а да им не ради микрофон, не ради им ово, не ради им оно. Тако да увек је то био велики проблем, али знам да генерација коју сам почела пре две године, имали смо прве четири недеље у учионици, то је много другачије било. И да они питају, и да питају, а да то, не знам, то нема никаквог смисла и да има смисла, увек смо умели да отворимо дискусију и да разговарамо даље. Кад су вежбе у питању, оне ми се, ове вежбе које држим, ми наслањају на претходни семестар, на оно што су чули, тако да ја са пуним правом, видели сте, користила сам оне термине метаморфозирани корен и изданак и метаморфозе трнова, све се наслањам јер је то оно што су они буквално научили у претходном семестру, а сад је неопходно да на биљном материјалу који гледају све то примене. Какав је лист, какав је изглед, какав је распоред, какво је стабло, пузеће, усправно, како су грађени цветови, оно из цветних формула. Значи буквално ми се наслања на претходни семестар, сад само допуњујемо. Као да читамо мапу неку.

— Дакле они сада не слушају предавања на која се вежбе наслањају, они су већ то слушали у првом семестру, а сад је практично?

— Слушали су основне некакве карактеристике биљака на које могу да се надовежем, а имају предавања. Оваква предавања, с тим да колега, кога сте видели, он широко прича о

разноврсности свих оних фамилија које сам ја причала. Ја конкретно идем на биљке које су њима од значаја за смер који су уписали.

— Јасно. Да ли од студената очекујете да се унапред припремају за вежбе и са којим материјалом раде?

— Да, први отпор на који они наилазе кад је у питању овај предмет где сте сада били јесте тај латински термин. Зашто морам тај латински термин да знам и онда постоје они студенти који ће да се припреме пре, да прочитају те латинске термине јер само читање више пута и понављање је начин да се запамти. Ја не тражим уопште, значи немају ону неку улазну одбрану вежби или нешто, то не постоји код нас овде. На хемији код колега, то је обавезно. Ја долазим с факултета где је то било обавезно такође. Овде не, не захтева се, ја чак њима... не оптерећујем их да на вежбама, на данашњим вежбама науче све биљке. Дајем им могућност да за недељу дана дођу и да су већ научили. Сматрам да ће имати више времена, ето, бар бих ја тако урадила да сам на њиховом месту.

— Да ли мењате приступ ако имате стране студенте у групи, да ли то мења динамику групе?

— Да. Немам искуства са страним студентима на основним студијама, кад су у питању мастер студенти, онда имам искуство. Ми имамо већински наше студенте, значи са овог говорног подручија, тако да не држимо наставу на енглеском језику када су мастери, иако постоје два студента. За њих, дајемо им посебну литературу и увек останем са њима како бих им нешто објаснила јер тешко је да радим паралелно са једнима и са другима. Они су дужни да ту буду, да питају нешто, али, овај, све оно што их интересује додатно јер њима је... колико им је страно то што су дошли, толико им је стран и град и држава и све, и онда покушавам са њима да останем на крају и да им много чега... додатно им објасним. У случају да то није довољно увек направим некакав текст након предавања, испишем им термине где да дођу, када се шта полаже, како се брани семинарски рад јер ми комбинујемо наставу. Тада је на даљину била са њима, ранијих генерација их нисмо ни имали. Значи настава на даљину плус виђање овде, виђање овде када су у питању испити, овај, а, одбрану семинарских радова смо такође имали онлајн, па сада ако им није нешто јасно да ми кажу. Овај, мада видим да ту постоји, то су углавном неки Нигеријци, код којих, постоји и даље нека језичка баријера и који... не знам, увек је један, некако се истиче, ваљда онај други га мало вуче и помажу се, али увек имам тај неки несклад између тако пара тог.

— И с њима комуницирате на енглеском?

— Да, да.

— Да ли сте имали до сада неких потешкоћа у комуникацији у смислу неспоразума са њима, односно да је њима тешко да схвате шта треба да ураде?

— Па обично, обично то буду неке ситнице, мада, пазите, када се вратим и на ове што им причам и на српском и, овај, налазим на сличне грешке. У смислу, договоримо се, пошто њих има двадесетак, а желим да одбрана семинарског рада не траје данима, него у току једног дана, ја кажем, ок, послали сте ми семинарски рад, ја ћу то да прочитам детаљно, али ви покушајте за пет минута да ми објасните шта је била сврха вашег истраживања, до чега сте дошли. Јер дешаваће се некад да нешто причају сатима, и могу да причају на ту тему, ок, али хајде да покушамо да то за пет минута. Тако да има и оних на српском који ме не разумеју или неће да разумеју, а дешава се и код ових.

— И последње питање у вези са овим предметом који сам посматрала, на који начин функционишу предиспитне обавезе и испит, односно који материјал студенти користе?

Видела сам да имају практикум, да ли имају уџбеник. Или треба да спреме испит на основу белешки?

— Да, да, што се тиче уопште наших предмета, овај у првом семестру који сам држала, постоји уџбеник, постоји, не постоји практикум за предмет који сам држала код једног одсека, већ сам сама припремила материјале. Сваке године нешто мало допуњујем, значи то је њима све дато, али буквално предавање које сам држала те недеље апсолутно прати вежбу, тако да могу и после предавања то да ураде, али ми то поновимо. То ми служи још као онај додатни начин да сажмемо све то и још једанпут подвучемо све оно што смо учили те недеље. За други одсек је исти предмет, али другачије градиво. Код њих имамо и уџбеник и практикум који прати. Разлика је, исти је предмет, али један одсек тај који код којих правим сама вежбе јесте изборни предмет, тако да ја то другачије гледам, а код ових других који имају и практикум и уџбеник, код њих је обавезни предмет и мало дуже радим са њима и другачији је фонд, три плус три код обавезног предмета, за разлику од овог два плус два, који је изборни. Када је у питању овај предмет који сте сада били са мном, уџбеник не постоји, већ користе практикум где има доста текста који они могу да прочитају, али се исто користе презентације. Оно што ми практикујемо овде од 2009. године јесте и део наставе је представљен на електронској палтформи *Moodle*, за учење на даљину, тако да имамо јако пуно искуства. Раде тестове, то имам и за моје студенте и за ове. Дакле, раде тестове различите, раде лекције, као да су делови књиге постављени тако што могу да читају да би га систем пустио на другу страну те лекције, он мора да одговори на једно краће питање. Уколико не одговори тачно, враћа га на ону претходну и увек гура на крај и у складу са тим где је погрешно, да ли је све тачно одговорио, даће му одређени број поена на крају лекције. Значи лекције, тестови на тој електронској платформи. Увек им стављамо презентације јер поред тог сад *Moodle-a*, електронске платформе, имамо и овај *Microsoft Teams*, тако да иду и те презентације. И електронска платформа са тим тестовима и лекцијама, уџбеник, практикуми.

— Да ли испит има испитна питања да спремају теорију или имају и задатке.

— Да, овај предмет, кад је усмени део испита у питању, само захтева одговарање. Значи постоји већ у октобру месецу, ја њима поставим термине од, ако рецимо полажу први пут у јануару, значи од јануара до октобра наредне недеље, све на тој електронској платформи, све информације буквално. Значи када су им испити, овај, шта сте ме питали?

— То да ли имају испитна питања...

— Да, испитна питања су постављена ту, тако да одмах знају испитна питања. Немају никакве задатке, задатке све оно практично раде на овом практичном делу предмета.

— Хвала Вам.

— Ништа.

ИПЗ

— На који начин приступате предавањима. Да ли су предавања претежно монолошка или покушавате и на предавањима да остварите интеракцију са студентима?

— Па овако стоје ствари. Предавања јесу углавном *ex cathedra* и углавном је, пошто трају ове године, ова генерација ратара, чему ћете сада присуствовати, је прва по новој акредитацији, који имају у другој години предмет Систематика цветница и прва генерација која има два

плус два фонд часова, два часа предавања, два часа вежби недељно, јелте. До сада, до претходне, тј. до прошле године, тј. кад је ступила на снагу нова акредитација, био нам је један плус два. Тако да сам имао предавања свега четрдесет пет минута и за четрдесет пет минута ја једва стигнем да издекламујем оно што имам да им кажем, а овај, трудим се, трудим се ипак, да буду колико-толико интерактивна предавања. Рецимо, то ми је био велики, добро не велики, али то је био недостатак ових онлајн предавања за време короне, где ви њих не видите, не знате ко вас прати. Овако када видим да крену да лутају, да су им мисли одлутале, онда сад направим паузу, променим нешто, неку, у ритму направим рецимо промену да би... да би их разбудило и привукао поново њихову пажњу. И трудим се, извињавам се, да их укључим, међутим исто тако то зависи од процене. У зависности од процене публике, овај, некад укључивање више проблема изазове него користи.

— Јасно. Једно је теорија, друго је пракса. Да ли се студенти припремају за предавање или треба нешто да прочитају унапред или се први пут са темом сусрећу на предавању?

— Не, они се са темом сусрећу на предавањима и пошто је овај курс у принципу знатно... већи акценат је на практичном делу курса него на овом како се зове теоријском, они би за вежбе требало да се припремају, у ствари моја предавања су им увод *de facto* за вежбе. То им је припрема за вежбе, јер смо ми кад смо пре 2006. године, када смо први пут улазили у Болоњски процес, наша прва идеја је била да буде само практичан део овог испита, да немамо уопште теоријску наставу. Међутим, онда су нам рекли, да л' су били у праву да л' нису, да не може курс да буде само практичан, да мора да има и одређени број предавања.

— Да ли мењате приступ уколико су ту страни студенти, да ли то мења динамику групе?

— Ове године немам искуства, ово ми је први пут да имам страног студента на предавању, и трудим се да, видећете уосталом сада, трудим се да јој дам сиже и испричам све на српском и онда како се заврши, хајде да тако кажем, један блок предавања онда се потрудим да јој дам сиже овога што сам до тада испричао и на енглеском. Ал' кад кажем сиже значи заиста у најкраћим цртама.

— Да, да би имала смернице неке само. Да ли у комуникацији са страним студентима користите искључиво српски, сад сте поменули дакле користите енглески?

— Користим углавном српски и користим енглески. Али кажем, ово ми је први пут, немам... значи један од један. Тако да ето, то је. Тудио сам се да преведем на енглески. Знам и француски, али никад нисам радио на француском и нисам школован на француском, тако да то, можемо да причамо о времену и, је л' да, шта ће ко да једе и пије, али не у овој области.

— Да ли је до сада ево са том једном студенткињом било неких потешкоћа у комуникацији, на пример у основној...

— Нисам стекао такав утисак. Овај, она је била код проф. _____, шефице наше катедре прошле године на курсу из Пољопривредне ботанике и знам да се професорка, да је професорка јако полако ишла са њом и давала јој у партијама да полаже. Ја кажем Вам, исто тако мала мука је та, ја имам понедељком предавања, па смо... 28. марта је био понедељак, то нам је био Дан Факултета, па нису имали наставу, па је 4. април био понедељак, па је то Дан студената Београдског универзитета, па нису имали наставу. Па нам је прошле недеље био... 11. април је био испитни рок, па нису имали наставу, тако да... тако да их ја нисам видео четири недеље, после четири недеље их поново виђам и _____ ми је била рецимо од пет предавања пре тог циклуса без предавања ми је била два или три пута свега.

— На који начин функционишу предиспитне обавезе и испит на овом предмету. На који материјал су студенти упућени да би спремили?

— Имамо онај практикум који Вам је показала ако се не варам. И то је што се тиче неких основних захтева, то је довољно. Моја предавања су мало шира од тога и наравно предиспитне обавезе функционишу тако да... што се практичног дела курса то сте све чули. Ја не инсистирам на присуству на настави, на теоретској настави зато што ми је... да их ја имам тридесет који спавају, причају, једу семенке итд, не видим сврху тога, али, у принципу обавезни су само да присуствују практичном делу наставе... да, значи имамо од предиспитних обавеза имамо присуство настави практичној, где морају да колоквирају вежбе, то сте видели, ако се не варам. Такође, значи када колоквирају довољни број вежби имају право на потпис. Затим имају да полажу колоквијум који је практични део испита и полажу, имају, дужни су да направе хербар свој и након положеног колоквијума пре изласка на испит тај хербар бране.

— Дакле, већином је практично.

— Већином је практично и онда сам испит извлаче два питања и теоријски одговарају на основу практикума и предавања. Е сад ја последњих дуго година нисам чуо ништа што није у практикуму, а што сам ја рекао на предавањима. Значи са јако малим бројем изузетака сам чуо нешто шире од онога што пише у практикуму. Ја за то дајем до осам, је л' да. То је оно школски, то је то. Ако је беспрекорно школски девет, ако мало прошири, за највишу оцену тражим више. Наравно критеријум варира од генерације до генерације, варира од ситуације до ситуације. Мислим, трудим се да буде релативно уједначен. Неће положити онај, без обзира на све, ко није задовољно, али рецимо да бих охрабрио оне који ми изађу у предроку прве године првог пута, њих онако мало наградим 'ајд тако да кажем.

— Хвала Вам.

ИП4

— На који начин приступаш предавањима, да ли је претежно монолошки, да ли је интерактивно, да ли зависи на пример од теме која се обрађује?

— Па, трудим се да буде интерактивно, да што више постављам питања на која они одговарају, а у зависности од тога каквог су расположења, најчешће буде монолошки.

— Добро, наравно зависи од друге стране.

— Тако је.

— Да ли студенти треба унапред да се припреме за предавања, да нешто прочитају или виде или се први пут сусрећу с темом на предавању?

— Па не сусрећу се први пут са темом зато што је то физика која се надовезује на физику из средњих школа. Тј. неко благо уопштење, проширење физике из средњих школа, па не би требало да је то нешто што први пут виде и сматрам да не треба да се припремају унапред.

— Да ли имаш искуство у раду са странцима? Да ли мењаш приступ кад имаш некога у групи таквог? Да ли ти то утиче на час?

— Тешко је да утиче зато што је то најчешће мали број тих странаца, па не могу баш да променим приступ због једног од педесет или тако нешто, али им скренемо пажњу да нам се

обрате накнадно или да се обратe другим страним студентима, старијим. Е сад, колико они међусобно комуницирају не знам, а нама се не обраћају превише, мада је било заиста случајева када су баш били заинтересовани, када редовно долазе да појасне. Не много, али их је било.

— Колико њихово присуство мења динамику групе, нпр. да ли српски студенти, не знам, помажу њима током предавања?

— Предавања не знам јер су страни студенти често исто груписани у свој неки кластер и током предавања слабије интерагују са било ким, ал' на лабораторијским вежбама сам приметио да им често помажу јер ту их терамо да раде у паровима, а њих се трудимо да раздвојимо да би им било лакше.

— Да ли у комуникацији с њима користиш енглески и друге језике?

— По потреби. Енглески уколико можемо, ни њима често није...

— То је додатна потешкоћа.

— Да.

— Да ли је до сада било неких потешкоћа у комуникацији са њима, на пример то да просто немате заједнички језик који довољно добро говорите, па да не разумеју ни шта треба да ураде?

— Јесте, јесте. Јесте, да, студент је био из, не, не знам, мислим да је нека португалска колонија, а ја, ни колега, ни професорка не знамо португалски. Заједно смо се снашли на четири језика, али даље није могло. Не баш, није разумео, није могао, није знао ни да чита, али то је био неки посебан случај јер он није прошао обуку никакву. Није учио српски уопште, некако је накнадно дошао.

— Да дешава се, дешава се, имали смо да дођу десет дана пред тест, то је изазовно. На који начин функционишу предиспитне обавезе и испит на овом предмету и који материјал користе (уџбеник, практикум)?

— Предиспитне обавезе су... у обавези су да ураде лабораторијске вежбе. За лабораторијске вежбе постоји практикум, који садржи објашњење, детаљно теоријско објашњење, дакле, као теоријски увод у сваку од тих вежби и након тога описан поступак у раду. Практикум је доста једноставан, не садржи неке елементе високе математике, онако има, на доста приземном нивоу је описан, написан, и све оно што на крају остаје јесте да се он само попуни. Дакле, он је доста доста једноставан, мислим чак и за стране студенте, за наше посебно би требало да је. Планирамо да пишемо нови у будућности. Како ће он изгледати, то не знамо још увек, али за сада је тако. Предиспитних обавеза, више нема ништа што је обавезно. Имамо колоквијум у договору са студентима који само може да их ослободи дела градива, али их не обавезујемо да га раде пошто то могу да надокнаде на самом испиту. И то је то. Некада смо имали и активност на часу, то је само било присуство, али смо схватили да је то можда мало непотребно. Немамо ништа више од предиспитних.

ИП5

— На који начин приступате вежбама, да ли увек дијалошки, као што је било сад или имате неке делове када је монолошки, *ex cathedra* и слично.

— Како мислиш монолошки?

— Па мислим када се само представља теоретски, или је то ваш резервисано за предавања, а вежбе изузетно практичне? Да ли је, да кажем, задржана класична подела?

— Да, вежбе су углавном као ово што смо радили, задаци, нека теорија која прати задатке, али никад немају као само теоријски део. Некад на пример, уместо задатака имам час који је резервисан само за радионицу и онда они искључиво раде. Тако да, то имамо два часа у току семестра, а ово остало, овај, радимо овако.

— Добро, дакле активни су. Очекује се од њих да буду активни.

— Да, да

— Да ли се они унапред припремају за вежбе, на пример знају које задатке треба да прођу, читају из неког уџбеника или на вежбама откривају шта раде?

— Е, на вежбама откривају, ја их не терам да било шта припремају. Једино кад имају радионицу, онда могу да се припреме. На пример, ја им кажем следеће недеље радимо радионицу везану за процесни приступ и онда они могу да прођу, да виде како се то ради, чисто због поена, али их ја не терам да се припремају.

— Да ли мењате приступ ако су присутни страни студенти?

— Па ја сад овде не мењам тренутно. Покушала сам тад кад је била, пре него што је почела корона. Тад смо имали три девојке које су долазиле. Тад сам с њима покушавала да комуницирам, питам их да ли им нешто није јасно, да ли треба додатно да објасним, али пошто нисам имала фидбек, онда сам комуницирала, да кажем, и са осталима, а са њима, ето, по потреби, али и ван часа.

— Да ли то мења динамику групе, када су присутни. Не знам, да ли се други студенти труде да им помогну, да ли се види нека разлика?

— Е, па, па углавном, увек се нађе пар њих који хоће да помогну. Па ево и они су се некако уклопили са осталима и раније исто. Да, увек, увек имају некога, макар једну, две особе које хоће да помогну. Али генерално што се тиче часа, кажем ти, ја сам покушавала да некако другачије приступим њима, али пошто није баш давало резултата, онда сам наставила класично да предајем, па ако имају питања, они нека питају.

— Да ли се са њима комуницира, на пример, и на енглеском или само на српском? Да ли долазе на консултације или шаљу мејлове?

— Е, шаљу ми поруке углавном на *Teams*-у и шаљу ми на енглеском, па им ја одговарам на енглеском. Држала сам и консултације, овој генерацији не, али сам држала консултације на енглеском искључиво јер на српском је мало теже. И генерално ако имају неко питање или, на пример, када полажу колоквијум питају на енглеском, а овако, мислим, не знам. Шта си ме још питала?

— Дакле, да ли је олакшана у том смислу комуникација? Вероватно јесте када је на енглеском јер они...

— Мислим да је њима лакше, да, да.

— Да ли је до сад било неких потешкоћа у комуникацији, на пример то да није било фидбека, односно да ли је било неких препрека, да кажем, да не разумеју шта да раде на колоквијуму и да просто видиш да се искључе?

— Дешавало ми се, на пример, прошле године кад сам организовала... је л' ти, могу да причам и за претходне године?

— Може, наравно.

— Ето, јер сад с њима нисам баш много стигла да радим. Овај, претходне године сам држала те онлајн консултације и дешавало ми се да ја се припремим унапред, све им објасним, али и даље некако им је тешко да савладају. Ја их питам је л' све јасно, на пример, један пита, остали не, не знам да ли су разумели или нису разумели. Тако да сам им на крају направила ја као тај материјал, који сам им дала да пређу, па ако имају сад додатна питања, могу да ме питају, али дефинитивно има потешкоћа да се комуницира.

— На који начин функционишу предиспитне обавезе и испити на овом предмету и шта је за све студенте материјал на који се ослањају, а шта је, ето, посебно за странце?

— Е, овако. Они имају писмени и теоријски део. Писмени, раде се задаци, раде се у испитном року, добију два задатка. Што се тиче теорије, раде преко колоквијума. И то је мало незгодно што ја сад причам област која се ради за писмени, а они у току имају колоквијуме, иако су углавном теоријски. Тако да имају та два колоквијума, то је по двадесет пет поена, ово је педесет и имају додатне поене. Е сад, имају те радионице на које, имају радионице на предавањима и на вежбама, тако да могу да освоје око сто петнаест поена. Имају доста тих додатних. Што се тиче материјала за стране студенте, кажем ти, они имају некако редуковано градиво. На колоквијумима, колоквијум садржи четири отворена и један задатак, а овај, тако сам онда и тим страним студентима направила, само што они немају та, као, четири отворена, него имају четири на заокруживање и један задатак. И онда ако положи та два колоквијума, ми их ослобађамо писменог и могу да добију шестицу, ето тако смо конципирали, мислим да...

— Олакшано им је.

— То дефинитивно. Значи немају тај писмени и не морају да учествују на радионицама и немају та, да кажем, отворена питања.

— Ако учествују, добију додатне поене?

— Није се дешавало. Ево први пут се дешава ситуација да неко учествује, да неко учествује у радионицама, али до сада нико никад није могао да... иако буде ту приустних, ја покушам да помогнем, али дефинитивно им је тешко да, не могу да... и нађе се неко ту, на пример, са стране да каже, објасни нешто, али баш је... баш је тешко. Тако да видећемо, баш и мене интересује сад како ће они да ураде и да ли ће бити бољи, па ћу ја да причам са професорком да ли можда, ето да им дамо неку већу оцену. То би било супер.

ИП6

— На који начин приступате предавањима? Да ли је претежно монолошки, да ли покушавате да подстакнете студенте на дијалог?

— Па, све од тога. Значи део предавања је, овај, предавање *ex cathedra*, а део је мало и разговор.

— Да ли од студената очекујете да се унапред припреме за предавања, да прочитају неки материјал или...?

— То би било јако корисно, али то не раде. То се није догодило.

— А да ли се вежбе надовезују на предавања? Да ли за вежбе треба да буду спремни?

— Да, да, тако би требало.

- Да ли мењате приступ ако су ту страни студенти и на који начин?
- Шта, да ли мењам приступ ако?
- Да ли мењате приступ ако су ту страни студенти, да ли нешто мењате за њих, како им се прилагођавате и да ли им се прилагођавате?
- Страни студенти код нас студирају на српском, тако да нема неког посебног... нема неких посебних разлика.
- Да ли њихово присуство мења динамику групе? Да ли сте приметили?
- Не, не, они се прилагођавају.
- Да ли у комуникацији са њима искључиво користите српски ван предавања?
- Не, не, користим енглески, поготово што они могу и да положи на енглеском. Њима је дозвољено, да.
- Да ли сте имали неких потешкоћа у комуникацији са њима?
- Не. Они су подједнако заинтересовани и подједнако незаинтересовани, то је индивидуално, као и наши. Нема неке...
- На који начин функционишу предиспитне обавезе и испит на овом предмету и из ког материјала студенти спремају испит?
- Постоји литература, значи то је препоручена литература, савремена, нова, јако добра литература. То одатле уче, одатле спремају. А предиспитне обавезе подразумевају похађање, редовно похађање наставе, значи то су, предавања и вежбе, и провера знања кроз... путем колоквијума.
- Да ли је испит усмени или писмени?
- Испит је практични и усмени.
- Поменули сте ми у неформалном разговору да страним студентима дозвољавате да испит буде писмени.
- Да, то је један посебан, овај, то је посебан један пројекат где се њима дозвољава. Они и мање разумеју српски и користе углавном енглеску литературу за... То је неки, како да Вам кажем, спој српског и енглеског. Нити је само српски, нити је само енглески.
- Хвала Вам.

III7

- На који начин приступаш вежбама? Да ли иницираш дијалог или гледаш да буде *ex cathedra*?
- Па ја баш ценим дијалог, поготово зато што су негде приближно моје годиште, у том смислу, мислим мало млађи од мене, па онда ми је некако, када посматрам себе из тог периода, лакше ми је да се поистоветим са предавачем који учествује у интеракцији, односно који иницира интеракцију, да не буде све, онако, сувопарно препричавање градива, што си, надам се, и видела данас на вежбама.
- Јесте, свакако. Да ли од студената очекујеш да се унапред припреме за вежбе? Да нешто да прочитају, дакле, да ли имају јасан задатак пре вежби?

— Знаш како, зато што је код нас тако конципирано... мислим добра је ствар што су предавања понедељком пре подне. Прва вежба почиње понедељком поподне, тако да свака у суштини наредна вежба, уторак, среда, четвртак, петак, сви су већ одслушали на предавању отприлике оно што се ради на вежбама, па ми је то, мислим, то ми олакшава сам посао. А што се тиче, рецимо, градива са претходне вежбе, увек, мислим увек — углавном питам, повезујем садашњу вежбу са претходним вежбама да видим како они то разумеју, да ли су савладали претходно градиво, па да ли на основу тога тога могу нешто ново да закључе или доста ствари је повезано у самом предмету, па ето на пример, како настаје која ћелија, која је била на прошлој вежби ћелија, почетна ћелија хематопоеза, па које су ћелије, на пример, настале од ње, тако да их очекујем да знају, да имају неко предзнање.

— Да ли мењаш приступ ако су присутни страни студенти? Да ли нешто то код тебе мења?

— Нажалост, конкретно не зато што су групе велике, дакле ми имамо десет група од по 25 студената којима треба да држим вежбу у сат и по времена, дакле, немам једноставно времена да се посветим индивидуално студентима, да не кажем странцима који опет слушају предмет на српском језику, они су уписани као странци. Е сада, постоје изузеци, на пример данас, пошто није било странаца у овој групи у којој си ти сад била, дакле данас ниси могла да видиш, али када имам времена, када вежба није толико обимна, могу да приђем странцу, да га питам нешто да ли разуме, на енглеском, углавном на енглеском, ако нешто не разуме на српском, да му покажем на микроскопу. Тако да понекад ако ми дозволи сам обим градива које вежбам.

— Да ли са њима комуницираш искључиво на српском иначе или на енглеском или микс?

— Предајем на српском, комуницирам на микс, дакле комуницирам... трудим се на српском, тачније, да бих на неки начин њих, онако, провоцирао да причају на српском, да бих их натерао да користе српски, стимулисао да користе српски језик, али кад видим да не разумеју, онда енглески.

— Да ли си имао потешкоћа у комуникацији са њима?

— Јесам, с обзиром да неки баш слабо знају енглески. Тако да неки знају супер, неки се доста труде да знају српски. На пример, овај што је био у претходној групи из Ирана супер зна српски, мислим за четири месеца је научио, значи стварно кад ја посматрам овако објективно, мислим да је стварно супер научио. С некима имам потешкоћа, који не разумеју ни енглески, а са осталима ок.

— На који начин функционишу предиспитне обавезе и испит на овом предмету и који материјал студенти користе? Видела сам да имају практикуме...

— Дакле, практикуми служе као помоћно средство на вежби. Односно није баш помоћно, више главно средство, с обзиром на то да ово што требају, што требају касније да користе на самом испиту. Дакле, практични део испита у ствари треба да је резултат њиховог знања које су стекли на практичној настави. Дакле, на практичној у те неке предиспитне обавезе улазе вежбе, као ова данашња где се, рецимо, у мањем обиму прича све исто што се прича на предавању, више се, онако, усмерава ка томе да буде практично примењено знање, више него теорија, поготово ако може да се нађе нека паралела са будућом стоматолошком праксом, то је онда супер, увек споменем неки пример из клиничке праксе. Дакле, осим вежби на којима слушају уводни час, препознају препарате на микроскопу који ће им касније требати за полагање практичног дела испита и те препарате цртају и обележавају, што је исто практични део испита. Дакле, све оно што раде на вежби, то ће радити на практичном делу испита, који ако прођу, онда имају право на усмено полагање за финалну оцену. Осим тога, имају два

колоквијума, понеки мали тест убацим, биће следеће недеље мали тест, који се не оцењује, значи мени да видим где су са знањем, и једна вежба, мислим нека рецимо за три недеље ће бити, пошто је кратко време, убацићу мало неки квиз, асицијације, *pictionaryi* и тако то, да их мало стимулишем да се играмо, па да и кроз то нешто науче. Као мала деца, али добро, даје резултате.

— Хвала.

ИП8

— Прво питање је на који начин приступаш предавањима, дакле, да ли је претежно монолошки, да ли има интеракције?

— Па овај предмет је теоретски, тако да они могу да питају све што хоће, и приђу на крају и питају углавном, али онако, *ex cathedra* је.

— Да ли се од студената очекује да се унапред припреме за предавања и да нешто прочитају?

— Не, не, не.

— Да ли се мења приступ уколико су ту страни студенти?

— Па не. За ово предавање не. За овај, за овај предмет не.

— Да ли њихово присуство мења динамику групе, на пример не знам, на пример да ли српски студенти помажу и да ли се нешто мења...?

— Па не, ја као предавач не приметим, не приметим. Ето, конкретно на овом предмету не. Имам изборни предмет где имам странце. Е сад, тај изборни сам већ припремила јер сам га једне године држала за једног страног студента на енглеском само њему, радили смо онлајн, радили смо од куће, тако да није био проблем, није он долазио сам да буде у сали, али видим да сад, рецимо, пошто имам све припремљено на енглеском, ја њима дам предавања на енглеском, дала сам им колоквијум на енглеском, они не долазе на ова предавања што су, што су на српском.

— Да ли у комуникацији са страним студентима искључиво користиш српски језик или користиш и енглески?

— Па шта видим да они, да они савлађују. Значи, српски и енглески.

— Да ли је било неких потешкоћа у комуникацији са њима?

— Па не, ништа што није могло да се реши. Мислим буде то, имамо, имамо примере врло успешних. Ево сад нам је као најбоља на мастеру, најбољи кандидат на мастеру, студент који је урадио пријемни, у другом уписном року морам да кажем, била једна кинеска студенткиња, која је код нас завршила основне, али на пример завршила их је не за три, него рецимо за пет, али сад је на мастеру супер, и она нам је баш на том изборном.

— И последње питање, на који начин функционишу предиспитне обавезе и испит на овом предмету, из чега студенти спремају?

— Спремају углавном из предавања, значи ми им саветујемо да одштапају предавања, да одштапају слајдове и да спремају из тога. Предиспитне обавезе су два колоквијума, укупно да кажем у бодовном смислу то је 30 поена, не знам, 13 и 17 или 15 и 15, зависи од тога кад нам падне колоквијумска недеља, колико градива смо успели да пређемо. И то је онлајн, значи тест на *Moodle*-у. А испит је у јануарском року и после у свим роковима, испит се црта.

Испит се ради три сата, решавају се задаци и црта се, и то је онако, њима то буде мало, свима буде тешко. То је онако, слови за један од тежих.

— Хвала.

ИП9

— На који начин приступате предавањима да ли је претежно... односно вежбама, да ли претежно монолошки или интерактивно?

— Аха, па да. Па интерактивност је негде код нас мање-више предуслов зато што је просто професија таква. Они се после у будућности баве овим послом на начин да комуницирају посредним путем, зависи шта тачно, где тачно раде. Тако да врло форсирамо то, значи радимо један на један са њима, тако да је интерактивна настава... тако да је интерактивна настава и што се тиче односа наставник-сарадник-студент, а и што се тиче међусобног односа студената. Раде заједно, тако да имају неке групне задатке, али и кад немају то врло важно да имају интеракцију.

— Да ли се од студената очекује да се унапред припреме за вежбе, да нешто прочитају, погледају и слично?

— Па да, они заправо добијају задатке које након вежби ураде код куће да би могли, да кажем, на следећим вежбама да наставе на следећу јединицу и раде даље. И у принципу, то је негде предуслов да би могли успешно да раде. Дешава се, наравно, када нешто не ураде да ми можемо да изађемо на крај са тим, али много је важно и много продуктивније ако би урадили те задатке. Они имају неки у ствари свој програм где је то унапред и дефинисано како би они... пошто су упућени на самом почетку семестра, али ми им задајемо захтевније задатке у односу на задатке у курикулуму...

— Да ли мењате приступ ако су присутни страни студенти?

— Па у суштини само та језичка баријера пошто је проблематична, прилагодимо се страним студентима. Пошто, ето, није у реду да они не разумеју шта се дешава на настави. Иако наш факултет није акредитован за страни програм, ми се трудимо, да негде изађемо у сусрет страним студентима. Њих не буде пуно, и деси се типа да је један до два у сали, али ја сам имала искуства да је један и у том случају комуникација буде на енглеском са њим дефинитивно. Уколико можемо да постигнемо, онда причамо на енглеском и са свим осталима, али често је то немогуће зато што је велики број њих и онда је немогуће стићи, просто, на енглеском у ствари држати наставу. Има везе и то што се подразумева да наш студент мора да разуме, што долази мало до неког да кажем разилажења жеља и могућности, али и у суштини увек се некако снађемо и онда када свима осталима причамо на српском, трудимо се да увек обезбедимо некога ко ће све време, дакле, водити колеге. Да ли је то студент, да ли је то сарадник... ето једино ту је разлика.

— Да ли присуство странаца мења динамику групе?

— Моје искуство каже да не мења зато што негде нама је увек важно да стигнемо да причамо са свима, то је негде циљ сваких вежби. Пошто је њих пуно, ми онако сваки пут гледамо да завршимо те вежбе на прави начин. Њима... прилагођавамо се. Опет кажем ето, ако се то рачуна као промена динамике да, кад не стижемо, не причамо енглески са свима, него причамо само са тим студентима.

— Да ли у комуникацији са странцима користите српски и енглески искључиво или неки трећи језик? Каква су досадашња искуства?

— Аха, па, енглески у суштини, овај зато што је то некако језик који опет сви најбоље разумеју, а и они дођу углавном припремљени на енглески језик. Било је ситуација, додуше не конкретно код мене на вежбама, али то су толико специфични случајеви да сви сазнамо за њих и када су код колега... да дођу на пример студенти, рецимо имали смо једну Кинескињу, имали смо једну Гркињу, која, ето, врло слабо се служије енглеским језиком, тако да ту комуникација буде мало отежана, али негде чини ми се да је то најмањи проблем за нашу професију зато што код нас постоје разни начини комуникације јер ми се изражавамо и кроз цртеж и кроз макете, тако да мислим да ако вербално не може нешто да се изрази, свакако постоји начин како може да се изрази.

— Да ли је до сада било неких потешкоћа у комуникацији са странцима?

— За мене лично не. Ето, не знам какво је искуство других колега.

— И последње питање, на који начин функционишу предиспитне обавезе и испит на предмету који сам посматрала и који материјал студенти користе како би се припремили за испит?

— Овако... с обзиром да је у питању студио пројекат, он се полаже као практични испит, с тим што, дакле, њега студенти не полажу тако што уче неко градиво и после прођу кроз низ питања, већ тако што раде свој пројекат у току целог семестра и на крају га изложе, дакле, на изложби, где пролази наставник или често и комисија, који онда вреднују тај пројекат. Наравно, он претходно брани тај пројекат, односно одговара на нека питања која они поставе везано за то и тако даље. Значи то је форма испита. Што се тиче предиспитних обавеза, ту постоје два колоквијума, конкретно на предмету који си имала прилику да посматраш и постоји одређени број поена. Ја мислим да је то рецимо 10 поена који иду на активност у настави. То подразумева присуство у настави, али не само физичко присуство, већ и, је л' тако, и да одговарају, да су нешто урадили и два колоквијума по 15. Остали број поена се односи на испит и испит се полаже у форми неке изложбе са одбраном пројекта.

— Хвала!

ИП10

— Прво питање, на који начин приступате предавањима, односно да ли се трудите да то буде монолошки, а да вежбе буду у интеракцији или ипак подстакнете интеракцију на предавањима?

— Сад ја само могу да говорим из своје личне перспективе.

— Наравно.

— Ја се трудим и да вежбе, односно уводни часови на вежби буду интерактивни, али бога ми и предавања, јер монолошки... мислим да није довољно, како да кажем, да нема неку велику употребну вредност, и стварно се трудим да, кад год је то могуће и колико год је то могуће, да буде интерактивно, односно, да идем на постављање питања, на размишљања, што некад буде проблем јер ко ће сад да размишља, али да.

— Да ли од студената очекујете да унапред дођу спремни за предавања, за вежбе и како се спремају за то?

— За предавања неку посебну припрему од стране студената не очекујемо пошто обично предавања иду пре вежби и у том смислу немамо механизам, нити је принцип да очекујемо неку претерану спремност, али на вежбама очекујемо да буду спремни и у том смислу се очекује лакша интеракција и та комуникација са њима.

— Да ли мењате приступ ако имате стране студенте у групи?

— У принципу не превише што се тиче самих уводних часова и предавања. Значи предавања иду нормално, уводни часови иду нормално. Међутим, на нашем институту, на нашем предмету, просто принцип је такав да уводни час траје релативно кратко, у контексту оне приче од малопре, очекујемо да буду релативно спремни и највећи део времена они посвете микроскопирању и цртању и у том сегменту, онда имате времена да се посветите страним студентима и обично им приђем, проверавам цртеже, проверавам како су обележили, не само ја, сви ми. Понекад уместо, онако, то се направи, изађе на шалу, али терам их да изговоре, да понове неке речи на српском језику које су ми погрешно изговорили, погрешно научили, тако да фактички велика пажња им се посвети, али након оних... званично завршеног уводног часа. На семинарима такође посебан приступ, у смислу мало једноставније питање, па се очекује од њих да одговоре, па кроз то једноставније питање да их просто привучете у, да их увучете у дискусију.

— Да ли њихово присуство мења динамику групе, да ли мења реакције других студената?

— Динамику групе у принципу не, јер њих није пуно, или их бар није било много до сад. Буде их један, двоје, троје, не више по групи. И у том смислу, а кажем с обзиром да се од њих не очекује нека велика интеракција у току уводног часа и већина њих и каже да им је мало теже да прате уводни час, онда се на њих не обраћа толико пажња на уводном часу, али се више иде на неку варијанту, условно речено, хајде ако тако смем да кажем, индивидуалног рада, односно дискусија после уводног часа, да им се разјасни оно што је тема уопште вежбе.

— Да ли у комуникацији са њима користите искључиво српски језик?

— Е, богами, не. Ја се трудим, међутим, понекад када им није јасно, пребацимо се на енглески.

— Да ли сте имали неких потешкоћа у комуникацији са њима?

— У принципу не.

— На који начин функционишу предиспитне обавезе и испит на овом предмету на коме ћу посматрати предавања? Који материјал они користе да спреме испит?

— За спремање испита користе наш уџбеник, уџбеник групе аутора. Предиспитне активности се свode на присуство вежбама, присуство семинарима, рад на вежбама и семинарима. На вежбама се црта и микроскопира и ти препарати цртају. На семинарима углавном иде дискусија, евентуално решавање неких проблема. Што би се рекло проблемски задаци, или ми то кажемо клиничке вињете. Имају три обавезна колоквијума која, нажалост, и углавном они лоше ураде. Не зато што су лоших интелектуалних капацитета, него просто због језичке баријере.

— Да ли је испит писмени или усмени?

— А, да. Имамо... испит има два дела. Први део је практични, који подразумева, који опет има два дела. У првом делу практичног испита они добију три препарата која морају да препознају, да нацртају и да обележе, при чему приликом обележавања морају имати минимум седам сврсисходних елемената који се односе на тај препарат и сасвим је свеједно, прихватамо и српски, и латински и енглески, само да буде тачно. Други део испита, практичног испита, подразумева само погађање, препознавање препарата. Значи они иду од

једног до другог микроскопа и имају шест препарата за препознавање. И укупно морају препознати шест од девет препарата и, наравно, нацртати и обележити, из оне прве групе, да би могли да дођу на усмени, а усмени подразумева три теоретска питања која се извлаче из три области. Прва област је цитологија и ткива, друга област је органологија и трећа област је ембриологија и, као и српски студенти, и они одговарају на та три питања.

— Хвала.

ИПШ

— На који начин приступате предавањима? Да ли приступате монолошки или интерактивно? Предавањима и вежбама, пошто сам исто слушала код Вас.

— Аха. Па, предавања су готово у потпуности монолошки. У принципу се презентује нека основна идеја везана за сваку лекцију, који су главни елементи, шта студент треба да, да научи, односно која је идеја између сваке лекције која се ради, а на вежбама се раде практични примери везани за те лекције, значи кроз неке или студије случаја или неке задатке студенти се подстичу да... да изађу, да изађу, да на табли кроз неки пример нумерички или кроз дискусију у току самог часа објасне како су разумели неке принципе, како су схватили овај однос између неких економских варијабли. Тако да је акценат на вежбама више дискусија и више тај неки, оно, практичан рад, не толико у групи него појединачно, али на предавањима је много, много, готово у потпуности акценат на излагању од стране професора.

— Да ли се од студената очекује да се унапред припреме за предавања или за вежбе и ако да, на основу чега?

— Што се тиче предавања не, ту се претпоставља да први пут слушају наставну јединицу, осим наравно неке опште информисаности везано за дату тему, а на вежбама се наглашава да би студент требао након слушања предавања да прочита лекцију, да уради примере како би могао да дискутује, да се укључи активно на час вежби. Значи, ту су материјали доступни у уџбеницима који се користе. Наравно, мислим све ван тога онлајн што може да се пронађе у датој области, али у самој лекцији која се налази у уџбенику је сав материјал који је неопходан да би се касније на вежбама могли радити примери који се користе да би студент додатно боље разумео лекцију.

— Да ли мењате приступ уколико су присутни страни студенти?

— Не.

— Да ли њихово присуство мења динамику групе?

— За сада не, али се они генерално и не укључују активно у сам час, тако да се њихово... мислим с обзиром да се активно не укључују, онда се и не мења претерано везано за саму динамику часа.

— Да ли у комуникацији с њима користите искључиво српски језик?

— Не, у зависности од тога одакле долазе, са неким користимо енглески или француски пошто то једино знамо на предмету. Немце немамо тренутно, тако да једино нам још недостаје шпански да би покрили те области. И доминантно користимо страни језик осим код пар случајева који су поприлично добро користили српски већ на почетку, па можемо и тако да се споразумевамо.

— Да ли сте имали неких потешкоћа у комуникацији са њима?

— Осим чињенице да не говоре српски, а студирају на српском језику све остало уз помоћ добре воље и *Google translate*-а може да се превазиђе.

— Последње питање: на који начин функционишу предиспитне обавезе и испит на овом предмету и из ког материјала студенти уче?

— Предиспитне обавезе подразумевају два писмена колоквијума и активност на предавањима и на вежбама у виду малих онлајн тестова на предавањима и одговарања на питање и рађење задатака на табли, што се тиче часова вежби. Студент током семестра може да оствари 40 бодова на предиспитним активностима, од тога 24 је са ова два теста-колоквијума, и по 8 поена на основу ових мини квизова на предавањима и активности на вежбама. Значи 8 и 8 — 16, тако да са тим бодовима излази на финални писмени испит, који носи 60 поена, да би положио мора на писменом испиту да има преко пола, значи 30, било шта преко 30 на писменом и плус све ово што је остварио на предиспитним активностима у збиру мора да да преко 51 за пролазну оцену. Литература је дефинисана наставним планом рада на предмету и то је један уџбеник само, немамо више неких других извора, тако да само се он користи.

ИП12

— На који начин приступате предавањима, на који начин приступате вежбама? У смислу, да ли се трудите да иницирате дијалог, да ли је монолошки?

— Видели сте, сад сте присуствовали предавању. Видели сте, предавање је по својој дефиницији тако конципирано да Ви имате релативно мало простора да укључите групу, поготово ако је група веома бројна. Ако имате групу која је 150 или више студената, тешко је отворити простор за појединачно ангажовање, али се увек нађе времена, да ли је то на почетку или негде на средини предавања да се студенти делимично укључе. Активност студената се онда своди на неку кратку интервенцију или кратко питање где заправо Ви покушавате и да усмеравае њихово размишљање и споствено излагање, у складу са оним што Ви говорите и како они перципирају оно што Ви кажете. Што се тиче вежби, ту је потпуно другачији концепт који ћете сада видети, то је концепт у коме заправо студенти имају главну реч. Они имају задатак да припреме одређене презентације које трају одређено време, на одређену тему. То је све компатибилно са предавањима и то је заправо део једне велике целине. Дакле, они имају задатак да говоре неких петнаестак минута на одређену тему коју добију унапред, фактички на почетку семестра, имају такође техничке могућности да то презентују у форми у којој желе, и након тога постоје две методе. Једно је да се након малог блока од два предавања поведе дискусија, а друго је које сад примењујемо, данас ћу вероватно то применити, то је да се након свих, укупно их има 4, након 4 излагања која трају отприлике нешто око 55 до сат времена, у остатку часа од неких пола сата, или 35 до 40 минута, поведе разговор о тим презентацијама и да се заправо направи некакав круг, да се оно што се чуло на предавањима и оно што је на презентацијама некако, о томе расправља. Сведено, вежбе су простор где се заправо много више њихова активност види, где се улога сарадника или наставника, а ја идем на све вежбе, мог сарадника сте видели, једног од двоје, где ми заправо вршимо модерирање разговора и одговарамо на сложена питања ако они који то спремају не знају.

— Да ли се од студената очекује да нешто припреме за предавања, да прочитају нешто пре предавања или слично, или се први пут сусрећу с темом?

— Не, они знају све унапред. Дакле, принцип је такав да се на првом часу вежби да

комплетно календар са свим темама и са свим оним што је потребно. Сва литература која је њима потребна се налази онлајн на неком сајту који ми зовемо *медија сајт*, који има... затвореног је типа, дакле, само је литература у пдф-у која служи студентима. И они би по правилу, све то зависи индивидуално... би по правилу требало да прате наставу тако што читају литературу која прати одређене теме које они слушају. Да ли је то тако, ми то можемо да видимо само на основу онога када они добију ону евалуацију где се каже да ли сте, колико сте се спремали и тако даље. Ми имамо још једну методу коју, рецимо, нећемо данас примењивати, али ћемо применити на следећем часу, а то је да дајемо кратак уводни тест од једног до два питања, који треба да нам на неки начин дâ увид у то да ли су читали или нису. Та питања су из тог неког текста који ми дајемо и који се тестира и то траје свега неколико минута, просто је то, како да кажем, модел да Ви њих мало ипак натерате да читају нешто пре часа.

— Да ли је сав материјал на српском или они...?

— Сав материјал је на српском.

— Да ли мењате приступ ако су присутни страни студенти?

— Приступ ако су страни студенти не може да се мења зато што су у тим групама, то су велике групе и на вежбама и на предавањима и, као што видите, проценат страних студената, ове године је нешто мало већи. Ранијих година је то било једно до двоје студената на групи од педесетак студената на вежбама, или на предавањима петоро у групи од 150, једино што ми примењујемо и што сам ја покушао да демонстрирам данас, а генерално примењујемо, то је да успоравамо, акцентујемо, покушавамо да на неки начин чак и симплификујемо понекад, како да кажем, да некада нешто што је сложено и за студента на српском језику, да пробамо да појаснимо, и тако даље. Али то је све ипак, ако хоћете да кажем неку отвореност, студенти који долазе без неког, мало бољег предзнања језика ће се уклопити у некој релативно мањој мери. Зато постоје мало опширнији слајдови, који између осталог мало, како да кажем, као што знате, *Power point* презентација може да буде и деструктивне природе, да студенте тера да преписују уместо да слушају шта говорите, али она би требало да помогне студентима који не знају српски да прочитају главну идеју.

— Да ли њихово присуство мења динамику групе? Да ли примећујете разлику генерално међу студентима када су ту странци?

— Ја мислим не. Ја мислим да, нажалост, они не доприносе промени динамике зато што најчешће су пасивни, што приписујемо чињеници да нису оспособљени да активно учествују јер немају готово никакво знање језика, поготово не активно знање језика, пасивно можда. Ми не можемо да прилагођавамо литературу њима осим евентуално да бирамо латинична ако им је ћирилична проблематична, али то је опет индивидуално. Ми се сусрећемо са чињеницом, коју ја морам да изнесем, а то је да долазе студенти који не знају ни енглески језик, односно који знају светске језике, али су то, рецимо, шпански, француски, португалски најчешће, понеко италијански, што онда заправо њима додатно отежава, и нама, наравно, ако бисмо желели да кажемо нешто на енглеском језику, онда можда опет добар део њих можда то не би разумео.

— Да ли у комуникацији с њима користите страни језик, дакле, ван часа?

— Када разговарамо као јуче, ја користим неки микс језика које они знају, а ја могу да користим. Најчешће је то енглески, понекад и неки други језик, рецимо италијански ако има некога у групи ко зна. Најчешће они знају језике које ја не знам, као што је, рецимо, шпански или француски. Тако да та комуникација се своди на енглески и ја се трудим да говорим српски наменски, желећи да тиме њих бодрим да они ипак што пре схвате да су дошли на

факултет који је на српском језику и да кад-тад морају тај језик да савладају. Тако да, дакле, нису дошли у изолованој групи која ће имати посебно организовану наставу на страном језику, него на језику који је доминантан, а то је језик који је студентима из Србије матерњи језик, тако да би њихова корист била да већ од првог семестра се адаптирају на то да користе тај језик колико год могу.

— Да ли сте имали потешкоћа у комуникацији са њима, осим ових наведених када немате уопште заједнички језик?

— Тешкоћа има зато што... тешкоће се стварају оног момента када схватите да се не можете разумети чак и ако користите један од страних језика, рецимо енглески, и да они сви имају доста специфичне потребе када је језик у питању. И тешкоће наступају због тога што они имају заиста минимално знање језика које се своди на неколико недеља или месеци припреме која није довољна да се адаптирате на наставу на факултету. Дакле, она може да Вас адаптира да преживите у некој средини, али не да Вас... да Вас адаптира на то да студирате на неком језику.

— И последње питање, како функционишу предиспитне обавезе и испит на овом предмету? Шта се од студената очекује?

— Од студената се очекује да ураде један семинарски рад. Он може бити оралан, дакле може бити презентација на часу, то ћете сада видети када дођете на час вежби, или да као замену, то је готово алтернатива, већина студената бира да говори на часу, или замена је рецимо да се уради у писаној форми, то је најчешће приказ неке књиге коју они бирају са списка који им се да унапред, или евентуално да се уради семинарски рад, зависи све од предмета до предмета. На овом курсу Савремена политичка историја који сте слушали, то је приказ књиге. На том списку књига се налазе књиге које су, управо због студената који су... долазе са стране, и на енглеском језику. Ја такође дозвољавам да у избору литературе они могу да користе и дела аутора који су на њиховим језицима, чак и преведени на локалне језике њихових држава, али ако су аутори препознатљива имена из области науке којима се бавимо. Дакле ако је то превод неког великог дела, они могу да га користе и на сопственом језику. Али га не могу предати на сопственом, него на неком... могу га предати на енглеском језику. Дакле, они могу да напишу на енглеском језику приказ књиге у форми, да кажем, тог неког рада. То је мала форма, негде 2000 речи највише, и то им је једна обавеза. Ове године, надам се да ћете можда присуствовати баш сада, али нисам сигуран да они долазе данас, су се неки од студената одважили да говоре на часу, да имају презентацију, тако да, надам се да неће почети баш они. Тако да, тако се погодило да у овој групи ће сад бити они, просто је тако по распореду, дакле то је њихов... Имају тест и тај тест је ослобађајући кад је у питању градиво, али је обавезан услов за испит. Раде га на српском језику, што њима ствара доста потешкоћа. Ми увек ангажујемо оне који дежурају да могу да помогну да преведу, они то врло ретко користе, али тај тест је на српском, односно колоквијум и то њима мало ствара потешкоће. Ове године смо се договорили да додатно појачамо, да кажем рад са њима, тако што бисмо имали неколико припремних састанака, од којих је већ неких било, рецимо један је био јуче, где смо мало разговарали о темама, и тако даље. Али они се тешко адаптирају на то, на ту форму. Њима је тешко да... иако им ја дозвољавам да могу да дају одговоре на енглеском језику. И чак им дозвољавам да питају за превод. И њима је и то тешко. Они кажу може ли неко да им преведе на шпански, рецимо. Ето, то су одговори.

— И испит има, је л' тако?

— И на крају имају усмени део испита где имају избор питања, од којих су нека питања понекад чак и везана за простор одакле су они, рецимо историја Африке, историја Азије, тако да они могу да одговарају такође на енглеском усмено.

— Хвала.

Прилог Б. Интервјуи са студентима

И1

— Ok. So to start things off, please tell me your name, your last name, your country and what you are studying.

— Ok. My name is _____ . I'm from Ghana, and I'm studying medicine here at the University of Belgrade.

— Tell me so far how many credits at university have you got? Or how many subjects out of how many have you passed so far?

— Ok, I have. This semester was six courses.

—The courses that you passed. Yeah.

— Yeah, I have four. I've passed four out of the six for this semester.

— Ok. And so what... what courses do you have left?

— Anatomy and histology.

— Ok. Thank you. So tell me, have you had any additional Serbian language lessons or classes after Avala.

— Yes. There was a scheduled meeting on *Zoom* for the students who reported late for the Serbian classes.

— And after that?

— No, no, after that, I've not had any.

— Ok. So tell me, when you take the whole year into consideration, what percentage of what is said in lectures could you understand? Like what is your estimate? How much do you understand? When the professors were doing lectures.

— Like 20%.

— 30?

— 20%.

— Ah, 20%.

— Yes.

— Ok. And what about the practical work, like the lab work? What is the percentage of what you could understand during those practical classes?

— That will be around 80% because I read before going to class and you see what they are teaching you. So it's easy to understand.

— Ok. So it was a lot easier for you to understand practical classes?

— Yes.

— You came prepared?

— Yes.

— Ok. And tell me, were you able to understand questions from lectures like if the professor stopped to interact with students, etc.? Was it a stressful situation for you or were you able to understand during this year?

— It's it's easy to understand questions. Not excellent. But you get what they are trying to ask you.

— Again, from context or? Or because you were prepared?

— From context.

— From context. Ok tell me, before coming to Serbia, have you had any experiences with university studies before? Did you try studying something else in your country or abroad?

— Yes.

— What?

— Geological engineering.

— In your country?

— Yes.

— Ok, so tell me did that help you somehow? Like, did you take anything from that experience, like, maybe some strategies, some different types of approaches?

— Yeah, I over there. I got to know that if I stick to what I'm being taught in class alone, it's not going to help me. I need to do more studies on your own, do more research before you can meet what the school wants from you.

— Yes. Definitely, it helps.

— Tell me during classes here in Serbia, did you make notes? Like did you write down what the professors were saying?

— No. It was only practical, we go to faculty. Lectures was online, so I listen to recordings when I'm in Dom. I only go to faculty for practicals. But practicals. I don't make notes.

— Ok. And tell me, did you maybe use notes from your peers or from your friends? Like did you borrow notes before, for example, studying for an exam?

— Yes. But no most often because the handwritings I can't really see well, some write in Cyrillic and it's not easy to read fast. I hardly take them.

— So, this is written in script. In handwritten script?

— Yes.

— Ok, I understand. Tell me, you mentioned that it helped you a lot for your practical classes that you could prepare in advance. So in general, did you do that for all classes or just for practical classes or just for some classes?

— For some, the more difficult ones. Anatomy, it's a lot and you forget easily. So always you need to read something on it.

— And how did you prepare? Did you read the material that you got from professors? Did you find additional materials?

— Yeah, I used materials from professors and also watch some Youtube videos for more understanding.

— So you would, from professors, you got material in Serbian?

— Yes.

— And the extra videos you watched in English?

— In English? Yes, please.

— Ok. And tell me, when preparing for exams, did you use any additional books or any additional references in your language or in English to help prepare, or did you use only books in Serbian?

— I used additional language, additional books for my language to prepare.

— Do you think it made a difference? Did it help you?

— Yeah, it helps with the understanding. If I stick to the Serbian alone, I will waste a lot of time before I understand. So the English helps me speed up.

— When you. When you think about the your you preparing for midterms and for exams, so what, what did you mainly use to study? What kind of materials did you use? Was it books, was it something additional?

— Yeah. Books. Books from the faculty.

— So it's mostly based on that? Yeah. Did you get some additional materials from professors, like, I don't know, Power Point presentation?

— Yeah, my colleagues do send some PowerPoints into our group, our subgroups. So we learn from those ones also.

— Ok. And tell me, what percentage of questions in midterms and exams could you understand?

— 70%. What I learned and when I go to the exams I see different words altogether. And it's not easy to understand.

— And, how did you how did you solve this problem? What did you do if you have questions?

— Yeah, maybe I've not been able to solve that problem yet. I'm still opening myself to new words every day. So maybe with time, I'll be ok.

— You certainly will. For this first year, have you had any problems in communication with professors?

— No, really. Some understand that it's difficult for us. They switch sometimes. Yeah, to hear us. They do not strictly tell you to say whatever you are saying in Serbian. If you get stuck, you can switch to English and explain yourself.

— Ok, so I imagine this helped you?

— Yes.

— And tell me my last question for you would be what was the biggest challenge of this school year for you?

— It's the language because it's so painful. Someone is talking to you, the person will talk and talk and talk and you not understand anything. You don't know what to say, where it starts from and it's challenging. It has been the language. Apart from that, there is no other challenge.

— Do you feel that it has got better over time?

— Yes, it will get better over time.

— Ok. Perfect. Thank you a lot.

H2

— Perfect. Ok, so please tell me your name, your last name, your country and what you are studying.

— Perfect. And I'm . My last name is and I'm studying international relations in the Faculty of Political Science.

— So tell me, how many credits have you got so far in your studies? How many or how many?

— Zero

— Zero? You passed zero exams?

— Exactly. I passed some of them, but never got the grades.

— Ok. And tell me what percentage of what is said in lectures, what the professors said in lectures could you understand in Serbian?

— For around 30%.

— Ok. And what about the practical classes with assistants? What is the percentage?

— No, they were really confusing. Like the whole system of how Serbian faculties work was really confusing to me and also for new Serbian students. So it was. But in their case, they can ask.

— What percentage did you understand from practical classes?

— I will say 20%.

— So less than lectures?

— Yes.

— And why? What do you think? What causes the difference?

— I think probably the fact that Serbian faculty had something that them as for example, you can you can have classes on Saturdays at 4 p.m. and you are aware of this on Friday, like, it doesn't have, like, a strict time schedule so you can organize your whole week around it. And so mostly when they put like different dates on different classes and for example, I know today we have *vežbe* at six and you never know that you will have classes at six, so you hold the changes because of it, and that also gives you like the bad impression that you will not pay attention to that class because you are not mentally prepared to be there. So...

— Ok. So you think lack of organization and preparation?

— Yeah. That was.

— Ok. And were you able to understand questions from lectures if like they stopped and ask directly students some questions. Were you able to understand those.

— Yeah. Most of the time I would say 50% of times. Yeah.

— Ok. And tell me before coming here did you study something else in your country or abroad? Have you had previous experiences?

- Yes, I had two years of international relations.
- In your home country?
- Yes.
- Ok. So did that help you somehow? Did you get some skills from that experience that you could use here?
- Yeah. Mostly related to study methods. And I think that was the most helpful. And also about some contents of first year of international relations also because a lot of books that I supposed to read, I have already read those, so it was easier.
- Tell me during lectures did you make notes?
- Yes.
- In what language?
- Spanish.
- And did you use some notes from your friends or your peers. Would you borrow notes at the end?
- No, never. Because they usually put it on *ćirilica* and it was already difficult to understand the books. And also if you have to translate some handmade notes, was a lot of job.
- Did you find it challenging to understand handwritten script in Cyrillic?
- Yes. Really. Still to this day.
- Ok. And what about preparing for class? Did you prepare for some classes in advance? Like would you read something in advance so that you could understand maybe more easily?
- Just in one subject, because the teacher like gave us a time and so he was like first class. We see this topic, second class, this topic. And that class was really easy to prepare, but in most of them is just like you show up and then you see a Power Point and you don't have any idea of what you will see. So.
- And did you get the Power Points after the class?
- Yes. Yes. Usually. Yes.
- And what in what language would you receive materials from professors. Did you say ...?
- All in Serbian.
- Everything in Serbian? And what about books or additional references? In other languages? Did you maybe go back to what you read, as you mentioned in your previous studies?
- Yes.
- In English?
- Yes. Yeah. For me it was always easy to study in Spanish and then translating that actually studied in Serbian or in English. So I always study in my own language and then I do the translation afterwards.
- And what kind of materials did you use to prepare for midterms and exams? You told me you didn't pass any, but only take the notes. But when you prepared, did you use some? What? What did you use? How did you...
- The *skriptas* was usually the one that the, the students make and books.

— So books in Serbian?

— Yes. That I translated into English or Spanish.

— I see. And tell me what percentage of questions in your mid-term exams and your final exams could you understand? Did you have any trouble understanding questions?

— Yes. Maybe I can understand 40% of them.

— And did that cause you problems when you...?

— Yes. Yes, a lot, because sometimes for other exams you can ask. But for other exams, maybe you know the answer to the question, but since it was in Serbian, it's like you don't know how to explain it and, and that is really frustrating, especially if you study a lot because...

— I can imagine. And tell me, what about the communication with the professors? Did you have any problems in communication with them?

— Yeah, a lot with most of them. Some of them, they don't want to speak English to you, and others just don't, don't care about foreign students, so it's like you feel like you are alone at faculty, that nobody can help you. And teachers were not, like, receptive to... to listen to our problems. So, yeah, it was a problem.

— What would you say was the biggest challenge of this school year for you?

— Lack of preparation on the language. Right now I can say that especially now that I'm usually speaking with people. And here in Macedonia and in my last months in Serbia, I think now I can understand around 70, 60% of Serbian really well. But at the time I was in faculty was not more than 30% and that's not enough for being in faculty. So I think lack of preparation was the biggest problem.

ИЗ

— Ok, donc pour commencer, s'il te plait, présente toi, dis-moi ton nom, prénom, le pays et la matière que tu étudies à la fac.

— Je me prénomme au nom de . Je suis originaire du Congo RDC et j'ai fait comme études de management à la faculté *FON*, Faculté organisation et management.

— Alors jusqu'ici, combien de crédits sur 60 est-ce que tu as gagné? Combien d'examens as-tu réussis?

— J'ai quelque chose genre 31 crédits jusqu'à maintenant. Il me reste, je pense, un seul cours pour avoir d'abord les 37 pour la bourse et combiné avec le reste de cours qui reste pour en finir avec tous les cours. Et je pense que c'est quelque chose genre 5, 5 cours je pense.

— Ok alors dis-moi, après les cours à Avala l'année dernière, est-ce que tu as eu encore de cours de serbe ou pas?

— Non, je n'ai pas eu d'autres cours de serbe parce que la faculté, on se donnait beaucoup plus à la faculté et on n'avait pas vraiment encore le temps de réapprendre le Serbe.

— Je comprends complètement. Alors dis-moi, pendant les les cours théoriques, donc les cours magistraux, quel est le pourcentage de compréhension pour toi donc? Combien de\$ de tout ce que le prof dit est-ce que tu arrives à comprendre en gros?

— Bon, sur une échelle de 0% à 100, je peux dire c'est 25%. En fait c'est vraiment bas, mais on essaie un peu.

— Et quel pourcentage est-ce que tu comprends lors des travaux dirigés, des travaux pratiques?

— Et je peux dire c'est la même chose parce que on a pas vraiment à la faculté, vraiment les amis ne sont pas vraiment assez sociable si je peux dire. Donc on les travaille seul donc je peux dire toujours vers 25 à 30% aussi.

— Donc il n'y a aucune différence si c'est un cours théorique ou pratique? Ça arrive à peu près à la même chose pour toi?

— La même chose. Oui.

— D'accord. Et dis moi quand l'enseignant s'arrête pour poser quelques questions aux étudiants, est-ce que tu arrives à comprendre les questions?

— Oui, quelques-unes.

— Tu arrives à déterminer un pourcentage, genre est-ce que c'est toujours 100%? Est-ce que c'est 50%?

— Non, je peux dire c'est la moitié maintenant.

— D'accord. Et dis-moi, avant de venir en Serbie, est-ce que tu as... Est-ce que tu as essayé d'étudier quelque chose d'autre, soit dans ton pays d'origine, soit dans un autre pays?

— Oui, j'ai commencé la faculté d'économie à mon... depuis mon pays, oui...

— Est-ce que ça t'a permis peut-être à gagner quelques compétences ou est-ce que ça t'aide maintenant cette expérience dans ton pays?

— Oui, ça m'aide vraiment. Je me suis retrouvée dans quelques cours ici et vu que l'économie c'est un peu un peu similaire au management, donc ça m'a vraiment permis de comprendre quelques cours sans pourtant suivre toutes les enseignements.

— D'accord. Et dis-moi, lors des cours, est-ce que tu fais des notes? Est-ce que tu notes des choses que les enseignants disent?

— Oui, je note pas vraiment trop, mais je note des des parties essentielles pour essayer de combiner avec le livre. Quand tu lis le livre avec quelques parties enseignées, ça t'aide à comprendre un peu plus rapidement.

— Et en quelle langue est-ce que tu notes des choses?

— Dans quelle langue j'étudie?

— En quelle langue est-ce que tu fais des notes? Est-ce que tu utilises plutôt le français ou plutôt le serbe?

— Le français, c'est plus rapide.

— D'accord. Et dis-moi, est-ce que tu es ce que tu te reposes parfois sur des notes de tes camarades de classe? Est-ce que tu copies parfois les cahiers des autres, etc.

— Non, je peux dire non parce que on a l'habitude de se mettre assez éloigné ses camarades. On est derrière, ils sont, ils sont devant. Voilà. Donc on se fie à nous même.

— D'accord. Et est-ce que tu te prépares à l'avance pour les cours? Est-ce que tu lis quelque chose avant de te présenter en classe ou pas?

— Et oui, on doit le faire parce que on n'a pas le temps de lire tous les cours. On doit déjà lire d'autres cours pour laisser quelques cours encore à lire parce que c'est trop difficile de lire en serbe et de comprendre, faire tous ces schémas là. Alors on doit lire quelques cours déjà pour finir, et puis lire les autres cours qui restent. On a beaucoup de cours à lire en fait.

— D'accord. Et les matériaux que vous obtenez des profs par exemple, est-ce que tous les matériaux sont en serbe ou est-ce qu'il y a des choses en anglais, en français, etc? Vous avez...

— Comme je peux dire cette année-ci, on a eu quelques chances je pense, avec deux cours. On a eu des matériaux en anglais qui nous ont permis à passer l'examen aussi. Voilà, je peux dire oui, il y a quelques matériaux qui viennent en anglais.

— D'accord. C'est juste pour vous ou pour tous les tous les étudiants?

— Non, juste pour les internationales. Je pense que les autres étudiants parlent anglais. Ce sont les Serbes.

— Oui, d'accord. Et est-ce que tu... est-ce que tu as trouvé toi même des livres ou des articles en français ou en anglais pour des matières où tu n'avais pas de ressources en anglais ou en français? Donc, est-ce que tu as trouvé des matériaux supplémentaires pour faciliter l'apprentissage?

— Je peux dire avec un seul cours, on a trouvé, on a trouvé ensemble, nous, les études internationales, une sorte de pdf en anglais d'un cours qu'on a essayé de lire et de demander aux professeurs si c'est fiable.

— Et vous avez obtenu des infos de la part de professeurs ou pas?

— Oui, il nous a dit que oui, c'est pas vraiment la même chose, mais c'est pratiquement la même chose, la même compréhension.

— D'accord. Et qu'est-ce que tu as utilisé pour te préparer pour les tests, pour les partiels et pour les examens? Donc qu'est-ce que tu utilises pour réviser pour l'examen?

— Et j'ai beaucoup plus utilisé les matériels parce que le livre a été très immense à lire et très fatigant. Et puis la compréhension a été vraiment difficile. Alors j'ai plus utilisé les matériels donnés par les professeurs et les étudiants pour préparer mes examens et les tests.

— Est-ce que tu as utilisé des *skripta*, donc des recueils préparés par les étudiants?

— Quand je dis matériel, je fais allusion aussi aux *skripta*.

— D'accord. Et quel pourcentage de questions aux partiels et aux examens est-ce que tu as arrivé à comprendre? Donc quand tu as un test, quel est le pourcentage que tu comprends?

— Bon, je veux dire, je comprends à 50% les questions, donc je peux. Il peut arriver que je comprenne toute une question aussi. Et il y a d'autres questions que je comprends pas du tout. Donc voilà, rien du tout. Donc je peux dire à 50%.

— D'accord. Et est-ce que tu as rencontré des problèmes de communication avec des profs? Est-ce qu'il y avait des soucis à ce niveau-là?

— Non, je pense pas. Tous les professeurs sont je peux dire sympas, il y a pas de problèmes de communication, donc tout ça passe. Je peux faire un petit mail et ils vont répondre.

— Quelle langue est-ce que tu utilisais pour communiquer avec des profs?

— Beaucoup plus l'anglais.

— D'accord. Et quel était le plus grand défi pour toi cette année scolaire?

— C'est voilà, les études, C'est un grand défi, vraiment, c'est. Ça a été vraiment difficile, là, je l'avoue, ça a été vraiment difficile de passer au moins quelques cours que j'ai essayé de passer. On s'est vraiment donné à tout, mais je pense que c'est pas suffisant. On doit se donner encore mieux de voir si ça peut aller encore jusqu'à la fin de l'octobre, de *rok* d'octobre pour voir si ça peut donner un résultat positif. Vraiment, c'est pas facile, je vous l'assure. Voilà, on essaie de se forcer, on a pas le choix.

И4

— Ok, donc s'il te plait, d'abord présente toi. Dis-moi ton nom, prénom, pays d'origine et ce que tu étudies à la fac.

— Je m'appelle _____ et je viens du Burundi et je suis, je suis en médecine première année.

— Alors jusqu'ici, combien de crédits est-ce que tu as accumulé à la fac ou combien de matières est-ce-que tu as réussi?

— Bon. Quelques matières. La principe, la principale... matière que j'ai réussie, c'est la Génétique, donc, les autres matières, j'ai pas encore passé comme l'Anatomie ou l'Histologie, je les ai pas encore enregistrés donc je vais les faire dans les *rok* suivants.

— D'accord. Alors, dis-moi, suite à nos cours de l'année dernière, est-ce que tu as eu encore des cours de serbe quelque part ou pas?

— Non, j'ai pas encore eu d'autres cours, ce que j'apprends, je l'apprends tout seul en regardant les vidéos, en écoutant la musique et c'est tout.

— D'accord. Qu'est-ce que tu penses? Quel est le pourcentage... Enfin, quel pourcentage est-ce que tu arrives à comprendre lors des cours magistraux, donc des cours théoriques à la fac?

— Entre 30-25%. Je comprends très peu, très peu.

— Et quel est le pourcentage que tu comprends lors des travaux dirigés? Des travaux pratiques?

— Bon puisque parfois ils nous expliquent dans la langue qu'on comprend, donc ça s'améliore un peu. Ça va jusqu'à 50%.

— D'accord. Donc les profs vous réexpliquent en cours parfois...

— Ben oui. Pendant les *vežbe*. En serbe ou dans une langue étrangère aussi. Ils mélangent. Si tu lui poses la question dans une langue que tu comprends, il te répond en anglais et en anglais principalement. Donc ça s'améliore quand on est dans les *vežbe*.

— Ça vous aide à comprendre?

— Oui.

— D'accord. Et est-ce que, est-ce que tu arrives à comprendre des questions des profs? Donc à quel à quel point est-ce que tu arrives des questions des profs quand ils s'arrêtent pour poser des questions aux étudiants?

— Quand ils commencent à poser des questions. Bon, ça dépend de ce qu'on est en train d'étudier bien sûr, parce que des fois, quand je vais à la faculté, je commence d'abord à lire ce que je... la matière qu'on va étudier ce jour. Donc quand ils posent la question, je me réfère à ce que j'ai lu, donc je comprends.

— D'accord. Est-ce que tu as essayé d'étudier quelque chose d'autre avant de venir en Serbie? Est-ce que tu as de l'expérience universitaire dans ton pays peut-être?

— Non. J'ai fini l'humanité, puis je suis venu ici.

— D'accord. Et pendant des cours, est-ce que tu fais des notes?

— Ouais, je prends les notes, je prends les notes, bien sûr.

— En quelle langue?

— Je mélange, en serbe, puis en français.

— D'accord. Et est-ce que tu parfois... est-ce que tu prends des notes de tes camarades, de groupe de classe?

— Principalement non parce que bon, les réécritures, bien sûr, il les écrit en cyrillique. Et le cyrillique, c'est quand tu es en train de noter, c'est pas facile, donc je préfère pas.

— Donc ça te pose problème de comprendre l'écriture en cyrillique quand c'est écrit à la main?

— Ouais, quand c'est écrit à la main en minuscule, c'est vraiment difficile à voir et comprendre.

— D'accord. Et est-ce que tu te prépares pour des cours à l'avance? Donc, genre, est-ce que tu lis quelque chose avant de venir en cours?

— Ouais, bien sûr, puisque si tu ne lis pas, tu pourrais rien capter. Rien du tout.

— Et en quelle langue est-ce que... est-ce que tu lis le matériel avant le cours?

— Je lis en serbe puis je traduis en même temps.

— D'accord. Et le matériel que vous recevez de vos profs, est-ce que tout est en serbe ou est-ce que les profs vous envoient aussi du matériel en anglais, français?

— Tout est en serbe bien sûr, tout est en serbe. Bon, non. On nous a jamais envoyé le matériel en anglais.

— Et est-ce que tu as trouvé peut-être toi même quelques livres ou des articles en français pour donc améliorer la compréhension ou pour t'aider à préparer, à te préparer pour un cours?

— Oui, oui. Sur internet, venant des autres étudiants des années passées, on nous envoie beaucoup de matériel, en anglais aussi en français. Les autres étudiants, bien sûr.

— D'accord. Donc ceux qui sont plus expérimentés, qui sont plus longtemps...

— Oui.

— Et qu'est-ce que tu as utilisé pour te ... pour réviser pour les examens et les partiels? Qu'est-ce que tu utilises pour apprendre?

— Les livres, bien sûr, les livres en serbe, les livres en serbe et les notes des autres étudiants qui... qui... Les notes des autres étudiants des années passées, bien sûr, qui nous donnent leurs notes qu'ils ont traduites en anglais et ça nous aide beaucoup.

— D'accord. Et pour les partiels et les examens, quel est le pourcentage des questions que tu arrives à comprendre?

— On voit très peu, entre 50% je dirais. C'est très difficile.

— J'imagine. Jusqu'ici, est-ce que tu avais des problèmes avec... en communication avec des profs? Est-ce que, est-ce que jamais il y avait un problème de communication?

— Non, il n'y a jamais eu de problème puisque les profs sont vraiment gentils et très compréhensibles envers nous. Bien sûr, ils sont très compréhensibles parce que s'ils voient que tu ne comprends pas bien le Serbe, ils s'arrangent pour que tu comprennes ce qui est, ce qu'ils veulent de toi et ça nous aide beaucoup.

— Quelle langue est-ce que tu utilises pour communiquer avec les profs?

— L'anglais. J'utilise souvent l'anglais.

— D'accord. Et ma dernière question pour toi, c'est quel était le plus grand défi pour toi cette année scolaire?

— Le plus grand défi que j'ai rencontré, c'est pouvoir passer les examens. Bon réviser, car la révision me prenait beaucoup plus de temps qu'avant parce que je dois tout traduire. Bien sûr, traduire, traduire et relire ça en serbe, c'est vraiment difficile, ça prend beaucoup plus de temps.

— D'accord, merci beaucoup.

И5

— Great. Ok. To start things off, please tell me your name, your last name, your country of origin and what you're studying.

— Ok. I'm I'm from Syria. I study medical or medicine in Belgrade University. First year.

— So... So far, how many credits did you pass or how many subjects did you pass at university from the first year?

— Ok. I passed like one of the three big biggest like subjects and all the small subjects. And it left for me to, to pass the Anatomy and Histology, which is like, the most bigger, the two figures subjects. So. Yeah. So I have, I like, I can see, like, almost 20 points now.

— Ok. So tell me after Avala, did you have some additional Serbian courses or classes or not?

— Yes, we have like this addition additional like course on on the internet, but I didn't like have this time to, to attend all the courses because I had the university and like a practical courses and like that at university. So I hope that I could like to practice or to improve my language. But it was really hard for me because it's like the starting of the university and everything was so so difficult. So that's why I think that's that my Serbian language, like at the same level or more better than what it was in Avala, because I don't practice that that much.

— Of course. So what percentage of what the professors say in theoretical classes, in lectures can you understand?

— Ok. I think that at first, like, days of university I understand, I understand like the very main or like this, like very, very, very main things like what's your name, From which country you are and what, what's come to the like the medical expressions, really, I don't understand anything in the first place. So I can see that in, in first two months, I understand, like, I can see 50%, and now in the end of this school year or the like this year, I understand, like, I can see, say, like 70%.

— And what about the practical classes, the, the *vezbe*. What is the percentage of that that you can understand?

— Ok, I can see I can say that it like 60% because I understand like when, when the for example, when we have like anatomy, I understand when it comes to like the Latin expressions because I read

it before I come to the practical. But when it comes to the Serbian like explanation, I don't understand, so it's gonna be like 60%.

— Why do you think you understand less of that than of theoretical classes

— Then what?

— What you said theoretical classes, you understand 70% and you understand 50, 60. What? Where do you think the difference comes from?

— Ok. I think that's in the, in practical, like we have, like where we work like groups. So like the students talk normally and like, has jokes and something like that. So this is like I can see like accents for the, for the people who are from the same country. So that's why it's gonna be like slight difference or like difficult for me to understand.

— Ok. And what about the questions when the professors and like assistants and everybody, when they stop to ask you something like you, the students in general how many questions could you understand? How was it?

— Ok, I can understand the question, but I can't, like, answer for it. So always I, I used to say that I don't know or I'm not sure about that, but I understand the question because it's like something you, you, you know, from studying, not because of the language, but I can't say it because of the language. That's what I think about. Or it's blamed like that. So that's the big problem.

— Ok. And before coming to Serbia, have you tried studying something else in university, in your home country or somewhere else?

— Yes. I started to, to study medicine also in the first year. But when I, when I saw that there is a scholarship Serbia, I applied for it and it was like so much there is a short time from that when I began and when I, and when I traveled here. So like, I don't have, like, this big chance to experience the, the, like, to experience this experience of studying medicine in Syria. But I had, like, this, this small like, how to say it, *utisak* about.

— But did it, did that help you? Did that experience help you maybe get some skills that you can use now in your studying like...

— No, no. Like unfortunately no, because all my attention was on the scholarships in that time. So I didn't get like have this skill or that much attention on studying medicine there.

— Ok. And tell me during classes, do you take notes?

— No, because. Because the professors talked, like, so much like fastly and I don't have the time to understand what they are talking about and to have to like throughout the note... and maybe my, my, my, like my Serbian friends also have a problems with writing because they talk so much fast. So for me it's going to be like a bit little more difficult

— Do you borrow sometimes notes from your friends at university?

— Yes, I can like take it from them, but I am a little bit, bit, little bit shy. So shy a girl. So I think that's it. That's my big problem.

— Ok. And do you prepare in advance for classes like before you come to listen to something, do you prepare?

— Yes I, I in the first like in the first two months, I started to to like to read all the or to see the pictures before I go to the Anatomy practice, but after that, I have a lot of like brochures. You have colloquiums and the start of the *rokovi* for the exams, so it was really hard for me to, to prepare for

all the things together. So I started to, like, listen, listen. So, like, in the first, in the first time, ok. But later. No, I can say no.

— In what language did you receive the material in? Like when the professor send you something, etc. in what language do they do?

— If I like if I send, like, an email to a professor for something or for a question, if I send it, I, I actually or like most of the time I send it in Serbian because I don't know if this professor can speak English or no, but if I know that this professor, for example, like talk in English for in, in like in *ispiti* or something like this, so that's I can like confidently send in English, but most, most of the time in Serbian.

— And did you use some additional references, books or articles in your language or in some foreign language? When you studied for the exams?

— I think that's the, the most like how to say like it's really close, like English to, to the exhibitions in medical, in Serbian. So for example, in, in my in my how to say genetic genetic exam, I studied from like script in English, so and I talk because of my my professor was so nice, so she, like, led me to to speak in English. So that was a big, big like how to say it good from her. So I studied in English, and that was my reference in this subject.

— What what did you use to study for midterms and exams? Like what is the main source of material for you?

— Ok. Almost all my materials was videos from Youtube. It was like the most when you can, like, find what you want in, like, there's a lot of videos that you explain a lot of things that you can find and like, use from it.

— And did you use some books that professors would send, etc. or not?

— No, no. Just like I have a Serbian, like books and I study from videos and all my study. It's usual, I see, like the pictures and I can memorize them, so I almost study from videos, like for anatomy, now I can study from [...]. It's really hard for me. So I, I like, use the videos.

— And what percentage of questions in midterms and in the exams could you understand?

— Ok. My like, I did, like, just the genetic exam is in English. It was in English. So I don't know how much it's going to be in anatomy about anatomy, but the if I can talk about another like this small subject, I can say that it's really 40% because it's really hard. And sometimes I don't understand like, I understand this, this and this like words, but I don't understand all the sentences, so it's really good confused for me.

— Was there ever any problems in communication between you and your professors?

— Yes, a little bit because of the language. So for me it was the problem because if I when I go and I was like afraid to go and ask them a questions because of the language, I hope that I was scared to for them to get angry because I don't know how to say in Serbian. And how could you get here and study in this and if you don't know the language. So that's why it was a little bit like hard for me to communicate with them.

— Ok. And my last question is what was the biggest challenge of this school year for you?

— The best I think it was the language, because I I started in a very hard to say it, like, lower level in the language. And I didn't know in that point of time, I didn't know if I have to study language or study anatomy or study the other things. So it was really, really hard for me to to deal with all the things together and to go to the university and deal with all the people talking in the another language and to, like, continue in this thing. That's what I think the biggest chance so much for me.

— Thank you.

H6

— Ok, to start things off, please tell me your name, your last name, your country of origin and what you're studying.

— Ok. My name is [redacted]. I am from Sierra Leone, West Africa, and I am studying medicine.

— So far, how many credits have you accumulated at university and how many subjects have you passed?

— So far I've gotten 19 points and I'm left with anatomy and histology. I have passed the others genetics my *izborni* and other subjects, I think. Yeah. I'm just. Yeah, just anatomy and histology left.

— Ok. Tell me, after Avala last year, did you have any additional Serbian lessons?

— Yeah. We did, I think the beginning of this year for a few weeks, but the truth is, I didn't really attend because it was coinciding with our classes at the campus and we had to study. I think we were preparing for genetics exam, but like, yeah, after that we had another Serbian classes online.

— Ok. So when you reflect on last year and on the lectures, what would you say, what percentage of what you said in lectures by professors, could you understand?

— Well, for me, like, I feel like it's a whole different thing because, like, what we were taught at Avala, like, the language is like how to communicate those basics, you understand? But then in the faculty, it's a whole different thing, whole different terms that we are not familiar with. Why is the online classes were just like normal, how are you your daily activities, so it's a whole different thing. For me it was a whole different thing.

— So what percentage would you say you could understand in classes if you had to say it from 0 to 100%?

— The truth is, for me, I could understand, let me say 10%. I could barely understand. That's the truth. Because like at the faculty is a whole different thing. The professors are fast, and by the time, like you say, ok, let me grab what he's saying, you're lost. [...]

— What percentage of *vežbe* could you understand of practical classes?

— Oh, no. Vegetable was. I could say like 60% because, like, you know, of course, like the science faculty, let me say, for example, anatomy, it's most of the words are in Latin, and Latin and English are kind of like similar. So like on the canvas, like if we're going for practical, the same thing is the same thing. So you understand, you get to understand that, but like when they are normally teaching is so fast that before you grab what they are saying, you're already los.

— And could you understand the questions from your professors when they would stop during lectures or to ask questions. How... what is the percentage of the questions you could understand?

— 5% 5%? Like, for me, I feel like like when we're doing our colloquiums, you know, like colloquiums, of course, it's in Serbian, but like if you have time, of course we have time, like sometimes one hour, 30 minutes, you can be able to, like, read in between the lines and understand for me, because like most of my, my colloquiums, I have been passing most of my colloquiums because like I have time. So like, am I not understand the whole sentence, but like I'm able to pick

something out of it and be able to answer. But it's a whole different thing like when the professors are speaking, it's fast. So before I could grab what they're saying, they'll say something else, they'll say something, and I'm like, oh, I cannot anymore.

— You mentioned the colloquiums and the exams. What percentage of questions could you understand in general?

— Like for the colloquiums, I could say I could understand like 70, depending if I study, I can of course be able to understand something because like most of the questions, it's the truth is that like if you study they are from the repositioriums, so if you get like familiar with some of those words you can be able to understand. But then as for the like, anatomy practical because that is where I am struggling right now. We have like, I don't know if it's 99, is it 90 minutes? I don't know if it's 90 minutes. I, I, I really don't know. But then there is a time where in I think we have 60 seconds for like, I think two questions on a table. Now the problem is there are some professors that like give straightforward questions, whereas the others, they have some kind of way they just put it. And for us that don't know the Serbian, it's quite difficult because sometimes we don't know what they are asking. But then at the end of the day we find out, like when the whole practical has ended, and then we meet the professor and then he shows the answer. These are some things like if it's in English, we know, we know the answers, but then because it is in Serbian, we don't know what they are actually asking for.

— Yeah I see. Tell me before coming here, did you study something else in your country or abroad?

— Yeah, I was studying medicine actually, in my country.

— And did you maybe gain some skills that you feel could help you here during this experience?

— Yes. Because like I said of course, medicine doesn't change. Like everywhere when you learn, it's like I was learning in English back home, but these words in anatomy, the part, the head, the nerves, everything is just the same. It doesn't change. So for me, I'm kind of like, it's easier because I'm familiar with those things, but it's harder because it is in Serbian. So that's the difference. Yeah.

— Tell me during classes, both practical and theoretical, did you make notes?

— Yeah, sure. I do make notes, like for practicals, like, mostly like if I go in the lab and then after classes, I come back like, watch Youtube videos where in I can be able to actually teach myself to be able to understand, because the truth is not everything I understand in class because of the language barrier. So when I come back, I teach myself. And then for theory, yes, I use the repetitorium like I google translate some of the words I know in Serbian, but then some I don't understand, like I *Google Translate*.

— In Serbian or in English. Or is it mixed?

— I make in English because I already have lots of books in Serbian.

— I totally understand. And tell me, did you borrow maybe notes from your friends or your peers? For example, Serbian friends, so that you could...

— No, no, I just like, bought my books. The books that I needed. My repertoriums, the practical voltage and everything. No, I don't take notes from any Serbians because it might end up being still in Serbian. I make my own notes.

— And did you prepare in advance for classes? Did you, like, read in advance, etc. before coming to class?

— No and no. Because like at Avala when we were there first we were just focused like on the language and then we were like trying to get notes and trying to get acquainted with the whole place.

— So what about the material for learning. You said you got books. Tell me, did you receive some extra materials and in what language? Like from professors, etc.?

— No. Apart from like, because, like when we came, we had like, other foreign students who are studying medicine, like, they were the ones guiding us to get some books, like for anatomy, I have Atlas, I think, [...]and histology. Yes. We bought books from *skriptarnica* and all the books that are needed. Yeah, we got them. Yeah, they are in Serbian because we are studying in Serbian. So everything is in Serbian.

— And did you use some additional references on your own like you mentioned Youtube videos, did you use something else like to help yourself prepare?

— Yeah, mostly, mostly apart from the repetitoriums because like I figured like from the colloquiums, the questions that I asked directly in Serbian are like from the repetitoriums. So I try to balance it because like if I read, if I just follow Youtube, obviously it's in English and if I go, I might not know what they are even asking. So I try to balance it with my repertorium and like get familiar with some words. So at least I know, like ok, if they are asking this or I have idea about it, but they're mostly Youtube and my my books that I bought from the *skriptarnica* and it's hard and those are the ones that I....

— What did you use? What study material did you use to prepare for mid-term exams and for final exams? Like, what is your most basic study material to prepare?

— I have a lot. I have a lot. I think for for genetics, of course, when we were doing genetics, apart from, like, our practical books that we had then for genetics, like, we have a *vodič*, we have something like a *vodič* wherein you have, like, practical questions and *usmeni* the questions that the professor will ask. So, like, for genetics, it was 46. So I think previous students made the topics and they made notes from it. That was I use. Sorry.

— Like what Serbian students call *scripta*. Like a mix of notes for the exam.

— Yeah, exactly. But like each topic, it has its notes. Each topic, like, to make it easier. And then for anatomy, of course, my atlas, like I have different, different books because like you want to get idea from different different different things because like if you watch Youtube, probably a certain professor might talk about something and the next might not. So it's a blend. Just mix it all over the place.

— Ok. Tell me were there ever any problems in communication with professors? What language do you use when you communicate with your professors?

— Of course Serbian. And the truth is that, like, the professors are kind of, like, understanding and nice, but it's out of their hands. We are studying in Serbian, so we obviously get to learn in Serbian because the scholarship we got, we're supposed to learn in Serbia, but like if you meet them, if I want to ask a professor by starting something and then I don't fully know how to ask, I either ask like if I have colleagues in my class and I'm like, I want to ask this professor this, how can I say it in Serbian? I sometimes I *Google Translate* and then I go ask and there are some professors sometimes, like if they see you struggling with the Serbian, they try to communicate a little in English for you to like understand. Yeah.

— Ok. And final question what is the biggest challenge for you this school year. What would you say was really one big challenge.

— One big challenge is the language. That's the only thing, it's the language. Because for me like computing board from my home, from where I came from and when I was studying medicine to here like here is really not difficult, you understand? Because like back home where I came from, like we only have we only take exams like once, whereas here, like they give you like several chances to be able to pass and you have like different tests, colloquiums and this and that. Like you have chances, they give you chances to like pass. But then the only thing is the language because for me, I feel like if I really know Serbian then that's it for me. Like the whole faculty thing will not be difficult.

— Hopefully soon.

И7

— Ok, so to start things off, tell me your name, your last name, your country of origin and what you're studying.

— Ok. My name is . I'm from Kenya, and I'm currently studying architecture in Faculty of Architecture in Belgrade.

— So far, how many credits, how many points have you got this school year? How many classes have you passed? Do you know?

— I need to check that real quick, but I do know it's somewhere around maybe 40 or a little over it.

— And how many exams have you got left?

— Five.

— Out of how many?

— 20.

— Ok, so you you are more than halfway through.

— Yeah. Ok, great.

— Tell me have you had any additional Serbian classes after last year's Avala.

— Yeah, I did have the... Was it in December? Was it in November? The ones we had. Yeah, I did have those.

— But after that no?

— No.

— Ok. So tell me if you had to estimate, what percentage of lectures or theoretical classes do you understand at university?

— It's definitely like 10%.

— And what about *vežbe*? What about the practical classes? What is the percentage of understanding there?

— Maybe 50% at the time. Then afterwards I would go up to a 70 or 75%.

— And what do you think, what causes the difference? Why do you understand better than classes, than theoretical?...

— Because in *vežbe* it's literally you can see what's happening and I'm most in most *vežbe*, you can always interrupt in a good way and ask a few things, so I think that's why I understand them more.

— And what percentage of the questions from professors could you understand? You said it makes things easier when you have interactions.

— Yeah.

— How many questions were you able to understand like questions would ask in class?

— I'd say also a good 50%, not everything, but at least something.

— And tell me prior to coming here, did you study something else in your country or somewhere else abroad?

— Yes I did.

— What did you study?

— I studied quantity surveying. For four years.

— And did this help you gain some skills that you can use now?

— Oh, for sure, because it's also related to architecture. It's in the built environment. So most of the time I understand what I'm doing.

— Great. And tell me during classes did you take notes when the professors would talk?

— Yes.

— In what language?

— In Serbian.

— And what about your friends and peers? Did you sometimes copy their notes or take their notebooks?

— Yeah, I tried to, but I don't understand a thing from... because usually when people take notes, it's just draft stuff. So it might be worse for me to try and study from their notes.

— I understand. And tell me, did you prepare in advance for classes? Would you read something before coming to class, etc.?

— Like generally or just one?

— Generally like before coming to classes, would you like prepare if you knew the topic or read something?

— No.

— And what about the materials that you used for studying? In what language did you receive, the materials, the books, etc.?

— I received them in Serbian, but I do get like the ones which have translations already. I do get them from some professors.

— And what kind of materials did you get? So you got probably books. What else?

— I got books, links, because most of our work is... it's *vežbe*. So I get a lot of links to projects done before. Yeah, a lot of that. And books and books and books.

— Oh of course. And did you use some additional books or references or videos or something else, like in your own language or in some foreign language, like to help things out?

— Yes, yes. Most of the time I actually I find it easier to know the topic in my language first, at least a rough idea. Then when I study it, I can relate it in a way.

— And did you mostly read books in different languages or did you watch some videos? What did you do to help?

— Yes I, I prefer watching videos when I can because it's easier. In English, then sometimes I get books also in English.

— Ok. And what about the midterms and the exams? What did you use to study for those? What kind of material?

— I definitely use the notes the professor gives.

— Yeah. Ok. And tell me when it comes to questions on midterms and final exams, what percentage of questions were you able to understand when you took exams?

— Maybe 50%. Because also. Yeah, yeah.

— Tell me, tell me also because.

— Also I check like how much I need to how many points I need to pass. So once I get my 50 I'm good.

— And that's totally fine. Tell me, when you communicated with your professors, were there ever any problems in communication? No, I can't hear you. I don't know why. Still very low. Very, very low. I don't know what happened. Maybe to take off the... Maybe it will be easier.

— Can you hear me?

— Perfect.

— Ok, great. Just the earphones.

— Did you have any problems in communication with your professors?

— Yes.

— What kind of problems?

— It's just a misunderstanding. And it's just because of the language. Most of the time. Because they would try to explain something I don't understand. And sometimes I have questions and I don't know how to express myself.

— And what language did you use with your professors?

— I mix it up English and Serbian.

— Ok, and one final question. What was the biggest challenge for you this school year?

— Oh. I think it's just the language. I would love to learn more, but there's that big barrier that's just there. So the language and the studies are too much. But it's ok.

— It will get better. Don't worry. Ok.

H8

— Alors pour commencer, présente toi. Dis ton nom, prénom, pays et ce que tu étudies en Serbie.

— Voilà. Je m'appelle . Je viens de la République démocratique du Congo et je...

— Alors tu peux répéter C'était assez bas à la fin. Je sais pas ce qui s'est passé avec les écouteurs peut être.

— Voilà, je m'appelle . De la République démocratique du Congo. Et j'étudié la médecine.

— Alors, jusqu'ici, combien de crédits est-ce que tu as accumulé à la faculté ou combien de matières est-ce que tu as réussi?

— Voilà, il me reste deux matières deux matières genre le plus grand de l'anatomie. Donc pour l'instant, j'ai quelque chose de 25 crédits et que l'Anatomie lui même à 22 donc...

— D'accord. Alors, après Avala l'année dernière, est-ce que tu as eu des cours de serbe quelque part?

— Non, non J'ai parlé, à part les cours qu'on a faits en ligne là.

— D'accord. Alors qu'est-ce que tu dirais? Quel est le pourcentage de ce que tu arrives à comprendre pendant les cours théoriques, les cours magistraux à la fac?

— Bon, disons que quand nous sommes arrivés un peu à la fin, c'était devenu un peu plus difficile, comme au début. Au début, c'était vraiment dur. Je me disais que je comprenais rien à rien. Vraiment. Après, on arrivait à adapter un peu d'habitude, même si on comprenait pas vraiment tout. Mais j'arrivais quand-même à saisir au moins l'essentiel. D'avoir au moins une idée générale de tout les cours. L'idée générale du cours.

— Donc, exprimée en pourcentage, que serait le pourcent?

— Un peu, Je dirais la moitié aussi.

— D'accord. Alors quel pourcentage de ce qui est fait en cours pratiques donc pour *vežbe* est-ce que tu arriverais à... est-ce que tu arrivais à comprendre?

— Pour les *vežbe* par exemple celui j'ai beaucoup plus suivi l'Anatomie qui est vraiment notre cours de base et tout ce que les *vežbe* était beaucoup plus compréhensibles parce que, vu que beaucoup de nos noms sont en latin et tout, alors j'arrivais beaucoup plus à comprendre les exercices. C'était beaucoup plus facile que les cours théoriques et les *predavanja* et tout simplement...

— C'est 50% pour les cours théoriques? C'est quel pourcentage pour les *vežbe*...

— Je dirais... [...]

— D'accord? Alors dis moi, est-ce que tu arrivais à comprendre des questions d'enseignant donc quand l'enseignant s'arrête pour poser une question à vous, aux étudiants, est-ce que tu arrivais à les comprendre?

— À comprendre pas, pas totalement, pas vraiment. Disons genre, vraiment comprendre la question que la question veut réellement dire... Un peu dur...

— D'accord. Alors, est-ce que tu avais d'autres expériences avec les études dans ton pays natal ou ailleurs avant de venir à Belgrade?

— Ben oui, évidemment. J'avais commencé. J'avais commencé l'université là bas. J'ai eu presque une année là bas. Ouais.

— Est-ce que ça t'a permis à acquérir certaines compétences ou certains savoirs que tu peux transférer à tes études maintenant?

— Pas grand chose, quoi. Pas grand chose.

— D'accord. Au cours de cette année, est-ce que tu prenais des notes en cours?

— Prendre des notes, pas vraiment... Je me disais d'abord, je prendrai des notes. J'écris... parce que par exemple, les notes, vous les Serbes vous l'écrivez en minuscule, là, et puis c'est un peu difficile, vraiment à saisir. Alors, je me confiaais beaucoup plus à mes livres. Ils ont des traductions et tout. Genre lire des trucs que je comprenais, je comprends et ce dont je comprenais pas, je comprenais pas.

— Et est-ce que donc tu mentionnes des notes de tes camarades serbes, est-ce que tu les recopiais parfois ou pas? Est-ce que tu...

— Non, pas, je pourrais pas. C'était un peu illisible pour moi.

— D'accord. Donc c'était ça l'obstacle, l'écriture cyrillique à la main. D'accord. Et est-ce que tu te préparais à l'avance pour les cours, avant de venir en classe? Est-ce que tu...

— Oui oui.

— Qu'est-ce que tu faisais?

— En fait au début? En fait, je n'avais pas encore ... comment dire. Je savais pas encore trop vraiment comment ça marchait. Je pensais des fois qu'on allait au cours pour apprendre ses cours, qu'on allait apprendre. Mais non. Après le début, quand j'ai compris, apparemment, il faudrait se préparer bien en avance avant d'y aller. C'est comme ça. Je faisais, genre, je connais que tel jour on apprendrait tel cours, alors je me préparais en avance, je lisais parce que si tu te prépares pas en avance, ça sera très difficile de comprendre. Même le [...] en question, c'est très difficile de le préparer en avance. Ouais, je me préparais.

— D'accord. Et est-ce que quelle était la langue du matériel que tu recevais des profs, donc des livres... Ou est-ce que tu avais d'autres matériels? En quelle langue?

— Tous mes matériels, c'est juste en langue serbe. Ce que je lis, c'est en langue serbe.

— Qu'est-ce que tu lis? Ce sont des livres, j'imagine. Est-ce qu'il y a encore quelque chose ou pas?

— Ah non, non, non. Juste des livres et des résumés éditoriaux. Beaucoup plus. Les livres, c'est tellement balèze. Tout lire, c'est trop. On prenait beaucoup plus de résumés.

— D'accord. Et est-ce que tu utilisais d'autres matériels, d'autres références dans ta langue natale ou dans...

— Évidemment, des fois, je faisais des recherches sur Internet. Lire en fait le même truc, genre le même sujet. J'essaie de récolter d'autres connaissances en français et sur internet.

— D'accord? Et qu'est-ce que tu utilisais pour réviser pour les examens et les partiels? Quels étaient les...

— Examens? C'est beaucoup plus, beaucoup plus les répétitoriums, là, les résumés. Ouais, je crois qu'il y a juste ça. Et il y a d'autres trucs aussi qu'on trouvait sur internet. On aidait un peu, on prenait beaucoup plus les grandes lignes, des trucs, des trucs beaucoup plus importants. [...]

— D'accord. Et dis-moi, quel est le pourcentage des questions que tu arrivais à comprendre pour les partiels et les examens?

— Mes examens, je dirais 50% aussi, 50 à 60%. Ouais, parce qu'il y avait certaines questions à l'examen difficiles de comprendre quoi. Des fois, au fait, je peux connaître la réponse, mais en fait c'est la question qui a échappé à la question qui n'a pas bien compris.

— D'accord. Et est-ce que tu as jamais rencontré des problèmes de communication avec les enseignants?

— Les enseignants? Non, pas vraiment. On a vraiment pas... Il y a trop de temps cette année, J'ai vraiment pas eu trop à discuter avec les enseignants parce que j'étais pas trop disponible. Par exemple dans les consultations et tous nos professeurs n'étaient toujours pas là. Alors les consultations, faudrait aller chez les assistants et tout, et moi aller faire des consultations chez les assistants, ça, mais ça m'intéressait pas trop. J'aimerais, je voulais beaucoup plus parler aux professeurs et les parents n'étaient pas toujours là.

— Donc c'était plutôt à distance.

— Il étaient pas dispo.

— D'accord. Et ma dernière question pour toi, quel était le plus grand défi cette année scolaire pour toi?

— Je pense que toute l'année est un grand défi. C'était vraiment un challenge pour moi. C'est vraiment un défi pour moi-même parce que je m'étais dit. Ok, la langue serbe, c'est d'abord un problème, d'accord, il nous faut atteindre tel nombre de pourcentage de crédits. Ça a vraiment été difficile, mais pas impossible. C'est vraiment un défi pour moi. Alors je me suis vraiment battu. Ça m'a beaucoup challengé moi-même. Par exemple, je me disais toujours que je sais, je connais mes compétences, mes capacités, alors rien n'est impossible à celui qui y croit. Alors j'y ai toujours cru. Voilà pourquoi j'ai étudié. Et voilà, j'ai quand-même réussi à éliminer certaines causes, dont la plupart des cours. Alors là, il m'en reste juste pas juste l'anatomie seule, je le passe, alors je peux passer l'année où tout a été un grand défi. Comprendre le cours, commencer à comprendre les cours pour réussir les examens etc.

— J'imagine. Merci.

И9

— Ok, to start things off, please tell me your name, your last name, your country and what you're studying.

— All right. But for that, I can use *srpski*. Right? Or I just

— As you prefer, you...

— Can use both.

— Yeah. Or I can mix because there are some words that I know. Instead. Of course. Ok. Čao. Ja sam ... *Katastrofa*...

— Catastrophe. No. Country?

— Country. Zimbabwe.

— And what are you studying?

— *Studiram međunarodne odnose*.

— Tell me so far, how many points, how many credits have you accumulated at university this year or how many subjects have you passed?

— Ok so far? I passed seven subjects.

- Out of how many in the first year?
- No, actually, it's six out of eight.
- Yeah. So how many credits? That is, more or less?
- I have 37 points now.
- 7?
- 37.
- Oh 37 ok I hear well. Ok. Tell me after Avala last year, did you have any additional classes for Serbian language?
- Yes I did.
- The online ones or something private extra?
- No, the online ones.
- Ok. Tell me out of when you when you concentrate on lectures on theoretical classes in university, on *predavanja*, what percentage of what is said do you understand?
- I will just say maybe 20%.
- And what about *vežbe*? What percentage of *vežbe* do you understand?
- Well. At least the *vežbe* sometimes they give us in English. So I could say I literally understand what they will be asking.
- So what percentage would you say?
- Well 70.
- Ok. So you understand *vežbe* better because sometimes you can interact in English? Did I understand correctly?
- Yes.
- Ok. And tell me how many... like what part of the questions from your lectures could you understand? Like when they stop to ask students questions, how much could you understand?
- What part of?
- How... What percentage of questions when, for example, when the professors are talking and then they ask a question to students during the classes, what part could you understand?
- During the classes I could say maybe 50%.
- Ok. And tell me, have you previously studied something else in your country or elsewhere before studying in Serbia?
- I could say I was doing nursing before coming here, but I didn't finish it. I literally stopped soon after I got the scholarship.
- Oh, and did you did you get something from that experience that you could use now, like some skills, some experience or?
- No, because I think I was only three months there and after getting the scholarship, I quickly left to change, came here.
- Ok. And tell me did you take notes during classes?

— Did I take notes during classes? Yes, I do take notes.

— In what language?

— In *srpski*.

— And do you use notes from your friends at university? Like do you sometimes borrow their notes?

— And that's no I haven't done that before.

— And do you prepare in advance for classes like before coming to listen to something? Do you read something, do you prepare somehow in advance or do you just come to university?

— Yes, because for some subjects they tell, they told us to buy some books, so in some lessons you just go through, translate it into English, translate the textbook to English, read a few pages and then enter class.

— Ok. And tell me, what about the materials you mentioned some books. What about the materials you get from your professors, in what language did you get the materials?

— Well, during the first semester, it was mostly in *srpski* because we hadn't talked to them about our *srpski* problems, but now they are giving us materials in English to study for exams and *vežbe*.

— What kind of materials do you receive? It's just books or maybe presentation?

— Documents... Yes. Just books.

— And did you use additional materials yourself in a language that you speak to help yourself even like outside of what professors are giving?

— I haven't done that.

— Ok. And what do you use to prepare for midterms and exams? Where do you study from?

— Well from the books they give us or ... and then I go to the library or sometimes in my room, but mostly in my room because I feel much more comfortable reading in my room.

— Ok. So you read the books that you receive mostly from professors and for exams.

— Yes.

— Ok. And tell me at mid-term exams and final exams, what percentage of questions can you understand?

— Well. I could say 85% considering that I pass most of my exams and yeah, so 85 because for the other two, the professors don't understand English, that's why they said *samo srpski*, because the scholarship already tells us to study in *srpski*, and that's why I didn't manage to pass those ones.

— Ok, so the ones you didn't pass, it's actually because of the language for now.

— Yes.

— Ok. And tell me have you had any problems in communication with professors? You mentioned that some don't speak English at all.

— I wouldn't really say it's a problem, because on the other note, it's my fault that I don't really know *srpski* because it's almost a year now, I could have just tried to figure it out, just that I don't know what's going on, but soon I will learn. So I wouldn't literally say it's a problem communicating with the professors, because some of my classmates already know it.

— And what language do you use to communicate with professors?

— Mostly English.

— Ok. And tell me my last question is what would be the biggest challenge you faced this year, this school year.

— In my schooling. Well I would say language again.

— Why?

— Yes. Well, because some of the students, even if you're trying to make friends, they don't understand English that much. And on the other note for you, you're trying to learn your *srpski*, but it's not always the case that you understand each other. With the professors, it's not really a big problem, a big challenge, but sometimes we would do English, everything would just flow.

— Ok, I. See.

H10

— Do you want the interview to be in English or in Serbian? What do you prefer?

— Whatever you wish, but I feel like it... with English, it can go much more smoothly.

— Then English. For me, it doesn't matter what language we use. My Persian is not good enough. Still... so... yet, in fact, not yet. I'm working on it.

— You will be better.

— Definitely. Ok, so to start things off, tell me your name, your last name, your country and what you're studying.

— My name is _____ and my last name is _____. I'm from Iran and I'm studying medicine.

— So far, how many credits have you got at university or how many classes have you passed?

— So till now, I think it's mostly like 25 credits and I need like 60. But the problem is, like, I need the main courses that I have, it's like anatomy, histology and genetics. But besides the first two, I passed, like everything else, so that's why I don't have, like, that much of credit, because I need to, like, pass the main courses and yeah.

— Ok. After Avala, do you have any additional Serbian classes?

— Yeah, we did have.

— The online ones? You didn't take any...

— Yes. It was like the online, just like the online class that we had.

— Ok. Tell me, what percentage would you say you understand during theoretical classes during *predavanja*?

— So *predavanja* was mostly offline, so it wasn't, it was like mostly online. Excuse me. So there was like, they just uploading lectures and that's it. So if I want to say, like, how much do I get it, it's like mostly 10%. If I like review beforehand, it's like, I guess... like by guessing and like, know the whole context, I think it's 25%.

— Ok. And what about *vežbe*, how... what percentage of *vežbe*, of practical classes...?

— So *vežbe* is also like the same as *predavanja*. But the better part is like they show us like, what is it, like we can't see. It's not like just all explanation and all, just like theoretic,,, theory. But yeah, I if I want to say it's like mostly 20% and if I did the review, it's like 35%.

— Ok. And were you able to understand questions from your teachers when they would stop, like during lectures or during *vežbe* and ask you questions? Were you able to understand, how much?

— Well. If I want to say like out of ten question, it's like for me mainly like one. Because it's also like mostly it's really much more stressful and you're like in like you're now everybody is like looking at you and you don't have to like make such a like mistake like that. So if I want to say it's like mostly one out of ten.

— Because of...

— Yes, yes, yes. And also like the language like makes like a huge difference, but stress is also another factor that really, really, really makes it like a lot worse.

— And tell me have you studied anything else before coming here in your country or in some other country?

— I studied in my country. I studied computer engineering, so I was familiar with, like what's... how&s university and how's the system? And that's what I thought, but whenever I came here, it was like something else. The system was also new. The whole course also was, a matter of fact, new. Yeah. That's it.

— So did this didn't help you a lot? You didn't get some?

— No, no, no. It was nothing. Everything was new.

— Ok. Tell me, did you take notes during classes this year?

— So we had like which base of... which was like, not it we didn't have any predominant, as I said, so. But the in the *vežbe*, it's mostly like we need they just give us like a bit of review what was what was like the thought and what will be seeing like cadavers or like, in under microscope. So it wasn't like, mostly like we could write anything, so I can mainly say like, about 2% that I did like any great thing that I need to.

— In what language did you write When you wrote?

— In class. It was mostly like in Serbian, but whenever I study myself, it's mostly English.

— And tell me, did you maybe copy notes from your peers or from your friends?

— I tried, by the way. They have like a beautiful, beautiful handwriting, but the problem is like it's in hand Cyrillic handwriting. And like, for the first six months of the first year, I was like totally shocked. And I was like, just studying how to like understand and how to read it. And after that it was like mostly ah that's it. It's just mostly like Latin words. And I, I'm better by myself to like, study and take notes in English to...

— So you prefer to rely on your own notes?

— Yes.

— Ok. And did you prepare in advance for classes? Did you read something in advance before coming to class?

— I wish I did, but yeah, for like I had I think everybody had it like a rough start, so it was like mostly like we... we really wanted to, like make up for it. But whenever times goes, it gets a lot, a lot, a lot, a lot, a lot worse. So it was like we couldn't even, like try to catch up. So yeah. And I and

we were like so what do we need to do? Maybe like just forget about this colloquium and just try to for the next one. And we did. But for the next colloquium, we were also like still behind. And that's what that was like a really, really bad. But I could have like since the, for example, for the second semester and whenever we start, I feel like if I review, it gets much, much more better because I could have understand the whole context and it wasn't like, still, I could have participated in the communication, but I feel like now I can understand what is it and what's the whole context. It's not like just standing there and just looking at the professor and no, just praying that the professor, the professor just won't ask you anything.

— And tell me, what about the materials that you got for studying from your professors? In what language were they and what kind of materials did you get?

— The materials were mostly Serbian, I think. Not even mostly, everything was in Serbian. So our sources was like totally in Serbian. And we were like, ok, let's just like cross books, because books have a lot of descriptions and a lot of big, big, big words that still we couldn't understand. So let's just like, focus on more on repertorium. So that's why we that's what we did... we did. But the progress was like a lot, a lot, a lot slow. So I think, like me, myself, I'm just relying on English... English sources, but I'm. I'm also looking at the Serbian sources if I'm, like, studying something, so is it still necessary or not? Or do I need to, like, know much... more details or not?

— So you mentioned English sources. Did you find some additional things that could help you prepare for exams? That didn't come from your professors, but did you use to prepare in other languages? In what language?

— Yes t was like mostly in English. There are like a lot of sources in Youtube, but it's also like the way that they learn and the way the sources are clearly much more different than the thing that we have in Serbia. So I need to like, just compare everything, but it's I think for me it's a lot better to rely on. English like mostly Youtube than to study in repertorium because I think the progress is really, really slow. So I need to like to way find a way to like make it much, much more better before like my exam starts.

— And tell me what did you what materials did you use to prepare for mid-term exams and for final exams? Like what was your main source for studying it?

— So for midterm was like, I had genetics. So for genetics, I used there was like a translated Repetitorium in English that I used and that was like mostly that if I couldn't understand anything because, like... we are self-learning everything, it's not like we understand something in university, so we need to like, start to study and learn by ourselves in Youtube or, I don't know, in some websites. That's why like... and we also had we didn't have like much more time, so we need to so we just like do that like we mostly studied Repetitorium and whenever we couldn't understand anything, we tried to like search in Youtube or in websites.

— Ok. And tell me for midterms, *kolokvijumi*, and for final exams, what percentage of questions could you understand?

— Well... So. I think for anatomy was much more better because it had also like some Latin words, but they also like, use like the translated in Serbian parts like they use like for example, they don't say like, oh, this bone is called *ulna*, so we use *ulna*, they use it like the translated part. But besides that I think anatomy was much, much more better. Histology was I think by far the worst one. And genetics was like I think in middle.

— So overall, how much did you understand?

— If I studied for colloquium, I think anatomy would be 70%. Genetics would be 15% and Histology 30. But if not, I think everything would be under 50%.

— Ok. And tell me, did you have any problems communicating with your professors and what language did you use in communication with your professor?

— So I just like the safe route. So it was like mostly... so the thing that I did, it was like, if I want to, like, ask something and it is like something urgent, so I would, I would try to like ask her in Serbian and if I couldn't do if I couldn't like say the context, I would try to say if it's possible for me to say it in English and they mostly like they will accept it and they allow you to speak in English after the class. But yeah, that's it. It's like mostly in English, I would say.

— You didn't have major problems?

— No, no. Yeah, exactly. But there were also, like, sometimes that they asked you, so I need to, like, just prepare myself a question, how how to say it and just do the translation that that that also work out.

— And my final question, what was the biggest challenge this school year for you?

— Biggest challenge? If I want to say like there was like a lot of, a lot of new things for me that start... it was like a whole new life for me because I had like, I was like, now I was like, I don't I didn't have any helps. My family weren't here, so I was like, mostly dependent to myself, so it that was also like a huge challenge. But I think mostly it was like the study, the Serbian part. Because for me I'm like a type of person that really understand a course by staying in class and just participate in class. Not like I, I need to, like, study by myself. I'm really, really much more reliable to study in class. But the whole project was... like Serbian was really, really, really hard, and I couldn't understand anything, so the huge benefit that I could have is gone. So that was like, I need to... I need to, like, find a new way to... to have a passing grades.

— I see. Thank you.

— Yeah.

И11

— За почетак, реци име презиме земљу и шта студираш.

— Моје име је . Ја сам из Палестине, студирам медицину.

— Колико си досада положио предмета и колико ЕСПБ бодова имаш?

— Ја сам положио све него нисам положио Анатомију и Хистологију.

— Да ли знаш колико је то бодова?

— Око 25 мислим.

— Реци ми да ли си после Авале имао неке додатне часове српског?

— Нисам, нисам. Ја учим сам српски, без књиге и вежбама са другарима, само то.

— И то је довољно. Који проценат онога што се говори на предавањима разумеш? Дакле, на теоријским предавањима, како би проценио на првој години, који проценат си разумео?

— Ја сам од октобра до децембра, ја сам разумео око 40%, онда онда после тога од... мислим од јануара до краја године, ја сам разумео око 70%.

- А каква је ситуација са вежбама, који проценат вежби разумеш?
- Из Анатомије, ја сам разумио око... све, али из хистологије ја нећу да дам испит, нисам слушао све.
- А реци ми, шта мислиш, зашто вежбе разумеш више него предавања?
- Јер на вежбама можеш да видиш и да... и да питаш шта хоћу... шта, шта је то, шта је нерв, на пример, која артерија, која нерв и то. Али на предавање професор само прича прича прича и ти само слушаш.
- Тако је. Колико си могао да разумеш питања професора када на пример говоре и онда питају вас нешто, студенте, колико питања си могао да разумеш?
- Оно у јуну ја сам разумео све и сад разумем кад ме пита неки професор нешто ја разумем, али шта је тешко. Тешко да да знаш шта је и да одговараш. Али ок, мени ок, за прву годину супер.
- Реци ми да ли си студирао пре Србије нешто, да ли си у твојој земљи или негде другде нешто студирао?
- Да да да ја сам завршио прву годину на медицини.
- У Палестини?
- У Палестини, да да да.
- Да ли ти је то некако помогло? Да ли си тамо нешто научио неку технику или неко знање које ти је сад корисно?
- Никако. Овде, мислим овде у Србији, овај факс у Београду је сто пута бољи него мој први факс јер овде учим по цео дан и ништа, тамо учиш два, три пута и добијеш десетак.
- Да ли си на факултету правио белешке, да ли си писао оно ће професори говоре?
- Помало, на табли, мислим, само најважнија ствар.
- На ком језику?
- На српском.
- Да ли си позајмљивао белешке од колега, да ли си копирао белешке од других?
- Да, да, да, од моје, мојих другара ја сам узео као... како се зове... као питања испит.
- Као скрипта или њихову свеску?
- Да, да, да, као скрипта.
- Реци ми да ли си се унапред спремао за часове, пре него што идеш да слушаш, да ли си нешто читао или радио да се спремиш пре часа?
- Да, понекад ја ја гледам преко таблета... мислим као [...] ако разумете, за Анатомију, само то је само за Анатомију.
- Који си материјал добијао од професора и на ком језику?
- Како мислите? Који материјал? Значи...
- Шта сте добијали? Да ли сте добијали само књиге, да ли сте имали нека скрипта од професора, *Power Point* презентације, шта се од професора добијали током наставе?

— Па морамо ми да купимо то. Професор каже ако хоћеш да учиш из књиге или скрипти, то је до тебе. Значи мораш ти да бираш шта хоћеш...

— Да ли си користио неку додатну литературу на твом језику или да ли си, не знам, нешто додатно читао или гледао ван књиге?

— Да, да, ја гледам Youtube, мислим за Анатомија то, и кад гледаш нешто на енглеском, па учиш из књиге, из скрипти на српском биће сто пута бољи и лакше.

— А одакле си спремао колоквијуме и испите? Шта си користио да учиш за колоквијуме и испите?

— Из скрипти. Само из скрипти јер не могу ја да стигнем и да завршим из књиге, то је за прву годину, видећемо после како ће бити.

— На испитима и на колоквијумима, који проценат питања си могао да разумеш?

— На испитима?

— И на колоквијумима.

— Мислим, на испитима усменим, ја све разумем усмени. Али колоквијум у јануару или не знам како, у децембру у јануару нисам разумео само 50%, 40%.

— Значи видиш разлику како време пролази?

— Да, да, да.

— Кажи ми на ком језику се комуницирао са професорима и да ли је било проблема у комуникацији са професорима.

— Ја причам са професорима само на српском и они ми кажу да само ти као странац или као страни студент причаш са нама на српском, сви причају на енглеском, али ја не причам на енглеском. Знам енглески, али нећу.

— Кажи ми, последње питање, који је највећи изазов за тебе било ове године? Шта је било најизазовније?

— Најизазовније за мене је било почетак.

— Зашто?

— Значи у октобру јер нисам могао да... да почнем факс у октобру. Ја сам био у другом граду, у Новом Саду, ја сам се вратио овде и било ми је тешко да упишем факс. Ја сам изгубио две недеље значи прве две недеље па онда после тога све ок.

— Хвала.

И12

— Pour commencer, s'il te plaît, dis-moi ton nom, prénom, pays

—

— Qu'est-ce que tu étudies?

— L'agriculture.

— Alors jusqu'ici, combien de crédits est-ce que tu as accumulé en première année? Combien de points?

— Jusqu'ici. En fait, en vrai, je n'ai pas encore assez de crédits.

— Donc. Combien est-ce que tu en as? Sur 60, est-ce que tu sais?

— 14.

— D'accord. Dis-moi, après Avala, est-ce que tu avais des cours de serbe supplémentaires?

— Non, non.

— D'accord. Dis-moi, quand on parle des cours théoriques, donc des cours magistraux, quel est le pourcentage des choses que tu comprends?

— En classe?

— Oui, quand les profs font des cours théoriques, pas pour *vezbe* mais pour *predavanja*.

— Il y a quelques cours que je comprends, surtout quand je vois... souvent je comprends quand je vois les images. En classe, je peux comprendre par rapport à ça. Donc c'est un peu ça, un peu comme la chimie, je comprenais un peu et aussi la mécanisation en fait.

— Et si je dois exprimer ça en pourcentage de 0 à 100, qu'est-ce que tu dirais, en gros?

— En pourcentage, je peux dire combien de pourcents... Comme la chimie par Exemple, peut-être 45%-50. La Mécanisation aussi, 45-50 parce qu'il y avait quand-même des images, oui ça nous permettait à comprendre.

— Il y a des matières où tu n'as pas de supports comme ça, où tu n'as pas d'images, tu comprends moins?

— Oui, je comprends moins parce que déjà le serbe, c'était au fait, le serbe qui m'est compliqué un peu, vu que je ne connais pas très bien la langue et c'est-ce qui me faisait un peu défaut.

— D'accord. Et pour *vezbe*, pour les cours pratiques, quel est le pourcentage des choses que tu arrives à comprendre?

— Pour *vezbe* déjà, c'est aussi la même chose parce que parfois, quand on partait en *vezbe*, un peu comme en Économie, je faisais les cours d'économie, je pars en *vezbe* et c'était pas vraiment très élevé pour moi, déjà parce que je suis pas très forte en mathématiques, donc c'est un peu la même chose.

— D'accord, donc environ 40%—45%. Dis-moi, est-ce... Est-ce que tu as pu comprendre des questions des enseignants, quand ils s'arrêtent pour poser des questions?

— Non. En tout cas, en vrai, je n'ai jamais su comprendre ça parce que je vous dis les problèmes se posent là, c'est seulement...

— D'accord. Est-ce que tu as étudié quelque chose avant de venir en Serbie? Est-ce que tu as de l'expérience académique?

— Ouais, chez moi j'ai fait le droit.

— Et est-ce que ça t'a permis peut-être d'acquérir quelques compétences ou d'avoir quelques astuces qui t'aident maintenant?

— Maintenant, ça m'aide pas parce que j'étais juste dans le domaine de droit et arrivée ici, je suis dans un domaine d'agriculture, donc je vois pas en quoi ça m'aide.

- D'accord. Et pendant des cours, est-ce que tu prenais des notes?
- En Serbie ici?
- Oui.
- Non. Je n'arrivais pas à prendre des notes. C'est compliqué pour moi.
- Est-ce que tu recopiais peut-être des notes des camarades serbes?
- Oui, oui. Parfois, oui.
- D'accord. Et dis-moi, est-ce que tu te préparais en quelque sorte avant de venir en cours? Est-ce que tu lisais des choses à l'avance, etc?
- Oui. Dans une époque, oui. Et parfois je ne lisais pas, parfois je lisais, donc c'était un peu ça.
- D'accord. Et le matériel qui est conseillé par les enseignants, que vous recevez des enseignants, c'est sous quelle forme et en quelle langue? Donc, qu'est-ce que les enseignants vous conseillent d'utiliser pour étudier?
- Les enseignants nous conseillaient souvent d'acheter des livres. On avait des livres, c'était en serbe.
- D'accord. Et des diapos...
- Scripts aussi parfois. Il y avait aussi des scripts, toujours en serbe aussi. Oui.
- D'accord. Et dis-moi, est-ce que tu as utilisé des ressources supplémentaires en français par exemple? Donc, est-ce que tu as essayé de trouver quelque chose en français pour t'aider un peu?
- Oui. C'est vrai, j'ai fait quelques recherches en français sur *Google*, sur mes cours, j'ai fait quelques recherches en français, donc pour m'aider, c'est un peu ça.
- Est-ce que tu as regardé des vidéos ou lu des livres?
- Ouais, j'ai regardé des vidéos, j'ai regardé, j'ai lu des livres en ligne, j'ai lu des livres en ligne. Donc.
- Dis-moi, qu'est-ce que tu as utilisé pour réviser pour les examens? Est-ce que tu t'es reposé seulement sur les *skripta*, sur les livres?
- Pour les examens, souvent c'était comment je peux dire...
- Pour les... Pardon pour les examens et les partiels, bien sûr.
- Ouais. Donc on s'est préparé comment?
- Donc tu regardes des vidéos pour comprendre, tu regardes des vidéos pour comprendre et après tu vas essayer de lire, les scripts, traduire dans ta langue pour comprendre, donc où peut-être lire des livres, traduire dans ta langue aussi pour mieux comprendre, parce qu'on fait en quelque sorte l'autoformation. Donc c'est un peu ça.
- D'accord. Et dis-moi quel est le pourcentage des questions aux partiels et aux examens que tu arrivais à comprendre?
- Des questions aux examens, vraiment, comment je peux t'expliquer... En fait, quand je pars en cours, je peux donner par exemple l'exemple de l'examen de sociologie. Je vais te donner une expérience pour mon examen de sociologie. J'ai commencé à préparer ça, j'avais des questions, j'avais des questions et j'ai commencé à bloquer ces questions là pour comprendre, vu que c'était au fait... Les problèmes, ce n'est pas de lire, le problème, c'est quand tu vas aller en classe et qu'on va

te poser la question comment est-ce que tu vas comprendre cette question pour répondre. Parce qu'on peut te poser la question qui est Jovana et toi, tu comprends peut-être qu'est-ce que Jovana a fait? Donc c'était un peu des confusions pareilles. Donc donc tu dois essayer de lire et de bloquer la question et quand tu iras en classe, ça sera pas totalement la même question, mais au moins quelques clés que tu avais vu dans ta question là-bas, au *čitaonica*, tu comprends que c'est c'est ça carrément. Donc c'est comme ça qu'on procède.

— D'accord. Et donc, qu'est-ce que tu dirais quel... quel est le taux de questions que tu arrivais à comprendre quand tu fais... ?

— Quand je traduis en français, en tout cas, je comprends. Peut-être 56%, 60%, je comprends quand je traduis dans ma langue, je comprends, mais les problèmes c'est seulement en classe là-bas.

— C'est dans le cas où tu reçois des questions à l'avance, n'est-ce pas?

— Oui, c'est dans les cas où je reçois des questions en avance. Je me prépare sur ces questions-là et parfois aussi, par chance, tu peux partir à la faculté, comme ça ces questions rentrent peut-être trois, quatre aussi. Ou pas. Ou carrément pas.

— Je vois. Est-ce que tu avais des problèmes de communication avec tes profs et quelle est la langue que tu utilises pour communiquer?

— C'était très compliqué avec les profs. Souvent, j'ai communiqué seulement en serbe avec... j'ai bricolé, en fait j'ai parlé juste un peu. Je sais que j'étais allée voir le professeur de mathématiques pour parler avec elle. J'ai parlé avec elle un peu en serbe et aussi un peu en anglais vu que je ne connais pas très bien parler l'anglais et le serbe. Bon, j'essayais juste de me faire comprendre. Et aussi, je sais que j'ai vu aussi le professeur d'économie, je sais pas si c'est le professeur ou l'assistant. J'ai vu donc... et aussi un autre professeur. J'ai vu quand-même pas mal des professeurs et on parlait seulement soit en serbe, soit en anglais. C'était un peu compliqué. Chimie aussi, c'était. J'ai vu son assistant, c'était un peu compliqué donc.

— D'accord. Et ma dernière question, c'est quel était le plus grand défi pour toi cette année scolaire?

— Le plus grand défi pour moi cette année scolaire, c'est de changer en fait ma façon de comprendre les choses. Parce que déjà à Kinshasa, j'avais une autre façon de comprendre en classe. Déjà, moi en classe, quand je suis en classe, je comprends par rapport à ce que le professeur dit et non pas en lisant. Donc j'ai une mémoire différente. Donc je faisais en sorte pour changer ça et malheureusement ça n'a pas vraiment trop tenu. Mais bon, c'est à revoir l'année prochaine, peut-être que ça, ça fera quelque chose. Sinon, c'est vraiment ça, c'est vraiment ça mon grand défi jusqu'à présent, j'essaie un peu de modifier ma façon de voir les choses en classe parce que c'est différent maintenant. Ici, tu dois pas aller en classe et comprendre directement parce que déjà vous saviez, on a fait la langue pendant peu de temps et on ne connaît pas très bien la langue serbe, alors on doit prendre notre temps de lire vraiment nos notes. Et pour moi c'était très compliqué parce que je ne suis pas comme ça, je ne prends pas tout mon temps à lire. Donc je suis comme quand je pars en classe, je sais que je suis concentrée, les professeurs me disent ça, ça, ça, ça je comprends et quand je pars dans ma maison, je peux étudier même pendant 2 h30. Et ici, tu dois doubler d'effort, tu dois étudier pendant 6 heures, pendant 8 heures, pendant 10 heures et c'est vraiment quelque chose qui m'a beaucoup dérangée durant toute cette année scolaire, toute cette année académique. Donc c'est ça.

И13

- Ок. За почетак реци ми како се зовеш, из које су земље и шта студираш.
- Ћао ја сам _____, ја студирам медицину и ја сам из Анголе.
- Да _____, колико до сада имаш оних ЕСПБ бодова на факултету, колико си испита положила?
- Ја мислим седам, само имам још три испита.
- Које испите још имаш?
- Анатомију, Хистологију, Генетику. Је тешко, да.
- Добро. Кажи ми да ли си после Авале имала неке часове српског?
- Да ми смо имали два месеца и 13 дан.
- Оне *online*, је л' тако?
- *Online* не, уживо и *online* ми смо имала ја мислим један месеца и по.
- Кажи ми на факултету, на предавањима, на теоријским предавањима, који проценат можеш да разумеш?
- На предавања је најтешко зато што ми не говоримо добро енглески и српски. Час је све на српском и требаш да поновити много да разумеш.
- И колико процената разумеш, шта би рекла укупно?
- Ја мислим од 0 до 5 може два.
- Не, не, од нула до 100.
- Значи може 25.
- 25%. Кажи ми каква ситуација на вежбама, колико процената разумеш на вежбама?
- На вежба Анатомија разуме добро зато што имам као речи на латинском. Ако не разумем шта професор говори, ја могу да дођем у кућа да студирам, није као супер, али разумем полако, полако кад како професор прича. Али има много ствари који ја не знам, треба да разумем овде и и такође има ствари која треба помогне и ја не могу да причам зато што ја не знам како професор ће објаснити за мене зато што ја не говорим добро енглески и не говори добро српски и професор каже је тешко да објасни зато што ја не говори...
- Који проценат вежби разумеш?
- Он је као ја пишем као моја питање и иде код моји колега, ја мислим има много људи из паметне, много људи паметне и он говори ово је тај тај тај тај и ја када дођем, идем на *Google Translate* и правим као овај...
- Али значи на вежбама не разумеш много, него после...
- Не, много не. Је најтешко као Хистологија зато што само имам много теоријстички је тешко. Тешко Хистологија је тешко.
- Па ако предавања разумеш 25 процената, колико процената кажеш за вежбе?
- Хистологију?
- Све укупно, глобално, колико вежбе разумеш?

— Генетика је мало лакше, ја мислим разумем више Генетику и Анатомију, да, хистологију не разумем много зато што треба да знам много речи и не знамо много. Професор објасни објасни, ја научим као речи, нове реч нове нови речи, али није као, није као предмета... научим.

— А да ли можеш да разумеш кад професор на часу постави неко питање?

— Не не не.

— Уопште?

— И има као пута који професорка гледа и у реду, ти не говориш добро језик. Хајде следеће.

— Добро.

— Кажи ми да ли си нешто студирала пре овога, да ли ово твој први факултет?

— Не ова је моја прва факултет, мија прва искуству, мој прво искуство.

— Да, добро. Да ли на факултету правиш белешке, да ли пишеш шта професор говори?

— Да пишем шта разумем зато што професор говори врло врло брзо и треба да пишем, али не пишем као шта професор каже зато што не разумем као све речи, сентенце?

— Све реченице.

— Да, реченик, и треба да пишем шта професор каже, један речи о један ствари који људи поновите шта професор... зато што ја разумем када је као важно шта професор говори... анатомија је као треба... професор говори много о мишић, живац и тако даље и пишем брзо, када дођем видим шта је ово, шта има нервише шта да а...

— На ком језику пишеш, на српском?

— На српском, да. Али када дођем, студирам на португалски за разумем, али је тешко зато што када идем, када идем на факултет ако знам, ја желим да одговори, али не знам како идем на српском.

— А да ли си ... да ли некад узмеш белешке од колега, да ли узмеш свеску од колега, па да препишеш?

— Ја не разумем много зато што све пише на ћирилица.

— Писана.

— На ћирилица је као други који ми смо предавали...

— Аха то се зове писана или руком...

— Да, и ја не говорим много много, али има као људи који жели да помогне и ово је ово ово објасни... да... али има много људи који такође нема време седи са тобом и да објасни цео у пет минута, да.

— Разумем. Да ли се спремаш за час унапред, да ли нешто читаш пре него што идеш на факултет?

— Не, ја треба да учим сигурно, професорка, зато што ако нисам учила ја ћу бити као... шта је ово... шта је ово... да, треба да учим.

— Разумем. А кажи ми да ли да ли од професора добијаш неке материјале, шта професори кажу, шта треба, одакле учиш?

— Анатомија има као професор књиге... професор само реци студира само књиге из Анатомије, репетиторијум је као књиге коју мој професор је писали, су писали, извините, су писали, да, атлас зато што ја сам купила да објасни, ја сам чула најстарији најстарији генерацији и они су рекли атлас ће помоћи, помоћи, је као истина, ме помогне много много много. Такође ја сам купила као речник. *Dictionario*.

— Па да, речник.

— И када не разумем идем такође после да спавам... пре спавање ја читам мало да видим да упознам нова речи да...

— Разумем. А кажи ми да ли све све што имаш од материјала од професора је на српском?

— Да, имам све, све.

— Добро. А да ли користиш нешто португалском што си сама нашла?

— Да, идем такође, али на *Google*. Немам књиге, немам ништа, само *Google*.

— Само текст *Google* или видео?

— Генетика из видео, али анатомија анатомија такође. Али када желим да разумем шта је функција, шта је нервиша, живац, мишић, ја треба да читам као књиге, као...

— Текст, разумем. Ево, кажи ми шта користиш да учиш за колоквијуме и испите? Који материјал?

— Колоквијум је као најтешко... најтешко... да, зато што када ти мислиш ја сам као спреман, идеш да читаш шта је професор пита и не разумеш много и када требаш да поновите поновите, време иде, само иде, само чујеш 15 минута, пет минута, готово, и ти мислиш ја можеш да као мој мој мој прво искуство из анатомије је као има као 26 питања, не 13 питања, ја сам правила 16, 16 да, имам као ја сам знала сигурна и има исто ко и ја сам била... може овај или овај зато што нисам разумела шта пита конкретно, шта пита, не знам...

— А за колоквијум учиш из књига?

— Књига и као колоквијум који је имао материјално из старијих генерација...

— Да, као скрипта.

— Да, скрипта.

— А кажи ми који проценат питања на колоквијумима и испитима разумеш?

— Може пет, може 14, 14 не...

— 40?

— 40, да. Ја мислим ти можеш да разумеш, али време је кратко... је исто време за људи који говори врло добро језик и ти не говориш добро језик, ти треба да чита 1, 2, 3, 4, 5, 8 пута, много пута да разумеш. А да ти разумеш, ово је као време, као ти си могла да правим као, и још три четири питања, ти само фокусирање један. Време иде.

— А на ком језику комуницираш са професорима и да ли си имала неки проблем у комуникацији?

— На српском.

— А да ли си имала неких проблема у комуникацији?

— Да, имамо много зато што имам као речи који професор не разумем и требаш да мења, мења... Да из наша факултет професори је врло заузет зато што ради такође болница, има као два, ја мислим два сата за за факултет, после тога иде, да... али имамо као асистент, али имаш као само мало пауза, мала пауза за...

— Мала пауза...

— Мала пауза за други час и немаш као цело време за пита асистент зато што може да буде други час, он ће требати да иде... да предаје... и немаш много шан... немаш много време за пита... немам ништа, али када има као време, асистенте су добри и објасни, да. Ајде на енглески, објасни на енглески... када ја говорим ја не говорим добро енглески. Ајде полако на српском, ако он има време, он има, полако полако и ја ако разумем, ја говорим разумем, ако него не разумем, он је... он мења речи да види ако ја ћу разумети ... је као овај.

— Разумем. И моје последње питање, који је највећи изазов, шта је најтеже за тебе било ове године, на првој години, шта је највећи изазов?

— Ја мислим две зато што наша највише проблема је само језик зато што за учим је тешко, знамо, да дипломира све је тешко, знамо, али када ти учиш учиш учиш, идеш и не положиш, немам као мотивација, као ја ћу студирати зато што немаш као добра, знам. када ми смо дошли, ја сам разумела, али ја сам мислила је као могла да мења, ја сам морала да положим много, ја сам добила добра поена, има овај, али је тешко. само језик је тешко, језик, језик је тешко. И немамо много људи који може да помогне, немамо комуникацију овде, немамо комуникацију. У факултет комуникацију није као више, али имаш, сада ми смо имала време за учим, за положим, имамо рок, пауза учим, ајде. Немамо као комуникација. И ми ћемо да заборавити као речи, ајмо да заборавите много. Је ја мислим је време који ми смо требали да имамо као још више комуникацију за други година немамо као овај... *difficultu*?

— Потешкоћу.

— Да, тешкоћу је као овај

И14

— Ок ево молим да почнемо, кажи ми име, презиме, одакле си и шта студираш.

— Ок Ја сам . , сиријска. И шта још?

— Шта студираш?

— Медицину.

— Колико си до сада скупила ЕСПБ бодова, колико имаш оних поена или колико си испита дала?

— ОК морам да добијем 37, али до сад мислим без анатомије... ок. Анатомија је 22 и ја сам положила све без Анатомије до сад и онда биће... то не знам... 10... ок није 10.

— Јеси положила и Хистологију?

— Не нисам радила Хистологија зато што можеш са... само да положиш све предмете и анатомија и онда положиш година...

— Ок, значи ниси положила Хистологију?

— Не нисам радила Хистологија до сад зато што само морам да положим сад Анатомија и ОК, биће ок.

— Хистологија и Анатомија још из ове године?

— Не ја кажем да мораш само да положиш све предмете и то значи Генетика и изборних предмета и Анатомија, без Хистологија. Али али ако хоћеш да положиш Хистологија онда добијеш 60 поена.

— Значи теби је остало...

— Мораш само да добијеш 37, онда. Ок, без Хистологије, не не не мора.

— Јеси ти положила генетику?

— Генетику и све изборних предмета и енглески...

— Разумем.

— Све без Хистологије и Анатомије.

— Разумем. Ок. Реци ми да ли си после Авале прошле године имала неке додатне часове српског?

— Имала неки?

— Имала још неке часове српског?

— Имали смо онлине на *Zoom*-у, знате.

— Разумем. Само то? Ниси имала?

— Не, само то. Нисмо још ништа.

— Реци ми како би проценила, који проценат предавања, теоријских предавања разумеш на факултету?

— Значи колико?

— Да, од нула до 100, који проценат?

— Па на почетку године нисам могла да разумем стварно и онда, не знам, око 10%, али наравно касније биће боље и не знам сад могу да разумем око 50 или више.

— Који проценат вежби разумеш?

— Ок на вежбе... па мораш да спремаш вежбе, да разумеш и на почетку ја нисам знала... Ја ишла овако, без спремање, без ишта и нисам могла да разумем ништа, али... па после после тога почела сам да спремам и могла сам да разумем око, не знам шта 60%.

— Мислиш да разумеш вежбе више зато што спремаш вежбе, је л' тако?

— Мора мора мора... то је... мораш да спрема зато што професори користиће нови речи и мораш да читаш вежбе после... бре... да знаш шта значају и онда тако да... ако чујеш овај речи... како кажем ово... биће боље за тебе да... разумеш.

— Колико можеш да разумеш питања професора током часа?

— А, ок. на испит?

— Не, на часовима.

— Па могла сам да разумем и питање, могла сам да разумем питање 100%, нису тешки. Само... Само мораш да спремаш... ако ти ти си спремала, онда све је ок, само мораш да знаш шта значају речи, о чему је, о чему је вежба и то је то, онда стварно стварно биће боље.

— Аха, добро реци ми пре овога, да ли си нешто студирала поменула си медицину у Дамаску? Не чујем те сада. Да ли ме чујеш? Било се прекинуло.

— Да, ја мислим да имала сам само проблем са интернет, али сад добро.

— Кажи ми да ли си нешто студирала пре Србије?

— Да. Не стварно... само секунда... А где је ово... Не стварно, али само после после школе... Била сам на исто на медицину на Дамаску, али само једна семестра и то је то. Али иста иста ствар.

— Да ли ти је то некако помогло у Србији, да ли си научила нешто...?

— Да, да, разумем. Мораш да питаш, мораш да питаш, они... они ће помоћи ... ће ти ... али мораш да питаш ја на почетку нисам питала нико и због тога не... нисам... Наравно, они не знају ако ја хоћу помоћ или не, мораш да питаш, мораш да кажеш ја не разумем то, ја не знам, на почетку нисам могла да кажем ништа, али дан по дан, овај не знам почела сам да причаш, са колежима на групу и питала сам и да, да, они помогли.

— Реци ми да ли си на часовима водила белешке, да ли си писала шта професор...?

— Стварно не зато што... не знам... фокусирам на разумевање и због тога нисам могла да фокусирам на разумевање, разумевање и писање белешке. Не, не, не могу, морам да фокусирам на то шта професор каже и због тога нисам могла...

— Да ли си користила белешке твојих колега и пријатеља, да ли си узимала нечије белешке?

— Да, мало мало мало сликам неки белешке, да. Они су фини, стварно.

— Да ли си се унапред спремала за часове, да ли си читала нешто пре него што дођеш на час?

— Морам, да, рекла сам Вам да почетку нисам знала да морам да спремам и због тога нисам могла да разумем ништа шта шта он каже, али после тога, почела сам да спремам што морам да спремим и да, биће стварно боље, разумела само шта шта он каже после тога.

— На ком језику си добијала материјале од професора, књиге?

— На српском... ок из Генетике, овај, чула сам да може да спремам на енглеском и питала сам професорка и она ми рекла да може и онда, овај, купила сам неке скрипте на енглеском и спремила сам на енглеском, само Генетику... остале предмете на српском наравно, не може на енглеском и сад спремам анатомију на српском.

— Да ли користиш неку додатну литературу на твом језику или на неком страном језику? Да ли ти сама...

— Да користим.

— Шта користиш?

— Само као видио, гледам видио на енглеском... Шта још... речи на енглеском, не користим стварно арапски што мислим енглески је бољи да да нађеш, да нађеш бољи видео... не знам... Све је боље на енглеском и онда да, користим енглески и српски.

— Шта си користила да спремаш колоквијуме и испити, из чега највише учиш?

— Имали смо три колоквијума из анатомије и користила сам само, имам овај репетиторијум и то је на српском и то, само то. Анатомију све било био на српском и спремила сам колоквијуми сад спремам испит све на српском.

— Када говоримо о колоквијумима и испитима, који проценат питања на колоквијуму и испиту разумеш?

— Па ви знате да овај анатомија је на латинском, као има неки реч на српском, али има много стварно много ствари на латинском и онда било је стварно лак да разумем. Разумела сам све на колоквијум, није није стварно тешко што Анатомија није није, нема много нема много речи на на српском... Анатомија је на латинском. Ако знате, ако знате енглески енглески је сав латински назив за српски реч и онда... онда боље за тебе.

— За друге предмете колико питања разумеш?

— За генетику мени само гледам стварно разумем много, око не знам 50% нешто.

— Добро. Реци ми да ли си икад имала неких проблема у комуникацији са професорима и који језик користиш да комуницираш са професорима?

— Да, имала сам, овај, на почетку, ја сећам се сад, неки професорка ми је рекла ми је рекла да морам да заменим место и нешто што ја сам седела сам мислим да неки столицу и морам да заменим и ја нисам могла да разумем шта она рекла она странкиња, она не разуме српски... Али да, на почетку имала стварно проблем да комуницирам са професорима, али после тога не... Мислим не знам мислим, сад је боље и ако ја ја хоћу да кажем нешто ја спремам тамо шта морам да кажем на српском, не користим енглески.

— Шта је за тебе био највећи изазов ове године, шта ти је било најтеже ове целе године?

— ОК, мислим је најтеже... најтеже је да комуницирам са људима на факултет што како каже ово колегинице колегинице на групи стварно причају брзо. Стварно. Ја не могу да разумем шта је стварно као брзо брзо брзо... И ја... Ви знате на Авали ми смо овако причали као сад полако, али они наравно причају на српском брзо и због тога било најтеже, нисам могла да комуницирам са... са њим и овако, само то. Не знам на почетку, била сам нервозна мало како могу да причам са људима и они причају стварно брзо, ја нећу моћити да разумем и они... не знам... такође, такође ако ја причам полако и они такође причају брзо и овако... Али не знам, можеш да нађеш неки... један или два другови који хоће да, не знам, то је ок за њих да причају на српском полако, можеш да нађеш.

— Супер, хвала ти.

И15

— Ok pour commencer, s'il te plait, présente-toi. Dis ton nom, prénom, ce que tu étudies et le pays d'où tu viens.

— Bon, commençons pour le moment. Je m'appelle au _____, je viens du Congo et j'étudie ici en Serbie à la Faculté d'économie.

— Alors, combien de crédits est-ce que tu as accumulé à la fac? Combien de matières est-ce que tu as réussi?

— Ah, jusqu'aujourd'hui, j'ai réussi qu'une seule matière, la Sociologie, et il me reste des matières, c'est les trucs vraiment en calcul que j'arrive pas vraiment à bien comprendre. Donc du coup, c'est

beaucoup tellement trop difficile pour moi parce que j'arrive toujours pas à comprendre le mécanisme, comment ça se passe avec les trucs de calcul ici en Serbie.

— D'accord. Après Avala, est-ce que tu as pris des cours de serbe quelque part?

— Non, après Avala, j'ai pas pris des cours de serbe. Comme je t'ai dit, on sortait quand-même pour pour parler avec certaines personnes, pour essayer un peu de pratiquer cette langue.

— D'accord. Dis-moi quel est le pourcentage de ce que tu comprends en cours théoriques, en cours magistraux?

— Sur l'échelle de combien?

— De 0 à 100%.

— De 0 à 100%, Je dirais peut être. 30%—20%.

— D'accord. Et quel est le pourcentage de ce que tu arrives à comprendre en cours pratiques, pour *vežbe*?

— Un cours pratique ou *vežbe*, je pourrais dire aussi la même chose, quelque chose de 30%.

— D'accord. Donc, ça ne change pas grand chose si c'est pratique ou théorique, d'accord. Et est-ce que tu arrivais à comprendre des questions des enseignants quand ils enseignent en classe, ils veulent vous poser quelques questions, est-ce que tu arrivais à les comprendre?

— Il y a certaines questions que j'arrive à comprendre et certaines questions aussi que je n'arrive pas à comprendre. Par exemple, des questions qui sont, comment je pourrais le dire... des fois tu vois, il y a des... il y a certains mots qui sont par exemple en lien, en connection avec d'autres langues. Du coup, quand tu écoutes, ça éveille ta mémoire pour essayer de comprendre un peu ce que ça veut dire et c'est ce genre de question que j'arrive beaucoup plus à comprendre et à ces questions-là, quand c'est vraiment le cercle que je maîtrise pas, que je connais pas, j'arrive pas vraiment à capter ça.

— D'accord. Donc est-ce que c'est la même chose que pour les cours? Est-ce que tu arrives à comprendre 30% des questions, 50%? Qu'est-ce que tu dirais?

— Pendant les cours... Bon... Je dirais pas... C'est pas, c'est pas vraiment la même chose. Pendant le cours, je pense que c'est beaucoup différent chez nous, parce que le prof, quand il arrive, il écrit au tableau, il écrit au tableau, il essaie de beaucoup parler, beaucoup parler, beaucoup parler. Tous, vous êtes calme, vous vous parlez pas, vous faites rien. Et c'est juste pour ceux qui ne comprennent... bon, pour ceux qui comprennent, disons mieux serbe, qui comprennent mieux, ils ont cette facilité-là de poser des questions sur quoi ils n'ont pas compris des trucs comme ça.

— D'accord. Et dis-moi, est-ce que tu as fait des études avant de venir en Serbie? Est-ce que tu as une expérience académique quelque part d'autre?

— Oui, oui.

— Qu'est-ce que tu as fait? Et où?

— Avant de venir, j'étais en première année d'université chez moi. J'étais... je dirais parmi les meilleurs de ma classe. Tout ça se passait carrément bien. J'arrivais à tout comprendre, c'était des trucs que j'ai commencé à faire depuis quand j'étais en secondaire. Tu vois, c'est des mêmes trucs qui m'ont suivi jusque jusqu'à l'université. Donc, du coup, pour moi c'était un peu beaucoup plus facile.

— Et est-ce que des expériences comme ça t'ont permis à acquérir des compétences qui t'aident maintenant? Est-ce que tu as appris quelque chose de cette expérience, est-ce que tu peux l'appliquer ici?

— De cette expérience-là, je pourrais dire que... c'est complètement différent ici, c'est complètement différent ici. Il y a certains de ces trucs que j'ai appris chez moi que j'arrive... à... à... comment je peux dire... que j'arrive à les retrouver ici, tu vois? Donc du coup, j'ai un peu de m'appliquer sur ça, de connaître ça en serbe, le mieux que je peux et de ces trucs là aussi que je connais. Mais ici, tu vois, quand c'est en serbe, j'arrive pas vraiment à comprendre parce que c'est c'est la langue qui me fait défaut.

— D'accord. Et est-ce que tu prenais des notes en cours ici?

— Des notes sur place ? Oui oui. Je prenais, je prenais des notes en classe ou des fois, même après les cours, je partais travailler avec quelques amis serbes ou des fois j'appelais les anciens de ma faculté qui reviennent du Congo comme moi, qui m'expliquaient comment des trucs ça se passait et tout. On essayait un peu de travailler sur ça.

— En quelle langue est-ce que tu prenais des notes?

— Je prenais des notes. C'était... C'était en serbe et avec , vu que c'est un ancien de la faculté, on fait le même programme aussi. Donc du coup, il m'expliquait certains trucs en français et j'arrivais quand-même à mieux comprendre. C'est des trucs que je peux dire, que je connaissais, que je connais tellement trop bien même en français que en serbe, c'est difficile pour moi.

— Et est-ce que tu as pris parfois des notes de tes camarades serbes pour les...?

— Oui, oui, exactement. Exactement. Quand on a commencé avec la faculté, on a fait quelque chose d'un ou deux mois des cours en ligne. Et des cours... Des cours en présentiel plutôt, j'allais dire. Je prenais au moins quelques notes quand on arrivait nouvellement, je connaissais rien. Le mieux à faire pour moi, c'était de côtoyer ces gens-là qui parlaient serbe, ces gens-là qui comprenaient tellement mieux, tu vois. Et j'avais aussi du mal quand le prof écrivait par exemple en cyrillique, en cyrillique minuscule je dirais, j'arrivais pas tellement trop à comprendre et du coup, quand j'écrivais, j'essayais un peu de sauter les trucs que je connaissais pas et après, à la fin des cours, j'essayais toujours de me rapprocher de ces amis-là qui connaissaient bien le serbe pour m'apprendre comment ça se passait et tout.

— Donc le cyrillique écrit à la main te posait problème?

— Oui, oui, oui.

— Oui, d'accord. Et est-ce que tu te préparais à l'avance pour les cours? Est-ce que tu lisais quelque chose avant de venir en classe pour faciliter les choses?

— Oui, oui, oui, oui. Je lisais quelques trucs avant de venir en cours.

— D'accord. Et quel est... quel type de matériel est-ce que vous recevez des profs? Donc genre des livres, des diapos, etc? Qu'est-ce que vous receviez pour réviser?

— Pour réviser, je dirais... Moi je pense pas qu'on reçoit des trucs, on a déjà les livres, on a déjà tout. Le prof lui, quand il vient en classe, il a ses trucs qui comment dire ça... Il a... Il a déjà ses matériels qu'il ramène. Il essaie juste de mettre sur le tableau que tout le monde puisse voir et vous recopiez, vous recopiez, vous recopiez. Quand tu rentres à la maison, tu as déjà tout ce qui est dans les livres, tu essaies juste de faire avec les livres que tu as.

— Est-ce que tout le matériel est en serbe?

— Tout le matériel est en serbe.

— D'accord. Et est-ce que tu utilisais quelque chose... quelque chose de plus... dans une autre langue? Est-ce que tu cherchais quelque chose sur internet? Est-ce que tu as pris quelque chose de quelqu'un d'autre qui n'est pas...

— Bien sûr, bien sûr. Bien sûr, depuis chez moi, j'avais même mes livres en français que j'avais ramenés ici que, que j'ai essayé toujours de lire pour essayer un peu, de voir si ça correspondait aux mêmes trucs. Et des fois ça correspondait, des fois ça correspondait pas.

— D'accord. Et qu'est-ce que tu utilisais pour te préparer pour les partiels et pour les examens?

— Ce que j'utilisais pour me préparer pour les examens?

— Oui. Est-ce que c'est le livre que tu as mentionné?

— J'ai utilisé des livres des fois. Et après, quand j'ai appris qu'il existait des manuscrits, genre des trucs déjà mieux, c'est, tu vois... c'est avec ça que je travaillais...

— *Skripta*, c'est ça?

— Ouais, ouais, les scripts.

— D'accord.

— C'est avec ça que travaillais beaucoup plus.

— Et aux examens et aux partiels, quel est le pourcentage des questions que tu pouvais comprendre? De zéro à...

— Le pourcentage de 0 à 100.

— Oui, qu'est-ce que tu pouvais comprendre quand on parle des questions?

— Quand on parle de questions, je dirais 30% aussi seulement des questions que je comprenais. Et du coup, quand je comprenais pas, des fois je faisais appel aux profs ou aux surveillants qui étaient dans la classe. Je posais des fois des questions en anglais pour essayer un peu de me faire comprendre ce que c'est que le mot en anglais et après j'essaie un peu de faire avec, répondre à la question quand je le maîtrise.

— D'accord. Et est-ce que tu... quelle langue est-ce que tu as utilisé pour communiquer justement avec les enseignants? Est-ce que tu as eu des problèmes de communication?

— Les problèmes de communication, je dirais pas vraiment trop, pas vraiment trop. Et si j'ai posé des questions avec les profs, je dirais peut-être que deux fois, deux.

— D'accord. Et tu utilisais quelle langue ? Anglais?

— J'utilisais l'anglais pour me faire comprendre.

— D'accord. Et ma dernière question pour toi, quel était le plus grand défi cette année scolaire pour toi?

— Le plus grand défi pour l'année scolaire?

— Oui, pour toi, quand tu réfléchis...

— Mon plus grand défi pour cette année scolaire, c'est... c'était de réussir tous mes examens, mais malheureusement que j'ai pas... encore pu... pu les valider. Donc du coup, j'ai encore à faire. J'ai encore du boulot à faire. Je baisse pas les bras, je continue toujours à travailler et voir ce que ça pourrait donner.

— Merci.

И16

— Ok. To start things off, please introduce yourself. Your name, your last name, country of origin and what you're studying.

— Здраво свима. Ја сам . Ја сам из Гане. And I...

— What you're studying...

— Ја студирам архитектура на Архитектура факултету.

— Tell me so far, how many credits, how many points have you got for the first year or how many exams have you passed?

— Ok. Тренутно сад имам 38 поена, да. 30 поена. No, 38 поена, извини.

— Tell me after classes at Avala, did you take some additional Serbian classes or not?

— Да. Око година, око децембра и јануар.

— Аха. Online.

— Да. Online.

— Tell me what percentage of what professors say in theoretical classes, lectures, can you understand?

— За мене, разумео сам 65%.

— And what about *vežbe*, what about the practical classes? What is the percentage of what you understand in *vežbe*?

— 60, 60.

— So it's more or less the same.

— Да.

— Ok. Tell me how much could you understand when lecturers, assistants, professors would ask questions during classes?

— Ok. За мене, могао сам да разумем 40, да 40.

— Ok. Tell me, have you studied anything else before coming to Serbia?

— Не, не. Али, али, мјузику, ја студирао мјузику, само свирам.

— Аха, само си свирао. Добро. Tell me did you during classes, did you take notes at university?

— Да, да, да.

— In which language?

— Ту или моја земља?

— Овде.

— Аха, овде. Поновиш.

— In what language did you take notes when you were writing what professors say, here.

— Понекад на енглеском, понекад на српском.

— Ok. And did you try to write everything that they say, or did you try just to write...

— Не, не, не.

— Ok. And did you use notes from your friends or from other people at in your class? Did you copy their notes?

— За Архитектура факултету имам час само вежбе, само прича, или само цртање.

— Аха, а предавања су била online?

— Да, понекад је online, понекад је уживо, имамо уживо.

— And did you prepare in advance for your classes? Like did you read something before coming to your classes?

— Да, да. Понекад они су пошаље предавање на *Moodle*, на интернет. Да, тако да ја download.

— Скинем.

— Да студирам.

— OK. And what kind of materials did you receive from your professors, like, is it was it just books, you mentioned videos on Moodle...? What did you get from them?

— Ok. Морамо да download све из из...

— А шта је све? Значи видео... шта још?

— Видео и то је то.

— То је то. Немате неки текст, књиге?

— Не, морамо да купимо.

— Да, ок. А имали сте књиге које треба да купите? Књиге да?

— Да.

— На ком језику је тај материјал, да ли је све на српском?

— Да, све на српском. Али, Али морам да translate из српском до на енглеском, тако да разумем.

— And did you use any additional material to study, like, if it was hard for you to study in Serbian, did you find something online? In English maybe to help?

— Да, да.

— Шта?

— *Youtube*.

— На ком језику? In what language?

— О, на енглеском. На енглеском, на енглеском.

— And tell me what did you use to prepare for midterms and for exams? Where did you study from?

— Понекад ја студирам из *Youtube*, из штампање из слушање на интернет.

— Разумем. А књиге?

— Да. Књиге као папир, да, много као много папира.

— Разумем. What percentage of questions for midterm exams and final exams could you understand this year?

— 50.

— And tell me, what language did you use to communicate with your professors and was there ever any problem in communication?

— Понекад на енглеском, понекад на српском, али много енглеском. Као као 60, 65.

— Ok. And my final question: what was the biggest challenge for you this school year?

— Верујем знаш већ. Знаш већ. Језик.

— Зашто?

— Зато што српски језик не... мој језик, да. Ја почетка да студирам и овде. И онда ја студирам српски језик за 10 дана. Знаш, да...

— Сећам се...

— И онда то је лоше. Али ја покушавам да причам, да учим, да, то је то.

— Хвала.

И17

— Alors pour commencer, s'il te plait, présente-toi, dit ton nom, prénom, pays d'origine et ce que tu étudies.

— Je commence. Je m'appelle _____, suis burundais et j'étudie à la Faculté de génie mécanique, Université de Belgrade.

— Alors jusqu'ici, combien de crédits est-ce que tu as accumulé ou combien de matières est-ce que tu as réussi?

— J'ai 38 crédits au total.

— Super! Alors dis-moi, après Avala l'année dernière, est-ce que tu as pris encore quelques cours de serbe ou non?

— Je peux dire non mais... passant... J'apprends le serbe à la faculté. Je crois que ça a un peu amélioré mon serbe.

— Dis-moi, quand on parle de la faculté justement, quel est le pourcentage de ce que tu arrives à comprendre pendant les cours magistraux, les cours théoriques?

— Je peux dire 50% ... 50% je comprends. Ouais.

— Et pour les travaux pratiques, pour *vežbe*, quel est le pourcentage?

— En les *vežbe* je peux dire 70.

— Pourquoi tu penses que tu arrives à mieux comprendre *vežbe* que *predavanja*?

— En *vežbe* c'est plus les... les cours pratiques ce sont les cours que en général tu peux comprendre quand tu maîtrises... que ce soit la langue française ou anglaise, c'est presque les mêmes mots qu'on utilise.

— D'accord. Et est-ce que tu es arrivé à comprendre des questions des enseignants en cours, quand ils s'arrêtent pour poser quelques questions aux étudiants, combien est-ce que tu arrivais à comprendre?

— Je peux dire que les questions, les questions, que ce soit en pratique ou bien en théorie, notamment les questions, je peux comprendre. Mais le problème c'est pouvoir m'exprimer moi-même avec aise.

— D'accord. Et est-ce que c'est ta première expérience avec des études supérieures ou est-ce que tu as déjà étudié quelque chose dans ton pays?

— A mon pays, j'avais déjà commencé à l'université, à la faculté de informatique, c'était en français.

— Et est-ce que ça t'a permis quand-même d'acquérir quelques compétences que tu utilises aujourd'hui à Belgrade ou non?

— Non. Je dirais non.

— D'accord. Dis-moi, est-ce que... pendant les cours, est-ce que tu prenais des notes?

— Oui, notamment, je prends presque la quasi totalité de ce que le professeur raconte pour que je puisse réviser avec aise à la maison. Comme ça je peux me rattraper par rapport aux autres qui comprennent mieux.

— Et tu fais des notes en serbe ou dans une autre langue?

— Ouais. En serbe, en serbe.

— Et est-ce que tu te... tu t'appuies parfois sur les notes de tes camarades? Est-ce que tu prends leur cahier pour recopier, etc?

— Je peux dire que au début, au début je... c'était difficile puisque ils ont leur manière d'écrire en une méthode cyrillique un peu minuscule je dirais, qui n'est pas très facile pour moi. Mais avec le temps je m'habitue. Maintenant, je peux lire ça.

— Super. Donc au départ cyrillique écrit à la main a posé problème, c'est ça?

— Oui, ça posait problème.

— Et maintenant, ça va.

— C'est bon.

— Est-ce que tu te préparais à l'avance pour les cours? Est-ce que tu révisais avant de venir en cours?

— Non, J'ai commencé avec la faculté.

— Oui, mais à la faculté, genre est-ce que tu révisais un peu avant de te présenter chaque jour à la faculté ou pas?

— Oh bien sûr, bien sûr, je essaie de lire par exemple ce que le professeur avait recommandé, que ce soit les devoirs, que ce soit les ce qu'on avait appris la fois dernière pour que je puisse comprendre ce qui va être enseigné prochainement.

— D'accord. Et quel type de matériel est-ce que les profs vous donnaient ou recommandaient? Est-ce que c'est juste des livres ou est-ce qu'il y avait d'autres choses?

— Je peux dire, ce sont seulement les livres.

- Est-ce que tout est en serbe ou tu as pu utiliser des livres en français ou en anglais?
- Tous les livres sont en serbe, mais il y a quelques professeurs qui peuvent nous recommander les livres en anglais sur internet qu'on peut aller chercher.
- Est-ce que tu as profité de cette occasion? Est-ce que tu es... est-ce que tu as tout seul trouvé d'autres livres, d'autres sources dans une autre langue?
- Bon, je dirais moi, lire les autres livres dans d'autres langues, ça j'ai pas pu faire ça parce que déjà ça serait comprendre pour pouvoir traduire encore en serbe, puisque je dois répondre en serbe, tous mes examens sont en serbe, donc apprendre dans une autre langue et répondre en serbe, ce ce serait très difficile. Donc j'ai préféré seulement lire les livres en serbe, essayer de comprendre et c'est tout.
- D'accord. Et donc, pour les examens et les partiels, tu n'utilisais que des livres recommandés en serbe, c'est ça?
- Oui.
- D'accord. Et quand on parle des examens et des partiels, quel pourcentage des questions est-ce que tu pouvais comprendre?
- Je comprenais, ça dépendait, ça dépendait des cours. Il y a les cours, je dirais, pratiques, mathématiques, physique, mécanique, là, je comprenais la quasi totalité. Mais il y a d'autres cours, notamment les les les trucs économiques, les trucs beaucoup plus théoriques, ça, j'avais un peu de difficulté pour comprendre ça.
- D'accord. Et quelle langue est-ce que tu utilisais pour communiquer avec les profs? Est-ce qu'il y avait quelques soucis de communication avec eux?
- Il y a certains professeurs qui m'autorisaient à m'exprimer en anglais, et d'autres qui avec qui je communiquais avec eux en serbe seulement. Je dirais la majorité, je m'exprimais en serbe avec eux, puisque c'est seulement les les assistants qui pouvaient accepter que je communique en anglais.
- Est-ce que tu avais des problèmes de communication ou pas?
- Bon, je dirai pas, je dirai pas puisque c'était seulement demandé quand il y a examen sur quoi réviser, ou bien les trucs c'était les les choses faciles, c'était pas les choses très compliquées à demander.
- D'accord. Et ma dernière question pour toi, quel était le plus grand défi cette année scolaire pour toi?
- Le plus grand défi était de... déjà, quand j'ai entendu qu'il y avait les examens oraux, ça, ça m'a beaucoup bouleversé parce que j'étais pas habituée à ça aux examens oraux, même en langue française maintenant, c'était en langue serbe, donc c'était un vrai challenge pour moi.
- Et maintenant ça va?
- Ça va très bien.
- Super.

— Alors pour commencer, s'il te plait, présente-toi. Dis-moi ton nom, prénom, pays d'origine et ce que tu étudies à Belgrade.

— Ok, d'accord. Je m'appelle _____, je viens du Burundi. Je fais la médecine.

— Alors jusqu'ici, combien de crédits est-ce que tu as accumulé en première année à la faculté? Combien de points?

— Oui, si je ne me trompe pas, peut-être que j'ai treize crédits, si je ne me trompe pas.

— D'accord, Dis moi après Avala, est-ce que tu as eu encore quelques cours de langue serbe ou pas?

— Oui, ils ont programmé ça, mais moi je n'ai pas y assister parce que je n'avais pas vraiment trop de temps à cause de la faculté, tu vois.

— D'accord.

— Oui, bien sûr.

— Alors on cours théoriques pour prédire quel est le pourcentage de ce que tu arrivais à comprendre cette année scolaire?

— Oh, vraiment des *predavanja*, c'était très difficile en tout cas, parce que c'est en ligne, tu vois, on ne voit pas le professeur pour lui demander si il peut nous expliquer en anglais et c'est vraiment très difficile de comprendre vraiment les *predavanja*. En tout cas, moi vraiment, ce n'était pas vraiment facile pour moi en tout cas, j'ai même jusqu'à maintenant vraiment ... ce n'est même pas facile.

— Donc si tu dois dire de 0 à 100 quel est le pourcentage que tu arrivais à comprendre?

— Moi je dirais que peut-être c'est 40%. Oui, je dirais ça.

— Et pour *vežbe*, comment ça se passait pour *vežbe*? Quel est le pourcentage de ce que tu arrivais à comprendre?

— Les *vežbe*, là je dirais que peut-être que c'est 55% parce que on voyait le professeur, il pouvait nous expliquer en anglais. Et après, même quand tu vois ... même les autres étudiants peuvent vraiment t'expliquer en anglais ou bien en serbe aussi parce qu'au moins ils vont faire, même ils vont utiliser les gestes et tu vas me comprendre.

— D'accord? Et est-ce que tu pouvais comprendre les questions des enseignants? Genre quand tu as un cours, ils s'arrêtent à te poser des questions?

— Vraiment, c'est très difficile, mais parfois tu arrives à comprendre. Oui, mais c'est très difficile, vraiment. Tu prends au moins au moins du temps pour vraiment comprendre avant, avant de répondre.

— D'accord. Et est-ce que tu as fait des études avant de venir à Belgrade ou est-ce que c'est ta première fois à devenir étudiante?

— Oh, pour moi, c'est la première fois.

— D'accord. Et pendant les cours, est-ce que tu prenais des notes?

— Non. Bon, chez moi ou bien ici?

— Ici?

— Non, vraiment. Parce que les professeurs, vraiment, ils parlent trop, trop vite, que vraiment tu ne peux... tu ne peux pas vraiment prendre des notes, vraiment.

— Et est-ce que tu essayais peut-être de recopier des notes de tes camarades, De prendre leur cahier?

— Oui.Oui.

— Est-ce que ça t'aidait?

— Oui, ça m'aide vraiment quand tu veux étudier, ça peut t'aider, vraiment. Tu peux voir même les points les des les points très importants que tu peux vraiment te baser, vraiment.

— D'accord. Et est-ce que tu te préparais pour les cours à l'avance? Genre est-ce que tu lisais quelque chose avant de te présenter aux cours?

— Oui oui. Oui, là c'est vrai. Parce que si tu ne lis pas, en tout cas, tu ne pourras pas répondre bien, vraiment.

— Donc tu trouvais ça même obligatoire?

— Oui, c'est vraiment parce que comme l'anatomie, chaque jour quand on partait au *vežbe*, d'abord, tu dois d'abord étudier. D'abord lire vraiment les nerfs, les les veines. Parce que quand on va t'expliquer, tu vas voir Ok, j'avais vu ça, ok, ça ne va pas te prendre trop de temps.

— D'accord. Et quel type de matériel est-ce que... Enfin, quel type de matériel est-ce que les profs recommandés pour, pour, pour réviser, pour apprendre, etc. Est-ce que c'est juste des livres ou est-ce que vous aviez encore quelque chose?

— Oui, on dit on disait de lire les livres et après de... d'utiliser même le *Google Translate* et de regarder des vidéos dans nos langues, la langue que tu comprends.

— Donc les livres, c'était en serbe?

— Oui, les livres c'était en serbe et on traduisait ça et après, quand on voit que tu ne comprends pas bien, tu pars, tu utilises les vidéos sur Youtube pour mieux comprendre.

— D'accord. Et les vidéos sur Youtube, tu cherchais en français, c'est ça? En anglais?

— Oui, oui, en français,

— D'accord. Et est-ce que tu trouvais encore quelque chose pour faciliter la révision? Genre est-ce que tu cherchais des livres en français toi même, etc?

— Non, ici je pensais que... je pense que maintenant que il y a pas des livres en français mais en anglais si ça oui, il y en a.

— D'accord. Et qu'est-ce que tu utilisais pour réviser pour les examens? Donc dans la période, dans les sessions des examens, quelle était la première source que tu utilises?

— Alors moi, j'utilisais les livres en serbe et j'utilisais aussi mon téléphone pour traduire, c'est ça, C'est que j'utilisais beaucoup.

— D'accord. Et pour les examens et les partiels, quel est le pourcentage des questions que tu pouvais comprendre, quand tu te présentais aux partiels et aux examens?

— Bon, je pense que je pouvais... je comprenais 50%. Et l'avantage en examens, quand tu ne comprends pas, tu peux appeler le prof et il peut traduire ça en anglais. Et tu peux et tu peux vraiment mieux comprendre la question.

— D'accord. Et quelle langue est-ce que tu utilisais pour communiquer avec les professeurs?

— Oh, c'est l'anglais.

— Est-ce que tu as jamais rencontré des problèmes de communication?

— Oui. Ah oui, vraiment. Il y en avait vraiment parce que avant, vraiment, moi je ne parlais pas vraiment l'anglais, vraiment bien. Mais maintenant je me dis que je dis que moi je me suis améliorée parce que là-bas, il n'y a pas des professeurs qui parlent en français, il y en a pas.

— D'accord. Donc ça t'a permis d'améliorer ton anglais?

— Ah oui, oui. Bon ben le serbe, là c'était vraiment très difficile pour moi de communiquer avec un serbe, vraiment très difficile même.

— Ma dernière question, c'est quel est le plus grand défi pour toi cette année scolaire?

— Alors moi je pense que je dois, je dois changer la manière dont j'apprends. Il faut d'abord changer parce que... parce que vraiment tu dois vraiment prendre trop de temps, vraiment pour comprendre vraiment et pour vraiment bloquer, tu vois. Et moi, quand j'étais chez moi, comme je comprenais directement quand j'étais en classe ici, je peux comprendre en peu en classe, mais il faut d'abord, il faut vraiment que je vienne moi-même vraiment seul pour mieux comprendre. Je pense que je dois augmenter vraiment le temps, vraiment de lire, vraiment.

— D'accord, merci beaucoup.

И19

— Ok, so my first question is what are you studying? Tell me your name, your last name, and your country of origin.

— My name is . I'm from Egypt and I'm studying at the Mechanical Engineering Faculty, University of Belgrade.

— So far, how many credits have you accumulated in your first year or how many exams have you passed?

— 60 credit hours. The 14 subjects.

— Tell me, after last year, did you take some additional Serbian language lessons?

— Yes.

— For how long?

— For maybe one month after after I finished at Avala.

— Ok. And tell me during your first year what percentage of your theoretical classes, of lectures could you understand?

— First year, almost... at the beginning, almost zero. Like the first semester. I just translate everything and then translate again. But on the second semester, I think it was like 80%.

— And what about the practical classes? What about *vezbe* what percentage could you understand?

— 90.

— Why do you think it was easier for you to understand the practical classes than lectures? Why is the percentage higher?

— Because chemical engineering is just numbers and symbols that I already know, so I just follow like the steps and I don't need to understand anything. But when it's theoretical things, I need to memorize everything in Serbian and to understand it. And usually my problem was because they speak very fast and like the handwriting I couldn't read. But it comes like easier and easier.

— And what about the questions from lectures? For example, when professors would stop during classes to ask some questions? How much could you understand of those questions?

— 30 to 40%.

— Ok. Have you studied anything before coming to Serbia? Like, did you have any academic experience?

— I finished one year in mechanical engineering, also in Egypt.

— And did this help you somehow here? Like, did you gain some skills or some techniques that you could use in your first year in Serbia?

— Yes, of course.

— Can you give me an example?

— Sorry.

— Can you give me an example? What helped you from Egypt?

— I feel like what you do in integration is integration. So what I did here, I did in Serbia, nothing different, even though the technique was different, so I had a problem switching from what we do here in Egypt to what we do in Serbia.

— Ok. And during classes, did you make notes?

— Yes a lot.

— In what language?

— English.

— So you would translate what the professors were saying and you would write it down?

— Yeah.

— Ok. And did you use notes from your peers or from your friends? Did you borrow their notes?

— Yeah, but but I didn't understand anything, so I stopped doing that.

— What prevented you from understanding? Was the language too complicated or the writing?

— No writing is.

— Handwritten Cyrillic?

— Yes. Yeah, yeah. We write each letter on its own, even Cyrillic or Latin, it's not the problem. I can read Cyrillic good. But the problem is that they write, like, in a very different handwriting that I could never read.

— Ok. And tell me, did you prepare in advance for classes? Did you do some reading before coming to every class?

— Some and some. But what I read was of course different. I understand more and I know what they are talking about, so I can understand even the Serbian words that I don't know.

— What materials did the professors suggest for preparing for your midterms or for your final exams? Was it just books or did you get something else?

— Mostly books from the faculty. Yeah, mostly.

— Was everything in Serbian or did you receive something...?

— No, no, everything in Serbian.

— Did you use on your own some additional references, books, video materials in English to to help yourself?

— Yes.

— What would you?

— I usually like if I don't understand the topic, but it's easier, of course, when I'm reading from the book than when the professors are explaining at the faculty. So when I was reading, I probably have like some things that I don't understand. I take the topic, I see it maybe on Youtube or another books that I have from... from Egypt, which is in English, and I read the topic, I understand what they are talking about and I just like translate the words I don't know in Serbian so that I have like the vocabulary.

— And what did you use to prepare for midterms and exams? What was your like main source of information?

— My notes. My copy book.

— Your your notes in Serbian?

— Yes.

— Ok. And on the mid-term exams and the final exams, what percentage of questions were you able to understand?

— Almost almost everything. Almost everything. Because I prepared really well before. Before each exam. Maybe I have. I have a problem understanding a word inside of the question, so I ask anyone who is standing in front of us.

— You were allowed to ask for explanations by professors?

— Yeah. All the time. They even, like sometimes when it's really hard, they translate everything.

— Ok. And what languages do you use to communicate with professors?

— Serbian. Unless there is something that I cannot explain in Serbian. They just allow me to speak in English.

— Were there ever any problems in communication between you and your professors?

— Yes.

— Like what?

— Well because sometimes I don't know how to say a word in Serbian and the professors is like, no, you have to say it in Serbian. So sometimes you have a miscommunication, because the words that I'm saying in Serbian is not what I really mean, but it's just what I can say.

— Ok. And my last question is, what was the biggest challenge for you this school year?

— Doing oral exams in Serbian.

— Why?

— Because even if I understand something, it's really hard to to just like when you're standing in front of the professor to remember everything that you studied in Serbian and to say it and to be able to... to work with all your vocabulary. So. So it was the hardest because like understanding is a bit easier than speaking. I don't know, maybe because I don't practice much speaking, but it was the hardest, like even writing in Serbian was not that hard as speaking.

— Ok. Thank you.

H20

— Ok, start things off. Please introduce yourself. Tell me your name, your country of origin and what you are studying.

— I have. I'm sorry for the noise. Ok. So my name is . I'm from Zambia. I'm doing my first year. About to finish hopefully. Yes, at University of Belgrade. I came here on the 8th of June. Yes, from the 8th of June. Yes. And just basically is.

— And remind me, what are you studying?

— I'm pursuing bachelors in medicine.

— And tell me so far how many credits, how many points have you got for your first year?

— Well, I have 19. Yes, I have 19 I need with two more courses to write that you might give me my maximum points to go to the second year.

— Ok. And tell me, after Avala did you take any additional Serbian language lessons?

— Unfortunately not because my time was called colliding with the time of the classes and my daily schedule, so I was unable to attend them. That was like unfortunate part, but I really wanted to attend them because I knew they were going to be a great help, but unfortunately I didn't. Yeah.

— And when you reflect on your first year of studies, what would you say, what percentage of what the professor said in theoretical classes, in lectures, could you understand?

— In the beginning. I understood one percent. But as time went on, there were days when I would like be really motivated and I would get like 90% of what the professor is saying. But there will be days where I'll just get maybe 50% because I'm not in the mood of going to the ... because of, you know, I didn't have motivation that day. Yes. But I think for the first three months... the first three months were kind of challenging for me because I was not really understanding everything that the professor was teaching in class, but I think after the third month it was better.

— And what about *vežbe*, what about the practical classes, how how much could you understand for *vežbe*?

— Actually because of Covid. we just used to go to *vežbe*, we just used to go for *vežbe*, so those are the *vežbe* I was just explaining about.

— And what about theoretical classes? You had them online, right?

— Yes.

— So how much did you understand of those?

— Well, at this point, I still go back to them because they are certain there certain information, there, that's not written in the books. Now, I'm understanding better than before, but then some professors really speak fast. Even now, I can't understand.

— So overall, what percentage would you say that you can understand from those videos?

— I think 80%.

— Ok. And could you understand the questions from your professors when you were at university? Like, if they would stop and ask you something during classes, how much could you understand those questions?

— I can say 80% as well. Yeah. 80%.

— And have you studied anything before coming to Serbia, or is this your first experience at university?

— It's actually my first experience in university.

— Ok. And during classes, did you take notes?

— No I didn't. I, I, I developed a... a like an idea or should I say a technique because whenever I try to take points I would... like miss everything that the professor is saying, so I change myself to get it first hand from the professor, because that's how I know better than like when reading. So I taught myself I should actually listen first what the professor is saying and if I'm not clear, I should ask why I'm not clear. And actually, that worked for me, so I never actually took points in my *vežbe* or in my online classes, I just make sure I listen good so that afterwards, I consolidate on what the professor actually taught.

— And did you maybe borrow notes from your peers, your friends from your group? Did you maybe take other people's notes?

— No.

— Ok. Ok. Did you prepare in advance before coming to classes? Did you read things before coming to class so that you could facilitate...

— Majority of the classes? Yes.

— And in what language did you read prior to coming there?

— Most of the time they use English and... But if I'm preparing for *vežbe*, I'll just make sure to like not the important point so that when the professor is teaching, I'll be able to follow, follow through. Yes. And most of the times, like I think it's 50:50, I use English, I use Serbian.

— Ok, so you use a mix. What kind of materials did you get from your professors, or what kind of materials did they recommend during classes and in what language?

— Serbian. Actually, my professors told me I need to learn Serbian because nobody is... nobody is going to examine me in English, so I think I'm now getting it. I'm using Serbian books now and it's going ok. Yeah.

— So it's the majority of it is books, right, in Serbian?

— Yes.

— Did you did you use any additional material or books yourself in another language? Did you look for...?

— Yes I did...

— What kind?

— So I have... for every course I have, I have an English material, a simplified English material. Yes. So, I will study it in English first, and then I'll go to the Serbian, so that I get the Serbian words and how I can construct the phrases in the Serbian vocabulary. So that's how I used to manage.

— Did you, did you use some multimedia material as well? Did you watch some videos or was it just books and texts?

— I'm trying to learn how ... how I'm trying to learn to watch some videos, but I'm not really a fan. I believe in reading.

— And what what did you use to prepare for your mid-term exams and your final exams? What is the primary source that you used?

— I used books, there are some small pamphlet books that we were advised to use as foreign students or just like students in general, because like, the main books really have a lot of things and I think I'm a beginner to language, so I think I wouldn't manage to do it, so we were advised to get those books and those are the books we're using.

— And are they also in Serbian?

— Yes.

— What language did you use to communicate with your professors, and have you ever had any problems in communication?

— No, I used... I don't have any problem communicating, I use Serbian, so if I make a mistake in my speech, he corrects me or she corrects me.

— Ok. So you didn't have any major problems?

— No, no, no.

— And my last question for you, what was the biggest challenge for you this school year?

— The language. It was the biggest challenge, I should say. I think without the language barrier, everything would have been ok, and it would have been a lot more manageable, but, unfortunately, the language. But it's getting better. I hope this should get better. Yeah.

H21

— Ok, to start things off, please tell me your name, your country of origin and what you are studying.

— Yeah. Ok. I'm from Morocco. I study medicine in University of Belgrade.

— So far, how many credits have you got in the first year? How many *ESPB*? How many?

— For now for now, I couldn't, like, have enough credits. I have, like, around 22. I still need maybe 16 to... to have, like, almost.

— After last year's Avala, did you take any additional Serbian language lessons?

— No.

— Ok.

— Tell me, during theoretical classes, during *predavanja*, what percentage could you understand in your first year.

— It wasn't that easy. It was kind of like around 40%, 30% of what the professor is saying. I get only like only easy words.

— And what about *vežbe*, what percentage could you understand at *vežbe*, the practical classes?

— The practical classes was kind of interesting because we can see it was image. And if that gives you like, opportunity to understand even the barrier of the language. But... but it was ok, like there is colleague, there is a lot of people there so they could help you with understandable language.

— So what percentage would you say you could understand?

— I could say better than *predavanja* around, like 60%.

— Ok.

— And were you able to understand questions from professors, like during classes, if they would ask some questions to the students, how much were you able to understand those questions?

— It depends on the way of asking the question if it's like using a normal way, like easy, easy words, I could like almost all the question, understand it, but if it's kind of like using complicated grammar or something, I could like even... nothing even.

— Ok, so. It was all or nothing?

— Yes. All or nothing, yes.

— Did you study something else before coming to Serbia? Is this your first time being university student, or did you study something before?

— Yes, actually, I was in like aeronautical program. I was studying like to be a pilot for one year. I couldn't, like, finish it because of Corona and I was kind of, like, afraid for my professional career to not find a job, so I was kind of to move to another thing.

— Did this experience help you somehow now, in the first year in Serbia, did you get some skills then that you can use now?

— Actually, no, because I chose another thing, like so far away from what I have been studying.

— Ok. And during classes, did you make notes? Did you write what the professors were saying here?

— Actually, I try it like, in the beginning, but it was kind of like wasting time because they speak so fastly and I couldn't, like, get 100% what they are saying, so it was kind of complicated.

— And you tried writing notes in Serbian or in your language?

— In English actually.

— In English. And did you maybe borrow or copy notes from your peers, from other people at university now since you couldn't...?

— Yes. If they are like written in Latin, but in Cyrillic, I... nothing I could read.

— Ok, so the Cyrillic was a problem for you?

— Yes, actually.

— Ok. And did you prepare in advance for your classes? Did you read in advance and then come to class, or did you just come to class and listen to the professors?

— Actually, for practical, I, I used to prepare before the class, like two nights or one night before the class, at least to have an idea. Because when he's explaining, I'm. I'm sure I'm not going to understand during class. So maybe if I hear some words, I, I read it before, maybe I could get some something.

— What kind of materials did your professors recommend that you read, or what kind of materials did they send you?

— Actually, they helped us like by giving some books in English that are like near from what University of Belgrade is teaching, but with Serbian language that's actually give you an idea about the *predavanja* you can maybe just prepare from that and have chance to pass the thing.

— But most books were in Serbian, right and then for you foreigners, you got some books in English?

— Yes, yes.

— Ok. And did you use some extra material yourself? Did you try to find something in English or in your language or videos, books, texts that help you out? Did you try to find something additional?

— Yes. Actually, I'm using, like, all my study I'm using Youtube. I kind of, I move from, like, videos in English, videos in French, maybe Arabic, maybe if I find like good videos. So I have multiple choices as languages, does give me like a lot of sources, actually.

— And what did you use to prepare for your mid-term exams and your final exams, for *kolokvijumi* and *ispiti*?

— For *kolokvijumi*, I was kind of like studying alone or sometimes with colleagues from faculty. That's make it, like, more easier when they explain, when given, like action, they read from lot of books so they could give me a lot of knowledge. I use like easiest books in Serbian. That's what I can do until now. And that's it was so good, like for colloquiums.

— Can you say easiest books? Do you mean like *skripta*?

— Not actually *skripta*, but there is like some books are like smaller.

— Ok, understand. And tell me what percentage of questions for *kolokvijumi* and *ispiti* were you able to understand?

— For the first *kolokvijum*, like it was genetics *kolokvijum*. I didn't understand nothing, actually. I was kind of just, like, kind of choosing... That's it. But for anatomy, it was kind of like a lot of those words in Latin, that was more easier. I was kind of like the 80% of the colloquium I answered.

— Ok. And what languages you use to communicate with your professors, and did you ever have problems in communication with them?

— Actually, some professor are like, allowed to speak in English. That's more easier. And others like they, they focus on Serbian and kind of in the beginning, I was making a lot of mistakes in grammar and seeing like others colleagues laughing on that and it just kind of so embarrassing. But... but by the time like people getting used to you so it becomes something normal.

— Ok. And my last question is what was the biggest challenge for you this school year?

— The biggest challenge? Actually, the biggest challenge for me, like, is oral exam. Why? Because once you pass, like, all your written exam, you kind of like you say, oh, I have enough knowledge, but actually, when you go to oral, you discover that that some professor focused on something like

and you have knowledge of lot of things and you are not focusing on that, and maybe you could fail because of that, that so for me, that's so challenging. And I don't know, that's complicated my life.

— Thank you.

И22⁵²

— Name + last name + country + faculty and module

/ Iran / Stomatološki fakultet

— How many credits did you get until now? How many subjects did you pass (out of how many)?

— I have completed 44 points.

— Did you have any additional language classes after Avala last summer?

— No, I haven't.

— What percentage of what is said in lectures do you understand?

— It really depends on the subject itself and the subject of the lectures in each week, my own knowledge and experience in each subject and the fact if i have pre-studied the subject and prepared for the subject. So considering all of these factors i have to say about 25%.

— What percentage of what is said in practical classes do you understand?

— Here the pre-studied factor plays a big role for me. Without it about 25% and up to 50% with pre studying the subjects and even answering the questions before the class.

— Could you understand questions from lecturers?

— When i first started out it, it was pretty hard but at the end of our semester i answered to some questions asked in class in Serbian (i was really familiar with the subject and studied pre hand, it wasn't explaining anything just naming structures). It might sound small but i was so proud of myself lol. About answering questions in class I wanna add that self confidence is really important, there were many times i was sure of my answer but did not share it.

— Have you studied before coming here?

— Yes i started basic since for two years and all through my high school i was studying extra hard. My experience doesn't only help me in my understanding the science but faculty and dorm life, understanding the syllabus and the system.

— Did you make notes in class?

— How/ In what language?

— I learned this fact later in my last semester that i should take notes in any ways that I understand it; so i took notes in 3 languages [Persian, English, Serbian] and ironically even in Cyrillic!

— Did you use notes from friends/peers?

— Yes; at first semester i would ask for their notes and even took pictures of them, but by the end of the second semester i would only ask them questions, sometimes about what did they said(among

⁵² Интервју је услед техничких проблема обављен писаним путем, синхроним дописивањем.

themselves or the professor)or what are they writing down. I would still ask for pictures in the future if there's a need though.

— Did you prepare for classes in advance?

— Sometimes yes but i have to confess that not for all of my subjects. *not for all of my subjects i attended prepared

— What materials were recommended by professors? In what language was the material you received?

— Professors suggested me English resources often the same ones as mentioned in the English syllabus in our faculty's website but all of them emphasized on the fact that their own scripts and presentations were the most important. I would bring the English sources to professors and ask about their opinions.

— Scripts and presentations were in Serbian?

— Yes they were.

— Did you use additional references in your language or some foreign language?

— Yes of course! Personally those additional materials helped me way more than resources or scripts, mostly in English. Were they books/texts/videos? Books, texts, videos and research papers, picture charts.

— What did you use to study for mid-terms and exams?

— A variety of everything i had with more focused on the scripts and presentations. (mostly what they cover and what they don't)

— What percentage of questions in mid-terms and exams do you understand?

— 95%. lower it to 55 🤔 In your last questions i did not take Anatomy colloquiums in consideration which will.

— Were there ever problems in communication with professors?

— Both in Serbian and English; at the beginning yes but not really anymore.

— What was the biggest challenge for you this school year?

— Learning science in a new language, communicating with colleagues, adapting to a new student life.

H23

— Ok.

— So to start things off, please tell me your name, your country of origin and what? Your study.

— My name is . I'm studying IT, and I'm from Sao Tome and Principe.

— So far, how many credits, how many points have you accumulated in your first year?

— So far, I have 33 points here.

— Tell me, after last year, did you have any additional Serbian language lessons?

— Not really. I actually... I learned it in everyday conversation with my friends and actually texting mostly. And that's it.

— During theoretical classes, during *predavanja*, what percentage of the things that you could understand?

— At the beginning last year, it was like 10 to 20%, but with time, I guess now I can understand at least 60 to 70%.

— And what about practical classes? What about *vežbe*, how much...?

— Practical... I have to ask my friends to translate for me because we're all together in it, so I can understand everything. But it's not that I'm understanding the teacher directly. I'm always asking, so that's why I understand.

— Ok. And what about the situations when teachers would stop during classes and ask students some questions? Were you able to understand those questions?

— No, I don't, but as usual, I never let me, like, leave a class without knowing what happened. So I, after the class, I asked him what happened and he kind of sometimes when he has time, he can explain it to me. And other times I can't understand, I can ask my colleagues as usual. Yeah, ok. That's what I do.

— Have you ever studied anything before coming to Serbia, or is this your first experience?

— Studying the language or anything else? Like?

— No, like university studies.

— No. No. Zero.

— During classes, did you take notes?

— Always. I have, like, full exercise books because I'm always writing.

— And in what language did you take notes?

— I take notes in English. Yeah, I take notes in English, but I'm kind of always translating into English so that I can... so that I don't have many problems when I'm, when I'm studying. But when I'm studying, I study in Serbian. I'm always making translations.

— And did you use your friends' notes? Do you copy notes from other people from the class?

— A lot. All the time. I'm always copying it. Mostly because my friends, they don't write in *ćirilica*, they always write in Latin, so that's kind of easy for me. And I'm always writing...

— Is *ćirilica* hard, if you take notes in *ćirilica* is it harder?

— Not anymore. Like the *ćirilica*. How do you call it, *pismo*? That's the that's the hardest one.

— *Pisano*.

— Yeah, I, I still struggle with it, but the *ćirilica* we learned in I can read it, like, without any problem now.

— Ok. And what kind of materials did you get from your professors or what materials were recommended for studying?

— Mostly, my professor sent us some some books in English or some links, some some videos on Youtube for to study, to do the tests and let me see... and sometimes they give us like, I can explain

this. They recommend that someone to explain things for us, but as usual, we have to ask because he wouldn't know if you need something if you don't ask.

— So most of those materials are in English for you?

— When we talk to him and he accepted to help us mostly it's in English, yes. But at the faculty everything is in Serbian, but when we ask please professor and he helps he mostly it's in English. Yeah.

— Ok. And did you use some additional materials, additional books, references in English or in your language to facilitate things like did you yourself?

— Not really.

— Like did you yourself find something?

— But when I'm studying, if I didn't really get something, I go to Youtube and look for additional information. For example, for programming like programming language is the same everywhere. So when I'm trying to study programming like the codes and stuff, I go to Youtube and watch a lot of videos and it really helps, actually.

— And what materials did you use to prepare for midterms, for *kolokvijumi* and for exams? My books.

— My books...

— What did you use for studying?

— The books we got for the faculty. Everything in Serbian, of course, and we didn't really know about the scripts and stuff, so we used to study in books like reading every single page. But now I'm aware that we have some scripts and script *skripta*, that I don't know how to say that, it's kind of easier. So I asked for my friends and sometimes if they have been using some *skripta* some *skripta* to study. Ok.

— So now now you change the tactic.

— Yeah I did.

— What percentage of questions at midterms and at final exams were you able to understand?

— Colloquiums. No, we're not really at the beginning. I didn't like... the first, the first semester, the first colloquium, I didn't pass any one... zero. The second colloquium as well, I didn't pass any colloquiums. But when we went to *ispiti* themselves I was able to pass two in the first semester. And here now the second semester I was able to pass some colloquiums, like four or something. So I got kind of better.

— Ok. So in percentages, what would you say overall?

— Oh, let me see. Colloquiums, maybe 50 and *ispit* maybe 70.

— Ok. And tell me what language do you use to communicate with professors and have you ever had any problems in communication with them?

— Mostly I speak in Serbian with my professors, but when I'm struggling to talk, I try to speak it in English. And sometimes they don't really know English, so I have to speak in Serbian. It takes some time.

— Ok. And my last question. What was for you the biggest challenge this school year?

— The language for sure. The language was really the biggest problem, the biggest. Yeah, the language, 100% the language.

— Ok. Thank you.

И24

— За почетак, молим те представи се, реци како се зовеш одакле си и шта студираш.

— Ја сам из Сирије, студирам медицину.

— Колико си до сада сакупио ЕСПБ поена? Оних као кредита, поена у првој години. Од 60.

— Аха. Око 18, да, да 18.

— Да ли су после Авале прошле године имао неке часове српског додатно?

— Да, да наравно.

— Оне *online*?

— Да.

— Ништа ван тога, само то?

— Да.

— Ок. На факултету на предавањима који проценат предавања си могао да разумеш у првој години?

— Мислим да генетику и практични увек ми разумемо због лакше да видимо и да прегледам шта треба да знам.

— А шта би рекао у процентима, од нула до 100, колико је за теорију, за предавања, а колико за практично?

— Ми немамо предавања у први години, само практични. У практични мислим 70%, у предавање за Генетику око 60 до 50%

— Ок. Да ли си могао да разумеш питања професора када... на часовима кад они говоре, па вас нешто питају, да ли си могао да разумеш? Колико си могао да разумеш?

— Мислим да 70% ја разумем.

— Да ли си пре студија у Србији нешто студирао у твојој земљи?

— Да, да ја знам има има много...

— Шта си студирао?

— Не, не овде.

— А не, не, али ти. Да ли студирао нешто у Сирији или је овде сад први пут?

— Не, не овде први пут.

— У реду. Да ли си на часовима писао белешке, да ли си питао шта професор говори?

— Онако, кад ја разумем, ја пишем, или кад не разумем, ја не могу да пишем нешто.

— Да ли си белешке водио на српском језику или на твом језику?

- Ако има на мој језик, ја ћу видим, али ако нема, на српски.
- Да ли си користио свеску колега, на пример да ли си узимао од колега оно што они пишу, па да читаш?
- Да, да наравно због увек има нешто ми... не могу да разумем, због тога користим...
- У реду. Да ли се унапред спремао за часове, да ли си читао нешто пре него што дођеш на час код професора?
- Наравно, имам пријатеље из Србије, у исто група.
- И заједно сте учили пре часа?
- Да.
- Ок. Да ли си... шта су вам професори дали, из чега сте учили? Да ли сте имали књиге да читате или текстове... шта вам је био материјал?
- Имамо књигу и такође има колоквијум и има такође... како се каже... као усмени тест, али није увек. Када завршимо практични, професор пита... ко хоће...
- А кад професор пита, из чега сте учили? Да ли сте учили из књиге или из свеске, шта си читао да би се спремио?
- Увек из скрипта, али она некад из књиге.
- На ком језику су скрипта?
- На српском.
- А да ли си ти користио нешто још, да ли си ти тражио неке књиге на арапском или на енглеском, видео, шта си још користио?
- Да, да. Користим видио из енглеском... на енглеском и такође ја користим књиге из... на арапском.
- А шта си користио да учиш за испите и колоквијуме? Шта ти је било главни... главне информације?
- Из књиге... све из књиге... за тестове овај разумем боље... да знам.
- Који проценат питања на колоквијума и на испитима си разумео, од нула до 100? Колико питања си могао да разумеш?
- У први семестар око 20%, други семестар мислим 90 до 60.
- 20-60?
- Јесте.
- Добро. Кажи ми на ком језику си комуницирао са професорима и да ли си имао неких проблема у комуникацији?
- Да, да, има проблема због има речи не могу да разумем, али увек на српском.
- И последње питање је шта је знате био највећи изазов ове године, тхе биггест цхалленге на факултету, шта је било за тебе?
- И мислим ми само... учили смо само 2 месеца због тога ми не знамо много речи или како да говоримо са колежима из Србије... због тога почетак почетак семестар ми не знам некога због тога ми треба да знам све...

— Дакле, аха, било ти је тешко зато што ниси имао пријатеље?

— Да, али после два, три месеце, све боље.

— Супер хвала ти.

И25

— Ок за почетак, реци ми како се зовеш одакле си и шта студираш.

— Ја сам _____, из Палестина и стоматологију.

— Колико си до сада ЕСПБ поена скупила до сада из прве године?

— 32.

— Да ли си после Авале имала неке додатне часове српског?

— Не.

— На предавањима на факултету, дакле само на теоријским предавањима, који проценат си могла да разумеш?

— У предавање много је тешко... ако 10%.

— А вежбе?

— Вежбе 50, 40.

— Зашто мислим да си вежбе могла више да разумеш? Зашто вежбе боље.

— Зато што могу да видим да... како се каже... *I can work with the hands...*

— Зато што је практично.

— Да.

— Колико си могла да разумеш питања професора на часу, ако питај нешто док предају?

— 70%, ја могу да разумем, да.

— Да ли си нешто студирала пре Србије, да ли си у твојој земљи нешто студирала?

— Била сам у Египат два месец, такође стоматологија.

— Да ли ти је то помогло овде у Србији, да ли си тамо нешто научила или можда неку стратегију или нешто што ти је сада корисно?

— Може да понови?

— Да ли си у Египту научила нешто што ти је сада у Србији практично и корисно?

— Не, не.

— Да ли си овде у Србији... да ли си на часовима водила белешке, да ли си питала шта професор говори?

— Само на практични и врло мало.

— На ком језику?

— Све на српском.

- Да ли си позајмљивала... да ли си узимала белешке од колега, да узмеш њихову свеску, па да да препишеш?
- Да, да увек.
- Да ли си се спремавала за час да ли пре часа нешто... да ли си читала, па да дођеш на час спремна?
- Не, не могу, тешко.
- Које су материјале професори давали или препоручивали? Из чега да учите? Шта су вам професори говорили, какав материјал.
- Не знам.
- Да ли књиге, да ли текстови, скрипта?
- Увек. У стоматологији немају скрипта зато што морам морам увек да учим из књиге.
- Да ли су књиге на српском језику?
- На српском, да.
- Да ли си ти користила нешто бонус, нешто додатно на енглеском или на твом језику, да ти буде лакше?
- Не.
- Дакле, све си на српском?
- Само на српском, али како се каже транслате књиге, да разумем?
- Преводила си. Шта си користила да учиш за колоквијуме и испите?
- Нисам чула добро.
- Шта си користила за колоквијуме и испите, шта ти је био главни извор информација?
- Не знам само... само учим мало из књиге и колоквијум наравно не могу да полажем све колоквијум, али не знам...
- Дакле, из књиге највише.
- Да, да.
- Који проценат питања на испитима и колоквијумима си разумела?
- 80.
- Да ли... који језик се користила за комуникацију са професорима и да ли си имала неке проблеме у комуникацији?
- Имам због језик, али увек на српском.
- И последње питање, шта је за тебе био највећи изазов ове године, тхе биггест цхалленге, шта је био највећи изазов?
- Због ја сам сама у стоматологију, то је много је тешко, али моја колега много су добри...
- Дакле, најтеже ти је што си стално била.
- Да.
- ОК хвала.

- Number one. Hi, my name is _____ . I'm from Angola and I'm currently studying dentistry in the faculty of Belgrade.
- 2. How many credits did you get until now? I've gotten 28 out of 60.
- How many subjects did you pass? I passed three subjects, and I have two more left.
- 3. Did you have any additional Serbian language classes after last summer? Yes, I did the *Filološki* faculty organized extra classes for all students. This was the time while we were still studying in our faculty. So in the evening time, we would have extra Serbian classes.
- 4 What percentage of what is said in lectures could you understand? To be honest, I could only understand, let's say maximum 10%.
- 5. What percentage of what is said in practical classes could you understand? I could understand 25% due to the pictures that were being shown and Worksheet that they would give you sometimes. The pictures would help you have a strong idea what they're saying or what they're pointing at that specific moment.
- Could you understand questions from lectures? I could not understand. I could only understand the first question or the first word. Sorry. Which is *šta* or *gde* or *Gde mogu da nađem...* something like that, things that are, let's say, everyday sentences or everyday words that we would use.
- 7 Have you studied before coming here? If yes, did you experience help you gain some skills you can use now? Yes, because I have already been studying. I studied medicine before and so at the time I had a very, very, very good knowledge and until now I still do because of my previous studies.
- 8 During classes this year did you make notes? Yes, I did make notes. And the notes were in English because I believe that in order for me to pass these exams, first I need to have a basic understanding of what is being taught, which I studied in English because I speak English very fluently, and then I could translate them in Serbian. And then I would remember keywords.
- Number 9. Did you borrow notes from friends and peers? Yes I did.
- 10 did you prepare for classes in advance? Sometimes. And sometimes I would... I would do so, sometimes I would not due to the time and also due to the rhythm I was getting into. For example, there were certain classes it was not necessary for me to prepare an advance because I was already learning and getting used to the sound of certain words and... and the vocabularies. And I was trying to push myself to be in the moment and to capture everything I could. And what I couldn't understand, I would come home and try to investigate what the teachers were saying in that moment.
- Did you prepare for it?
- 11. What kind of materials did your professors recommend or send you? In what language was the material received? All the materials that the professors were giving to me were all the same. For example there was no different... differentiation in between the students. The professor would give us all to... tools in Serbian that were given from the faculty.

⁵³ Услед техничких проблема, испитаница је добила питања и одговорила у форми аудио-поруче.

— 13 did you use additional references in your language or some or some foreign language? Yes, I did, I was watching a lot, a lot and a lot of Youtube videos in English, and I found some textbooks online that helped me with certain subjects, such as histology and anatomy, like they would break down and in depth they would explain in English so I could understand.

— 13. what materials and strategies did you use to study for midterms, colloquium and exam? I used to watch a lot of Youtube videos, and I used to memorize a lot of words. And yeah...

— 14. What percentage of questions in midterm and exams could you understand? Oh, I could understand... understand solely... still low, but like 30% ... still 30%. But it was increasing as I was getting used to seeing the examination papers because I now know how they form their questions. And I was feeling a bit more comfortable, but all of my grades were very low because I still couldn't understand what what was written.

— 15. What language did you use for communication with professors? Were there ever problems in communication with them? With the professors only spoke with them, mostly spoke with them... sorry... in Serbian. And yes, I did have difficulties in communicating with them because I couldn't express myself fully or I couldn't sometimes understand what they were trying to tell me. But we always found a common ground, which a bit which is a bit of English here and there, a bit of Serbian here and there, a bit of let me *Google Translate* before I ask the professor what he's going, what I want to ask him, and yeah....

— 16. What was the biggest challenge for you this school year? The biggest challenge for me this school year was the application. I was supposed to go study dentistry in Novi Sad. However, due to some altercation there, I had to study here in Belgrade, and that caused a big delay in my studies because by then faculty had already all started. And yeah, so I messed up... so I got to miss a lot of classes, but thank God the teachers were very kind with me and they helped me prevent any consequences in the future. And the second biggest challenge I faced was and still is, the language. Medicine has its own language already, so I had to study that. I'm still not perfect at it, but it's much better than where I started from. However, I know I need way more time and practices in order to be where I would like to be in terms of understanding and comprehension what the teachers are saying.

И27⁵⁴

— Hello, my name is . I'm from Cape Verde. I mean medical faculty.

— Until now, I got 19 points. I passed seven subjects and missing two subjects.

— Yes, I had an additional several language class after Avala last summer.

— I don't know. Like for here the percentage of like.,, How can I understand the *predavanja* or *vežbe*. But for me, I understand more... more *vežbe*. I don't know why, I just understand it more easy than *predavanja*.

— Sometimes I. I didn't understand the question that professors ask us, but sometimes I understand it.

— No, I didn't study before coming here.

— Yes. During class this year I did some notes in both language, I mean in English and in Serbian.

⁵⁴ Услед техничких проблема, испитаница је добила питања и одговорила у форми видео-поруке.

— I don't remember that I borrowed some notes from my friends or my classmates. I don't remember, but I think no.

— Yes, I prepared for class in advance sometimes.

— The professors recommend us books and videos in Youtube. Something like that.

— Yes, I use additional reference like books, videos, *skripta*, more often in English. It's better for me.

— This strategies that I use for studying for like to study for my midterms means I just read and... and I made some questions about it.

— I don't know for here the percentage of questions in my term. My term is an exam, but I understand half... half percent... I understand I mean some questions. Some questions didn't understand.

— When I talk with my professor, I use English. Sometimes I use my Serbian, but it's a little bit. Sometimes I had some some problems with communication because some professor doesn't know English very well or doesn't know English, so I need to speak in Serbian and myself, not so so so good, so that's the problem.

— And the biggest challenge for me in this school here is the language, because I've never heard of this language before. It's new for me. But it's the school and the faculty. It is my first, my first time. So that's it.

H28

— Donc pour commencer, s'il te plait, présente-toi. Dis comment tu t'appelles, d'où tu viens et ce que tu étudies.

— Bah je m'appelle . Je viens du Congo-Brazzaville. J'étudie à la faculté de *Mašinski*.

— Alors jusqu'ici, combien de crédits, combien de points est-ce que tu as accumulé en première année?

— J'ai accumulé sur quatre, quatre ou cinq matières. Des matières de deux-trois. Donc disons, je calcule, je dois avoir dans les onze ou douze.

— D'accord. Après les cours qu'on a eu à Avala l'année dernière, est-ce que tu as pris encore des cours de serbe ou pas?

— Non, j'ai pas pris en compte les cours de serbe.

— D'accord. Alors quand tu réfléchis de ta première année en entière, qu'est-ce que tu dirais, quel pourcentage des cours magistraux, des cours théoriques est-ce que tu as pu comprendre?

— Quand je réfléchis de ma première année, en fait, des cours d'Avala m'ont permis de un peu lire un peu le serbe. Donc disons 30%.

— D'accord. Et pour les cours pratiques, pour *vežbe*, quel pourcentage dirais-tu?

— Ça ne m'a pas, ça ne m'a pas vraiment servi parce que à ma faculté, c'est soit... on donne, on donne, on donne des photocopies en serbe cyrillique, mais quand tu réponds aux questions, tu les réponses... vu que c'est beaucoup plus des calculs, donc... j'écris pas beaucoup donc ça n'a pas vraiment servi. Peut-être dans la vie courante, oui.

— Oui, mais pour *vezbe* combien est-ce que tu as pu comprendre en classe? Pour les cours théoriques, combien est-ce que tu as pu comprendre en cours?

— 25%? 25%

— 25. D'accord. Et donc, d'où vient ce petit décalage? Pourquoi tu comprends mieux les cours théoriques que les cours pratiques? Qu'est-ce que tu penses?

— Parce que les cours pratiques, les profs, ils parlent en serbe, ils parlent très vite et en fait je mets pas mon oreille, j'ai pas besoin de comprendre ce qu'il dit. Après, plus tard, je vais sur internet, je regarde le même cours en français, j'essaye de comprendre comme ça.

— D'accord. Et dis-moi, est-ce que tu as pu comprendre des questions des enseignants pendant les cours, quand ils posent des questions aux étudiants?

— Non, je prêtais pas attention.

— Ok. Est-ce que, avant de venir en Serbie, est-ce que tu as fait les études dans ton pays? Est-ce que tu étais auparavant étudiant ou c'est ta première fois?

— Oui, oui. Avant de venir, j'ai étudié chez moi aussi.

— La même chose?

— Non, chez moi j'ai pas... j'ai étudié la physique.

— Et est-ce que ça t'a permis d'acquérir certaines compétences ou certains certains savoirs que tu peux utiliser maintenant ici?

— Sur certains domaines oui.

— Comme quoi par exemple?

— Comme ici, ici, le chauffage mécanique, c'est un peu similaire à la physique qu'on fait chez nous et les mathématiques vu qu'on fait ça chez nous. Donc c'est un peu similaire, mais vu que c'est des fois en serbe, c'est juste ça qui complique en fait.

— D'accord. Et pendant les cours, est-ce que tu as fait des notes?

— Pendant les cours, il y a des matières où on faisait tout. C'était vu que c'est un... comme tu connais c'étaient les cours en ligne, donc, tu te réveilles le matin à 8 h, tu te connectes au cours, tu peux faire tout ce que tu vas. C'est tout ce qu'on faisait. C'est juste la présence du cours qui est importante. Après les profs, ils envoient des exercices. Tu peux travailler avec des amis à la faculté qui comprennent mieux que toi. Ils vont t'expliquer et ainsi de suite.

— Est-ce que tu as pris peut-être, est-ce que tu as recopié, fait des copies des notes de tes camarades?

— Oui, au début, au début de l'année, oui. En mécanique, j'écrivais, j'écrivais quand le prof dictait. Même si je savais pas ce que j'écrivais, j'écrivais quand-même, je prenais des notes. Après, dans certaines matières, j'ai pris des notes de mes amis, vu que j'avais un peu de retard.

— Et est-ce que tu t'es préparé à l'avance pour les cours? Est-ce que pour certains cours tu lisais quelque chose à l'avance pour mieux comprendre peut-être?

— Non, c'est juste quand il y avait quand il y avait des examens, je me préparais deux jours ou trois jours à l'avance.

— Ok. Et quels matériaux est-ce que les profs vous conseillaient pendant les cours? Est-ce que vous recevez des diapos? Est-ce qu'il y avait des livres recommandés, etc?

— Il y a tout... pour faire un cours pour chaque. Chaque cours a son livre. Donc quand tu veux commencer le cours, si tu veux le comprendre, vu que le prof ne répète pas les mêmes choses plusieurs fois, il va vous dire il y en a dans le livre ceci cela. Donc à chaque fois il fallait avoir le livre du cours. C'est avec ça qu'on travaille.

— Est-ce que tout était en serbe?

— Oui, tous les livres sont en serbe, il y a des livres seulement en cyrillique.

— Et est-ce que toi même tu as essayé peut-être de trouver des ressources supplémentaires en français pour mieux comprendre?

— Dans certaines matières oui.

— Et qu'est-ce que tu utilises? Est-ce que c'était plutôt des livres, des textes ou des vidéos? Qu'est-ce que tu trouvais...?

— C'était juste des idées, des définitions ou bien des certains livres qui étaient en français, qui avaient quelques similitudes parce que c'est pas vraiment les mêmes choses deux fois.

— Ok. Et qu'est-ce que tu utilisais pour réviser pour les examens et les partiels? Quelle était la source d'information...?

— Pour les examens, les examens... je révisais pas, je révisais pas mes cours, juste des exercices.

— D'accord. Et est-ce que vous avez des recueils d'exercices ou c'était les exercices que vous avez vus en classe?

— Ben... il y a des profs qui envoient des exercices déjà traités sur le site, sur d'autres ...sur les sites des étudiants. Donc il y en a une multitude, tu n'as qu'à aller prendre ce que tu veux, tu travailles dessus.

— D'accord. Et qu'est-ce que tu dirais, quel pourcentage des questions aux partiels et aux examens est-ce que tu as pu comprendre?

— Sur 100% des fois je comprenais 50, des fois... Bon, c'est pas plus de 60%.

— D'accord. Quelle langue est-ce que tu utilisais pour communiquer avec tes profs?

— Tous les profs, ils disaient qu'on doit parler serbe. Même s'il parlait anglais, il ne voulait pas, il disait serbe. Et il y avait un prof qui disait un truc qui me fait rire, un prof qui parlait français. Le premier jour, il nous a parlé en français, il nous a dit bah il parle un peu français, il a dit mais dans son cours il parlera jamais français. Donc vous devez parler en serbe.

— Et est-ce que vous aviez des problèmes de communication avec des profs ou est-ce que tu avais des problèmes?

— Non mais vu qu'on n'a pas fait beaucoup de cours en présentiel, c'était soit en ligne, soit il envoyait des trucs, donc c'est rarement... on a rarement eu à parler avec les profs. Les premiers cours, les tout premiers pour présenter les élèves. C'est tout.

— D'accord, donc la plupart de vos cours étaient en ligne?

— Oui, oui,

— Ok. Et ma dernière question pour toi, c'est quel était le plus grand défi pour toi cette année scolaire?

— Comprendre le Serbe, c'était compliqué.

— Donc c'était ... d'accord. Merci.

- Прво се представим кажи како се зовеш, одакле си, шта студираш.
- Ах, Ок. Могу све на шпанском или...?
- Може, може.
- Ah, bueno. Me llamo Soy de Guinea Ecuatorial, en África, un país africano y estudio economía.
- Колико си до сада поена добио на првој години, оних ЕСПБ кредита колико имаш на факултету?
- Sí, sí. Ahora, por el momento tengo. Tengo... Tengo 24 puntos, двадесет четири поена, bueno.
- Ок. Кажи ми да ли си после Авале имао неке часове српског?
- Sí. Después que... Después de que salimos de Avala, tuvimos más un pequeño tiempo para para el serbio, para el idioma serbio, con los profesores que justamente tuvimos en Avala. Y después de esto, independientemente de eso, yo mismo, yo mismo... ahora estoy... me matriculé en un curso de el idioma serbio y aprendo serbio online.
- Ок. Кажи ми на предавањима, на теоријским часовима, који проценат разумеш? Шта би рекао, на првој години, који проценат предавања си разумео?
- Bueno, al principio. Al principio. Nada. Casi no entendía. Creo que el. ... El 2%. El 2%.
- А после?
- Pero después de, el segundo semestre... en el segundo semestre, creo que ya entendía como el 20, el 15 o el 20%...
- Ок. А који проценат вежби разумеш?
- Si.
- Који је проценат за вежбе, за практичне часове?
- Creo que en los *vežbe* se entendía más, *vežbe* era mas y *predavanje* era menos.
- А колико? Који проценат за вежбе?
- Процент за вежбе... Ја мислим да 25%.
- Ок. А кажи ми donde viene la diferencia? За вежбе и предавања.
- La diferencia.
- Да, зашто више вежбе? Donde viene la diferencia?
- Ok. La diferencia viene en que en... en el *vežbe*, en el *predavanje* el profesor se centra más en hablar, en hablar mucho, en hablar mucho y va muy rápido y no se pilla todo a la primera. Pero en el *vežbe* como que es un poco más práctico y puedes prestar más atención para entender lo que el profesor hace.
- Аха, ок. А да ли си на часовима могао да разумеш питања професора?
- Si si si.
- Колико, када професор нешто пита?

- No mucho, no mucho, pero algo podía entender... algo podía entender.
- Ок. Да ли си пре Србије нешто студирао у твојој земљи?
- Sí.
- Да ли... Шта?
- Sí. Estaba en... en la universidad. Estaba en mi primer año de universidad.
- А шта, исто економија?
- No, no estudiaba Ingeniería metalúrgica.
- Да ли си нешто научио тамо што сада можеш да користиш? Да ли ти је помогло то искуство сада?
- Sí, mucho, mucho, mucho.
- Како?
- Por qué... Porque en la universidad, donde estaba ahí casi prácticamente... En el método es el mismo, el método es el mismo. No es como el instituto, no es como el instituto y eso me ayudó mucho, me dio mucha experiencia que ahora aquí he podido utilizar para adaptarme en el en el primer año de de la carrera.
- Да ли си овде у Србији... да ли си на предавањима водио белешке? Да ли си писао шта професор говори?
- Poso, poso.
- На ком језику?
- На ком језику... A veces creo que en serbio y Pero mucho en español. Español. Sí.
- Ок. А да ли си узимао белешке од колега? Да ли си узимао нечију свеску, па да препишеш?
- Puno, puno, puno. Al... Al comienzo. Al comienzo casi no copiaba. Katastrofa, katastrofa. Sí. Al comienzo, siempre pedía los apuntes Al. A los compañeros ahí porque no entendía nada, nada les pedía, pero en el como en el segundo semestre ya estaba más avanzado, ya no les pedía mucho.
- Ок. Кажу ми, који материјал сте добијали од професора или који су материјал професори препоручили? Да ли су само књиге, да ли сте још нешто користили на предавањима и вежбама?
- Al principio. Al principio. Materias como matemática, matemáticas... si el profesor la la profesora, bueno, nos recomendó algunos algún materiales que pero al final que no llegué a utilizar. Lo que yo mismo, lo que materias como matemáticas, lo que yo mismo hacía era entrar en internet, en Youtube. Ahí es donde bajaba todos los apuntes y podía estudiar tranquilamente.
- Да ли су ти видеи на *Youtube*-у били на шпанском?
- Sí, на шпанском.
- А да ли је сав материјал који су професори препоручили био на српском, да ли је све на српском?
- Bueno на српском, да, да, да.
- Све. ОК. А ти си дакле сам тражио видее на *Youtube*-у? Да ли си сам тражио неке књиге можда или не?
- A ver, que, piense que...

- Или текстове? Или највише видео?
- Највише видео, највише видео. Нисам читао ништа [...].
- Шта си користио да учиш за колоквијуме и испите?
- На колоквијум и на испите ја мислим само материјале, материјале из... да... тај предмете само.
- На српском?
- На српском, да.
- А кажи ми, који проценат питања си разумео на колоквијумима и испитима?
- Ја. Al... al comienzo, al comienzo, casi los primeros coloquios casi nada. Casi no entendía, no entendía mucho, no entendía mucho. Igual que creo que también el... los primeros exámenes no se entendía mucho, pero en el segundo semestre o mucho cambio, mucho cambio, la verdad, mucho cambio. Se entendía casi prácticamente todas las preguntas del examen, prácticamente ya.
- И ако кажеш онда неки проценат за целу годину, шта кажеш?
- Други семестар, ја мислим да 85%, да 85% а тодас лас прегунтас дел дел ехамен, sí, del coloquio.
- А који си језик користио да комуницираш са професорима?
- На српском, на српском.
- Да ли си имао неких проблема у комуникацији?
- Да, да, да, sí, pero sabes qué... el profesor como que. Como que tiene mucha comprensión... intenta porque su estudiante extranjero intenta comprenderme, que no entiendo mucho el idioma serbio. Y sí...
- Добро, последње питање. Шта је био за тебе највећи изазов ове године? Да ли знаш шта је изазов?
- Изазов не.
- Аха. Изазов *challenge*. Шта је за тебе био највећи изазов, шта је за тебе било најтеже?
- Dificultad
- Па да, да.
- Pienso que todo, la verdad. Pienso que todo. El idioma al principio es dolor de cabeza, dolor de cabeza. Venías casi enfermo, enfermo en casa cuando salías de *predavanje*, *vežbe* enfermo al dolor de cabeza. Es así el no poderse comunicarse con los demás. Esto es muy difícil, pero...
- Разумем.
- Pero como que ahora como que entiendo más serbio y como que la cosa es un poco más fácil, ahora sí.
- Значи сада је боље.
- Si el idioma fue la la más difícil, la la dificultad más grande que... que tenía.
- Хвала.

И30

- Alors pour commencer, s'il te plait, présente-toi d'où tu viens et ce que tu étudies en Serbie.
- Je m'appelle . Je viens du Congo, Congo-Kinshasa. J'étudie en Serbie dans la faculté de FON, c'est-à-dire le management
- Jusqu'ici, combien de crédits, combien de points est-ce que tu as accumulé en première année?
- Jusque là, 25 crédits je pense, si je ne me trompe pas.
- Après Avala, est-ce que tu as eu d'autres cours de serbe ou pas?
- Oui, j'ai tenté d'avoir quelques cours de serbe pendant quelques quelque temps, mais ça n'a pas beaucoup duré. Puis avec la faculté, j'ai eu beaucoup de difficulté à mêler les deux.
- Alors, quand tu réfléchis de ta première année, qu'est-ce que tu dirais, quel pourcentage de ce qui est dit en cours magistraux, en cours théoriques est-ce que tu as pu comprendre?
- Je dirais 2%, c'est très faible. Vu la difficulté de la langue c'est très faible.
- Et pour les cours pratiques, pour *vežbe*, quelle était la situation?
- Pour *vežbe* certains cours, oui, par exemple des cours à caractères mathématiques ou informatiques, je peux comprendre. Oui, peut-être à 25% monte à 30% peut être.
- Qu'est-ce que tu penses? Qu'est-ce qui... qu'est-ce qui fait ce décalage? Pourquoi tu arrives à mieux comprendre les cours pratiques?
- Je comprends mieux le cours pratique parce que vu que j'ai déjà une certaine base depuis mon pays, donc j'arrive à mieux comprendre ces cours-là. Par exemple, la mathématique, comme on dit, la mathématique, c'est un langage universel. Quelle que soit la langue, tu arriveras toujours à comprendre si tu as une base. Et l'informatique aussi. J'ai eu certaines bases dans mon pays, donc c'était plus facile pour moi de comprendre, contrairement aux cours littéraires, vu la langue, je n'arrive pas à comprendre. Et puis la langue encore scientifique à la faculté, ça devient encore plus dur de comprendre ces cours-là. D'où le décalage en question.
- Je vois. Et à quel point est-ce que tu as pu comprendre des questions des enseignants quand ils posent des questions aux étudiants pendant les cours?
- Des cours littéraires je ne comprenais pas du tout. Seulement le cours à caractère pratique et j'arrivais à comprendre certaines questions. Mais les cours littéraires, non.
- D'accord, et tu as mentionné que tu as une expérience de ton pays, donc qu'est-ce que tu as étudié avant de venir en Serbie?
- Avant de venir en Serbie, j'ai étudié l'informatique de gestion puis l'informatique de gestion pendant deux ans pratiquement avant de venir, ce qui m'a donné une certaine base déjà en informatique et aussi en mathématiques, ce qui m'a un peu facilité.
- D'accord. Et pendant les cours ici est-ce que tu prenais des notes?
- Pendant les cours. Non mais avec les livres à la maison oui, vu que c'était plus facile pour moi de comprendre avec les livres.
- En quelle langue est-ce que tu faisais ces notes à la maison?
- En anglais principalement aussi en français aussi pour mieux comprendre.
- Est-ce que tu prenais des notes de tes camarades de la fac pour pouvoir...?

— Non, non, non.

— Non. D'accord. Est-ce que tu te préparais à l'avance pour les cours avant de venir en classe? Est-ce que tu lisais quelque chose?

— Bon, j'ai essayé de lire quelque chose avant le début de l'année académique, mais bon, vu que le livre était en serbe, je ne comprenais pas. Et la traduction ça prend aussi beaucoup de temps. Donc non, j'ai pas pu apprendre à l'avance.

— Et quel type de matériaux est-ce que vous recevez des profs? Ou est-ce que les profs conseillaient des matériaux, du matériel, genre des livres, des textes, etc?

— Il y a certains professeurs quand nous leur avons expliqué notre cas, vu la difficulté de la langue, ils nous remettaient certains documents qui portaient le résumé du cours et ils nous disaient de lire par exemple tel ou tel chapitre, de les préparer pour les examens et puis nous laisser le temps de pouvoir le préparer directement jusqu'à l'*ispit*.

— Et c'était en quelle langue?

— En anglais, en anglais.

— D'accord. Et est-ce que tu cherchais toi-même du matériel en ligne? Par exemple, pour... dans ta langue ou en anglais pour te faciliter les choses...

— Oui, oui, j'ai cherché beaucoup de livres, beaucoup de documents sur Internet concernant les cours qui sont dispensés à la faculté pour me permettre de comprendre la matière-même par moi-même.

— Donc c'était la plupart des choses en anglais, c'est ça?

— Oui.

— D'accord. Et qu'est-ce que tu utilisais pour réviser pour les examens? Quelle était la source d'information principale pour toi quand tu révisait pour des partiels et les examens?

— Pour mes examens, je me basais plus sur les documents que le professeur nous a envoyés en anglais et sur certaines recherches aussi que je faisais sur Internet aussi. Par exemple, quand on publiait un certain questionnaire par les étudiants, ceux qui allaient venir à l'examen, je me basais sur ces questionnaires pour faire des recherches sur Internet et puis pouvoir étudier plus facilement.

— D'accord. Et qu'est-ce que tu dirais? Quel pourcentage des questions partiels et aux examens est-ce que tu arrivais à comprendre?

— Pour les cours qui étaient en anglais, je dirais la totalité 90% 95% des questions revenaient, ce qui était plus facile, mais pour des cours qui étaient seulement en serbe, c'était très faible. Surtout, même les questions qui venaient de la part des étudiants, la majorité ne revenaient pas sur les le partiels et les examens, les professeurs chargés des questions, ce qui rendait encore plus difficile.

— Quel pourcentage tu dirais pour les questions en serbe?

— 15% peut-être, 20% 20% ou 15.

— D'accord. Et quelle langue est-ce que tu utilisais pour communiquer avec tes profs?

— L'anglais.

— Est-ce qu'il y avait jamais des problèmes de communication?

— Si avec certains professeurs, oui, il y a eu quelques problèmes de communication mais très faible. Ils arrivaient quand-même à me comprendre, même s'il n'avait pas beaucoup de bases en anglais, mais ils arrivaient quand-même à comprendre.

— D'accord. Et ma dernière question c'est quel était le plus grand défi pour toi cette année scolaire?

— Le plus grand défi, c'était à la fois de comprendre la langue et aussi d'apprendre les cours. Faire les deux choses en même temps, c'est-ce qui était vraiment, je dirais, très pénible, je dirais, parce que quand tu essaies d'apprendre la langue et puis les cours sont en train de filer, plus tu laisses les cours, plus les matières encore s'accumulent. Ça rend encore la tâche compliquée, tu ne sais pas si tu dois te concentrer sur la langue ou sur le cours, vu que les deux c'est, je dirais, pratiquement impossible.

— D'accord, Merci.

И31

— Alors pour commencer, s'il te plait, présente-toi. Dis comment tu t'appelles, d'où tu viens et ce que tu fais à l'université.

— Je m'appelle _____ et je viens du Burundi. Je viens de finir la première année de médecine. Je suis arrivé en Serbie en 2021 je crois. Ouais, et j'ai étudié deux mois... oui c'est deux mois de la langue serbe et j'ai commencé l'année passée, la première année. C'était en octobre.

— D'accord. Jusqu'ici, combien de crédits, combien de points est-ce que tu as accumulé en première année?

— Juste maintenant. Moi, je viens de terminer tous les cours. J'ai terminé de les faire. C'est à dire j'ai eu mes 60 points.

— Ah! Ouah!

— Merci.

— Alors, après les cours d'Avala l'année dernière, est-ce que tu as suivi des cours supplémentaires quelque part, des cours de serbe?

— Non, non, j'ai pas suivi, j'ai pas eu le temps. Même les cours que vous avez organisés.

— D'accord, Alors quand... quand tu réfléchis de ta première année, qu'est-ce que tu dirais? Quel pourcentage de ce qui a été dit en cours magistraux, en cours théoriques, est-ce que tu as pu comprendre?

— Ou bon au commencement, c'était difficile pour comprendre puisque la façon dont on a étudié là-bas et donc on parlait lentement, mais à la fac, c'est plus vite et bon que je croyais quand-même quoi. Mais de temps en temps, ouais, c'est ça devient facile. Bon, je peux comprendre des mots, c'est c'est c'est comme ça alors. Mais je ne peux pas comprendre tout, mais je peux comprendre quand-même où va le truc, le sens de la phrase.

— Donc qu'est-ce que tu dirais? Quel chiffre est-ce que tu donnerais pour l'année entière?

— Le pourcentage quoi?

— Qu'est-ce que tu...?

— Alors bon, ça dépend de la période. Au commencement, je dirais que j'entendais le bon 30%, les trucs comme ça. Mais de la fin de l'année je crois, au moins 55-60 comme ça... j'ai pu entendre des trucs comme ça... mais pas quand-même... Je ne peux pas dire non plus que j'ai pas... Je ne peux pas même maintenant comprendre pourquoi.

— D'accord. Et quelle était la situation avec les cours pratiques, les travaux dirigés? Quel pourcentage est-ce que tu as pu comprendre pour des cours pratiques, pour *vežbe*?

— Ah, les cours pratiques, c'est... c'était bon quand-même quoi. Puisque même si tu es... comment tu peux regarder sur les autres, comment ils font... Mais puisque les enseignants voyaient que nous ne savons pas, le serbe, ils essayaient de nous expliquer ça. Bon, en anglais, si tu connais quand-même quoi. Mais c'était facile. Bon, je dirais que c'est... ce n'était pas facile, mais ce n'était pas très difficile, les cours pratiques. Bon, donc le pourcentage dirons 60-70 comme ça. 70%

— D'accord. Et est-ce que tu as pu comprendre des questions des enseignants pendant les cours, donc quand il y avait de l'interaction avec les étudiants?

— Au milieu de cours comme ça, mais au commencement, c'était difficile de s'accrocher.

— Est-ce que tu peux répéter? Il y avait un petit problème d'internet. Juste cette réponse.

— Ok. Au commencement, c'était difficile. Bon. Mais au milieu des études, là, la de l'année passée, j'ai pu au moins comprendre les 60 70% comme ça. Les questions, c'était...

— D'accord. Et est-ce que tu as étudié quelque chose avant de venir en Serbie ou est-ce que c'est ta première fois d'être étudiant à l'université?

— C'est ma première fois. Je viens de commencer la première.

— Et pendant les cours, est-ce que tu prenais des notes?

— Oui, je prenais des notes, les... bon... ce que je voyais ce qui est nécessaire dans la pratique ou l'étude de je sais pas. J'ai essayé d'en... d'écrire effectivement ce je ne comprendrais pas. Des fois comme ça pour aller vérifier sur *Google* ou dans le dictionnaire comme ça.

— En quelle langue est-ce que tu prenais des notes?

— En serbe, puisque dans les pays d'Afrique on écrivait des notes sur les vidéos. Mais dans la pratique, j'essayais de décrire ça en français ou en anglais. Bon, ça dépend puisque dans la pratique ce n'était pas les vidéos, on était à la fac.

— Et est-ce que tu es ce que tu empruntais des notes de tes camarades pour recopier?

— Ouais, ouais, bien sûr que oui. J'ai même., Je me souviens même je l'ai demandé, mais j'ai pas pu comprendre... c'étais comme ça.

— D'accord. Est-ce que tu t'es préparé à l'avance pour les cours? Est-ce que tu lisais quelque chose avant de venir en classe pour pouvoir...?

— C'est à dire quand on apprenait encore la langue ou quoi?

— Dans les cours à l'université. Donc, est-ce que tu es ce que tu lisais avant de quelque chose avant de venir en cours si tu connaissais déjà la thématique, par exemple, pour...?

— Bien sûr que oui. Ouais, ouais, bien c'est que même les Serbes, lisaient. Ouais, bon, c'est mes amis qui m'ont dit ça, de venir en classe, au moins savoir quelque chose, sinon tu ne peux pas comprendre, même là, un peu quoi...

— Et quel type de matériaux est-ce que vous recevez de vos profs ou est-ce que les profs recommandaient pour réviser, approfondir des connaissances, etc? Est-ce que c'était juste des livres, est-ce que vous avez d'autres choses aussi?

— Bon pour moi... J'ai utilisé les les livres aussi, mais j'essaie de lire, de voir les vidéos sur Youtube dans une autre langue, que ce soit anglais ou français. Mais moi je faisais en français puisque c'est la langue que je maîtrise, et l'anglais quoi. Ouais, c'était juste comme ça.

— Et le matériel à la faculté, donc, ce qui venait directement des profs, est-ce que tout était en serbe?

— Ouais, c'était en serbe et en c'était, oui...

— D'accord.

— Tous les livres.

— Et donc toi, tu as tout à en fait cherché des vidéos en ligne pour approfondir tes connaissances, c'est ça? Est-ce que tu as encore utilisé quelque chose ou c'était plutôt vidéos?... Est-ce que tu as aussi utilisé des livres en français?

— Non, non, non. Non, C'est... C'était seulement des vidéos. Ouais, les livres là, bon, j'ai je faisais sur *Google Translate*, les livres en serbe, même ça, ça me faisait moins facile quoi.

— Ok. Et qu'est-ce que tu as utilisé pour réviser pour les examens et les partiels? Quelle était la première source d'information pour ça?

— La première chose, bien sûr, c'était les livres, les livres serbes puisque les questions ça vient dans ces livres, mais à quoi ça sert... Et j'essayais de faire ça premièrement en français pour comprendre, et puis ouais, et puis répéter encore de lire ensemble, puisque les questionnaires c'était ensemble quand-même. Je ne peux pas les avoir en français quoi. Oui, c'était comme ça. Donc je lisais en français et en serbe en même temps pour...

— D'accord? Et qu'est-ce que tu dirais? Quel pourcentage des questions aux examens et aux partiels est-ce que tu arrivais à comprendre?

— Pour moi, au moins pour moi, j'arrivais à comprendre au moins 90% de ce que j'avais... bon, lisais... bon, en français et en serbe. Donc les mots c'est un peu similaire, Je peux, je pouvais comprendre.

— Donc tu as pu comprendre presque toutes les questions?

— Oui, ouais, presque toutes les questions à part, les matières, les examens théoriques quoi. Ouais, mais les examens pratiques, c'était pour moi un peu facile.

— D'accord. Et est-ce que... Quelle langue est-ce que tu as utilisé pour communiquer avec tes profs à la fac?

— Ah. Pour moi j'ai utilisé le serbe. Parce que...

— Pardon. Vas y, vas y!

— Puisque je voulais améliorer comment les profs pouvaient m'entendre ou la façon dont je parlais. Mais quand-même, il y avait un moment, je me souviens... bon les mots je ne savais pas tous les mots en serbe, je parlais aussi l'anglais, alors l'anglais.

— Est-ce que tu avais des problèmes de communication avec les profs?

— Oui, bien sûr que oui. Voilà.

— Est-ce que tu as rencontré les problèmes?

— C'est que, en plus que je ne parlais pas beaucoup le serbe et la façon d'apprendre ou de comprendre la question, c'était difficile puisque les professeurs parlaient trop vite. Mais j'ai quand-même essayé de [...], de répéter lentement ou si j'ai pas très bien compris, de faire ça en anglais pour des trucs comme ça.

— D'accord. Et ma dernière question, c'est quel était le plus grand défi pour toi cette année scolaire?

— Attends. Le grand défi, c'était. À la façon dont on a... je me souviens, on a fait les trucs en ligne. Bon, normalement, les *predavanja*, on les trouve là, les vidéos comme ça, tu peux les faire, tu les retrouves en même temps, qui sont par exemple de l'année passée ou je ne sais pas, mais je me souviens, un jour, on a fait au même moment, c'était la première fois et j'étais un peu dépaycé puisque je ne pouvais rien comprendre et je crois que le lendemain on avait un truc de test à propos de ce que on a su, donc c'était un peu difficile donc bon. Pour moi le premier défi c'était... avoir les *predavanja* ensemble. Voilà, j'étais comme ça.

— D'accord, Merci beaucoup.

— Pas de quoi.

ИЗ2

— Да почнемо. Прво ми реци како се зовеш, одакле си, шта студираш.

— Да. Ја... Моје име је... . Ја сам из Екваторијална Гвинеја и моја факултета је Економски факултет. Ја сам прва година.

— До сада, колико имаш ЕСПБ бодова, оних поена на првој години?

— Сада има 24.

— Хвала, кажи ми да ли си после Авале прошле године имао још часова српског? Да ли си ишао на часове српског после Авале?

— Ја...

— На оне онлине?

— Да, онлине часова али ја... ја нисам време, ја нисам нисам нисам имао време зато што ја сам био фокусиран на факултета са колоквијум... овај време, али немао време... као много много студент овде такође рекли... рекао ми је ово као мој цимер такође немао времена.... овај овај ово је друго али ово је друго, али сада такође исто.

— Добро. Кажи ми колико процената си разумео предавања на факултету, теоријске часове, теорију?

— Да, да је као ове ствари је као... је као ово... прво месеци кад ти иде на факултет, други месеци је врло тешко за тебе... разумем предавања и вежбе... можеш да асистира онлине или може да иде на факултет, има опција, али сада увек ја... ја... ја ишао у... ишао сам на факултету увек, али је врло тешко разумеш, зато што професор не говори... како може... основи српског... као мој први пута ја ја памтим када сам је тамо ја каже ај, не говори као моја професорка Јована... не говори као моја професорка ...не, не каже *како си* или *Јерардо, ти си спремао*... не не не говори са други други начин...овај српски је врло тежак, али ја говорим са професорком, ја кажем професор моја српски нија врло добро, али ја хоћу

да разумем боља часове, разумеш, али професор кажи ме не могу да радим ништа зато што овде је факултет и спремаш да... да тражим књигу енглеском, имамо ли књигу на енглеском, али ти можеш да студира на енглеском ако ти желиш... студира на српском, али часу, преференција на часу је српски увек... било веома [...] да разумеш, врло тешко.

— А који проценат, ако кажеш за целу годину за предавања, од нула до 100, колико си разумео?

— На тотално или прво пута?

— Тотално.

— Сада... сада сада могу да разумем као...у предавања 50, 50/60.

— А вежбе?

— Вежбе 40.

— Зашто зашто више разумеш предавања него вежбе, шта мислиш?

— Добра добра питање. А... како се каже... могу да радим... гледај у предавање ти си као... ти идеш у предавање, али немој... како могу да кажем... као ти видиш... видиш за предавање... ти си као је предавање... није... је је је врло важно, али није као вежбе... зато што предавање... да... *you burn el cerebro, you know*...

— Разумем.

— Знаш да је предавање има много фокус. Гледаш, учи такође као професор каже ово... ти имаш речник, или имаш шпански речник овде... да, увек ја користим или *Google traductor* зато што предавања и сви људи комуникација каже... има комуникација са професорком такође и ово, али у вежбе, ти си... како се каже *nervioso*?

— Нервозан.

— Да. Ти си нервозан. Да, да. У вежбе. Можеш да памтим нешто на вежби, али не у... у време... ти си тамо не можеш да разумеш много, ... или памтим много ствари зато што си ти си нервозан.

— Разумем.

— А да ли си могао да разумеш питања професора, асистената на часу, када нешто питају студенте?

— Да сада, сада да, сада да. Професорка овај је као могу да ти кажем ти... је као еволуција.

— Тако је.

— Нешто те не чујем...

— Говорим полако, лагано.

— Извини, молим те понови. Имали смо проблем са интернетом. Рекао си као еволуција...

— Да, да, је као еволуција. У првом месецу професор не зна добро да ти не знаш српски. Он мисли да, да... је генерално. Ако ти не говориш са професорском, професор не може да зна да ти не разумеш добро добро српски зато што није... он је овде на факултету, има... има много [...] да разуме српски.

— Разумем.

— У први месеци ја кажем ти увек, први три месеци је врло тешко, врло тешко. Ако ти можеш да идеш, такође може да идеш на колоквијум, не разуме ништа. Ја мислим да само је време, времена и посао и увек, треба да учим увек, сваки дан, користим мој речник шпански као ја, говори, говори са људи, имам добру цимер и он помогне тебе увек.

— А да ли си пре овога нешто студирао? Да ли си први пут студент?

— Сад, нисам добро разумео, извини.

— Да ли си у твојој земљи нешто студирао или си сада први пут на факултету? Да ли је ово први факултет, први пут? Примера ради...

— За мене?

— Да, за тебе.

— Не не не, није први пут. Ја сам на факултет у мојој земљи, али само шест месеци.

— А да ли си тамо нешто научио што ти је сада корисно, што да можеш да користиш?

— Да, да, могу.

— Шта?

— За сада. Зашто ти је факултет у твојој земљи добар сада, да ли си нешто научио у твојој земљи што ти је сада добро на факултету?

— Не... не могу да знам добро зато што ја променим у моја, ја промени. У моја факултет, у мојој земљи ја сам је студирао енгинееринг...

— А разумем. Сада не студираш исто.

— Да, економиста. Али ја овде студирам економски.

— А да ли си овде, да ли си на часу писао шта професори говоре? Да ли си водио белешке, да ли си писао у свесци шта говоре?

— Професор?

— Да, док ти на часу, да ли си писао док професор говори?

— Не, не, не као професор. Само ја памтим обојица су само два професор написао као као говори... када говори, али...

— Да али да ли си ти писао, ти у свесци...?

— Ја да... да да да, понекад, да.

— А на ком језику?

— Да.

— Да ли си на шпанском...?

— На српском.

— А да ли си користио свеске твојих пријатеља са факултета, на пример питаш српске пријатеље да ли могу да фотографишем свеску, па да читам шта они пишу?

— Да, да, да. Ја радио, ја ради ово.

— Да ли ти је то помогло? Да ли је било корисно, добро?

— Да, врло добро.

— А да ли си се спремао за час, да ли си за пре него што дођеш на факултет нешто читао учио? Да ли си учио пре часа?

— Да да да, али ја волим да студирам увек само. Да. Ја сам у мој соби или понекад могу да идем, има овде у дом, имамо ко читаоница. Читаоница. То да идеш тамо само. Али када има нешто ствари ја не знам или не разумем могу да пише, пишем мој цимер, мој цимер на факултета. Да, да, има цимер тамо, ја не знам врло добро увек увек увек они помоћи мене када има нешто... неки неко неко неко неко земља... Како се каже *duda*?

— Неки човек, неки људи?

— Не не не. *Duda. Duda.*

— Аха, неку дилему, неку дилему.

— Неку дилему, да, да. Он је добар.

— Кажите ми који материјал си добијао од професора? Шта су професори рекли, шта вам треба да учите, да ли само књига, да ли сте добијали неке... не знам... пдф материјале, видеа, шта се добијали?

— Професор увек дајте дајте рекомедација да користи књига, али зна да на факултету имамо... како се зове... скрипта.

— Аха

— Ја имам много скрипта. Ја користим... ја префер... увек скрипта што књигу. Зато што је лакше за мене користим скрипта.

— Да ли су скрипта на српском?

— Да, да, све скрипта на српском. Такође има скрипта на на ћирилицом.

— А да ли...?

— Али када види ћирилица на скрипта. Али мој први дан користим увек на ћирилицом, могу да радим један као један сати у једну стране. Зато што је врло тежак за мене *tradicia* увек увек увек. На на латиницу и после разумем на шпанском.

— А да ли да ли си ти користио нешто додатно, нешто плус, на шпанском или на енглеском, неку књигу, видео, да ли си нешто користио?

— Да, да.

— Шта?

— Као сада ја могу да гледа једну видео на *Youtube*, али ја радим два ствари. Прво, ја ја читам на српском, ја ја видео који је на српском, али ја идем у *Youtube*, ја тражим у *Youtube* на шпанском на шпанском начин како се како се ради на шпанском. Када је врло је слично... као сада увек ја користим мој скрипта и *Youtube*, мој скрипта и *Youtube*, али пре ја не радио тако.

— Разумем.

— Одакле си спремао колоквијуме и испите? Шта ти је био било главно за информације, дакле важно за информације, за колоквијуме и испите? Дакле, да ли су скрипта, књиге, ада учиш за испит?

— Не не... није није није исто начин зато што у колоквијум, као ја кажем професор за мене су врло добро овде, такође на факултету, он ради тако. У моја факултет не знам као је други факултет, зависи... да, он ради тако. Имамо *Moodle*, да... имамо свој *account* и све. Професор

пусти тамо као предмет. Важни, да, и он важнији предмет. И професор као имамо колоквијум, он каже студира ово ово ово и ово, да, у пдф-у.

— Аха.

— Да, у колоквијум. И увек. И сви професор каже ово. Али је још лакше за мене само још треба да студира. [...] професор рекомандација, али када ти имаш испит сада је врло различито професор не не не не не не не не каже тако и ти исто треба да тражим. Ти студираш као, као испит, као колоквијум такође микс са бољи начин да студираш када имаш испит.

— Разумем. Кажи ми који проценат питања разумеш на колоквијумима и испитима, опет од 0 до 100?

— Опет од 0 до 100? Ја... ја ћу рећи ја ћу рећи истину: мој први... мој први колоквијум, ја нисам разумео ништа, ништа. Да, ништа. Први, други, трећи ништа. Ја идем на колоквијум, да. Идем Герардо, идем Герардо, можеш да разумем. Неко тамо ми ми можда му тада тада радио сам... боже, тест. Само само треба да одговора као...

— Да замолиш.

— Можда могу да разумем неко питање тамо, али врло мало мало мало мало мало. На на пример ако имамона факултет увек имамо као двадесет питања, двадесет, петнаест генерално. И само могу да разумем тре. Само разумео сам три, четири.

— А сада?

— Али сада... од од од женуар од женуар до сада ако ти ми дајеш колоквијум сада могу да разумем много много много... има...

— Који проценат, шта би рекао од 0 до 100, који проценат?

— Да да... од 0 до 100, 60. Да, 60.

— Кажи ми, на ком језику си комуницирао са професорима? Комуникацију са професорима, на ком језику?

— Генерално је на енглеском.

— Да ли си имао неких проблема у комуникацији?

— Ја пробај прве... пробај на српском, али сви људи слушате као ти говори српском, професор каже, можем, не брини ако ти не говориш добро је, важно је да он може да разуме тебе. Када ти причаш ако не знаш да неко неко реч професор каже ти кажи на енглеском. А генерално је на српском на факултету.

— Разумем. И моје последње питање, који је био највећи изазов ове године? Да ли разумеш изазов, цхалленге? За тебе, који је био највећи изазов на факултету?

— За мене као кад ти... као кад ти осећаш, као ти осећаш да треба да студираш увек увек увек без умора, увек увек зато што факултету имам... има много посао тамо, много много посао тамо и не можеш да уморан, мој први месеци треба да посао увек. Када овде ја... ја доћи да знам ово. Треба да посао увек увек увек. У мој... како се каже *challenge*?

— Изазов, изазов.

— Да, изазов. Мој изазов овде је када ја треба да студирам за три испита који се... како се каже... *consecutivo*?

— Заредом, заредом.

— Заредом, да. На пример има данас има, сутра има, прекосутра.

— Да, разумем, хвала ти.

ИЗЗ

— So to start things off, please tell me your name, where you come from and what you are studying at university.

— Ok. My name is . I'm from South Sudan and I'm studying medicine.

— Thus far, how many credits have you gathered from the first year, How many points out of 60 do you have right now?

— So far, I guess I have 18. I was supposed to have 24, but like yesterday, I saw from the group chat that the eight points are three, so it doesn't appear in my student, but I was supposed to have 24 points. Yeah. Ok.

— Tell me, after Avala last year, did you have any additional Serbian language classes?

— No, I didn't.

— During lectures in the first year, what percentage of what the professors were saying could you understand?

— I guess less than 10%. Yes. Yeah.

— And what about practical classes, what about *vežbe*, what percentage could you understand there?

— Honestly, I couldn't understand anything unless I study, like if I study first and go to the class, I will know what I'm doing. But if I did not study before going to class, I will definitely be lost.

— So do you feel that there was a difference between *predavanja* and *vežbe*, between the level that you could understand in theoretical and practical classes, or was it more or less the same?

— There is a little bit difference like *predavanja* is having all of that details like, ok, let me see, like in the first semester everything was really hard. But now in second semester everything is understandable because like now, I'm used to the words, now everything is somehow simple. But there is really difference between the *predavanja* and the *vežbe*, because the *predavanja*, it's more about like the explaining things in details, but in, in the *vežbe* they are just demonstrating things. Like, for example, this part is found here and that is it. Yeah.

— Ok. And did you study anything before coming to Serbia, or is this your first academic experience at university?

— Yes, it's my first academic experience in university.

— During classes did you make notes while the professors were were talking?

— I made a few notes, yes.

— In what language?

— In English.

— And did you borrow your friends' notes or your peers' notes maybe, to complete yours?

— Yes, I had friends, but, like my friend, he's from... he's studying in English, but in the same university. But he's in fifth year.

— So you borrowed his notes in English to...?

— Yes.

— To help out. Ok. And you mentioned that unless you came prepared, you couldn't really understand a lot. So did you prepare for classes before coming, like before coming to every class?

— Mostly, yes, mostly in most cases.

— How did you do? What did you do?

— Ok. We have books like for the *vežbe*. We have a book called *vodič*. The *vodič* is for *vežbe*, so like before going to *vežbe*, you already know what you're going to do, like next week or what you're going to do tomorrow. So before going to *vežbe*, you prepare it and go for it.

— I see. And what materials did the professors give you or recommend you for studying? Was it just books or did you have any pdfs, any extra material from professors?

— We had only books, but like in if you see in the reticulum because we are our classes are online. So in the reticulum there are also some links.

— And what language were the books in?

— The books are in Serbian.

— And did you search for additional material in English, on your own?

— Yes.

— What did you use?

— Books in English.

— Books. Ok. And what did you use to prepare, to review for midterms and for final exams? What was your main source of information for those?

— The books.

— Mostly the books. Ok. And tell me during... during classes, were you able to... how much were you able to understand when the professors would ask you questions, like if the professor would stop and interact with students? Were you able to understand the questions?

— No. In most cases, my classmates translate to me. I ask them what the professor is saying, and they translate it.

— And tell me what percentage of questions were you able to understand at midterms and at the exams?

— 50%.

— Ok. And what language did you use to communicate with your professors?

— I use English.

— Have you ever had any problems in communicating?

— With what?

— With... with communicating with the professors?

— Not really. My professors talk to me in English, so, yeah.

— And my final question, what would you say was the biggest challenge for you this year?

— The biggest challenge was the language, really. It was really the language. Yeah.

— Thank you.

— Thank you.

И34

— Pour commencer, s'il te plaît, présente-toi. Dis, comment tu t'appelles, d'où tu viens et ce que tu étudies à la faculté.

— Ok. Moi je m'appelle . Je suis de Brazzaville et je suis un étudiant qui évolue au sein de la Faculté des sciences politiques.

— Jusqu'ici, combien de crédits est-ce que tu as accumulé en première année sur 60?

— Je n'ai qu'accumulé 20.

— D'accord. Après Avala l'année dernière, est-ce que tu as suivi des cours supplémentaires de serbe, est-ce que tu as pris des cours privés, etc?

— Non, non, non, non, non, pas du tout. J'essayais d'évoluer juste comme ça avec le fait d'étudier à la faculté et de me faire des amis et... C'est comme ça... Comment je parlais... en écoutant de la musique, en suivant... en suivant un peu quelques films... Voilà.

— Ok. Alors pendant les cours magistraux, les cours théoriques, quel est le pourcentage de ce que tu as pu comprendre en première année, en gros?

— A la faculté ou...?

— Oui, à la faculté quand les profs donnent des cours magistraux, des cours théoriques, *predavanja*, quel est le pourcentage de ce que tu as pu comprendre?

— Bon, sur ce pas. Je ne peux pas dire que je comprenais vraiment. Mais j'avais du mal à comprendre. J'avais du mal à comprendre... J'avais du mal à comprendre... J'avais vraiment du mal à comprendre. Il fallait que je n'aille au sein des autres pour demander qu'est-ce que le professeur avait dit. Et c'était aussi dur pour moi de comprendre l'anglais, leurs explications, mais c'était pas facile au début.

— Et donc si tu dois donner un chiffre, quel serait le pourcentage?

— Je donnerais un sur dix.

— Mais sur 100. Donc dix sur 100 c'est ça?

— Ouais.

— D'accord. Et quel pourcentage de cours pratiques est-ce que tu as pu comprendre, de *vezbe*?

— Je dirais, je dirais cinq, parce que je dirais, je dirais 50%, je dirais 50 parce que *vezbe*, c'était un peu écrit, tu pouvais un peu comprendre qu'est-ce qui est écrit là, devant toi. Et voilà, je m'en sortais pendant des *vezbe*.

— D'accord. Et est-ce que tu as pu comprendre des questions des enseignants pendant les cours? Donc s'ils s'arrêtent, poser quelques questions aux étudiants...

— Je comprenais quand on sait quand, quand, quand on m'interrogeait, je prêtais beaucoup attention parce que on comprend quand une personne te pose la question. Ouais. Ouais, ouais.

— Mais donc est-ce que c'était facile à comprendre ou pas? Le sens de la question?

— Pas vraiment. C'était pas facile, c'était pas facile.

— D'accord. Est-ce que ça c'est ta première expérience à l'université ou est-ce que tu as déjà étudié quelque chose dans ton pays ou quelque part d'autre?

— Oui, j'ai déjà commencé dans mon pays, j'ai déjà commencé dans mon pays.

— Est-ce que cette expérience, est-ce que cette expérience dans ton pays t'a permis d'acquérir quelques compétences ou connaissances que tu as pu utiliser ici?

— Ouais, ouais.

— Comme quoi par exemple?

— Le premier, c'est... d'être toujours... dans la foule de ses amis de la faculté être aux alentours d'eux, de beaucoup communiquer avec eux parce que on est pas souvent très bien informés souvent et. secondo, d'être toujours en collaboration avec tes professeurs, d'essayer de se rapprocher souvent de parler soit avec des professeurs qui voient au moins ta tête en fait, c'est un peu ça. Ouais.

— D'accord. Et pendant les cours, est-ce que tu prenais des notes?

— Pas du tout parce que je comprenais rien du tout, donc je prenais pas les notes.

— Est-ce que tu empruntais des notes de tes camarades ou est-ce que tu t'es appuyé sur ça?

— Ouais.

— Et leurs notes étaient dans quelle langue?

— En anglais. En anglais.

— D'accord. Est-ce que tu te préparais à l'avance pour les cours, avant de venir en classe? Ou non? Est-ce que tu révisais des choses avant de venir?

— On parle des *vezbe*, c'est ça?

— Oui, en général. Donc oui, est-ce que... est-ce que tu essayais de te préparer un peu?

— Oui, bien sûr, bien sûr, bien sûr.

— Qu'est-ce que tu faisais?

— Vu qu'on avait demandé à ce moment de lui laisser un peu des chances de passer les examens en anglais. Donc, je révisais les documents des amis anglophones et voilà et je partais avec ça.

— D'accord. Et quel type de matériaux est-ce que vous vous recevez de vos profs? Ou quel type était conseillé, donc est-ce que c'était des livres, des pdf, d'autres choses?

— C'était. C'était. C'était quelque part des pdf... quelque part ...d'autres nous envoyaient juste des liens auxquels on pouvait aller voir ce qu'on avait besoin. Et voilà.

— Et en quelle langue est-ce que le matériel était écrit?

— Bon, c'est professeur était vachement sympa. Le matériel était en anglais.

— D'accord. Et qu'est-ce que tu as utilisé pour réviser pour les examens? Quelle était ta source d'information principale?

— Ma source d'information principale... C'était c'était... en fait, c'était c'était plus des amis et plus des amis... On était avec eux ensemble à la faculté, qui me tenaient souvent au courant pour certains, certaines choses à faire à la faculté, et ça tournait comme ça.

— Et qu'est-ce que tu utilisais... qu'est-ce que tu as lu pour les examens? Est-ce que tu as lu... est-ce que tu t'es appuyé sur des livres, sur ces documents que tu as mentionnés... sur d'autres choses?

— Je me suis le plus appuyé sur les documents.

— En anglais ou en serbe?

— Non. En anglais.

— En anglais. Et est-ce que tu as toi-même cherché des ressources supplémentaires en anglais, en français, dans une autre langue, pour faciliter les choses?

— Oui, oui.

— Et quel type de matériel est-ce que tu as trouvé toi même?

— Et des livres pdf ... que j'ai quelques amis. J'ai quelques amis qui étudient en France et aussi des amis qui font des sciences politiques là-bas de différentes nationalités et j'étais encore en contact avec eux et on a un peu essayé de se faire comprendre et vu qu'il serait un peu chiant... ils sont plus expérimentés que moi, ils ont eu à m'aider, à me faire un coup de main.

— D'accord. Donc c'était principalement des livres en français?

— Ouais.

— D'accord. Quelle langue est-ce que tu utilisais cette année pour communiquer avec tes profs?

— J'essayais, j'essayais un tout petit peu de parler en serbe, de m'introduire en serbe, et après aller en anglais. Ouais.

— D'accord. Est-ce que tu as... est-ce que tu as rencontré quelques problèmes de communication avec eux ou pas?

— Bien sûr que oui.

— Quel type de problème est-ce que tu as rencontré?

— D'abord, la première des choses la compréhension. En fait, ma manière de bâtir des phrases n'était pas vraiment correcte. Il avait du mal à me comprendre. Et cependant, c'était aussi de leur côté. Moi, je n'arrivais plus à les comprendre parce que je comprenais pas vraiment ce qu'ils me disaient et puis ils parlaient tellement trop rapide et ça ne passait pas pour moi. Ouais.

— D'accord. Et qu'est-ce que tu dirais aux examens et aux partiels, quel pourcentage de questions est-ce que tu as pu comprendre?

— J'en ai eu, j'en ai eu à comprendre assez parce que j'en ai à comprendre vachement assez, parce que j'ai eu vraiment pas mal... de bonnes réponses quand... quand j'ai passé ces derniers... [...] très bien préparé.

— Et donc si tu dois me donner un chiffre de 0 à 100, qu'est-ce que tu dirais?

— Je dirais 65.

— D'accord. Et ma dernière question pour toi, c'est quel était le plus grand défi pour toi cette année scolaire?

— Le plus grand défi pour moi pendant cette année scolaire, c'était d'abord, la première des choses, c'était la langue. Je me battais vraiment à s'intégrer, à pouvoir essayer de comprendre la langue serbe, à perfection, parce que je peux dire que ma faculté, c'est la langue. Une fois que je maîtrise la langue, tout ira bien pour moi à la faculté. Mais c'est ça en fait que j'ai compris, je me suis mis à l'intérieur, je me suis laissé là dedans et aujourd'hui je peux dire que ça a l'air d'aller. Si je fais un peu de pousse encore le bouchon, tout ira bien.

— Merci.

ИЗ5

— Ок. Хајмо број 1.

— Добро, ја сам 55 из Ирана и студирам на Стоматолошком факултету.

— Број 2.

— Уз добио сам 30 поена до сад.

— Од 60, је л' тако?

— Да, да, од 60.

— Број 3.

— Не нисам имао ништа часови после Авала, да.

— Број 4.

— Број 4. 50%. 50% сад, 60% разумем на часови.

— Да ли је било компликовано да разумеш?

— Да.

— Дакле 50% на предавањима, да?

— Да да да.

— А на вежбама?

— На вежбама више.

— Колико процената?

— 70, да.

— Зашто више на вежбама него на предавањима?

— Зато што само не морамо да слушамо и морамо да пишемо, морамо да гледамо и више може да разбере.

— Аха, на вежбама можеш више... да разумем. А зашто су предавања компликована?

— Зато што професорима много прича брзо и не може да разумем.

— ОК. Хајдемо број 7.

— Да, да.

⁵⁵ Услед веома ниског језичког нивоа испитаника, питања су му послата унапред.

— Колико процената?

— Исто, 50%, да.

— Добро. Број 8.

— Нисам ишао факултет, пре овде.

— Ово је први пут?

— Да, да, да.

— Ок. Број 9. Ако ти је компликовано на српском, можеш на персијском.

—

یادداشت برداری می‌کردم ولی به زبان فارسی

— Разумем, می‌فهمم.

— Да, да, да.

— Како? Шта си писао?

—

استاد پی دی اف نشون میدادن از رو پی دی اف ها می‌نوشتیم، ترجمه می‌کردم یا کتابای خود دانشگاه رو همونارو میخوندیم باید چون خیلی زیاد بود قسمت های مهمش رو برای خودمون به زبان فارسی می‌نوشتیم و بعد به عربی توضیح میدادیم یا امتحان میدادیم

— Ок, می‌فهمم.. Broj 10.

—

آره چون دوستای ایرانی هم داشتیم از هم کمک می‌گرفتیم یا از صرب ها کمک می‌گرفتیم. ولی یه مشکلمش این بود که سواد. به هنر رایت مینوشتن صربی ها فهمیدنش سخت بود کمی

— А, ок. Писана ћирлица је била проблем. Хајде да видимо број 11.

— Па да, да, кад сам био на Авали мало учимо, али није баш толико.

— А на факултету на пример, и рекао си када си говорио забелешке, за писање, да си добио неки пдф професора... да ли си се припремао унапред? На пример сутра знаш коју лекцију имаш на факултету, данас читаш да би био спреман?

— Да, да, зато што имао сам *Google classroom* и тамо имамо све пдф и можемо да учимо пре часови.

— Е, то, разумем. Супер. Хајде да видимо број 12.

— На српском.

— Када кажем материјал, мислим на... све на српском?

— Да, све на српском

— А који је материјал Да ли су само...?

— Само, само Анатомија био за... био на енглеском или *latin*. Али да, само Анатомија.

— Да ли сте све... реко си имали сте пдф... имали сте књиге да ли су професори вама дали неки... не знам... видео, линк, још нешто или само текст?

— Не, видео, имали смо видео све имамо пдф, видео. Да.

— Број 13.

- Да имао сам неке књиге, али био је на персијском, није био на српском.
- Ти си имао неке... сам си нашао?
- Да има... имао сам у Ирану, имали смо у Ирану књиге на персијском и први морам да учимо да видим шта је то. Онда учим на српском.
- Аха, разумем. И то си користио књиге, ниси видео, не пдф, него књиге?
- Да да да.
- ОК. Број 14. То је питање шта је... шта је твој главни, шта је најважнији материјал био за испите и колоквијуме? Да ли си учио из књига, скрипта...?
- Боље пдф и књиге заједно.
- Пдф и књиге заједно.
- И видео неки... како се каже... видео на *Youtube* да боље разумемо.
- Е, то. И дакле, имао си... А на ком језику видео на *Youtube*-у?
- На српском и персијском, али имамо више на персијском... могу да боље за мене.
- Аха, ок.
- Питање број 15.
- 15... сад око 70% разумем.
- И на колоквијумима и на испитима?
- Да, да.
- Број 16.
- На српском причао са професорима.
- А да ли је некад био неки проблем у комуникацији?
- Да, сад немам много, али пре девет месеци, осам месеци, да,
- А какав проблем, шта ти је био проблем?
- Нисам могао да разумем на часови и да... нема... не можемо да добро причамо са професорима то је то.
- А да ли су професори желели и на енглеском да комуницирају?
- Да да да.
- Добро. И број 17, ако ти је компликовано на српском може на персијском.

—
 آره بزرگترین چالش تو امسال همین خوندن کم زبان عربی بود که اولاً دو ماه بود سه ماه بود کلا و دانشگاه سخت بود فهمیدنش. دیگه سخت ترینش همین بود که هم خوندن زبان عربی

—
 آره، خیلی ممنون

И36

- Ok. To begin with, tell me your name, your last name, your country and what you're studying.
- My name is . My country is Eswatini. I'm studying medicine.
- So far, how many credits, how many ESPB points did you collect in the first year?
- Oh, so far I've collected 14 points. Yeah.
- Tell me after Avala last year, did you have any additional language classes?
- Yes, I did, but they were not... that like I did them every day. Sometimes I was disturbed so I couldn't finish them.
- Was it the Avala online classes or did you have some extra?
- The Avala online classes.
- Ok. Tell me during lectures, during *predavanja*, what percent of what professors said could you understand? From 0 to 100.
- I think I could understand 20%.
- And what about *vežbe* what percent could you understand at *vežbe*?
- *Vežbe* 30%.
- 30%. Why do you think *vežbe* you could understand more than *predavanja*?
- Because the *vežbe* was was not online. So I could see the professors and I could see how the mouth, the mouth moved and I could see the hands, maybe if they were using some expression. So it was easy for me to like give attention to the professor and like try to understand what he or she is saying, but on the *predavanja*, because it was online, sometimes I couldn't concentrate and sometimes I would try to concentrate, but I will just won't understand. And sometimes it was too long, so you end up giving up because we still don't understand.
- Ok, so for you it was much easier when it was in person not online?
- Yes. Yes.
- And could you understand questions from professors like when they stop during *predavanja* or *vežbe* to ask students questions, could you understand those questions?
- Yes I could, yes I did understand some questions.
- Ok. And tell me before coming to Serbia did you study anything else or is this your first time studying?
- This is my first time studying.
- Ok. During classes, theoretical during *predavanja*, *vežbe*, did you take notes?
- Yes, sometimes I did take notes.
- In what language?
- In the Serbian language. And sometimes I would translate to English if I feel like I can.
- Did you translate into English in class while writing or after?
- After.

— Ok. And did you use your friends', your colleagues' notes, did you borrow notes from somebody?

— Most of the times, yes. I'll borrow some notes from my friends.

— Were those notes in Serbian?

— Yes, they're in Serbian.

— Ok. Did you prepare in advance for classes, for example, if you know that you would do some lesson, did you do something in advance to come prepared?

— Yes, mostly anatomy and histology, I'll prepare.

— How do you?

— I will look at the next the lecture we are like going to have beforehand and like try to memorize what you are going to do before, before I go to class.

— Ok. And tell me what kind of materials did you get from professors and in what language? What did they suggest you... you read, you watch, etc.?

— Well. Most of the time they will like recommend to us books that you can buy and like to help us in Serbian.

— So everything was in Serbian?

— Yes, yes.

— And it was mostly books? Did they send some pdfs or something extra or no?

— Even though I cannot remember very well, but I, I don't remember them sending pdfs and stuff.

— Ok, so mostly books. Did you find...?

— But mostly the students would, like, send like some material. The students, not the professors, the students to... like, send pdfs through the groups.

— Yeah. Like *skripta*?

— Yes, yes.

— And tell me, did you look for something additional, something extra in your language or in some foreign language to study, like to, to make things easier for you? Oh, we have some connection issues, wait... Ok. So, did you find... Did you look for some extra material in your language or in some foreign language to help you out?

— Yes, I like, downloaded some books watched a lot of videos, in fact. Yeah.

— So videos in English or in some other language?

— Mostly in English. Mostly in English.

— Ok. And tell me, what was your primary source, primary material for studying for *kolokvijumi* and *ispiti*? And what did you study from? Did you study from books or you mentioned some pdfs... what was your main source of information?

— For *kolokvijumi*, which was mainly the Serbian books that we like usually post, because most of the, some stuff are taken from the books. So I just had to read the books.

— Ok.

— Yes.

— And tell me at midterms and at exams, at *kolokvijumi* and *ispiti*, what percentage of questions could you understand?

— I can understand roughly all the questions because most of them were like in multiple choice, so you could understand what they wanted to ask.

— Ok. And what language did you use to communicate with your professors, and did you ever have any problems in communicating with your professors?

— We... I used Serbian language, but I didn't have that much problem with communicating with the professors.

— Ok. And my last question: what was for you the biggest challenge this school year?

— The biggest challenge is, like, was like to learn a new language. Like everything you didn't understand, you had to translate. So most of the time, if you don't have, like, a secondary gadget to help you translate it, you will find it difficult to like, know what that's like topic or thing says. Yeah, but it was ok. It wasn't that much of a problem.

— Thank you.

— Ok.

И37

— Ok, pour commencer, s'il te plait, présente-toi, dis moi ton nom, ton prénom, le pays d'origine et ce que tu étudies à la fac.

— Je suis _____, j'étudie à la Faculté de médecine.

— E, tu viens et tu viens d'où?

— Je viens du Congo.

— Voilà. Alors jusqu'ici, combien de crédit est-ce que tu as accumulé en première année?

— Jusqu'ici, j'ai 20 crédits.

— D'accord. Suite à Avala l'année dernière, est-ce que tu as eu des cours supplémentaires de serbe?

— Pardon?

— Est-ce que tu as suivi des cours supplémentaires de langue serbe, soit en ligne, soit des cours privés?

— Non, je n'ai pas suivi parce que c'est un peu cher et avec la bourse, je ne peux pas tenir.

— D'accord. Pendant les cours théoriques à la faculté, pendant *predavanja*, quel pourcentage de ce qui est dit en cours est-ce que tu pouvais comprendre?

— 20% 20%, si je m'efforce.

— Et pour *vežbe*?

— Pardon?

— 20% pour les cours théoriques et pour les cours pratiques, pour *vežbe*?

— Les cours pratiques, on peut dire 35 ou 40%.

— Qu'est-ce que tu penses, pourquoi c'était plus facile pour toi de comprendre des cours pratiques que des cours théoriques?

— Oui, je trouve que les cours pratiques, c'est beaucoup plus facile parce que je suis en train de pratiquer et [...] directement, mais les théoriques, quand le professeur parle ou quand je lis, c'est très difficile pour moi de comprendre que je puisse d'abord traduire en ma langue et puis traduire encore en serbe.

— D'accord. Et est-ce que tu as pu comprendre des questions des enseignants, quand ils s'arrêtent pendant les cours pour poser quelques questions aux étudiants, est-ce que tu as pu comprendre ces questions?

— Les questions, non, à moins si les professeurs posent la question, en général, dans la salle, tu ne sais pas si c'est une question, c'est une réponse. Mais quand le professeur s'adresse à toi seul à seul, tu sais qu'il te pose une question parce qu'il s'adresse directement à toi. Mais dans la salle, vraiment, non, non, Surtout au début, c'était une catastrophe.

— D'accord. Et avant de venir ici, est-ce que tu étudiais quelque chose d'autre dans ton pays d'origine?

— Oui. Avant de venir ici, j'ai étudié le droit dans mon pays et c'était en deuxième.

— Est-ce que ça t'a permis d'acquérir certaines compétences qui t'aident maintenant ou pas?

— Les compétences qui m'aident ici?

— Oui. Est-ce que... est-ce que cette expérience académique dans ton pays t'aide d'une façon ou d'une autre ici?

— Oui, cette expérience m'a permis de beaucoup lire parce que avant, dans mon pays, je ne pouvais pas beaucoup lire comme ici. Mais quand tu fais les droits, tu es obligé de beaucoup lire parce que tu dois retenir les articles des choses. Et ici en Serbie, vu que ce n'est pas ma langue, je suis obligée de beaucoup lire pour comprendre et pour réussir mes examens.

— Ok. Et pendant les cours ici en Serbie, est-ce que tu prenais des notes? Est-ce que tu écrivais ce que les profs...?

— Je n'ai jamais écrit parce que je ne comprenais pas.

— D'accord. Et est-ce que tu empruntais des notes de tes camarades?

— Non, parce que la plupart des amis n'écrivaient pas aussi. Et puis les autres, quand ils écrivaient, écrivaient en cyrillique, moi, je n'ai pas appris, dans un cyrillique compliqué. Chacun a son écriture.

— La façon d'écrire, c'était compliqué pour toi?

— Oui.

— Ok. Et est-ce que tu te préparais à l'avance pour les cours si tu savais quel est le thème que vous allez aborder?

— Bon, en vrai, j'ai juste commencé à me préparer en retard et commencé à préparer deux semaines avant le cours. C'est-ce qui m'a beaucoup déstabilisé. Avant, quand j'ai commencé les cours, j'ai commencé à me préparer, je lisais un cours, je lisais un cours avant, mais je ne comprenais pas très bien, je ne comprenais pas comment je peux m'y prendre et tout, mais je lisais quand-même. Arrivée à la faculté, ma première expérience était très difficile parce que quand je suis arrivée à la faculté après quelques cours, j'ai un peu négligé, au début, oui, cela c'est vrai, je lisais comme dans mon pays, comme si c'était ma langue, alors qu'il fallait que je puisse lire beaucoup. Alors quand j'ai fait

ma première interrogation, j'ai échoué. Ça m'a déstabilisée. Au début, ça m'a vraiment beaucoup déstabilisée, je me suis dit mais comment ça c'est arrivé comme ça? Du coup, tu te retrouves, tu te retrouves avec un quatre sur dix, tu te dis mais qu'est-ce qui s'est passé? Et puis avec le temps, j'ai commencé à lire, lire, lire, lire. Mais avec le temps. Ce qui a causé aussi beaucoup de difficultés dans cette année, c'est que quand tu prépares, quand tu dois récupérer ton examen, les interventions d'examens que tu as échoués avant, tu as encore un examen qui arrive. Alors tu dois lire tous les deux, les temps. Ça ne te parle même pas parce que tu dois. Tu es obligé de faire comme trois fois, lire comme trois fois plus que les autres. Parce que tu dois lire d'abord en français, essayer de comprendre en français, lire en serbe et puis faire tes propres notes pour comprendre. Donc c'est très très très difficile et ça demande beaucoup de temps.

— D'accord. Et dis-moi, le matériel que vous receviez des profs, c'était en quelle langue? Donc là, je pense de toutes sortes de matériel, de livres, des présentations, des diapos, des pdf.

— Non, les professeurs nous disent justement de suivre les matières en ligne déjà. Et puis venir juste pour faire les *vezbe* des exercices. Je ne comprenais pas comment faire parce que les professeurs ne parlent pas comme s'il y avait des étrangers. Ils parlent pour tout le monde. Alors les professeurs en ligne, ils parlent normalement. Et vous venez en venant en classe, tu tu te vois, tu te retrouves que tu as sauté, Il y a des choses que tu n'as pas compris. Le professeur avait dit en avance qu'il y a une intervention dans une semaine, mais toi tu viens en classe comme ça, après deux jours, tu te retrouves qu'il y a une intervention dans deux jours et tu n'as pas beaucoup de temps pour lire.

— Et donc il fallait, il fallait lire en fait des chapitres, des livres, c'est ça? Si j'ai bien compris.

— Il fallait lire dans son propre livre.

— Oui, je vois. D'accord.

— Et puis les professeurs ne donnaient pas des consultations.

— Et tout était en serbe?

— Les consultations, non. Si tu ne comprends pas, tu dois consulter un confrère pour qu'il puisse t'expliquer. Vu la situation du coronavirus, alors beaucoup de personnes ne voulaient pas donner des consultations.

— Ok. Et dis-moi, qu'est-ce que tu...est-ce que tu as cherché... cherché du matériel, des livres, des vidéos dans ta propre langue pour te faciliter les choses à...?

— Je n'ai pas cherché des livres mais j'ai suivi des vidéos en français pour... je peux mieux comprendre. Ça m'a beaucoup aidé. J'ai cherché des gens pour m'expliquer. Et ça m'a vraiment aidé au moins.

— D'accord. Et dis-moi, qu'est-ce que tu utilisais pour te préparer pour les examens et les partiels? Qu'est-ce que tu utilisais pour réviser?

— Ce que j'utilisais c'était la plupart du temps les livres. C'est des livre. Et quelquefois, j'ai suivi les vidéos des professeurs parce qu'ils donnaient des éléments importants quand ils écrivaient... essayé de faire des pauses, essayé de lire et traduire et puis écrire. Prendre des parties essentielles pour se préparer à ce que je fais.

— Et aux examens et aux partiels, quel est le pourcentage des questions que tu arrivais à comprendre?

— Pardon.

— Aux examens et aux partiels, *ispiti* et *vezbe*, quel pourcentage des questions est-ce que tu arrivais à comprendre?

— Je sais pas trop, mais je me basais sur des mots clés parce que la question quand on pose des questions, la plupart des professeurs posaient sur la compréhension. Il faut d'abord comprendre de quoi est-ce qu'on parle pour bien répondre, pour bien répondre. Alors si tu ne comprends pas la question, tu peux répondre autre chose, tu passes à côté. Alors j'ai me basais sur chaque mot clé dans chaque question pour pouvoir me référer à ce que j'ai lu. Et je peux dire 45% j'arrivais à comprendre.

— Ok, et quelle langue est-ce que tu utilisais pour communiquer avec tes profs?

— Pour communiquer?

— Oui, donc.

— J'ai, je n'ai vraiment pas communiquer avec beaucoup de profs et j'ai communiquer avec qu'un prof, non, deux profs, sur mon prof d'histologie et mon prof de génétique. C'est tout. En fait.

— Dans quelle langue?

— Pardon?

— C'était en quelle langue, le mail?

— J'ai communiqué en serbe, en serbe et puis en fait en anglais, parce que je faisais un effort d'apprendre en anglais, j'ai des amis parce que, je me disais en français beaucoup de personnes ne parlent pas français. Surtout en [...]. Sauf qu'un professeur qui parlait français, quand il venait nous donner cours, elle nous expliquait nous, les étrangers, en français, mais les autres... Je faisais un effort de parler en anglais, j'ai développé un peu mon anglais pour une meilleure compréhension.

— Est-ce que tu as eu des problèmes de communication?

— Les problèmes de?

— Des problèmes de communication avec eux.

— J'ai pas compris.

— Est-ce que tu as eu des problèmes de communication avec tes profs?

— Non, non, non. Je n'ai pas eu des problèmes de communication.

— Et ma dernière question, quel était pour toi le plus grand défi cette année scolaire?

— Jusqu'à présent, j'ai toujours ce défi, c'est de passer l'anatomie. C'est vraiment un très grand défi pour moi parce que c'est un grand cours et qu'il y a beaucoup de crédits. C'est-ce qui maintient mon année. À la minute où je passe, je passe l'année. C'est-ce qui est comme mon grand défi cette année. Je ne sais pas quoi.

— Ok, merci.

H38

— Ok. Yeah. Ok. Yeah. Can you see me now?

— Yes, now. It's perfect. Ok, nice. To start things off, tell me your name, your last name, your country and what you're studying here.

— My name is _____, and I'm from Sierra Leone. I'm currently a second year student at the University of Belgrade. I'm studying in dentistry.

— Ok. Tell me, how many credits out of 60 have you got in the first year?

— Well, actually, I've got 60 out of 60.

— So this is why you said you're currently a second year student. You're second.

— Yes. Yes, yes.

— Ok. Tell me after Avala last year did you have any additional language classes, either private or in a group?

— Well, actually, no, I didn't, but you know, when you communicate outside with people, so it's like just an additional it's just a continuation of the language, so I used to communicate outside with people, the locals, my friends in class, my professors, and yeah, I used to communicate with them in Serbian language.

— When you look back at your first year, what percentage or what was said in theoretical classes, in *predavanja*, could you understand?

— Yes, yes. Well, at first it was very challenging. It was very challenging because everything was so... even after we finished the language program, like, everything was so new to me, you know, it's a new language. So I can say... I will say I was understanding like 60%, not like everything, not 100% at the beginning. So, but as time goes on with the help of my friends, you know, I used to communicate with them in Serbian, and my professor were so helpful, so I managed to cope up with the classes and understand much better.

— And how much could you understand? What percentage could you understand at practical class, at *vežbe*?

— At *vežbe* I will also say like 60 or 70% because at *vežbe* we are seeing what they are doing, like when they are pointing things and saying things in name and more especially most of the words are in Latin, so I can say I cannot, I understand like 80% of the *vežbe* classes.

— Ok. And are you able to understand the questions of professors during classes, like if they would stop to ask some questions?

— Yes, sometimes. Sometimes I understand, and sometimes because they are speaking so fast, unless I have to say for Novica, like come again, you know. So yeah, but I understand.

— Ok. And did you study anything before coming to Serbia or is this your first university experience?

— Well, actually, I studied medical school first year back home, but I didn't finish, then I had this scholarship to come here to study, so I started medical school.

— Sorry. Just a second to close the window. It's raining.

— Ok, ok.

— Tell me, has this has this experience of studying in your own country helped you somehow here? Did you gain any skills or experience that you are using here?

— Yes. Because I had, like, insights to like, anatomy and biochemistry because we started, like I said, I started back home. So I have, like, basic knowledge about what I was coming to do here, like when we started, I had like idea, I have basic knowledge about what they are doing, so that's that's

also helped me because it was very challenging if you if we are starting everything new, so but it helped me because I have like from back home I have like a little knowledge.

— And tell me during classes in Serbia did you take notes?

— Yes, yes. I always have my pen and my book I use, I take notes of the new words I, I had, I always take note of what they are doing and what they are saying. Then after class, I all,, I always like stay... I always have like some friends, I will ask for them to stay with me and for them to explain again to me and I will write from what they are telling me and come back home and study and try to understand my notes.

— What language did you write the notes?

— I was taking notes in English because I understand English perfect.

— And did you use notes from your friends? Did you borrow their notebooks?

— Yes, yes, yes, I borrowed notes from my friends a lot of time to... I take pictures of their notes, what they are taking, what they are also writing. And I also borrow their books to help me and even some of my professors, like, they also gave me books that I was using for, for it to boost, like just to help me boost the knowledge of understanding the notes.

— And did you come to class prepared? Did you prepare in advance for classes?

— Yes, yes, yes. That's...

— How?

— Yeah, I always prepared ahead because we all we already have the timetable of everything for the year, so I always prepare ahead if we have this topic the next class I read the topic, then I go to class and so I always prepare ahead of the classes.

— And tell me, what kind of materials did you get from professors or would professors recommend? Like was it books? Was it pdfs? What did you get and in what language?

— Yes. They recommend like they also have their own textbook because each subject have their own textbook they are using, so the professor also have their own books. So I was using their own books and I had some other supplementary materials like Youtube tutorials. I also watch Youtube tutorials a lot because they are, you know, now everything is on the internet to make something easy for you. Then also some medical apps like *Lectorial*, *CanHub*, you have these medical hubs, apps that you can download and maybe subscribe to some premium services. So just a little amount of money I paid, I remember I used my stipend to pay for those courses, so all of those like help me boost my knowledge and understanding of what I'm studying.

— So were the materials you got from your faculty in Serbian?

— Yes, yes. The material I got, the materials I got for my faculty in Serbian.

— And what you mentioned, the additional things you found, those were in English?

— Yeah, those were in English. So even the materials I got from school they are in Serbian, but I use I use *Google Translate* to translate for me to understand, then later I read again in Serbian for me to get the Serbian words like in my head, to know them in Serbian.

— And tell me, what did you use to study for midterms and exams for *kolokvijumi* and *vežbe*, what was your primary source of information?

— Well, I use the note of the the textbook of the professors, like the notes they are giving in class. They always send, they always send us the presentations and slides. So I use their slides, their notes I read.

— Can you just repeat the last sentence? There was a little problem with the internet. You use your notes, your slides?

— Yes, yes, I use my notes in classes. I use my notes given to us in classes and use this other supplementary materials to just back up, to just widen my, my knowledge of what I'm doing.

— Ok. And tell me what percentage of questions at midterms and final exams could you understand?

— Yes, I understand like 80 to 90% of the questions. I understand like 80 to 90% of the questions at the final exams and the colloquium and the test and everything I understand.

— And what language did you use to communicate with your professors, and did you ever have any problems in communication?

— Yes. At first I used to have problems because they... they want me to know the Serbian language, so they used to communicate in Serbian with me. But like, when I always like, I always go for consultations to them, so, but when I go for consultation, I tell them that, please, I want you to just explain in English for me to understand. And when I go home, I will try to put everything in Serbian again. So sometimes it's Serbian, sometimes it's in English we used to communicate.

— Ok. And my last question for you, what was the biggest challenge for you this school year?

— Come again.

— What was the biggest challenge for you this school year?

— Well, the biggest challenge, as I said, that it's the language, like the language is the biggest challenge because everything, the materials are there, everything is there, the professors are always there, my colleagues are always there to help me, but because it's a new language, so sometimes it's difficult for me or less, you know, because I'm focused and I put more effort so that have... that has helped me. But the language is the most like challenging thing for the first year.

— Thank you.

— You're welcome.

ИЗ9⁵⁶

— Introduce yourself: first name + last name + country + faculty and module

— _____, Angola, Geotechnical

— How many credits have you earned so far (ESPB points /60)? How many subjects did you pass (how many)?

— I got 14 points so far.

— Did you take additional Serbian lessons after Avala last summer?

⁵⁶ Интервју је услед техничких проблема обављен писаним путем, синхроним дописивањем.

— No

— What percentage of what is said in the lectures (*predavanja*) were you able to understand?

— 40%

— What percentage of what is said in practical classes (*vežbe*) did you understand?

5: 40%

— (If not the same:) What do you think, why do you understand theoretical/practical classes better?

I understand the practices better because you don't need to speak the Serbian language much.

— Were you able to understand the teachers' questions?

— Some questions yes.

— Did you study before coming here? If so, did that experience help you acquire some skills that you can use now?

— No.

— During this year's classes, did you take notes?

In what language?

— I did, in English.

— Have you borrowed notes from friends/colleagues?

— Yes.

— Did you prepare for classes in advance?

— yes

— What kind of material did your teachers recommend or send you? In what language was the material you received?

— Some fascicles and videos on Youtube, in Serbian and English.

— Did you use additional references (books, texts, videos, scripts) in your language or in a foreign language?

— Yes.

— What materials and strategies did you use to study for intermediate exams (*kolokvijumi*) and exams?

— Only the materials that the teachers gave and some video lessons.

— What percentage of mid-semester questions and exams were you able to understand?

— 40%

— What language did you use to communicate with teachers?

— Serbian

— Have there ever been any problems communicating with them?

- Yes, I have a lot of problems.
- What has been the biggest challenge for you this school year?
- The Serbian language.
- Can you give me just a few more details:
- How did you prepare in advance? Have you read it before, watched videos, etc?
- Yes, I read a lot and also had help from *Youtube* videos as backup.
- In what language?
- English and Spanish
- What kind of communication problems did you have?
- English and Spanish
- I had difficulty interpreting the things that the teachers said and even the colleagues. Sometimes they spoke in English, but most of the time it was in the Serbian language and I couldn't understand it.

БИОГРАФИЈА АУТОРКЕ

Јована Миловановић рођена је 1993. у Краљеву. Завршила је основну школу и гимназију у Краљеву. Основне и мастер академске студије завршила је на Филолошком факултету Универзитета у Београду, смер Француски језик, књижевност, култура. У оквиру *Еразмуса* усавршавала се два семестра у Француској на Универзитету Жан Жорес у Тулузу, те на истом универзитету била гостујући докторанд, као и на Универзитету Коменски у Братислави (Словачка), Универзитету у Варшави (Пољска), Универзитету Аархус (Данска) и Католичком универзитету у Лувену (Белгија). Добитница је бројних стипендија, укључујући стипендију Фонда за младе таленте Доситеја и Министарства науке.

Универзитетску каријеру започела је на Катедри за романистику, а наставила у Центру за српски као страни језик. Тренутно има звање истраживача-сарадника на Филолошком факултету Универзитета у Београду. Ангажована је као предавач српског језика на пројекту Владе Републике Србије *Свет у Србији*. Гостујући је предавач у Центру за подршку докторским студијама у Универзитетској библиотеци Светозар Марковић.

Ауторка је пројекта *Генерација без граница* и коауторка пројекта *Research is Back* и уредница истоименог приручника за академско писање. Са Таром Пешић основала је *Докторандску зону*, дигитални простор за подршку докторандима. Ауторка је више научних радова из сфере примењене лингвистике. Учествовала је на бројним међународним конференцијама и била чланица организационог одбора две међународне конференције. Сарадница је универзитетске алијансе *Circle U*.

Током докторских студија, била је активна у алумни организацијама Факултета и Универзитета, у оквиру којих је организовала програме подршке и едукације намењене докторандима. Ауторка је документарног филма *Сима Лозанић: без умора и одмора*, посвећеног првом ректору Универзитета у Београду, реализованог за Српску академију наука и уметности.

Говори енглески и француски и учи немачки и персијски језик. Њене примарне области интересовања су језик за академске сврхе и академске језичке вештине.

Изјава о ауторству

Име и презиме аутора Јована Миловановић

Број индекса 18014/Д

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

Рецептивне академске језичке вештине на основним академским студијама
на страном језику

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да дисертација у целини ни у деловима није била предложена за стицање друге дипломе према студијским програмима других високошколских установа;
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио/ла интелектуалну својину других лица.

Потпис аутора

У Београду, _____

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Име и презиме аутора Јована Миловановић

Број индекса 18014/Д

Студијски програм Језик

Наслов рада Рецептивне академске језичке вештине на основним академским студијама на страном језику

Ментор др Оливера Дурбаба

Изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла ради похрањивања у **Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског назива доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис аутора

У Београду, _____

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

Рецептивне академске језичке вештине на основним академским студијама
на страном језику

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Београду и доступну у отвореном приступу могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство (CC BY)

2. Ауторство – некомерцијално (CC BY-NC)

3. Ауторство – некомерцијално – без прерада (CC BY-NC-ND)

4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима (CC BY-NC-SA)

5. Ауторство – без прерада (CC BY-ND)

6. Ауторство – делити под истим условима (CC BY-SA)

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци.

Кратак опис лиценци је саставни део ове изјаве).

Потпис аутора

У Београду, _____
